

Förord

Chefen för Justitiedepartementet gav den 1 september 2014 f.d. överåklagaren Nils Rekke i uppdrag (Ju 2014:L) att biträda Justitiedepartementet med genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området. I uppdraget har ingått att föreslå de författningsändringar som är påkallade för att Sverige ska fullgöra sina åtaganden enligt direktivet.

Från och med den 1 september 2014 anställdes hovrättsassessorn Réka Gödri-Mártis att arbeta som uppdragssekreterare inom ramen för uppdraget.

Med denna promemoria är uppdraget slutfört.

Stockholm i december 2015

Nils Rekke

/Réka Gödri-Mártis

Innehåll

Förord.....	1
Sammanfattning	11
1 Författningsförslag.....	13
1.1 Förslag till lag (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder	13
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.	36
1.3 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)	38
1.4 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).....	39
1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.....	42
1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar.....	43
1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut.....	44
1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument	45
1.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om värdepappersfonder.....	48
1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.....	50

1.11	Förslag till lag om ändring i lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat.....	52
1.12	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden.....	54
1.13	Förslag till lag om ändring i lagen (2010:751) om betaltjänster.....	56
1.14	Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)	58
1.15	Förslag till lag om ändring i lagen (2011:755) om elektroniska pengar	60
1.16	Förslag till lag om ändring i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder	62
1.17	Förslag till lag om ändring av (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag	64
1.18	Förslag till förordning (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.....	66
2	Bakgrund	71
2.1	Allmänt om internationellt samarbete på straffrättsområdet.....	71
2.2	Särskilt om samarbete kring bevisinhämtning	73
2.3	Uppdraget och dess genomförande.....	75
2.3.1	Uppdraget.....	75
2.3.2	Uppdragets genomförande.....	75
3	Nuvarande svenska regler om bevisinhämtning och internationell rättslig hjälp.....	77
3.1	Svenska regler om bevisinhämtning	77
3.1.1	Vissa straffprocessuella tvångsmedel	78
3.1.2	Andra metoder för att hämta in bevisning	86
3.2	Internationell rättslig hjälp i brottmål.....	88
3.2.1	Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål	89

3.2.2	Andra författningar som rör internationellt straffrättsligt samarbete, m.m.....	91
4	Direktivet.....	95
4.1	Bakgrund	95
4.2	Innehållet i direktivet i korthet.....	95
5	Allmänna utgångspunkter.....	101
5.1	Kort om unionsrättens krav på genomförandeåtgärder	101
5.2	Principen om ömsesidigt erkännande.....	101
5.3	Direktivet om en europeisk utredningsorder i jämförelse med LIRB.....	103
5.3.1	De formella förutsättningarna	103
5.3.2	Det sakliga innehållet	104
6	En ny lag om europeisk utredningsorder och dess tillämpningsområde	107
6.1	En ny lag	107
6.2	Den nya lagens förhållande till annan lagstiftning och andra instrument.....	109
6.2.1	Bestämmelserna i direktivet	109
6.2.2	Den nya lagens förhållande till LIRB	110
6.2.3	Förhållandet till andra lagar och instrument för informationsutbyte.....	110
6.3	En ny typ av beslut	112
6.3.1	Allmänna utgångspunkter.....	112
6.3.2	Överväganden	114
6.4	Rättsliga förfaranden	116
6.5	Vilka åtgärder som omfattas av lagens tillämpningsområde	118
6.5.1	Utfärdande i Sverige	119
6.5.2	Verkställande i Sverige	121
6.5.3	Utredningsåtgärd för en gemensam utredningsgrupps räkning	122

6.5.4	Beslag m.m. enligt arresteringsorderlagarna.....	124
6.6	Behöriga myndigheter i Sverige	125
6.6.1	Allmänna utgångspunkter	125
6.6.2	Behöriga myndigheter i Sverige vid utfärdande av en utredningsorder	126
6.6.3	Behöriga myndigheter i Sverige vid erkännande och verkställighet av utredningsorder.....	128
6.7	Rättsmedel	130
6.7.1	Bestämmelserna i direktivet	130
6.7.2	Överväganden.....	132
7	Förfarandet vid utfärdande av en svensk utredningsorder	141
7.1	Hur förfarandet inleds	141
7.2	Allmänna förutsättningar för utfärdande av utredningsorder	142
7.3	Förfarandet	144
7.3.1	Översändande av utredningsorder	144
7.3.2	Komplettering av tidigare översänd utredningsorder.....	147
7.3.3	Återkallelse av utredningsorder	147
7.4	Särskilda förfaranden.....	148
7.5	Villkor om användningsbegränsningar.....	150
8	Verkställighet i Sverige av en utländsk utredningsorder	153
8.1	Hur förfarandet inleds	153
8.1.1	Översändande av utredningsorder	154
8.1.2	Kommunikationsmedel	154
8.1.3	Språk	155
8.1.4	Formella brister, m.m.	156
8.1.5	Rätt till offentlig försvarare, m.m.	158
8.2	Hinder mot erkännande och verkställighet	160

8.2.1	Inledande överväganden.....	161
8.2.2	Immunitet och privilegier	162
8.2.3	Nationella säkerhetsintressen	164
8.2.4	Principen om ne bis in idem	166
8.2.5	Mänskliga rättigheter, m.m.	168
8.2.6	Dubbel straffbarhet	169
8.2.7	Gärningen har helt eller delvis begåtts på svenskt territorium	177
8.2.8	Andra typer av hinder	178
8.2.9	Fiskaliska brott	181
8.2.10	Samråd	182
8.3	Prövning och beslut	183
8.3.1	Prövningen	183
8.3.2	Beslutets innehåll	184
8.4	Närmare om förfarandet	187
8.4.1	Tidsfrister, m.m.	187
8.4.2	Överlämnande av bevismaterial	190
8.4.3	Bistånd från utländska tjänstemän	193
8.4.4	Sekretess, m.m.	196
8.4.5	Kostnader	199
8.4.6	Uppgifter i belastningsregistret	200
8.4.7	Upphävande av verkställbarhetsförklaring	201
8.5	Vidtagande av annan typ av åtgärd än den begärda	202
8.5.1	Direktivets bestämmelser	202
8.5.2	Överväganden	203
8.6	Särskilda förfaranden och formaliteter, m.m.	208
8.6.1	Särskilda förfaranden	208
8.6.2	Rätt att vägra fullgöra något enligt lagen	213
8.6.3	Handläggningspråk	214
9	Närmare om vissa åtgärder	215
9.1	Allmänna utgångspunkter	215
9.2	Bevisupptagning vid domstol	216
9.2.1	Utfärdande av en svensk utredningsorder för bevisupptagning vid domstol	216

9.2.2	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för bevisupptagning vid domstol	217
9.3	Förhör i samband med förundersökning i brottmål	219
9.3.1	Utfärdande av en svensk utredningsorder för förhör i samband med förundersökning i brottmål	219
9.3.2	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för förhör under en förundersökning.....	221
9.4	Förhör genom ljud- och bildöverföring.....	221
9.4.1	Direktivets bestämmelser	221
9.4.2	Utfärdande av en svensk utredningsorder för förhör genom ljud- och bildöverföring	222
9.4.3	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för förhör genom ljud- och bildöverföring.....	224
9.5	Förhör genom ljudöverföring.....	228
9.5.1	Utfärdande av en svensk utredningsorder för förhör genom ljudöverföring	228
9.5.2	Verkställighet i Sverige av en utredningsorder för förhör genom ljudöverföring	230
9.6	Tillfälligt överförande av frihetsberövade	232
9.6.1	Utfärdande av en svensk utredningsorder för tillfälligt överförande av frihetsberövade.....	232
9.6.2	Verkställighet i Sverige av en utredningsorder för tillfälligt överförande av frihetsberövade.....	234
9.7	Beslag och åtgärder enligt 28 kap. rättegångsbalken	239
9.7.1	Utfärdande av en svensk utredningsorder för beslag, m.m.	239
9.7.2	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för beslag, m.m.	243
9.8	Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.....	246
9.8.1	Allmänna utgångspunkter	246

9.8.2	Utfärdande av en svensk utredningsorder för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation	251
9.8.3	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation	255
9.9	Hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning ...	262
9.9.1	Utfärdande av en svensk utredningsorder för hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning	262
9.9.2	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning	263
9.10	Information om bankkonton och banktransaktioner	264
9.10.1	Bestämmelserna i direktivet	264
9.10.2	Utfärdande av en svensk utredningsorder för information om bankkonton och banktransaktioner	265
9.10.3	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för information om bankkonton och banktransaktioner	265
9.11	Biträde med kontrollerade leveranser, m.m.	267
9.11.1	Bestämmelserna i direktivet, m.m.	267
9.11.2	Utfärdande av en svensk utredningsorder för biträde med kontrollerad leverans, m.m.	268
9.11.3	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för biträde med kontrollerad leverans	269
9.12	Bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet	270
9.12.1	Bestämmelserna i direktivet	270
9.12.2	Utfärdande av en svensk utredningsorder för bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet	271

9.12.3	Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet	272
9.13	Åtgärder utan uttryckligt författningsstöd.....	274
10	Ikraftträdande	275
11	Ekonomiska konsekvenser av förslagen.....	277
12	Författningskommentarer.....	279
12.1	Förslaget till lag om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder	279
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.	336
12.3	Förslaget till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)....	337
12.4	Förslaget till ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	337
12.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål	338
12.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar	339
12.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut	339
12.8	Förslagen till övriga lagändringar	339
Bilaga 1	Direktivet.....	341
Bilaga 2	Uppdraget.....	377

Sammanfattning

I promemorian lämnas förslag till genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området.¹

I promemorian föreslås att det ska införas en ny lag om europeisk utredningsorder. Den nya lagen ersätter motsvarande bestämmelser i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut och lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar. Det föreslås även ändringar i annan lagstiftning som påverkas av direktivet.

En europeisk utredningsorder är ett beslut som fattas i en medlemsstat (den utfärdande staten) inom ramen för ett pågående eller kommande straffrättsligt förfarande och som innebär att en annan medlemsstat (den verkställande staten) ska hämta in och överlämna bevisning som finns i den staten. Utgångspunkten är att den verkställande staten ska godta beslutet utan någon egen närmare prövning. Direktivet innehåller bestämmelser som riktar sig både till den utfärdande staten och till den verkställande staten.

En svensk åklagare eller domstol ska kunna utfärda en europeisk utredningsorder och översända den till en annan medlemsstat. Utfärdande får ske om den åtgärd som bedöms vara nödvändig för att få tag på bevisningen hade varit möjlig att vidta i Sverige under motsvarande förutsättningar. I promemorian lämnas förslag på reglering av förfarandet och förutsättningar för att översända en europeisk utredningsorder från Sverige till en annan medlemsstat i Europeiska unionen.

I promemorian lämnas också förslag till reglering av förfarandet och förutsättningarna för erkännande och verkställighet i Sverige

¹ EUT L 130, 1.5.2014, s. 1 (Celex 32014L0041).

när en europeisk utredningsorder översänds hit, dvs. när Sverige är verkställande stat. Enligt den föreslagna lagen ska åklagare eller domstol pröva om en utländsk utredningsorder ska erkännas och verkställas här. I den föreslagna lagen fastslås kriterier för när ett erkännande ska få ske, hur prövningen ska gå till och hur en utländsk utredningsorder ska verkställas i Sverige.

Den nya lagen kräver följdändringar i annan lagstiftning. Ändringar föreslås i bl.a. lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och fängelselagen (2010:610).

Promemorians författningsförslag föreslås träda i kraft den 1 maj 2017.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Allmänna bestämmelser

Lagens innehåll och tillämplighet

1 § Denna lag innehåller bestämmelser för genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området (direktivet).

2 § Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Irland. Lagen gäller inte heller i förhållande till en annan medlemsstat i Europeiska unionen som inte har genomfört direktivet.

Om Europeiska unionen genom ett särskilt beslut har avbrutit tillämpningen av direktivet i förhållande till en medlemsstat eller om en medlemsstat har upphört att tillämpa direktivet eller den nationella lagstiftning som genomför direktivet, gäller inte denna lag i förhållande till den staten.

3 § Lagen gäller inte inrättande av en sådan gemensam utredningsgrupp som avses i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar och bevisinhämtning inom en sådan grupp.

4 § Lagen gäller inte utbyte av kriminalregisteruppgifter med stöd av rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om or-

ganisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Föreskrifter om verkställigheten av denna lag

5 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om verkställigheten av denna lag.

Definitioner

6 § Med en svensk utredningsorder avses i denna lag ett beslut av domstol eller åklagare i samband med en rättegång i brottmål eller en förundersökning som innebär att en behörig myndighet i en annan medlemsstat ska

1. vidta en särskilt angiven utredningsåtgärd för att hämta in bevisning, eller
2. överlämna bevisning som redan finns hos myndigheten.

7 § Med en utländsk utredningsorder avses i denna lag ett rättsligt avgörande som har utfärdats eller godkänts av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare i en annan medlemsstat under

1. ett straffrättsligt förfarande som har inletts av eller ska tas upp inför en rättslig myndighet och som gäller en gärning som är belagd med straff enligt den statens nationella lagstiftning, eller

2. ett förfarande som gäller en gärning som är belagd med straff enligt den statens nationella lagstiftning och som har inletts av en administrativ eller rättslig myndighet vars beslut kan leda till ett straffrättsligt förfarande inför domstol,

i syfte att en svensk domstol eller åklagare ska genomföra en särskilt angiven utredningsåtgärd för att inhämta bevisning eller överlämna bevisning som redan finns hos domstolen eller åklagaren.

Första stycket gäller även om förfarandet riktas mot en juridisk person.

Formkrav

8 § En utredningsorder ska vara upprättad i enlighet med formuläret i bilaga A till direktivet och särskilt innehålla uppgifter om

- den myndighet som utfärdat den,
- den eller de berörda personerna,
- syftet med och skälen för utredningsordern,
- den brottsliga gärningen som är föremål för utredning eller andra förfaranden och en beskrivning av omständigheterna kring gärningen, samt tillämpliga straffrättsliga bestämmelser i den utfärdande statens lagstiftning, och
- den begärda utredningsåtgärden och det bevismaterial som ska inhämtas.

Utredningsordern ska vara undertecknad av den som har utfärdat den, samt i förekommande fall, av den som har godkänt den.

Språk

9 § En svensk utredningsorder ska översättas till det officiella språket i den verkställande staten eller till ett annat språk som den verkställande staten har förklarat sig godta.

En utländsk utredningsorder ska vara skriven på eller översatt till svenska, danska, norska eller engelska.

Mottagande myndighet

10 § En svensk utredningsorder skickas av domstol eller åklagare till den behöriga utländska myndigheten eller, om den andra staten har utsett en centralmyndighet att svara för mottagandet av en utredningsorder, till centralmyndigheten.

En utländsk utredningsorder ska skickas direkt till den domstol eller åklagare som ska handlägga den. Utredningsordern ska skickas genom post, bud, elektronisk post eller telefax, eller, efter överenskommelse i det enskilda fallet, på annat sätt.

2 kap. Utfärdande av en svensk utredningsorder

1 § En svensk utredningsorder utfärdas av domstol för åtgärder i samband med en rättegång i brottmål och av åklagare för åtgärder under en förundersökning.

Utredningsorder i samband med rättegång

2 § En domstol får utfärda en utredningsorder som avser

1. bevisupptagning vid en utländsk domstol,
2. förhör genom ljud- och bildöverföring eller genom ljudöverföring, och
3. överförande av frihetsberövade.

Utredningsorder i samband med förundersökning

3 § En åklagare får utfärda en utredningsorder som avser

1. förhör, förhör genom ljud- och bildöverföring eller genom ljudöverföring,
2. beslag, åtgärder enligt 27 kap. 15 § rättegångsbalken samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
3. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning,
4. överförande av frihetsberövade,
5. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person, samt
6. andra åtgärder i bevisinhämtningssyfte som inte innebär användning av tvångsmedel eller någon annan tvångsåtgärd, om åtgärden uppfyller de allmänna förutsättningarna enligt 5 §.

4 § Åklagare får också utfärda en utredningsorder för att inhämta bevisning som redan finns hos en behörig myndighet i en annan medlemsstat.

Förutsättningar för att utfärda en utredningsorder

5 § En utredningsorder som avses i 2 § 1–2, 3 § 1–3 och 5–6 samt 4 § får utfärdas om åtgärden hade, enligt vad som kan bedömas vid utfärdandet, kunnat vidtas under motsvarande förutsättningar här samt enligt de särskilda bestämmelserna i 10–13 och 18–27 §§.

En utredningsorder som avses i 2 § 3 och 3 § 4 får utfärdas enligt de särskilda bestämmelserna i 14–17 §§.

6 § En utredningsorder får utfärdas endast om det med beaktande av det men för den enskilde samt den tidsåtgång och de kostnader som kan antas uppkomma i ärendet framstår som motiverat med hänsyn till brottets art och svårhetsgrad och övriga omständigheter.

Särskilt förfarande som ska iakttas vid verkställighet av en utredningsorder

7 § I utredningsordern ska anges om något särskilt förfarande bör iakttas vid verkställigheten av åtgärden.

Återkallelse av en utredningsorder

8 § Om det inte längre finns skäl för att vidta åtgärden som avses i utredningsordern ska utredningsordern återkallas.

Villkor om användningsbegränsningar

9 § Om en utländsk myndighet i samband med överlämnande av uppgifter eller annan bevisning har förenat överlämnandet med villkor som begränsar möjligheterna att använda uppgifterna eller bevisningen, ska svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Särskilda bestämmelser om vissa åtgärder

Bevisupptagning vid en utländsk domstol

10 § En utredningsorder för bevisupptagning vid en utländsk domstol enligt 2 § 1 får avse syn, skriftligt bevis eller förhör med vittne, sakkunnig, tilltalad, målsägande eller någon som avses i 36 kap. 1 § andra och tredje styckena rättegångsbalken.

Förhör genom ljud- och bildöverföring

11 § När förhör genom ljud- och bildöverföring äger rum i samband med en rättegång tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om sådant förhör.

12 § Om förhör ska hållas med en misstänkt eller tilltalad person genom ljud- och bildöverföring, ska i utredningsordern anges om den som ska höras samtycker till förhöret.

Förhör genom ljudöverföring

13 § En utredningsorder för förhör genom ljudöverföring med vittne, sakkunnig eller målsägande som befinner sig i en annan medlemsstat, och som ska höras vid en rättegång eller under en förundersökning, får utfärdas om det finns skäl för detta. Vid bedömningen ska beaktas särskilt om

- det finns ett särskilt intresse av att förhöret äger rum utan dröjsmål,
- det finns ett beaktansvärt hinder som gör att den som ska höras inte kan inställa sig personligen till förhöret, och
- inställelse genom ljud- och bildöverföring inte kan äga rum eller möter betydande hinder.

När förhör genom ljudöverföring äger rum i samband med en rättegång tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om sådant förhör.

Överförande av frihetsberövade

14 § För förhör eller konfrontation i samband med en rättegång eller förundersökning får en utredningsorder utfärdas för att

1. en person som är berövad friheten i en annan medlemsstat ska föras över till Sverige, eller
2. en person som är berövad friheten i Sverige ska föras över till en annan medlemsstat.

15 § Innan en utredningsorder enligt 14 § 2 utfärdas, ska yttrande hämtas in från den myndighet som svarar för verkställigheten av frihetsberövandet, om det inte är uppenbart att det inte behövs.

16 § En person som har förts över till Sverige ska tas i förvar av Polismyndigheten.

Om den frihetsberövade ska transporteras genom en tredje medlemsstats territorium, ska domstolen eller åklagaren ansöka om tillstånd till detta hos den behöriga myndigheten i den staten.

17 § Den som har förts över till Sverige får inte lagföras, berövas sin frihet, eller på annat sätt underkastas inskränkning i denna på grund av handling, underlåtenhet eller dom som härrör från tiden före överföringen och som inte har angetts i utredningsordern.

Om någon som har överförs till Sverige stannar kvar här i mer än femton dagar efter det att frihetsberövandet upphört, upphör immuniteten enligt första stycket. Detsamma gäller om han eller hon återvänder hit efter att ha lämnat landet.

Beslag, m.m.

18 § En utredningsorder får utfärdas för att föremål eller skriftliga handlingar som skäligen kan ha betydelse för utredning om brott och som finns i en annan medlemsstat ska tas i beslag.

En utredningsorder enligt första stycket får utfärdas utan att föremålet eller handlingen är tillgängligt för beslag här i landet.

I utredningsordern ska anges om åtgärden kan antas kräva husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning.

19 § I utredningsordern ska anges om föremålet eller handlingen ska överföras till Sverige eller stanna kvar i den andra medlemsstaten.

Om föremålet eller handlingen ska stanna kvar i den andra staten ska i utredningsordern anges hur länge beslaget ska bestå eller när en begäran om överlämnande av föremålet eller handlingen kommer att skickas till den andra staten.

20 § När ett beslag enligt 18 § har verkställts i den andra staten tillämpas följande bestämmelser i 27 kap. rättegångsbalken

6 § första stycket om rättens prövning,

7 § om tid för åtals väckande,

8 § första och fjärde styckena om hävande av beslaget,

11 § om underrättelseskyldighet, och

13 § om protokoll och om rätt för den som drabbats av ett beslag att erhålla bevis om åtgärden.

Den som berörs av beslaget ska underrättas om möjligheten att begära rättens prövning.

21 § När ett föremål eller en handling som har beslagtagits enligt 18 § överlämnas till Sverige, ska åklagaren se till att föremålet eller handlingen tas i förvar. I och med förvarstagandet ska beslag enligt rättegångsbalken anses föreligga.

Även om föremålet inte har överlämnats till Sverige när målet avgörs ska rätten med tillämpning av 27 kap. 8 § femte stycket rättegångsbalken pröva om åtgärden fortfarande ska bestå.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Tekniskt bistånd behövs

22 § Åklagare får, efter domstolens prövning av att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda, utfärda en utredningsorder för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation av en adress som används i Sverige eller i en annan medlemsstat och avlyssningen kräver bistånd av den andra staten.

23 § När en utredningsorder enligt 22 § utfärdats, tillämpas bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken. Bestämmelserna om underrättelse till enskild i 27 kap. 31-33 §§ rättegångsbalken tillämpas endast när upptagning eller uppteckning av avlyssningen eller övervakningen sker i Sverige. Bestämmelsen i 27 kap. 25 a § rättegångsbalken ska inte tillämpas.

I fråga om överklagande gäller bestämmelserna i 49 kap. rättegångsbalken.

24 § I en utredningsorder enligt 22 § ska anges under vilken tid åtgärden ska pågå och sådana uppgifter som behövs för att tekniskt bistånd med åtgärden ska kunna lämnas. Även skälen för beslutet om åtgärden ska anges.

Tekniskt bistånd behövs inte

25 § Har tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation meddelats i Sverige och används den adress som avlyssningen eller övervakningen avser i en medlemsstat från vilken inget bistånd behövs för genomförande av åtgärden, ska åklagaren underrätta den medlemsstaten om avlyssningen eller övervakningen.

Underrättelse ska lämnas innan avlyssningen eller övervakningen påbörjas om det vid tidpunkten för domstolens beslut om tillstånd är känt att den adress som avlyssningen eller övervakningen avser används eller kommer att användas i den andra medlemsstaten. Underrättelse ska i annat fall ske så fort det har kommit till åklagarens kännedom att den adress som avlyssningen eller övervakningen avser har använts i den andra medlemsstaten.

Hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

26 § Åklagare får, efter domstolens prövning av att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda, utfärda en utredningsorder för hemlig kameraövervakning med fjärrstyrda kameror eller hemlig rumsavlyssning.

27 § Bestämmelserna i 23 § ska ha motsvarande tillämpning i fråga om åtgärder enligt 26 §.

3 kap. Erkännande och verkställighet av en utländsk utredningsorder i Sverige

Skyldighet att erkänna och verkställa en utländsk utredningsorder

1 § En utländsk utredningsorder ska erkännas enligt bestämmelserna i denna lag och verkställas på samma sätt som när en motsvarande åtgärd vidtas i en svensk rättegång eller förundersökning, om inte annat sägs i denna lag.

Hinder mot erkännande och verkställighet

2 § Om en utredningsorder

1. inte innehåller de uppgifter som anges i 1 kap. 8 §,
 2. inte har utfärdats inom ramen för ett sådant förfarande som anges i 1 kap. 7 §,
 3. inte har utfärdats eller godkänts av en behörig myndighet enligt 1 kap. 7 §,
 4. avser en åtgärd som inte hade varit möjlig att vidta under motsvarande förutsättningar i den utfärdande staten, eller
 5. om den i övrigt till form eller innehåll är så bristfällig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en prövning av frågan om erkännande och verkställighet,
- ska den myndighet som utfärdat utredningsordern ges möjlighet att inom viss tid komplettera den.

Om de brister som anges i första stycket kvarstår efter den angivna tiden, och utredningsordern inte har återkallats, får utredningsordern inte erkännas och verkställas.

Innan ett beslut att inte erkänna eller verkställa en utredningsorder enligt första stycket 4 fattas ska samråd med den utfärdande statens behöriga myndighet ske enligt 10 §.

3 § En utredningsorder får inte erkännas och verkställas om

1. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier,

2. verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra fara för rikets säkerhet,

3. verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra risk för att en uppgiftslämnare eller närstående till denne utsätts för våld eller annat allvarligt men, eller för att syftet med en beslutad eller förutsedd åtgärd under en förundersökning i brottmål eller i annan verksamhet för att förebygga brott skulle skadas,

4. verkställigheten i det enskilda fallet skulle innebära risk för röjande av sådana uppgifter i underrättelseverksamhet som avses i 18 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),

5. det i Sverige har meddelats dom eller åtalsunderlåtelse för den gärning som är föremål för det förfarande i vilket utredningsordern har utfärdats,

6. gärningen som anges i utredningsordern i sin helhet har begåtts i Sverige och inte är belagd med straff enligt svensk lag,

7. gärningen som anges i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag i de fall det genom denna lag ställs upp krav på dubbel straffbarhet, eller inte är av en viss svårhetsgrad i de fall det genom denna lag ställs upp ett sådant krav.

4 § Om utredningsordern kan verkställas endast delvis eller under vissa villkor, ska den myndighet som utfärdat den underrättas om de hinder som finns och ges tillfälle att yttra sig och komplettera eller ändra utredningsordern.

Behöriga svenska myndigheter

5 § En utredningsorder som avser bevisupptagning vid domstol, förhör genom ljud- och bildöverföring eller ljudöverföring, eller annan åtgärd i samband med en rättegång handläggs av den tingsrätt inom vars domkrets den begärda åtgärden ska vidtas.

I andra fall än som anges i första stycket handläggs en utredningsorder av åklagare. Åklagare handlägger även en utredningsorder som avser överförande av frihetsberövade.

6 § En åklagare får anlita biträde av Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket eller Kustbevakningen vid verkställigheten av en utredningsorder.

7 § Om den domstol eller åklagare som mottar en utredningsorder inte är behörig, ska utredningsordern överlämnas till behörig domstol eller åklagare. Den behöriga myndigheten i den andra staten ska underrättas om överlämnandet.

Sättet för verkställighet, m.m.

8 § En begäran om att ett visst förfarande ska tillämpas när en åtgärd som avses i en utredningsorder verkställs ska tillgodoses om inte förfarandet strider mot grundläggande principer i den svenska rättsordningen.

I fråga om åtgärd vid domstol kan domstolen bestämma att handläggningen helt eller delvis ska äga rum på ett främmande språk.

Särskilda bestämmelser om vissa åtgärder finns i 25-50 §§.

9 § En annan åtgärd än den som anges i utredningsordern får vidtas om den åtgärd som avses med utredningsordern är att anse som en tvångsåtgärd och inte finns i svensk rätt eller inte hade varit tillgänglig i ett motsvarande inhemskt ärende. En annan åtgärd får också väljas om den är mindre ingripande än den som anges i utredningsordern.

Om det inte finns någon annan åtgärd som skulle ge samma resultat får beslut fattas om att inte erkänna och verkställa utredningsordern.

10 § Om det kan antas att utfärdandet av utredningsordern inte har varit nödvändigt och proportionerligt och med beaktande av den tilltalades eller misstänktes rättigheter eller att åtgärden som avses inte hade kunnat vidtas under samma förutsättningar i den egna staten, ska domstolen eller åklagaren samråda med den utfärdande myndigheten.

Verkställbarhetsförklaring

11 § Tingsrätten prövar, i de fall som avses i 5 § första stycket, om en europeisk utredningsorder ska erkännas och verkställas i Sverige enligt denna lag. I övriga fall gör åklagaren denna prövning om inte annat anges i denna lag.

12 § Om den europeiska utredningsordern kan erkännas och verkställas i Sverige ska beslut meddelas om att verkställighet ska äga rum (verkställbarhetsförklaring).

Av verkställbarhetsförklaringen ska framgå på vilket sätt utredningsordern ska verkställas. Om den åtgärd som anges i utredningsordern innebär användning av tvångsåtgärd, ska i förklaringen anges vilka svenska bestämmelser som ska gälla för verkställigheten.

13 § Om ett visst förfarande ska tillämpas enligt 8 § första stycket, ska detta anges i verkställbarhetsförklaringen.

I verkställbarhetsförklaringen ska anges om beslut enligt 9 § att vidta en annan åtgärd än den begärda har fattats.

Tidsfrister

14 § Verkställbarhetsförklaring ska meddelas skyndsamt och senast 30 dagar efter att utredningsordern mottagits. Om komplettering enligt 2 eller 4 §§ har begärts in ska fristen på 30 dagar börja löpa efter det att kompletteringen eller översättningen kommit in.

Har den myndighet som har utfärdat utredningsordern angett att beslut om erkännande och verkställighet ska fattas eller utredningsåtgärden ska vidtas med särskild skyndsamhet eller att en åtgärd ska verkställas en viss dag, ska hänsyn, så långt möjligt, tas till detta.

Verkställbarhetsförklaring i fråga om en utredningsorder som avser beslag ska om möjligt meddelas inom 24 timmar efter det att utredningsordern mottagits.

15 § Om det inte är möjligt att meddela verkställbarhetsförklaring enligt 14 §, ska den andra statens myndighet underrättas om detta,

varvid upplysning ska lämnas om hur lång tid som behövs för att meddela verkställbarhetsförklaring.

Verkställbarhetsförklaring ska i ett sådant fall meddelas senast 30 dagar efter utgången av fristen enligt 14 § första stycket.

16 § Den begärda utredningsåtgärden ska verkställas skyndsamt och om möjligt senast 90 dagar efter det att verkställbarhetsförklaring har meddelats.

Om det inte är möjligt att verkställa utredningsåtgärden inom denna tid, ska den andra myndigheten underrättas om detta, varvid skälen till att längre tid behövs ska anges. Tidpunkten för verkställigheten ska bestämmas i samråd med den andra statens behöriga myndighet.

Om det inte är möjligt att genomföra en åtgärd den specifika dag som anges i utredningsordern, ska den andra statens myndighet underrättas om detta, varvid upplysning ska lämnas om hur lång tid som behövs för att genomföra åtgärden.

Uppskov med verkställbarhetsförklaring eller verkställighet

17 § Beslut om verkställbarhetsförklaring eller verkställigheten av en begärd utredningsåtgärd får skjutas upp en viss angiven tid om

1. verkställigheten skulle kunna skada en pågående utredning eller lagföring, eller
2. utredningsordern avser egendom som används i ett annat straffrättsligt förfarande i Sverige.

Upphävande av en verkställbarhetsförklaring

18 § En verkställbarhetsförklaring ska upphävas av den domstol eller åklagare som har meddelat eller fastställt den om

1. det framkommer att utredningsordern inte får verkställas i Sverige,
2. utredningsordern inte kan verkställas, eller
3. utredningsordern återkallas.

Om en verkställbarhetsförklaring upphävs ska de verkställighetsåtgärder som vidtagits återgå så långt det är möjligt.

Bistånd från utländska tjänstemän

19 § Utländska tjänstemän som biträder vid verkställandet av en utredningsorder får inte vidta åtgärder på svenskt territorium som innebär myndighetsutövning.

Överlämnande av bevismaterial, m.m.

20 § Bevis som har samlats in eller säkrats i anledning av en utredningsorder eller som redan finns tillgängligt ska utan onödigt dröjsmål överlämnas till den myndighet som har utfärdat utredningsordern.

Överlämnandet ska skjutas upp i avvaktan på en prövning i domstol, om det inte i utredningsordern har angetts tillräckliga skäl för att anta att ett omedelbart överlämnande är nödvändigt. Även om sådana skäl angetts, ska överlämnade skjutas upp om det skulle medföra allvarig skada för den som berörs av åtgärden.

21 § Vid överlämnandet ska anges att föremålet eller handlingen ska återlämnas till Sverige när det inte längre behövs för det förfarande som utredningsordern avser. Ett återlämnande krävs dock inte, om inte något enskilt eller allmänt intresse berörs eller om ett återlämnande annars framstår som obehövligt.

Tidpunkten för återlämnandet ska bestämmas i samråd med den andra statens behöriga myndighet.

22 § Ett överlämnande av uppgifter eller bevisning från Sverige får förenas med villkor som begränsar möjligheterna att användningen om det är påkallat med hänsyn till enskild eller är nödvändigt från allmän synpunkt.

23 § Den domstol eller åklagare som har meddelat verkställbarhetsförklaring och ställt villkor enligt 22 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret.

Sekretess och meddelandeförbud

24 § För utlämnande av uppgifter i ärenden enligt denna lag gäller de begränsningar som följer av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Särskilda bestämmelser om vissa åtgärder

Bevisupptagning vid en svensk domstol

25 § En utredningsorder som avser bevisupptagning vid domstol genom förhör, skriftligt bevis eller syn ska anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling.

Den som är part ska underrättas om tid och plats för bevisupptagningen. Den som ska höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen ska kallas till denna.

Företrädare för den myndighet som utfärdat utredningsordern får delta vid bevisupptagningen och får med rättens samtycke ställa frågor direkt till den som höras.

26 § Om det begärs, får en svensk åklagare delta vid bevisupptagningen för att bevaka den utfärdande myndighetens intresse.

Förhör under förundersökning

27 § Företrädare för den myndighet som utfärdat utredningsordern får delta vid förhöret och med åklagarens samtycke ställa frågor direkt till den som höras.

Förhör genom ljud- och bildöverföring

28 § En utredningsorder avseende förhör med en misstänkt eller tilltalad genom ljud- och bildöverföring får inte erkännas och verkställas om den som ska höras inte samtycker till förhöret.

29 § Vid handläggningen i tingsrätten i samband med en rättegång ska ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling.

Den som är part ska underrättas om tid och plats för bevisupptagningen. Den som ska höras ska kallas till bevisupptagningen.

30 § Om förhöret ska föras protokoll där uppgifter om datum och plats för förhöret, deltagarnas identitet och i vilken egenskap de har deltagit, om de har avlagt någon ed samt tekniska omständigheter vid förhöret ska antecknas. Protokollet ska överlämnas till den andra statens behöriga myndighet.

Förhör genom ljudöverföring

31 § Förhör med vittne, målsägande eller sakkunnig som befinner sig i Sverige får äga rum genom ljudöverföring.

32 § Om inte annat har överenskommits med den utfärdande statens behöriga myndighet, tillämpas bestämmelserna i 29 och 30 §§.

Överförande av frihetsberövade

33 § För förhör eller konfrontation i samband med en rättegång eller förundersökning i en annan medlemsstat i Europeiska unionen får

1. en person som är berövad friheten i Sverige tillfälligt föras över till den andra staten, eller
2. en person som är berövad friheten i den andra staten tillfälligt föras över till Sverige.

34 § Verkställbarhetsförklaring avseende en utredningsorder som gäller överförande av frihetsberövade från Sverige får inte meddelas om överförandet medför att tiden för frihetsberövandet förlängs.

35 § Bestämmelsen i 2 kap. 15 § ska tillämpas på motsvarande sätt innan verkställbarhetsförklaring meddelas avseende överförande av en i Sverige frihetsberövad person till den utfärdande staten.

Bestämmelsen i 2 kap. 16 § första stycket och 17 § ska tillämpas på motsvarande sätt när en frihetsberövad person överförs till Sverige i anledning av en utländsk utredningsorder.

36 § Polismyndigheten kan meddela tillstånd till transport genom Sverige av en frihetsberövad person som ska föras över från en medlemsstat till en annan för vidtagande av en utredningsåtgärd som förutsätter den frihetsberövades personliga närvaro.

Om tillstånd enligt första stycket har meddelats får Polismyndigheten vid behov ta den som överförs i förvar, dock längst under 48 timmar.

Beslag och åtgärder enligt 28 kap. rättegångsbalken

37 § Om den gärning som avses i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag, får beslag, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning äga rum endast om det enligt den andra statens lag kan dömas till fängelse för gärningen.

Detsamma gäller tagande av fotografi eller fingeravtryck.

38 § En utredningsorder avseende beslag av skriftlig handling eller ett skriftligt meddelande får inte erkännas och verkställas om det enligt 27 kap. 2 § rättegångsbalken finns hinder mot att ta handlingen eller meddelandet i beslag.

39 § När ett beslag har verkställts, ska åklagaren skyndsamt begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen. Behörig är en tingsrätt inom vars domkrets beslaget har verkställts.

Vid rättens handläggning tillämpas reglerna om domstols handläggning i brottmål, om inte annat sägs i denna lag. Tingsrätten ska så snart det kan ske hålla förhandling i ärendet, om en förhandling inte uppenbart skulle sakna betydelse för prövningen. Vid förhandlingen ska bestämmelserna i 24 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken tillämpas. Rätten ska pröva om det har funnits förutsättningar för att verkställa utredningsordern genom beslag. Rätten ska även pröva vad som bestämts angående överlämnandet av föremålet eller handlingen enligt 20 och 21 §§. Tingsrätten ska meddela beslut i frågan skyndsamt, och senast 30 dagar från det att beslaget har verkställts.

Om beslaget hävs ska verkställighetsåtgärder som gjorts återgå.

40 § Åklagaren ska överlämna beslagtagnen egendom till den utfärdande staten.

När beslagtagnen egendom återlämnats till Sverige, får åklagaren häva beslaget.

Rättsmedicinsk undersökning av avliden person

41 § Om den gärning som avses i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag, får rättsmedicinsk undersökning av en avliden person genomföras endast om det för gärningen enligt den andra statens lag kan dömas till fängelse.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Tekniskt bistånd behövs

42 § Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation på begäran av en annan medlemsstat får endast genomföras om den gärning som avses i utredningsordern motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet) och övriga förutsättningar enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda.

Gäller utredningsordern inhämtande av historiska trafik- eller lokaliseringssuppgifter ska något krav på dubbel straffbarhet eller på visst föreskrivet straffminimum för brottet enligt svensk lag inte gälla om gärningen är sådan som finns angiven i bilaga D till direktivet och det för gärningen enligt den andra medlemsstatens lagstiftning är föreskrivet frihetsberövande påföljd i tre år eller mer.

43 § Åklagaren ska pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall överlämna ärendet till rätten för prövning av frågan om verkställbarhet.

Det förfarande som gäller enligt 27 kap. rättegångsbalken ska tillämpas vid rättens prövning om inte annat sägs i denna lag. Vad som där sägs om rättens beslut ska i stället gälla verkställbarhetsförklaring enligt denna lag. Verkställbarhetsförklaring meddelas av

rätten. I fråga om överklagande av tingsrättens beslut i verkställbarhetsfrågan gäller bestämmelserna i 49 kap. rättegångsbalken.

44 § Vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska åklagaren, efter samråd med den andra staten, besluta om bistånd ska lämnas i form av omedelbar överföring till den utfärdande staten eller genom upptagning eller uppteckning.

Om omedelbar överföring av meddelanden äger rum, får upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige och 27 kap. 31-33 §§ rättegångsbalken ska inte tillämpas.

45 § När upptagning eller uppteckning görs i Sverige ska bestämmelserna i 27 kap. 31 § fjärde stycket och 33 § andra och tredje styckena rättegångsbalken inte tillämpas.

Underrättelse ska lämnas så snart det kan ske sedan avlyssningen eller övervakningen har avslutats. Underrättelsen ska, utöver vad som följer av 27 kap. 33 § första stycket rättegångsbalken, skjutas upp om sekretess gäller enligt 18 kap. 17 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Om det på grund av sekretess inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att åtgärden avslutades, behöver underrättelse inte lämnas. Underrättelse ska inte lämnas om utredningen gäller gärning som motsvarar brott som anges i 27 kap. 33 § tredje stycket rättegångsbalken.

Upptagningar eller uppteckningar behöver inte granskas enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken.

Tekniskt bistånd behövs inte

46 § Underrättelse om att det på svenskt territorium genomförs eller kommer att genomföras en hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation där Sveriges bistånd inte behövs ska lämnas till åklagaren.

Åklagaren ska pröva om det finns förutsättningar för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken. Om förutsättningar för åtgärden inte finns ska åklagaren, inom 96 timmar från det att underrättelsen inkom, anmäla till den andra statens behöriga myndighet att avlyssningen inte får genomföras, får genomföras endast på de villkor åklagaren ställer, eller ska avslutas.

Om avlyssningen eller övervakningen redan påbörjats eller genomförts, och förutsättningarna för avlyssning eller övervakning inte varit uppfyllda, ska åklagaren till den andra statens behöriga myndighet anmäla att det material som har inhämtats inte får användas eller får användas endast på de villkor som åklagaren ställer.

Hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

47 § En utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning får verkställas endast om den gärning som avses i utredningsordern motsvarar ett brott enligt svensk rätt (dubbel straffbarhet) och övriga förutsättningar enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda. Något krav på dubbel straffbarhet eller på visst föreskrivet straffminimum för brottet enligt svensk lag ska dock inte gälla om gärningen är sådan som finns angiven i bilaga D till direktivet och det för gärningen enligt den andra medlemsstatens lagstiftning är föreskrivet frihetsberövande påföljd i tre år eller mer.

48 § Vid handläggningen och prövningen av en utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning ska bestämmelserna i 43 och 45 §§ tillämpas.

Kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

49 § Hur länge bistånd med kontrollerad leverans eller bistånd i brottsutredning med användning av skyddsidentitet ska pågå och andra praktiska frågor ska lösas efter samråd mellan åklagaren och den utfärdande statens behöriga myndighet.

50 § En utredningsorder avseende biträde med en kontrollerad leverans eller biträde i brottsutredning med användning av skyddsidentitet i Sverige får inte erkännas och verkställas om åtgärden inte hade kunnat vidtas i ett liknande inhemskt ärende. En utredningsorder avseende biträde i brottsutredning med användning av skyddsidentitet får inte heller erkännas och verkställas om överenskommelse enligt 49 § inte kunnat nås.

4 kap. Rättegångsbestämmelser, m.m.

Överklagande

1 § En utredningsåtgärd som avses i en svensk utredningsorder får inte överklagas eller prövas av domstol på annat sätt än som anges i denna lag.

2 § En verkställbarhetsförklaring får inte överklagas eller prövas av domstol på annat sätt än som anges i denna lag.

Offentlig försvarare, m.m.

3 § En misstänkt, tilltalad eller målsägande som ska höras eller annars drabbas av en begärd åtgärd har samma rätt till offentlig försvarare, målsägandebiträde eller stödperson som vid en svensk rättegång eller förundersökning.

Om det finns särskilda skäl, får en offentlig försvarare förordnas även i andra fall.

4 § Den som ska höras eller annars fullgöra något vid verkställigheten av en utredningsorder har rätt att vägra, om det finns stöd för det i svensk lag eller den andra statens lag.

En misstänkt, tilltalad eller målsägande som ska höras enligt denna lag, eller som annars drabbas av en begärd åtgärd, ska informeras om sina processuella rättigheter enligt svensk rätt, inbegripet rätten att vägra fullgöra den begärda åtgärden.

Tolk

5 § Vid förhör eller när det annars finns behov av det får domstolen eller åklagaren begära biträde av tolk.

Uppgifter ur belastningsregistret

6 § Domstolen och åklagaren ska vid prövning och utredning av ärenden enligt denna lag ha tillgång till uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret enligt vad som är föreskrivet om

tillgång till sådana uppgifter i verksamhet hos allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd och hos åklagarmyndighet för beslut om förundersökning och åtal.

Skadestånd

7 § Om en utländsk tjänsteman utför uppgifter i vid verkställighet av en europeisk utredningsorder i Sverige, ska svenska staten i stället för den utländska myndigheten eller tjänstemannen ersätta skada som uppkommer i samband med verkställigheten i Sverige och för vilken den utländska myndigheten eller tjänstemannen skulle ha varit skadeståndsskyldig om svensk lag varit tillämplig på dem. Svenska staten ska dock inte ersätta skada som drabbar den utländska myndigheten eller tjänstemannen.

8 § Bestämmelser om svenska statens skyldighet att ersätta skador som svenska tjänstemän vållar ska inte vara tillämpliga när skadorna vållas i en annan stat i samband med verkställighet av en utredningsåtgärd i den staten.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §¹

Vid verkställighet av fängelse räknas strafftiden, när den dömden är häktad eller omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, från den dag då domen får verkställas och i annat fall från den dag då den dömden enligt 10 § tas in i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller omhändertas av Polismyndigheten för förpassning.

Den tid som en intagen vistas utanför anstalt enligt 10 kap. 3 § fängelselagen (2010:610) eller enligt 4 kap. 29, 29 a eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål ska räknas in i verkställighetstiden. Detsamma gäller den tid som en intagen vistas utanför anstalt med stöd av 9 kap. 1 §, 10 kap. 1, 2 eller 4 § eller 11 kap. 1 § fängelselagen, om inte särskilda skäl talar mot det.

Den tid som en intagen vistas utanför anstalt enligt 10 kap. 3 § fängelselagen (2010:610), enligt 4 kap. 29, 29 a eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål eller enligt 2 kap. 14 § och 3 kap. 33 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder ska räknas in i verkställighetstiden. Detsamma gäller den tid som en intagen vistas utanför anstalt med stöd av 9 kap. 1 §, 10 kap. 1, 2 eller 4 § eller 11 kap. 1 § fängelselagen, om inte särskilda skäl talar mot det.

Den tid som den dömden hållits i häkte i målet eller varit omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken efter det att slutlig dom eller beslut däri meddelades, ska räknas in i verkställighetstiden.

¹ Senaste lydelse 2014:617.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.3 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

6 §

I anslutning till vistelse utanför anstalt enligt 2–4 §§ och 9 kap. 1 § denna lag, 4 kap. 29 och 31 §§ lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål får en intagen tillfälligt placeras i häkte, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl eller med hänsyn till transportförhållandena.

I anslutning till vistelse utanför anstalt enligt 2–4 §§ och 9 kap. 1 § denna lag, 4 kap. 29 och 31 §§ lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål *eller 2 kap. 14 § och 3 kap. 33 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* får en intagen tillfälligt placeras i häkte, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl eller med hänsyn till transportförhållandena.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.4 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 § och 18 kap. 6 § offentlighets- och sekretesslagen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

2 §²

Bestämmelser som begränsar möjligheten att använda vissa uppgifter som en svensk myndighet har fått från en myndighet i en annan stat finns i

1. lagen (1990:314) om ömsesidig handräckning i skatteärenden,

2. lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete,

3. lagen (2000:344) om Schengens informationssystem,

4. lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,

5. lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete,

6. lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar,

7. lagen (2011:1537) om bistånd med indrivning av skatter och avgifter inom Europeiska unionen,

8. lagen (1998:620) om belastningsregister,

Bestämmelser som begränsar möjligheten att använda vissa uppgifter som en svensk myndighet har fått från en myndighet i en annan stat finns i

1. lagen (1990:314) om ömsesidig handräckning i skatteärenden,

2. lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete,

3. lagen (2000:344) om Schengens informationssystem,

4. lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,

5. lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete,

6. lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar,

7. lagen (2011:1537) om bistånd med indrivning av skatter och avgifter inom Europeiska unionen,

8. lagen (1998:620) om belastningsregister,

² Senaste lydelse 2015:66.

9. lagen (2012:843) om administrativt samarbete inom Europeiska unionen i fråga om beskattning,

10. lagen (2013:329) med vissa bestämmelser om skydd för personuppgifter vid polis-samarbete och straffrättsligt samarbete inom Europeiska unionen, *och*

11. lagen (2015:63) om utbyte av upplysningar med anledning av FATCA-avtalet.

9. lagen (2012:843) om administrativt samarbete inom Europeiska unionen i fråga om beskattning,

10. lagen (2013:329) med vissa bestämmelser om skydd för personuppgifter vid polis-samarbete och straffrättsligt samarbete inom Europeiska unionen,

11. lagen (2015:63) om utbyte av upplysningar med anledning av FATCA-avtalet, *och*

12. *lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

18 kap.

6 §

Sekretess gäller för uppgift som hänför sig till ärende enligt 15 § lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar, om ärendet rör en brottsutredning som genomförs av en tjänsteman med en i annan stat beslutad skyddsidentitet motsvarande den som avses i 5 § och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att verksamheten hos de myndigheter som deltar i utredningen motverkas.

Sekretess gäller för uppgift som hänför sig till ärende enligt 15 § lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar, *eller enligt 3 kap. 49 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder*, om ärendet rör en brottsutredning som genomförs av en tjänsteman med en i annan stat beslutad skyddsidentitet motsvarande den som avses i 5 § och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att verksamheten hos de myndigheter som deltar i utredningen motverkas.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål ska införas en ny paragraf, 1 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 a §

Denna lag tillämpas inte om lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar³

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar ska införas en ny paragraf, 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse
1 a §

Denna lag tillämpas inte om lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

³ Senaste lydelse av författningens rubrik 2005:494.

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut ska införas en ny paragraf, 1 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 a §

*Denna lag tillämpas inte om
lagen (2000:000) om erkännande
och verkställighet av en europeisk
utredningsorder är tillämplig.*

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 2 a och 4 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

2 a §⁴

En central värdepappersförvarare och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

En central värdepappersförvarare och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare, eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

Om skyldighet för centrala värdepappersförvarare och kontoförande institut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

⁴ Senaste lydelse 2008:911.

4 §⁵

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får förordna att den centrala värdepappersförvararen eller det kontoförande institutet samt förvararens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning *eller* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *skall* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *skall* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *skall* under-

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får förordna att den centrala värdepappersförvararen eller det kontoförande institutet samt förvararens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *ska* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *ska* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *ska* under-

⁵ Senaste lydelse 2005:490.

sökningsledaren eller åklagaren sökningsledaren eller åklagaren
besluta att förordnandet *skall* besluta att förordnandet *ska*
upphöra. upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om värdepappersfonder⁶

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 20 och 20 a §§ lagen (2004:46) om värdepappersfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

20 §⁷

Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

Om skyldighet för fondbolag och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

20 a §⁸

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får förordna att fondbolaget eller förvaringsinstitutet samt bolagets eller insti-

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får förordna att fondbolaget eller förvaringsinstitutet samt bolagets eller insti-

⁶ Senaste lydelse av författningsens rubrik 2013:563.

⁷ Senaste lydelse 2008:912.

⁸ Senaste lydelse 2005:496.

tutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning *eller* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *skall* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *skall* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *skall* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet *skall* upphöra.

tutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *ska* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *ska* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *ska* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet *ska* upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 11 och 12 §§ lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

11 §

Ett kreditinstitut är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Ett kreditinstitut är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

12 §⁹

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får förordna att kreditinstitutet samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning *eller* ett ärende om rättslig hjälp i

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får förordna att kreditinstitutet samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brott-

⁹ Senaste lydelse 2005:497.

brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *skall* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *skall* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *skall* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet *skall* upphöra.

mål, eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *ska* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *ska* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *ska* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet *ska* upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 och 9 §§ lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 §

Ett försäkringsföretag och ett blandat finansiellt holdingföretag är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Ett försäkringsföretag och ett blandat finansiellt holdingföretag är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

9 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 § får förordna att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 § eller att det pågår en förundersökning *eller* ett ärende om rättslig hjälp i brott-

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 § får förordna att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller*

mål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *skall* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *skall* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *skall* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet *skall* upphöra.

ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *ska* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *ska* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *ska* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet *ska* upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 12 och 13 §§ lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

12 §

Ett värdepappersbolag, en börs och en clearingorganisation är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Ett värdepappersbolag, en börs och en clearingorganisation är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

13 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 12 § får besluta att värdepappersbolaget, börsen eller clearingorganisationen samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 12 § eller att det pågår en förunder-

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 12 § får besluta att värdepappersbolaget, börsen eller clearingorganisationen samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 12 § eller att det pågår en förunder-

sökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *skall* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *skall* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *skall* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet *skall* upphöra.

sökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte *ska* äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet *ska* vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, *ska* undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet *ska* upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.13 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:751) om betaltjänster

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 14 och 15 §§ lagen (2010:751) om betaltjänster ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

14 §

Betalningsinstitut och registrerade betaltjänstleverantörer är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Betalningsinstitut och registrerade betaltjänstleverantörer är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

15 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att betalningsinstitutet eller den registrerade betaltjänstleverantören samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förun-

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att betalningsinstitutet eller den registrerade betaltjänstleverantören samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förun-

dersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. dersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

I fråga om europabolag och europakooperativ som har ett sådant förvaltningssystem som avses i artiklarna 39–42 i rådets förordning (EG) nr 2157/2001 eller artiklarna 37–41 i rådets förordning (EG) nr 1435/2003 ska det som anges om styrelseledamöter i första stycket tillämpas på ledamöter i tillsynsorganet.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.14 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

Härigenom föreskrivs att kap. 9 kap. 12 och 13 §§ försäkringsrörelselagen (2010:2043) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

12 §

Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 11 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 11 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

13 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 12 § får förordna att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 12 § eller att det pågår en förundersökning eller

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 12 § får förordna att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 12 § eller att det pågår en förundersökning, ett

ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som har ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till dess syfte, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.15 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:755) om elektroniska pengar

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 14 och 15 §§ lagen (2011:755) om elektroniska pengar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

14 §

Institut för elektroniska pengar och registrerade utgivare är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Institut för elektroniska pengar och registrerade utgivare är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

15 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att institutet för elektroniska pengar eller den registrerade utgivaren samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förun-

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att institutet för elektroniska pengar eller den registrerade utgivaren samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förun-

dersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. dersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

I fråga om europabolag och europakooperativ som har ett sådant förvaltningssystem som avses i artiklarna 39–42 i rådets förordning (EG) nr 2157/2001 eller artiklarna 37–41 i rådets förordning (EG) nr 1435/2003 ska det som anges om styrelseledamöter i första stycket tillämpas på ledamöter i tillsynsorganet.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.16 Förslag till lag om ändring i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 25 och 26 §§ lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

25 §

En AIF-förvaltare och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till förvaltaren och institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

En AIF-förvaltare och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till förvaltaren och institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

Bestämmelser om skyldighet för AIF-förvaltare och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

26 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 25 § får besluta att AIF-förvaltaren eller förvaringsinsti-

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 25 § får besluta att AIF-förvaltaren eller förvaringsinsti-

tutet samt förvaltarens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 25 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

tutet samt förvaltarens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 25 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.17 Förslag till lag om ändring av (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 11 och 12 §§ lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

11 §

Ett finansiellt holdingföretag och ett blandat finansiellt holdingföretag är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Ett finansiellt holdingföretag och ett blandat finansiellt holdingföretag är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, *eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* begärs av åklagare.

12 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att holdingföretaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att holdingföretaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller

att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, *eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Ett sådant förbud får beslutas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med det, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

1.18 Förslag till förordning (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om tillämpning av lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

2 § De begrepp som används i denna förordning har samma betydelse som i lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

2 kap. En svensk utredningsorder

Komplettering av tidigare översänd utredningsorder

1 § En utredningsorder som kompletterar en tidigare översänd utredningsorder ska innehålla uppgift om detta och vara upprättad i enlighet med formuläret i bilaga A till direktivet och undertecknad av behörig domstol eller åklagare.

Underrättelse om upphävande och återkallelse

2 § Om utredningsordern har återkallats, ska domstolen eller åklagaren genast underrätta den andra statens behöriga myndighet om detta.

Om återkallelsen inte avser utredningsordern i dess helhet, ska den andra statens myndighet underrättas om i vilka delar utredningsordern fortfarande gäller.

Underrättelse vid förhör

3 § Om det finns risk för att det vid en persons inställelse till förhör begås brott som innebär fara för hans eller hennes liv, hälsa eller frihet, ska den andra statens myndighet underrättas om detta.

Överförande av frihetsberövade till eller från Sverige

4 § Den andra statens myndighet ska underrättas om restriktioner och andra särskilda villkor och förfaranden som ska iakttas under överföringen.

De praktiska detaljerna kring överförandet och datum för återförandet ska bestämmas i samråd med den andra statens myndighet.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

5 § Om fler medlemsstater har möjlighet att ge likvärdigt bistånd med åtgärden, ska utredningsordern skickas till den medlemsstat där den adress som ska övervakas eller avlyssnas används eller kan antas komma att användas.

6 § Åklagaren ska i samråd med den andra statens behöriga myndighet besluta om avlyssningen eller övervakningen ska genomföras genom omedelbar överföring till Sverige eller genom upptagning och uppteckning och efterföljande överföring av upptagningen eller uppteckningen.

Åklagaren får, om det finns särskilda skäl för det, begära en transkribering, avkodning eller dekryptering av upptagningen.

7 § Underrättelse om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 2 kap. 25 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder ska vara upprättad i enlighet med formuläret i bilaga C till direktivet.

3 kap. En utländsk utredningsorder

Behöriga åklagare

1 § Riksåklagaren bestämmer vilka åklagare som är behöriga att handlägga en utländsk utredningsorder.

Hur förfarandet inleds

2 § Snarast, men senast en vecka efter mottagandet av en utredningsorder, ska domstolen eller åklagaren bekräfta mottagandet genom att fylla i och översända formuläret i bilaga B till direktivet till den myndighet som har utfärdat utredningsordern.

Underrättelser och samråd

3 § Den behöriga myndigheten i den andra staten ska utan dröjsmål underrättas om

1. det finns anledning att vägra verkställighet,
 2. verkställighet har vägrats,
 3. en verkställbarhetsförklaring har upphävts,
 4. det enligt 3 kap 8 § lagen (0000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder inte går att tillämpa det förfarande som den andra staten har begärt,
 5. det enligt 3 kap. 9 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder finns anledning att vidta en alternativ åtgärd,
 6. det vid verkställighet av en utredningsorder uppkommer behov av att vidta ytterligare åtgärd än den som avses i utredningsordern,
 7. det finns anledning enligt 3 kap 17 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder att skjuta upp verkställigheten av utredningsordern eller meddelandet av verkställbarhetsförklaring och när skäl för uppskov inte längre föreligger, och
 8. talan har väckts mot erkännande eller verkställighet av en utredningsorder,
- I fall som avses i 1,4,5 och 6 ska samråd ske med den andra statens behöriga myndighet.

4 § Vid förhör genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring ska tidpunkten för förhöret och andra praktiska frågor med anledning av förhöret beslutas i samråd med den andra statens myndighet.

5 § Om en utredningsorder rör en gärning på tryckfrihetsförordningens eller yttrandefrihetsgrundlagens område, ska samråd ske och vid behov, yttrande inhämtas från Justitiekanslern.

4 kap. Kostnader

1 § Kostnader med anledning av verkställighet av en utredningsorder ska stanna på den svenska staten om inte annat anges i 2 eller 3 §.

2 § Extraordinära kostnader får återkrävas. Om det under handläggningen visar sig att verkställandet av utredningsordern kommer att medföra extraordinära kostnader, ska domstol eller åklagare i samråd med den utländska myndigheten fastställa vilka kostnader som den myndigheten ska stå för.

3 § Följande kostnader ska återkrävas av den andra staten

1. kostnader för transport vid överförande av en frihetsberövad person till eller från Sverige, och

2. kostnader som uppstår i samband med transkribering, avkodning eller dekryptering av avlyssnade meddelanden vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.

4 § Domstolen eller åklagaren ska överlämna handlingarna i ärendet till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) för handläggning av ärenden om återkrav av kostnader.

Denna förordning träder i kraft den 1 maj 2017.

2 Bakgrund

2.1 Allmänt om internationellt samarbete på straffrättsområdet

Med internationellt rättsligt samarbete avses olika former av samarbete i rättsliga frågor mellan stater. Det straffrättsliga samarbetet har utvecklats till att omfatta bl.a. utlämning för brott, överförande av lagföring, överförande av straffverkställighet och rättslig hjälp i brottmål.

Det internationella straffrättsliga samarbetet grundar sig huvudsakligen på internationella konventioner och avtal som förhandlats fram inom Europarådet och FN. Under senare år har utvecklingen av samarbetet för Sveriges del främst skett inom EU.

EU tillfördes redan 1993, genom tillkomsten av den s.k. tredje pelaren, kompetens i fråga om rättsliga och inrikes frågor, däribland straffrättsligt och polisiärt samarbete. Unionens rätt att utöva denna kompetens förblev dock begränsad fram till undertecknandet av Amsterdamfördraget.¹

Amsterdamfördraget, som trädde i kraft den 1 maj 1999, medförde en rad betydande förändringar för det straffrättsliga och polisiära samarbetet. Genom Amsterdamfördraget lades fast att EU bygger på ett antal gemensamma principer, däribland frihet, demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna. Unionens mål anges vara bl.a. att ge medborgarna en hög säkerhetsnivå med frihet, säkerhet och rättvisa genom att bl.a. utforma gemensamma insatser på områdena polissamarbete och straffrättsligt samarbete.

Traditionellt sett innebär internationellt rättsligt samarbete att den ena staten, den ansökande staten, ansöker om hjälp med en viss åtgärd hos en annan stat, den anmodade staten, som efter en rätts-

¹ EGT 97/C 340/01.

lig prövning enligt de förutsättningar som gäller enligt nationell rätt, beslutar om åtgärden ska vidtas eller inte.

Inom EU pågår sedan år 1999 ett arbete med att ersätta den traditionella formen av straffrättsligt samarbete med ett samarbete baserat på principen om ömsesidigt erkännande av domar och beslut i brottmål. Frågan om ömsesidigt erkännande behandlades särskilt av Europeiska rådet i Tammerfors den 15–16 oktober 1999. Europeiska rådet slog fast att principen om ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden skulle bli en hörnsten inom det rättsliga samarbetet på både det civilrättsliga och det straffrättsliga området. Europeiska rådet uppmanade rådet och kommissionen att senast i december 2000 anta ett åtgärdsprogram för att genomföra principen om ömsesidigt erkännande.

Ömsesidigt erkännande i sin mest utvecklade form bygger på tanken att medlemsstaterna godtar varandras domar och beslut som direkt verkställbara, trots de olikheter som finns hos medlemsstaterna när det gäller såväl materiella som processuella förutsättningar. Den verkställande staten får endast göra en formaliserad och begränsad prövning av om domen eller beslutet ska erkännas och verkställas. Ömsesidigt erkännande förutsätter således att medlemsstaterna har förtroende för varandras rättssystem. Grundtanken med ömsesidigt erkännande är att förstärka det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna och uppnå ett enklare, snabbare och effektivare samarbete, men även att förstärka skyddet av den enskilda individens rättigheter. Tanken med ömsesidigt erkännande är att skapa ett mervärde i förhållande till det traditionella systemet med rättslig hjälp genom ett enklare och smidigare förfarande.

Den europeiska arresteringsordern² var den första rättsakt som antogs inom ramen för principen om ömsesidigt erkännande av varandras straffrättsliga beslut. Det rambeslutet antogs i juni 2002.

² EGT L 190, 18.7.2002, s. 1.

2.2 Särskilt om samarbete kring bevisinhämtning

Den grundläggande konventionen på området i Europa är 1959 års Europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål och dess två tilläggsprotokoll.

Genom 1959 års Europarådskonvention åtar sig staterna att lämna varandra rättslig hjälp i största möjliga utsträckning i mål eller ärenden som avser beivrandet av brott. Konventionen omfattar huvudsakligen bevisupptagning, förhör och överlämnande av bevismaterial eller handlingar, husrannsakan och beslag, delgivning av rättegångshandlingar och judiciella beslut, översändande av utdrag ur kriminalregister, lagföring i annat land samt underrättelse om brottmålsdomar. Konventionen har kompletterats med ett tilläggsprotokoll av den 17 mars 1978, som i vissa hänseenden utvidgar konventionens tillämpningsområde, bl.a. i fråga om brott mot skatte- och avgiftsförfattningar och rättslig hjälp i form av delgivning av olika handlingar m.m. på verkställighetsstadiet. Det andra tilläggsprotokollet, som antogs den 8 november 2001, innebär ytterligare en utvidgning av konventionens tillämpningsområde, liksom en vidareutveckling av konventionens befintliga former av rättslig hjälp, ett införande av vissa nya former av samarbete och vissa kompletteringar rörande förfarandet.

År 2000 tillkom EU-konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål, och 2001 tillkom ett tilläggsprotokoll till konventionen. 2000 års konvention och dess tilläggsprotokoll är att se som ett komplement till 1959 års konvention för EU:s medlemsstater. Den innehåller artiklar som vidareutvecklar redan etablerade former av rättslig hjälp. Genom konventionen infördes också vissa nya former av samarbete, bl.a. om kontrollerade leveranser och hemliga utredningar.

De rättsakter som har tillkommit under det senaste decenniet bygger på principen om ömsesidigt erkännande. Principen utgår som nämnts från tanken att domen eller beslutet fattas i den utfärdande staten för att sedan översändas direkt till den andra statens verkställande myndigheter för verkställighet, utan att några nya beslut behöver fattas i den verkställande staten.

Den första rättsakten när det gäller bevisinhämtning som bygger på principen om ömsesidigt erkännande är Rådets rambeslut om verkställighet i EU av beslut om frysning av egendom eller bevis-

material, som antogs av rådet den 22 juli 2003.³ Rambeslutet är inriktat på behovet av ett omedelbart ömsesidigt erkännande av beslut om att förhindra förstöring, omvandling, flyttning, överlämnande eller överlåtelse av bevismaterial. Rambeslutet behandlar dock bara en tämligen begränsad aspekt av det straffrättsliga samarbetet i bevisfrågor och lämnar den efterföljande överföringen av bevismaterialet till förfarandet för traditionell rättslig hjälp i brottmål.

I syfte att ytterligare förbättra det rättsliga samarbetet genom att tillämpa principen om ömsesidigt erkännande på andra rättsliga beslut om bevisinhämtning antogs 2008 Rådets rambeslut om europeisk bevisinhämtningsorder.⁴ Den europeiska bevisinhämtningsordern är avsedd att användas för att inhämta föremål, handlingar och uppgifter i straffrättsliga förfaranden. Instrumentet är dock endast tillämplig på redan befintligt bevismaterial och omfattar därför endast några aspekter av det straffrättsliga samarbetet i bevisfrågor. Direktivet har inte genomförts i svensk rätt.

Regelverket om samarbete inom unionen kring bevisinhämtning förblev därför, även efter antagandet av de nämnda rambesluten, fragmenterad och komplicerad. Inom ramen för Stockholmsprogrammet⁵, som antogs av Europeiska rådet vid dess möte den 10-11 december 2009, ansåg rådet att man borde gå vidare med att få till stånd ett system för inhämtning av bevis, med principen om ömsesidigt erkännande som grund. Europeiska rådet efterlyste ett övergripande system som skulle ersätta alla befintliga instrument på området, omfatta alla typer av bevis, innehålla tidsfrister för verkställighet och i möjligaste mån begränsa vägransgrunderna.

Den rättsakt som är avsedd att fullfölja dessa målsättningar är Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området.⁶ Genom direktivet lanseras ett samlat instrument, kallat den europeiska utredningsordern, som enligt skäl 8 i direktivet bör ha ett övergripande tillämpningsområde och tillämpas på alla utredningsåtgärder som syftar till bevisinhämtning.

³ EUT L 196, 2.8.2003, s. 45.

⁴ EUT L 350, 30.12.2008, s. 72.

⁵ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁶ EUT L 130, 1.5.2014, s. 1.

Det är detta direktiv som är föremål för behandling i denna departementspromemoria (bifogat som bilaga 1).

2.3 Uppdraget och dess genomförande

2.3.1 Uppdraget

Uppgiften är att ta ställning till hur direktivet ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget ingår att på ett uttömmande sätt reglera alla frågor som är relevanta för när Sverige är såväl utfärdande som verkställande stat. Redovisningen ska innehålla en analys av vilka konsekvenser förslagen får för de lagar som reglerar det straffrättsliga samarbetet och förslag till författningsändringar som analysen föranleder. Målsättningen bör enligt uppdraget vara att det samlade regelverket ska vara enhetligt och lätthanterligt. Även de ekonomiska och andra konsekvenserna av förslagen ska bedömas. Om förslagen förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. Utredaren ska under arbetet samråda med och inhämta upplysningar från berörda myndigheter och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet.

2.3.2 Uppdragets genomförande

Arbetet med de frågor som omfattas av uppdraget inleddes i september 2014. Överläggningar har under utredningstiden hållits med företrädare för Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Polisen. Under utredningen har även förekommit kontakter med bl.a. Domstolsverket, Kriminalvården, Kustbevakningen, Tullverket och Stockholms tingsrätt.

3 Nuvarande svenska regler om bevisinhämtning och internationell rättslig hjälp

3.1 Svenska regler om bevisinhämtning

I svensk rätt regleras frågor om bevisning i 35–41 kap. RB. Dessa regler tar huvudsakligen sikte på bevisningens hantering i domstol. Direktivet tar däremot sikte på själva inhämtandet av sådant material som sedermera ska användas som bevisning i en straffrättslig process. Det som främst är av intresse i detta sammanhang är därför de åtgärder som de brottsbekämpande myndigheterna kan vidta vid utredningen av brott. Dessa åtgärder regleras företrädesvis i 23–28 kap. RB.

I enlighet med 23 kap. RB bedrivs svenska utredningar av brott som hör under allmänt åtal som huvudregel genom en förundersökning. Syftet med förundersökningen är enligt 23 kap. 2 § RB att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal samt att bereda målet så att bevisningen kan förebringas i ett sammanhang vid huvudförhandlingen. En närmare reglering av förundersökningen finns i förundersökningskungörelsen (1947:948, FUK).

Förundersökningen ska enligt 23 kap. 3 § RB ledas av åklagaren, Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen. Med stöd av särskild lagstiftning får även Tullverket och Kustbevakningen leda och genomföra förundersökningar beträffande vissa brott. Tullverket kan exempelvis enligt 19 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling inleda och genomföra förundersökning avseende smugglingsbrott. Både Kustbevakningen och Tullverket kan inleda förundersökning avseende bl.a. rattfylleri enligt 3 § lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri-

brott. I enlighet med åklagarmyndighetens egna föreskrifter om ledning av förundersökning ska åklagare överta ledningen av förundersökningen om det kan bli aktuellt att begära eller lämna internationell rättslig hjälp i brottmål (7 § ÅFS 2005:9).

Under förundersökningen kan olika åtgärder vidtas för att inhämta sådant som senare kan komma att användas som bevis. Det kan t.ex. handla om att hålla förhör med någon som kan antas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23 kap. 6 § RB) eller att inhämta yttrande från sakkunnig (23 kap. 14 § RB). Enligt lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott kan polis eller åklagare inhämta skriftliga medicinska utlåtanden av läkare i syfte att användas i en brottsutredning eller som bevis i en rättegång.

Föremål och handlingar som kan få betydelse som bevisning kan också hämtas in med hjälp av olika tvångsåtgärder. Det kan ske genom straffprocessuella tvångsmedel som beslag, husrannsakan och kroppsvisitation. För det fall ett skriftligt bevis eller ett föremål har identifierats finns en möjlighet för åklagaren att hos rätten begära ett föreläggande, enligt 23 kap. 14 § eller 38 kap. 4 § RB, om att det skriftliga beviset ska företes eller föremålet till-handahållas för besiktning. Åklagaren kan vidare begära att rätten med stöd av 38 kap. 8 § RB förordnar att en allmän handling, som kan antas ha betydelse som bevis, ska tillhandahållas vid förundersökningen. För förelägganden av detta slag gäller dock vissa undantag.

3.1.1 Vissa straffprocessuella tvångsmedel

RB behandlar flera olika typer av straffprocessuella tvångsåtgärder. Av särskilt intresse för nu aktuellt direktiv är reglerna om beslag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning i 27 kap. RB samt bestämmelserna i 28 kap. RB om husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

För samtliga tvångsåtgärder gäller en proportionalitetsprincip som innebär att åtgärden endast får vidtas om skälen för den uppgåver det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär.

Förutom i 27 kap. RB finns bestämmelser i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation som ger polis och åklagare möjlighet

att ta del av uppgifter som, åtminstone delvis, även omfattas av regleringen i 27 kap. RB. De uppgifter som avses är uppgifter om abonnemang, innehållet i ett elektroniskt meddelande eller annan uppgift som angår ett särskilt elektroniskt meddelande.

Beslag

Bestämmelser om beslag finns i 27 kap. 1–14 och 17 §§ RB. De grundläggande förutsättningarna för beslag regleras i 27 kap. 1 §. För att ett föremål ska kunna tas i beslag krävs att det skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott, vara avhänt någon genom brott eller vara förverkat på grund av brott. Beslag syftar således bl.a. till att säkra bevisning. För att beslag som avses i 27 kap. ska få göras, måste föremålet vara tillgängligt för en sådan åtgärd, dvs. beslutet om beslag ska omedelbart kunna verkställas. Beslag kan användas oberoende av brottets beskaffenhet och förutsätter inte att en viss person kan misstänkas för brottet. Föremålet kan också ägas eller innehas av någon annan än den misstänkte.

Enligt 27 kap. 2–3 §§ RB gäller särskilda regler för beslag av vissa skriftliga handlingar och försändelser. En skriftlig handling får inte tas i beslag om den kan antas innehålla uppgifter som en befattningshavare eller någon annan som avses i 36 kap. 5 § RB inte får höras som vittne om. För att hinder mot beslag ska föreligga krävs dock att handlingen innehas av den personen eller av den till vars förmån tystnadsplikten gäller. Vidare får ett skriftligt meddelande mellan den misstänkte och någon honom närstående, som avses i 36 kap. 3 § RB, eller mellan sådana närstående inbördes, inte tas i beslag hos den misstänkte eller den närstående. Det sistnämnda gäller dock inte när det är fråga om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år och vissa samhällsfarliga brott. Brev, telegram eller annan försändelse som finns hos ett post- eller telebefordringsföretag får tas i beslag endast om det för brottet är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver och försändelsen hade kunnat tas i beslag hos mottagaren (27 kap. 3 § RB). I 27 kap. 12 § RB anges vissa begränsningar i fråga om vem som får hantera sådana handlingar när de har tagits i beslag.

I 27 kap. 4 § RB finns bestämmelser om vem som får ta föremål i beslag. Ett beslag avser ofta ett föremål som påträffas i samband

med en annan tvångsåtgärd, t.ex. en husrannsakan. Huvudregeln är att den som har laglig rätt att verkställa en sådan tvångsåtgärd får ta föremål i beslag. Undersökningsledaren eller åklagaren får besluta att ett föremål som påträffas i annat fall än vid verkställighet av en tvångsåtgärd ska tas i beslag. Om det föreligger fara i dröjsmål får en polisman även utan ett sådant beslut i vissa fall ta ett påträffat föremål i beslag. Ett sådant beslag ska skyndsamt anmälas till undersökningsledaren eller åklagaren, som ska pröva om beslaget ska bestå. Enligt 27 kap. 5 § RB kan rätten i vissa fall besluta om beslag. Har ett beslag verkställts utan rättens förordnande, får enligt 27 kap. 6 § RB den som har drabbats av beslaget, utan inskränkning i tiden, begära rättens prövning av beslaget. Rättens beslut om beslag får verkställas omedelbart, men beslutet kan överklagas särskilt till hovrätten.

Föreskrifter om hävande av beslag och om omprövning av beslagsfrågan när målet avgörs finns i 27 kap. 8 § RB. I 27 kap. 10 § RB anges hur beslagtagna föremål ska tas om hand. Bland annat föreskrivs att sådana föremål ska tas i förvar av den som har verkställt beslaget. Om det kan ske utan fara och är lämpligt får dock ett beslagtaget föremål lämnas kvar hos innehavaren. I sådant fall ska föremålet normalt förseglas eller märkas som beslagtaget. I 27 kap. 11 § RB anges att det i vissa fall ska lämnas en underrättelse till den från vilken beslag har skett. Enligt 27 kap. 11 a § RB ska en underrättelse även lämnas om åklagaren överväger att, enligt 27 kap. 4 a § RB, besluta om utlämnande av föremålet till någon som bedöms ha bättre rätt till detta.

Bestämmelser om beslag finns även i andra författningar, t.ex. narkotikastrafflagen (1968:64). De flesta sådana bestämmelser innebär endast smärre avvikelser från RB:s regelsystem, t.ex. i fråga om vem som får ta egendom i beslag. I övrigt gäller RB:s regler. På det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området finns dock en särreglering som bl.a. möjliggör beslag av egendom som inte är tillgänglig.

Husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning

Regler om husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning finns i 28 kap. RB. Ett huvudsyfte med bestämmelserna om hus-

rannsakan och kroppsvisitation är att möjliggöra att föremål ska kunna tas i beslag. Husrannsakan får ske i hus, rum eller slutna förvaringsställen för att eftersöka föremål som får tas i beslag. Husrannsakan får även användas för att utreda omständigheter som kan ha betydelse för utredning om brottet. Förutsättningarna för husrannsakan anges i 28 kap. 1–3 a §§ RB. Enligt 28 kap. 1 § RB krävs att det finns anledning att misstänka att ett brott har begåtts för vilket fängelse ingår i straffskalan. Husrannsakan hos någon annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får ske endast om brottet har förövats hos denne, den misstänkte har gripits där eller det finns synnerlig anledning att anta att det genom husrannsakan ska anträffas föremål som får tas i beslag. Husrannsakan får enligt 28 kap. 2 § RB även företas hos en person som eftersöks för att han eller hon ska underkastas bl.a. kroppsvisitation. I lokaler som är tillgängliga för allmänheten är enligt 28 kap. 3 § RB möjligheterna till husrannsakan i viss mån större än som nu har sagts. Särskilda regler finns också för husrannsakan i lokaler som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet. De reglerna kan tillämpas om det finns misstanke om brott och det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer för brottet.

Enligt 28 kap. 4 § RB kan undersökningsledare, åklagare eller rätten besluta om en husrannsakan. En polisman kan dock utföra en husrannsakan utan ett sådant beslut, om det är fara i dröjsmål (28 kap. 5 §). Om en husrannsakan kommer att bli omfattande eller medföra synnerlig olägenhet, bör rätten fatta beslutet i frågan. I 28 kap. 6–9 §§ RB finns bestämmelser om verkställighet av husrannsakan.

I 28 kap. 11 och 13 §§ RB finns bestämmelser om kroppsvisitation. Kroppsvisitation innebär en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig eller av väskor, paket och andra föremål som personen har med sig. Undersökningen görs i syfte att söka efter föremål som kan tas i beslag. Detta tvångsmedel får endast användas mot den som skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa. Kroppsvisitation får dock i vissa fall ske även mot någon annan än den misstänkte.

I 28 kap. 12–12 b §§ RB upptas bestämmelser om kroppsbesiktning. Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människo-

kroppen och undersökning av sådana prov. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa eller skada. Undersökningsledare, åklagare och rätten samt, vid fara i dröjsmål, en polisman får besluta om kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Hemliga tvångsmedel

Bland de straffprocessuella tvångsmedlen intar de hemliga tvångsmedlen en särställning. Dessa är hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, kvarhållande (och kontroll) av försändelse samt hemlig rumsavlyssning.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § RB). Tvångsmedlet kan alltså tillämpas på alla former av kommunikation genom elektroniska kommunikationsnät och är tillämpligt på både muntlig och skriftlig kommunikation. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid förundersökning som rör ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, vissa i lagen uppräknade samhällsfarliga brott eller straffbelagda försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott, samt vid förundersökning som gäller ett brott med lägre straffminimum, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år. Ett tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation ger också rätt att vidta sådana åtgärder som kan vidtas inom ramen för ett tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas endast om någon är skäligen misstänkt för ett brott och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen om brottet. Åtgärden får avse ett telefonnummer eller annan adress som, under den tid som tillståndet avser, innehas eller har innehaft av den misstänkte eller som annars kan antas ha använts eller komma att användas av denne. Åtgärden får också avse en adress som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte, un-

der den tid som tillståndet avser, har ringt till eller på annat sätt kontaktat eller kommer att ringa till eller på annat sätt kontakta (27 kap. 20 § första stycket). Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får inte användas för avlyssning av telefonsamtal eller andra meddelanden bl.a. mellan den misstänkte och dennes försvarare. Om det framkommer under avlyssningen att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande ska avlyssningen avbrytas (27 kap. 22 §).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (27 kap. 19 § första stycket RB). Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får meddelanden även hindras från att nå fram. Genom detta tvångsmedel ges inte tillgång till uppgifter om innehållet i meddelanden. De uppgifter som kan hämtas in är i stället trafikuppgifter och lokaliseringsuppgifter. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas om någon är skäligen misstänkt för brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, vissa i bestämmelsen angivna brott, eller vissa samhällsfarliga brott (27 kap. 19 § tredje stycket RB). Tvångsmedlet får användas också vid misstanke om straffbelagd gärning som innebär försök, förberedelse eller stämpling till sådan brottslighet. Sedan den 1 juli 2012 får hemlig övervakning av elektronisk kommunikation även användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Sådan övervakning som innebär att uppgifter hämtas in om meddelanden får dock endast avse förfluten tid (27 kap. 20 § andra stycket). För att tvångsmedlet ska kunna tillåtas gäller i samtliga fall att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen.

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbar utrustning används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål utan att upplysning om övervakningen lämnas. Tvångsmedlet omfattar inte ljudupptagning¹. Regleringen avseende

¹ Se prop. 1995/96:85, s. 38.

vilka brott som förundersökningen ska angå för att hemlig kameraövervakning ska få användas är densamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (27 kap. 20 a §). Övervakningen får som huvudregel, i likhet med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, användas endast om någon är skäligen misstänkt för brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Åtgärden får då avse endast sådan plats där den skäligen misstänkte kan antas komma att uppehålla sig (27 kap. 20 b §). Om det inte finns någon skäligen misstänkt för brottet får dock hemlig kameraövervakning användas för att övervaka den plats där brottet har begåtts eller en nära omgivning till denna plats i syfte att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet (27 kap. 20 c §).

Hemlig rumsavlyssning regleras sedan den 1 januari 2015 också i 27 kap. RB. Med hemlig rumsavlyssning avses enligt 27 kap. 20 d § RB avlyssning eller upptagning som görs i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till. Brott som omfattas är de för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år samt vissa, i paragrafen uppräknade andra brott. Hemlig rumsavlyssning får, i likhet med hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, användas endast om någon är skäligen misstänkt för ett sådant brott som omfattas av lagen och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Hemlig rumsavlyssning får vidare avse endast en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes får avlyssning användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där (27 kap. 20 e §).

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning beslutas av domstol på begäran av åklagare (27 kap. 21 §). Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning skulle medföra fördröjning av väsentlig betydelse får tillstånd till åtgärden ges av åklagaren. Ett sådant beslut ska genast

anmälas hos rätten, som skyndsamt ska pröva om det finns skäl för åtgärden. Finner rätten att det saknas sådana skäl ska den upphäva åklagarens beslut. Även i de fall åklagarens beslut har verkställts innan rätten har prövat ärendet, ska rätten pröva om det har funnits skäl för åtgärden. Finner rätten att det har saknats sådana skäl, får de inhämtade uppgifterna inte användas i en brottsutredning till nackdel för den som har omfattats av avlyssningen eller övervakningen (27 kap. 21 a §). Tiden för tillstånd får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet (27 kap. 21 §). Tiden kan förlängas genom förnyade beslut. Om det inte längre finns skäl för ett beslut om något av de aktuella tvångsmedlen, ska åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet (27 kap. 23 §).

Den som är eller har varit misstänkt för brott ska som huvudregel underrättas om avlyssning eller övervakning som han eller hon har utsatts för. I vissa fall ska även innehavare av platser eller telefonnummer m.m. som berörts av avlyssningen eller övervakningen underrättas. Underrättelsen ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades. En underrättelse behöver dock inte lämnas till den som redan har fått del av uppgifterna eller om det med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse (27 kap. 31 §). Om det gäller sekretess för uppgifterna ska underrättelsen skjutas upp till dess sekretess inte längre gäller. Om det på grund av sekretess inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades, får underrättelse till den enskilde underlåtas (27 kap. 33 §).

I 27 kap. RB finns också bestämmelser om kvarhållande av försändelse som ibland benämns *postkontroll*. Rätten får enligt 27 kap. 9 § på ansökan av en åklagare eller förundersökningsledare förordna att försändelse som får tas i beslag och som väntas komma in till ett befordringsföretag när den kommer in ska hållas kvar till dess frågan om beslag har avgjorts. Föresättningsarna för att använda detta tvångsmedel är sålunda huvudsakligen knutna till reglerna om beslag (se 27 kap. 1–3 §§). Ett förordnande om kvarhållande får inte avse längre tid än en månad från den dag då detta delgavs befordringsföretaget. Om det finns behov av förlängning av den beslutade tiden kan ett nytt förordnande meddelas. När en försändelse hållits kvar ska befordringsföretaget utan dröjsmål göra

anmälan hos den som har begärt förordnandet och denne ska omedelbart pröva om beslut ska ske. Kvarhållandet är hemligt i den meningen att den misstänkte eller annan som drabbas av åtgärden inte ska underrättas om den. Underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen (se 27 kap. 11 §).

3.1.2 Andra metoder för att hämta in bevisning

Författningsreglerade metoder

I det brottsutredande arbetet används vid sidan av tvångsmedlen, flera andra åtgärder i syfte att samla in den information som behövs för en utredning.

Förhör, ett vanligt sätt att inhämta information på, anses inte vara en form av tvångsmedelsanvändning. Förundersökningsförfarandet regleras i 23 kap. RB. Kapitlet upptar förhållandevis många bestämmelser som direkt eller indirekt reglerar förhör under förundersökning. Den grundläggande bestämmelsen om förhör finns i 6 §. I 7-9 §§ finns bestämmelser om möjlighet att vidta vissa tvångsåtgärder i syfte att kunna genomföra förhör medan i 10 § finns regler om förhörsvittne och andra som kan närvara under förhör. I 11 § regleras i vilken utsträckning den misstänkte eller hans försvarare får ställa frågor till den som hörs. I en allmänt hållen bestämmelse i 12 § finns ett förbud om användande av otillbörliga förhörsmetoder. I vissa fall kan förhör vid rätten genomföras under en förundersökning. Det kan ske dels då någon inte vill yttra sig under förundersökningen (13 §), dels då det finns risk att bevisningen annars går förlorad (15 §). Om hjälp av sakkunnig finns regler i 14 §. I 21 § finns bestämmelser om skyldighet att föra protokoll över utredningen.

I 23 kap. finns två bestämmelser om förhör med barn. Enligt 9 § finns en skyldighet att vara tillgänglig för förhör under viss tid. Vid förhör med barn bör vårdnadshavare tillåtas vara närvarande (10 §). Vidare finns i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare vissa regler som gäller vid förhör med unga. Lagen är ett komplement till RB och innehåller bestämmelser dels om handläggning av förundersökning där den misstänkte inte har fyllt tjuugoett år, dels om utredning av brott där den unge inte är straffmyndig. De regler i lagen med särskilda bestämmelser om

unga lagöverträdare som är av särskilt intresse vid hållande av förhör är dels en skyldighet att i vissa fall kalla vårdnadshavare till förhör med den unge (5 §), dels att ge socialtjänsten möjlighet närvara vid förhör (7 §). Vidare finns en regel som gör det möjligt att efter ett förhör kvarhålla den unge för överlämnande till vårdnadshavare eller socialtjänsteman (14 §).

Med stöd av 23 kap. 24 § RB har regeringen utfärdat tillämpningsföreskrifter i vissa avseenden. Dessa återfinns i förundersökningskungörelsen. I denna författning regleras mer detaljerat vad som ska iakttas vid förhör bl.a. vilka uppgifter som protokoll skall innehålla och vilken upplysningsskyldighet som åvilar förundersökningsledaren i samband med förhör. Vidare finns en mer detaljerad reglering av förhör med barn.

Icke författningsreglerade metoder

Polisen företar i det brottsutredande arbetet åtskilliga olika åtgärder i syfte att samla in den information som behövs för en utredning. Vid sidan av de metoder som är författningsreglerade tillämpas ett antal oreglerade utredningsmetoder som har utvecklats i praxis och doktrin. I svensk rätt saknas, till skillnad från t.ex. finsk rätt, särskilda regler om inhämtande av information i allmänhet. Tillåtligheten av utredningsmetoder som saknar uttryckligt författningsstöd måste under en svensk förundersökning bedömas och prövas från fall till fall.

Polisen har exempelvis samma möjlighet som var och en att ta av information som finns i en allmän och offentlig handling. De brottsutredande myndigheterna har därutöver i viss utsträckning rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter, bl.a. med stöd av 10 kap. 18 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Information kan samlas in genom samtal med personer på en brottsplats, genom informatörer, eller tagande av fotografier om platser, personer eller föremål. Det står vidare fritt för polisen att använda sig av sådan information som har framkommit i samband med andra utredningar.

Det förekommer att polisen vid utredning av grov brottslighet använder sig av dold spaning- och utredningsverksamhet, som t.ex. dokumentation med hjälp av fotografering eller användning av

handmanövrerade kameror. En annan metod är provokation som syftar till att den misstänkte ska avslöja redan förövad eller planerad brottslighet. Framförallt i narkotikasammanhang används s.k. kontrollerade leveranser, vilket innebär att narkotikasändning övervakas i hemlighet och tillåts gå fram till adressaten. Syftet är att få kännedom om vilka mottagarna är.

För metoder av detta slag brukar användas benämningen särskilda spaningsmetoder. Dessa saknar till stor del författningsstöd och har vuxit fram i praxis, där vägledning får sökas i t.ex. brottmålsdomar och uttalanden av Riksdagens ombudsmän och Justitiekanslern. Förslag har lagts fram om en författningsreglering men dessa har ännu inte lett till lagstiftning.²

3.2 Internationell rättslig hjälp i brottmål

Straffrättsligt samarbete innebär att stater bistår varandra med åtgärder avseende utredning av brott, lagföring för brott och verkställighet av domar och slutliga beslut. Samarbetet har utvecklats till att omfatta bl.a. utlämning för brott, överförande av lagföring, överförande av straffverkställighet och rättslig hjälp i brottmål. Internationell rättslig hjälp är sådant bistånd en myndighet i en stat kan ge en myndighet i en annan stat i ett pågående brottmålsförfarande, t.ex. förhör i samband med brottsutredning, beslag eller bevisupptagning vid domstol.

Sverige har genom flera internationella överenskommelser åtagit sig att bistå andra länder i olika straffrättsliga angelägenheter. Även inom EU har en rad konventioner och rambeslut antagits för att reglera och underlätta det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsländerna. Överenskommelserna och rambesluten har i huvudsak införlivats i svensk rätt, främst genom ett antal lagar.

Nedan följer en redogörelse för de mest centrala svenska reglerna på området internationell rättslig hjälp i brottmål.

² Se t.ex. SOU 2010:103.

3.2.1 Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål

Lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål (LIRB) reglerar rättslig hjälp som svenska åklagare och domstolar kan begära utomlands eller lämna på utländsk begäran. Den gäller i förhållande till samtliga stater oavsett om Sverige har ett avtal om rättslig hjälp i brottmål med den andra staten eller inte. Lagen innehåller viss särreglering i förhållande till EU:s medlemsstater. Genom lagen genomförs en rad internationella åtaganden om rättsligt samarbete, bl.a. 1959 års europeiska konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och EU:s konvention från år 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. LIRB kompletteras av förordningen (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Förordningen innehåller i huvudsak detaljregler rörande förfarandet.

Rättslig hjälp enligt lagen omfattar förhör i samband med förundersökning i brottmål, bevisupptagning vid domstol, telefonförhör, förhör genom videokonferens, kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. RB, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, tekniskt bistånd med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, tillstånd till gränsöverskridande hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och rättsmedicinsk undersökning av en avliden person (1 kap. 2 § första stycket). Uppräkningen av vilka åtgärder som avses med rättslig hjälp är uttömmande.³ Lagen hindrar dock inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd (1 kap. 2 § andra stycket).

I 1 kap. 3 § anges lagens huvudsakliga tillämpningsområde, nämligen hjälp i rättsliga förfaranden som gäller utredning eller lagföring för brott. Lagen har utformats så att det i princip saknar betydelse om det finns ett avtal med den andra staten eller inte, för att en fråga om rättslig hjälp ska kunna tas upp.

³ Prop. 1999/2000:61, s. 188.

Rättslig hjälp lämnas i första hand av åklagare eller domstol (1 kap. 4 §). I lagen finns dock även bestämmelser om hjälp som lämnas av regeringen, t.ex. 4 kap. 30 § och 5 kap. 11 §. Av regelns utformning framgår således att polis- och tullsamarbete över gränserna faller utanför lagens tillämpningsområde.

I lagens andra kapitel finns allmänna bestämmelser om rättslig hjälp i Sverige. Den allmänna principen är att rättslig hjälp endast får lämnas under samma förutsättningar som en motsvarande åtgärd får vidtas i en svensk förundersökning eller rättegång (2 kap. 1 § första stycket). Det innebär t.ex. att samma rättsliga förutsättningar och begränsningar gäller i fråga om beslag eller husrannsakan på begäran av främmande stat som i fråga om en motsvarande svensk åtgärd. I lagen finns även avvikande regler, t.ex. om prövning av beslag (4 kap. 16 §). Det finns inget generellt krav i lagen på dubbel straffbarhet för rättslig hjälp. I 2 kap. 2 § anges i vilken utsträckning ett sådant krav ändå gäller.

Bestämmelserna i 2 kap. 3-13 §§ innehåller föreskrifter om bl.a. hur en framställning om internationell rättslig hjälp som inges i Sverige ska utformas, ansökningsförfarandet och rätten till juridiskt biträde.

I 2 kap. 14 § stadgas om hinder mot att lämna rättslig hjälp. Det är här fråga framför allt om hänsyn till svenska rättsprinciper eller andra väsentliga intressen. De hinder som upptas i bestämmelsen kan indelas i två kategorier. Å ena sidan finns regler som anger förutsättningar under vilka en ansökan om rättslig hjälp *ska* avslås – obligatoriska hinder. Å andra sidan finns regler som anger förutsättningar under vilka en ansökan om rättslig hjälp *får* avslås – fakultativa hinder. Oberoende av vilken typ av hinder som föreligger ska beslut om avslag på någon av grunderna som anges i 14 § alltid fattas av regeringen (2 kap. 15 § första stycket). I övrigt är den handläggande myndigheten som prövar ansökan och beviljar eller avslår den (2 kap. 15 § andra stycket).

I 3 kap. LIRB finns allmänna bestämmelser om rättslig hjälp utomlands. Generellt kan sägas att de formella kraven för rättslig hjälp utomlands är lägre än vad som gäller för rättsligt bistånd i Sverige. Så är t.ex. svenska åklagares möjligheter att begära rättslig hjälp utomlands oreglerad till stora delar. Skälet för detta är att möjligheterna till svenskt bistånd utomlands styrs av lagstiftningen

i det aktuella landet och vilka internationella åtaganden som landet gjort i förhållande till Sverige.⁴

En svensk framställning ska enligt huvudregeln skickas till Justitiedepartementet för vidarebefordran (3 kap 2 § första stycket). I andra stycket anges i vilken utsträckning direktkommunikation får förekomma. Det bör redan här anmärkas att direktkommunikation förekommer i stor utsträckning i det straffrättsliga samarbetet mellan EU:s medlemsstater.

Lagen 4 kap. innehåller särskilda bestämmelser om olika former av rättslig hjälp, såsom förhör under förundersökning (1 §), bevisupptagning vid svensk respektive utländsk domstol (2–7 §§), telefonförhör (8–10 §§), förhör genom videokonferens (11–13 §§), kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. RB (14–24 b §§), rättslig hjälp och tekniskt bistånd med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (25–26 §§), tillstånd till gränsöverskridande hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (26 a–c §§), hemlig kameraövervakning (27 och 28 §§), hemlig rumsavlyssning (28 a och 28 b §§), överförande av frihetsberövade för förhör m.m. (29–34 §§) samt rättsmedicinsk undersökning av avlidna personer (35 §).

I 5 kap. LIRB finns bl.a. regler om villkor om användningsbegränsningar, immunitet, sekretess, uppgiftsskyldighet, delning av förverkad egendom och återkrav av kostnader.

3.2.2 Andra författningar som rör internationellt straffrättsligt samarbete, m.m.

Lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar innehåller bestämmelser om gemensamma utredningsgrupper, kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet i Sverige. Bestämmelserna om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar i 2–9 §§ gäller enligt 1 § första stycket för sådana gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inrättas mellan myndigheter i

⁴ Se bl.a. prop. 1999/2000:61, s. 82

Sverige och myndigheter i en eller flera stater med stöd av rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper, konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater, avtalet av den 19 december 2003 mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna, eller det andra tilläggsprotokollet till den europeiska konventionen av den 20 april 1959 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål.

I 10–14 §§ finns bestämmelser om internationellt samarbete med kontrollerade leveranser.

Bestämmelserna i 15–17 §§ gäller överenskommelser mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en annan stat om samarbete som avser åtgärder i en brottsutredning som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet.

När det gäller inhämtande av information angående bankkonton och banktransaktioner finns bestämmelser i olika författningar på finansmarknadsområdet en skyldighet för olika finansiella företag att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Sverige har genomfört rådets rambeslut 2003/577/RIF av den 22 juli 2003 om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (rambeslutet om verkställighet av beslut om frysning) i huvudsak genom lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut (frysningsslagen). Lagen utgår från principen om ömsesidigt erkännande, och reglerar både beslut om frysning som meddelats i Sverige och erkännande och verkställighet i Sverige av frysningsbeslut som har översänts hit från andra medlemsstater.

Med ett svenskt frysningsbeslut avses dels beslut om kvarstad i brottmål, dels beslut om beslag för att säkra antingen bevismaterial eller förverkande. En svensk åklagare kan besluta om beslag avseende bl.a. föremål som kan komma att förverkas och som finns i en annan medlemsstat. Till skillnad från de vanliga reglerna om beslag

krävs det inte att föremålet är tillgängligt för beslag vid beslutet. Beslutet kan sedan sändas till den andra staten för erkännande och verkställighet. Ett beslut om kvarstad enligt 26 kap. RB, som avser värdet av förverkad egendom, kan också sändas över för erkännande och verkställighet i en annan medlemsstat. Ett frysningsbeslut som har meddelats av behörig myndighet i en annan medlemsstat kan på motsvarande sätt sändas över till Sverige för erkännande och verkställighet, om egendomen kan antas påträffas här. När ett frysningsbeslut, som avser kvarstad till säkrande av värdeförverkande, ska verkställas får åklagaren ta lös egendom i förvar till dess beslutet har verkställts (3 kap. 11 §). I fråga om verkställigheten tillämpas reglerna om kvarstad i brottmål, vilket innebär att Kronofogdemyndigheten har hand om verkställigheten. Är ett utländskt frysningsbeslut verkställbart i Sverige ska åklagaren meddela en s.k. verkställbarhetsförklaring (3 kap. 4 §). I denna ska åklagaren ange om frysningen ska verkställas som beslag eller som kvarstad. För att säkra verkställigheten får Polismyndigheten på åklagarens uppdrag använda tvångsmedel för att ta egendom i beslag eller förvar (3 kap. 10-12 §§). När frysningsbeslutet har verkställts ska åklagaren snabbt begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen (3 kap. 16 §).

Bestämmelser om sekretess vad gäller internationellt rättsligt samarbete och Schengens informationssystem finns i 18 kap. 17 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Enligt denna bestämmelse gäller sekretess för uppgift i verksamhet som avser rättsligt samarbete på begäran av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, för uppgift som hänför sig till en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål eller en angelägenhet som angår tvångsmedel, om det kan antas att det varit en förutsättning för den andra statens eller den mellanfolkliga domstolens begäran att uppgiften inte skulle röjas. Motsvarande sekretess gäller enligt andra stycket hos en polismyndighet, en åklagarmyndighet, Rikspolisstyrelsen, Tullverket och Kustbevakningen för uppgift i en angelägenhet som gäller omhändertagande av en person som har efterlysts för överlämnande eller utlämning och dold övervakning eller särskilda kontrollåtgärder enligt 3 § första stycket 1 och 5 lagen (2000:344) om Schengens informationssystem.

Rådets rambeslut 2008/978/RIF av den 18 december 2008 om en europeisk bevisinhämningsorder för att inhämta föremål, hand-

lingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden (rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder) har som tidigare sagts inte genomförts i Sverige.

4 Direktivet

4.1 Bakgrund

Av skäl 5 i direktivets inledande del framgår att det, alltsedan antagandet av rambesluten om frysning och bevisinhämtningsorder, har stått klart att den befintliga ramen för bevisinhämtning var alltför fragmenterad och komplicerad. Europeiska rådet efterlyste av den orsaken ett övergripande system som ska ersätta alla befintliga instrument på området, och som i möjligaste mån ska omfatta alla typer av bevis, innehålla tidsfrister för verkställighet samt i möjligaste mån begränsa vägransgrunderna (skäl 6).

Det är detta behov till ett samlat instrument på området som direktivet är avsett att täcka. Den nya strategin bygger enligt skäl 7 på ett samlat instrument, kallat den europeiska utredningsordern, som ska utfärdas i syfte att den stat som verkställer utredningsordern ska vidta en eller flera åtgärder för att hämta in bevisning som behövs i den staten.

Av skäl 8 framgår att en utredningsorder är tillämplig på alla typer av utredningsåtgärder som syftar till bevisinhämtning med ett undantag. Undantaget gäller inrättandet av gemensamma utredningsgrupper och bevisinhämtning inom sådana grupper.

4.2 Innehållet i direktivet i korthet

Direktivet är indelat i sju kapitel och innehåller sammanlagt 39 artiklar.

I artikel 1.1 definieras en europeisk utredningsorder som ett rättsligt avgörande som är utfärdat eller godkänt av en rättslig myndighet för genomförande av en eller flera specifika utredningsåtgärder i en annan medlemsstat i syfte att hämta in bevisning. En medlemsstat ska alltså i enlighet med principen om ömsesidigt er-

kännande och bestämmelserna i direktivet godta och verkställa en utredningsorder från en annan medlemsstat. Utgångspunkten är att erkännande och verkställighet i den anmodade staten ska ske utan några materiella prövningar eller ingående kontroller. Den verkställande staten ska sålunda erkänna och utföra den begärda åtgärden om inte ordern är behäftad med formella brister och om inte någon av de i direktivet uppräknade vägransgrunderna är tillämplig.

Artikel 2 innehåller definitioner av centrala begrepp i direktivet, såsom vilken stat respektive vilka myndigheter som ska vara behöriga att utfärda respektive verkställa en utredningsorder. Direktivet omfattar enligt artikel 3 i princip alla typer av utredningsåtgärder. Undantag gäller som nämnts för bevisinhämtning inom gemensamma utredningsgrupper.

En utredningsorder får enligt artikel 4 endast utfärdas inom ramen för straffrättsliga förfaranden. Här inkluderas administrativa förfaranden som inletts på grund av en lagöverträdelse under förutsättning att förfarandet kan leda till att ärendet tas upp av en brottmålsdomstol (punkterna b och c). En utredningsorder får också utfärdas avseende brott eller överträdelser för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar (punkt d).

En europeisk utredningsorder ska vara upprättad i enlighet med ett särskilt formulär (artikel 5 och bilaga A).

Kapitel II innehåller bestämmelser om förfaranden och rättssäkerhetsgarantier i den utfärdande staten. I artikel 6 finns bestämmelser om förutsättningar för utfärdande och översändande av en utredningsorder. Av artikel 1.a framgår att utfärdandet av utredningsordern måste vara nödvändigt och proportionellt. Enligt artikel 1.b krävs att den sökta åtgärden skulle kunna vidtas under motsvarande förutsättningar i ett liknade internt ärende.

I artikel 7 ges närmare anvisningar om översändande av en utredningsorder medan artikel 8 innehåller regler om utfärdande av en utredningsorder som har anknytning till en tidigare utredningsorder.

Kapitel III innehåller bestämmelser om förfaranden och rättssäkerhetsgarantier i den verkställande staten. Enligt artikel 9 ska den begärda utredningsåtgärden verkställas på samma sätt och under samma villkor som om åtgärden hade begärts i ett nationellt ärende, om inte något av skälen för att vägra eller skjuta upp verkställigheten kan åberopas. Om den utfärdande myndigheten önskar att sär-

skilda förfaranden eller formaliteter ska tillämpas vid verkställigheten, ska den verkställande myndigheten följa dessa krav under förutsättning att de inte står i strid mot grundläggande rättsprinciper i den verkställande staten (artikel 9.2).

Den verkställande staten får, som framgår av artikel 10, under vissa förutsättningar, bl.a. om den sökta åtgärden inte skulle vara tillgänglig i ett liknande inhemskt ärende, besluta att vidta en annan typ av utredningsåtgärd i stället för den som utredningsordern avser. Vissa åtgärder ska dock alltid vara tillgängliga. Det gäller bl.a. åtgärder som inte utgör tvångsmedel och överlämnande av bevisning som redan innehas av polisen eller rättsliga myndigheter i den verkställande staten (artikel 10.2.a-e). Om det inte finns någon annan åtgärd som ger samma resultat, ska den verkställande myndigheten enligt samma artikel meddela den utfärdande myndigheten att det inte är möjligt att lämna hjälp.

I artikel 11 ges bestämmelser om när erkännande eller verkställighet av en begärd utredningsåtgärd får vägras (vägransgrunder). Enligt artikel 1.a får erkännande eller verkställighet vägras om det enligt den verkställande statens lagstiftning finns immunitet, privilegier eller regler om fastställande och begränsning av straffrättsligt ansvar som hänför sig till tryckfrihet och yttrandefrihet som gör det omöjligt att verkställa utredningsordern. Här gäller dock i fråga om immunitet och privilegier att den verkställande staten i dess fall ska pröva förutsättningar för att häva immuniteten eller privilegierna (artikel 11.5).

I artikel 11.1.b föreskrivs att erkännande eller verkställighet får vägras om verkställighet skulle skada väsentliga nationella säkerhetsintressen, äventyra informationskällan eller innebära användning av konfidentiella uppgifter om särskild underrättelseverksamhet.

Verkställighet får enligt artikel 11.1.c vägras om utredningsordern har utfärdats inom ramen för ett sådant administrativt förfarande som avses i artikel 4 och utredningsåtgärden inte skulle vara tillåten enligt den verkställande statens lagstiftning i ett liknande inhemskt ärende.

Artikel 11.1.d uttrycker principen om *ne bis in idem*, dvs. att ingen ska dömas två gånger för samma sak. Innebörden av detta är att det bevismaterial som överlämnas till följd av verkställigheten av en utredningsorder inte får användas för lagföring av eller föreläg-

gande av sanktioner för en person vars ansvar har prövats genom lagakraftvunnen dom i en annan medlemsstat avseende samma sakförhållanden.

Enligt artikel 11.1.e får verkställighet vägras om utredningsordern avser ett brott som påstås ha begåtts utanför den utfärdande statens territorium och helt eller delvis på den verkställande statens territorium och den gärning för vilket utredningsordern utfärdas inte utgör ett brott i den verkställande staten.

Om det finns goda skäl att anta att verkställandet av den utredningsåtgärd som angetts i utredningsordern skulle vara oförenligt med den verkställande statens skyldigheter enligt artikel 6 i EU-fördraget och stadgan, får verkställighet enligt artikel 11.1.f vägras. Verkställighet får vidare, enligt artikel 11.1.g vägras, om den gärning för vilken utredningsordern har utfärdats inte utgör brott enligt den verkställande statens lagstiftning. Om utredningsordern avser ett brott som anges i bilaga D och för vilket maximistraffet i den utfärdande staten är fängelse eller annan frihetsberövande påföljd i tre år eller mer, får verkställighet inte vägras, trots att gärningen inte är straffbar i den verkställande staten. Verkställighet får vidare vägras om användningen av den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern enligt den verkställande statens lagstiftning är begränsad till en förteckning över brott eller en brottskategori eller till brott som är belagda med ett visst minimistraff, där det brott som avses i utredningsordern inte är inkluderat (artikel 11.1.h).

Om utredningsordern avser ett brott rörande skatter eller avgifter, tullar och valutatransaktioner, får den verkställande myndigheten inte vägra erkännande eller verkställighet med motiveringen att det i den verkställande statens lagstiftning inte föreskrivs samma typ av skatt eller avgift eller att den lagstiftningen inte innehåller någon reglering i fråga om skatter, avgifter, tullar eller valutatransaktioner av samma art som i den utfärdande statens lagstiftning (artikel 11.3).

I artikel 11.4 föreskrivs en skyldighet för den verkställande myndigheten att i vissa fall samråda med den utfärdande myndigheten innan beslut i verkställighetsfrågan fattas i de fall där den myndighet som ska verkställa ordern anser att det finns skäl för avslag.

Artiklarna 12–16 innehåller bestämmelser om tidsfrister, överlämnande av bevismaterial som finns i den verkställande staten,

rättsmedel, uppskov och informationsskyldighet. Artiklarna 17 och 18 reglerar tjänstemäns straffrättsliga respektive civilrättsliga ansvar. Bestämmelser om sekretess och skydd av personuppgifter finns i artiklarna 19 och 20. Artikel 21 reglerar hur kostnaderna för verkställigheten ska fördelas.

Kapitel IV innehåller särskilda bestämmelser om bl.a. vägransgrunder för vissa närmare angivna utredningsåtgärder, såsom tillfälligt överförande av frihetsberövade personer till den verkställande eller den utfärdande staten för vidtagande av en utredningsåtgärd (artikel 22 och 23), hörande genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring (artikel 24), hörande genom telefonkonferens (artikel 25).

Verkställighet av en utredningsorder som avser information om bankkonton och andra konton för finansiella transaktioner (artikel 26), information om banktransaktioner och andra finansiella transaktioner (artikel 27), kontinuerlig bevisinhämtning (artikel 28) i form av bl.a. övervakning av banktransaktioner och kontrollerade leveranser och hemliga utredningar, dvs. utredningar med användning av skyddsidentitet, (artikel 29) får vägras om åtgärden under motsvarande förutsättningar inte skulle vara tillåten i ett inhemskt ärende.

I kapitel V finns regler om avlyssning av telekommunikation. I princip gäller här att avslag kan meddelas om inte villkoren för att tillåta åtgärden enligt den nationella rätten är uppfyllda. Något undantag för de s.k. listbrotten görs inte.

Kapitel VI innehåller bestämmelser om provisoriska åtgärder. Med provisoriska åtgärder avses åtgärder för att säkra bevisning, dvs., för svenskt vidkommande, främst beslag.

Kapitel VII innehåller slutbestämmelser. I artiklarna 33–39 regleras frågor om underrättelser, förhållandet till andra rättsliga instrument, övergångsbestämmelser, ikraftträdande m.m. De rättsakter som ska ersättas av direktivet räknas upp i artikel 34. Detta gäller endast i förhållande till de medlemsstater som kommer att vara bundna av direktivet. De medlemsstater som, i skrivande stund, inte kommer att vara bundna av direktivet är Irland (skäl 44) och Danmark (skäl 45). Irland kan dock senare välja att delta i direktivet. I artiklarna 35–39 tas upp frågor om övergångsbestämmelser, införlivande, rapport till kommissionen, ikraftträdande och adressater.

5 Allmänna utgångspunkter

5.1 Kort om unionsrättens krav på genomförandeåtgärder

När direktiv genomförs nationellt ska varje medlemsstat besluta de lagar och andra författningar som garanterar att direktivet tillämpas fullt ut på ett tillräckligt klart och precist sätt. Hur själva genomförandet av ett direktiv i en medlemsstats rättsordning närmare ska gå till överlämnas alltså åt varje stat att själv avgöra. En medlemsstat är följaktligen inte bunden av ett direktivs terminologi eller systematik, om det avsedda resultatet kan uppnås på något annat sätt. Det anförda innebär att ett EU-direktiv ska införlivas i svensk nationell rätt genom den lagstiftningsteknik som är ändamålsenlig. Enskilda ska dock ha möjlighet att identifiera sina rättigheter enligt direktivet och kunna göra dessa rättigheter gällande vid domstol (se bl.a. mål C-252/85 kommissionen mot Frankrike [1988] ECR 2243 och C-361/88 kommissionen mot Tyskland [1991] ECR I-2567).

Det avgörande är således att det i nationell rätt läggs fast en rättslig ram som garanterar att direktivet tillämpas fullt ut på ett tillräckligt klart och precist sätt och som gör det möjligt för enskilda individer att på ett tydligt sätt urskilja vilka rättigheter och skyldigheter som de har enligt gemenskapsrätten.

5.2 Principen om ömsesidigt erkännande

Det internationella straffrättsliga samarbetet innebär traditionellt att en stat ansöker hos en annan stat om hjälp med en viss åtgärd, varefter den sistnämnda staten beslutar om åtgärden ska vidtas eller inte, i huvudsak enligt de förutsättningar som gäller enligt nationell

rätt. Inom EU har på senare år pågått ett omfattande arbete med att ersätta den traditionella formen av straffrättsligt samarbete med ett samarbete som bygger på principen om ömsesidigt erkännande av domar och beslut i brottmål.

För att kunna avgöra huruvida och i vilken mån nya regler ska till för att genomföra direktivet är det nödvändigt att sätta de två sätten att samarbeta i relation till varandra och identifiera skillnader respektive likheter mellan systemen.¹

Den avgörande skillnaden mellan de två sätten att samarbeta över gränserna ligger på det ideologiska planet. Den ideologiska utgångspunkten vad gäller ömsesidigt erkännande är att verkställighet av den begärda åtgärden som huvudregel ska ske. Systemet vilar på ett förtroende mellan medlemsstaterna och förutsätter en tillit till de andra medlemsstaternas rättssystem.

Det traditionella sättet att samarbeta innebär att den ena staten, den ansökande, ber en annan stat, den anmodade, om hjälp med en åtgärd. Den anmodade staten fattar därefter, med hänsyn till och utgångspunkt i sitt interna regelverk, beslut om huruvida hjälpen ska lämnas eller inte. Frågan är alltså om ett samarbete som kan sägas bygga på en förfrågan från den ansökande staten och där det egentliga beslutet fattas av den anmodade staten. Samtidigt kan gälla att den verkställande staten på grund av avtal eller av annan anledning kan vara förpliktad att utforma lagstiftningen på visst sätt, t.ex. så att staten avstår från att återropa vissa vägransgrunder.

I ett system som bygger på principen om ömsesidigt erkännande är det inte längre fråga om en begäran om hjälp från en stat som ska hanteras av en annan stat. Det är i stället frågan om att en stat, den verkställande staten, erkänner och verkställer ett beslut som fattats i en annan stat, den utfärdande staten. Ömsesidigt erkännande bygger på att medlemsstaterna inte ska ifrågasätta varandras domar och beslut och inte underkasta domarna eller besluten någon saklig prövning utan i stället direkt verkställa dem trots olikheter i medlemsstaternas materiella och processuella reglering.

Även om det kan sägas att övergången till ömsesidigt erkännande generellt har lett till att möjligheterna att vägra samarbete har minskat, har möjligheten att i viss utsträckning och under vissa

¹ Texten bygger till stor del på Petter Asps analys i boken *Internationell straffrätt* (2011, Uppsala, s. 154-157).

förutsättningar vägra erkännande och verkställighet behållits. Hur stor den praktiska skillnaden mellan system som bygger på traditionell rättslig hjälp respektive ömsesidigt erkännande beror på hur omfattande vägransgrunder som systemet byggt på ömsesidigt erkännande innehåller. Ju mer omfattande vägransgrunder som ett system byggt på ömsesidigt erkännande innehåller desto större likheter uppvisar det med ett system som bygger på det traditionella sättet att samarbeta.

5.3 Direktivet om en europeisk utredningsorder i jämförelse med LIRB

5.3.1 De formella förutsättningarna

LIRB bygger på traditionella formen av rättsligt bistånd. Det innebär alltså att Sverige som verkställande stat prövar med om det enligt svensk rätt och med iakttagande av Sveriges folkrättsliga förpliktelser, finns förutsättningar för att bifalla en framställning från en annan stat. Kraven varierar med hänsyn till varifrån ansökan kommer. Generellt sett är kraven lägre om ansökan kommer från en nordisk stat eller från någon av EU:s medlemsstater. Men utgångspunkten är även i dessa fall att det är det svenska regelsystemet som har företräde. Omvänt gäller att utsikterna till bifall för en svensk framställning om rättslig hjälp till en annan stat är beroende av hur lagstiftningen i den staten ser ut.

För LIRB:s del gäller att kraven på prövning är mera omfattande då det gäller en inkommande ansökan än då det är fråga om en framställning till en annan stat. Som exempel kan tas en ansökan om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Om en annan stat ansöker om sådan hjälp i Sverige ska ansökan i princip prövas på samma sätt som i ett internt svenskt ärende. Det innebär bl.a. att ett domstolsgodkännande krävs (4 kap. 25 § LIRB). Är det däremot fråga om en ansökan från Sverige, är prövningen i Sverige mindre omfattande. Utgångspunkten att framställningen handläggs självständigt av en svensk åklagare (4 kap. 26 § LIRB).

I ett renodlat system som bygger på ömsesidigt erkännande är ordningen närmast den motsatta. Om länderna ska kunna godkänna varandras beslut och verkställa dem på samma sätt som interna beslut, måste förutsättas att en utgående ansökan har genom-

gått motsvarande prövning som ett nationellt ärende. Däremot ska då inte en inkommande ansökan prövas lika ingående i förhållande till den nationella, interna lagstiftningen.

I exemplet med hemlig avlyssning innebär det att en svensk framställning till en annan stat måste genomgå samma prövning som i ett nationellt ärende, inklusive kravet på domstolsprövning, innan den skickas i väg. Principiellt borde däremot en utländsk ansökan inte vara underkastad motsvarande prövning i Sverige.

I direktivet om en europeisk utredningsorder är dock principen om ömsesidigt erkännande inte genomförd fullt ut. Fortfarande behålls i viss utsträckning möjligheten att vägra verkställighet med hänsyn till kravet på dubbel straffbarhet och innehållet i den nationella rätten i övrigt.

Det innebär en risk för att systemet kan komma att bli rätt komplicerat och komma att innefatta samma prövning såväl i den utfärdande staten som i den verkställande staten. Om direktivet ska kunna leda till en förenkling och effektivisering av det nuvarande systemet bör som en allmän utgångspunkt gälla att staterna i den utsträckning det är möjligt avstår från en prövning i förhållande till den nationella rätten även i de fall det enligt direktivet finns möjligheter att vägra verkställighet.

5.3.2 Det sakliga innehållet

Som framgått av avsnitt 4.1 ska en utredningsorder kunna utfärdas för i princip alla åtgärder i bevisinhämningssyfte som är möjliga enligt det nationella rättssystemet.

Även om systemet med utredningsorder inte innehåller några andra sakliga begränsningar än att den inte innefattar gemensamma utredningsgrupper, bör man när det gäller olika former av åtgärder, utgå från det nuvarande systemet för rättsligt bistånd som bygger på olika internationella överenskommelser, framför allt 1959 års rättshjälpskonvention och EU-konventionen från år 2000. Det innebär att det finns etablerade former för samarbete mellan staterna i bevisinhämningssyfte i form bevisupptagning inför domstol, förhör under förundersökning, husrannsakan, beslag och överlämnande av bevismaterial. Bistånd med hemliga tvångsmedel som hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och rumsavlyss-

ning regleras i 2000 års EU-konvention. Detsamma gäller utredningsmetoder som kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av falsk identitet (skyddsidentitet).

Direktivets syfte är att skapa ett samlat instrument för dessa redan etablerade former av utredningsåtgärder som bygger på principen om ömsesidigt erkännande. Det nya är framför allt övergången till detta system och inte införandet av några nya former av rättsligt bistånd. Det kan t.ex. noteras att direktivet i sakligt hänseende är uppbyggt på ungefär samma sätt som 2000 års konvention.

I LIRB behandlas för svenskt vidkommande de former av samarbete i bevisinhämtningssyfte som återfinns i de aktuella internationella avtalen.

Enligt det nu aktuella direktivet förutsätts att den åtgärd som en utredningsorder avser skulle ha varit tillåten enligt den nationella rätten under motsvarande omständigheter. Det bör samtidigt påpekas att direktivet inte ställer upp några krav på att åtgärden måste grundas på ett uttryckligt författningsstöd. Det innebär att även åtgärder som inte är reglerade i lag kan omfattas av en utredningsorder, i varje fall om användningen av åtgärden är etablerad nationellt eller internationellt och inte omfattar tvångsåtgärder. Motsvarande gäller också enligt LIRB.

Det sagda innebär sammanfattningsvis att vägledning när det gäller olika former av samarbete finns att hämta i LIRB och att de lösningar som har valts i LIRB också kan användas för genomförandet av direktivet i svensk rätt i den utsträckning det inte finns några vägande skäl som talar i annan riktning.

6 En ny lag om europeisk utredningsorder och dess tillämpningsområde

6.1 En ny lag

Förslag: En ny lag om europeisk utredningsorder införs. Lagen ska innehålla de bestämmelser som krävs för genomförandet av direktivet 2014/41/EU om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området, såväl när Sverige är utfärdande som verkställande stat.

Lagen ska inte gälla i förhållande till Danmark och Irland.

Lagen ska inte tillämpas i förhållande till andra medlemsstater som inte har genomfört direktivet. Om ett särskilt beslut fattats som innebär att tillämpningen av direktivet i en viss medlemsstat avbryts, ska den nya lagen inte heller gälla i förhållande till den staten.

Direktivet är avsett att skapa ett heltäckande system för straffrättsligt samarbete om bevisinhämtning som bygger på principen om ömsesidigt erkännande. Utgångspunkten i direktivet är att den sakliga prövningen av förutsättningarna för vidtagande av en utredningsåtgärd ska göras av den utfärdande statens myndighet. Den verkställande staten ska alltså inte tillämpa sina motsvarande nationella regler om beslut om bevisinhämtning, dvs. regler om under vilka förutsättningar ett sådant nationellt beslut får fattas. Det är på så sätt fråga om ett nytt system som, i förhållande till EU:s medlemsstater, kommer att ersätta den traditionella formen av rättslig hjälp.

Enligt direktivet har den verkställande staten enbart begränsade möjligheter att vägra verkställighet av en europeisk utredningsorder. Utredningsordern ska nämligen som huvudregel verkställas om inte någon av de i direktivet angivna vägransgrunderna är för handen. Denna ordning avviker i betydande mån från det som gäller enligt LIRB, där utgångspunkten är att frågan om huruvida rättslig hjälp ska lämnas eller inte ska prövas med utgångspunkt i de rättsliga förutsättningar och begränsningar som enligt den anmodade statens rättordning gäller för åtgärden i fråga.

Den svenska lagstiftningen avseende internationell rättslig hjälp har tillkommit successivt. LIRB har genom åren byggts ut och anpassats till olika nya internationella åtaganden och avtal som Sverige tillträtt. Det har även tillkommit nya lagar som innehåller särregleringar som gäller i förhållande till EU:s medlemsländer. LIRB bygger i huvudsak på det traditionella sättet att samarbeta, men innehåller numera även inslag av ömsesidigt erkännande. LIRB har dessutom en generell tillämpning.

Det nu aktuella direktivet syftar till att förenkla och effektivisera bevisinhämtning inom EU, innebär delvis en tillämpning av andra principer än dem som gäller enligt LIRB och innehåller en del processuella nyheter. Direktivets syfte att skapa ett enkelt och effektivt system för bevisinhämtning kan bäst tillgodoses genom en särskild lagstiftning. Detta kräver att ett komplett svenskt förfarande skapas när det gäller såväl en utgående som en inkommande europeisk utredningsorder.

Det föreslås mot den bakgrunden att direktivet ska genomföras genom ny lagstiftning som reglerar bevisinhämtning inom EU, fristående från nu gällande svenska regler om internationell rättslig hjälp i brottmål. LIRB kommer även i fortsättningen att gälla samarbetet mellan stater som inte har genomfört det nu aktuella direktivet, och avseende sådana åtgärder som inte omfattas av direktivets tillämpningsområde (se mer om detta i nästa avsnitt).

Bestämmelserna i den nya lagen bör inte gälla i förhållande till Irland och Danmark, som inte deltar i direktivet (skäl 44 och 45). En bestämmelse om detta ska införas, liksom en bestämmelse som klargör att lagen inte ska tillämpas i förhållande till en medlemsstat som inte har genomfört direktivet, även om lagen i och för sig kan bli tillämplig senare om direktivet genomförts. En annan situation som måste omhändertas i lagen är när tillämpningen av direktivet

av någon anledning avbryts i förhållande till en medlemsstat. Exempelvis kan en medlemsstats genomförande underkännas av den statens nationella domstol eller av EU-domstolen, eller tillämpningen av direktivet kan tillfälligt upphävas gentemot en ny medlemsstat med stöd av en s.k. skyddsklausul i anslutningsfördraget. I den nya lagstiftningen bör därför en bestämmelse införas som tydliggör att lagstiftningen i dessa fall inte ska tillämpas i förhållande till medlemsstaten i fråga.

6.2 Den nya lagens förhållande till annan lagstiftning och andra instrument

Förslag: Lagen om internationell rättslig hjälp, lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar och lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut ska inte tillämpas när den nya lagen är tillämplig. Den nya lagen ska inte tillämpas när uppgifter ut kriminalregistret utbyts med stöd av rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret. Den nya lagen ska inte tillämpas på inrättandet av och åtgärder inom gemensamma utredningsgrupper.

6.2.1 Bestämmelserna i direktivet

I artikel 34 räknas ett flertal konventioner och rambeslut upp som ersätts av direktivet.

Direktivet kommer enligt bestämmelsen från och med den 22 maj 2017 att ersätta motsvarande bestämmelser i 1959 års konvention om inbördes rättshjälp i brottmål, konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och EU-konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och dess protokoll (2000 års EU-konvention). Även rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder och rambeslutet om frysning med avseende på frysning av bevismaterial ska ersättas i de medlemsstater som är bundna av direktivet.

6.2.2 Den nya lagens förhållande till LIRB

1959 års konvention och EU-konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål med dess tilläggsprotokoll har genomförts i svensk rätt i huvudsak genom LIRB. Direktivet ersätter som framgått de bestämmelser i Schengenkonventionen som avser ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Även bestämmelserna om rättslig hjälp i konventionens andra kapitel, som syftar till att komplettera och underlätta tillämpningen av 1959 års rättshjälpskonvention, har genomförts genom LIRB.¹

Med hänsyn till den nya lagstiftning som föreslås, bör det göras tydligt att LIRB är subsidiär i förhållande till den nya lagstiftningen. Den nya föreslagna lagstiftningen ska således äga företräde framför LIRB, vilket bör klargöras i den lagen.

LIRB kommer även i fortsättningen att vara tillämplig på förfaranden som ligger utanför den nya lagens tillämpningsområde. Den nya lagen kommer inte att omfatta annat än åtgärder under en förundersökning eller rättegång. I 1 kap. 6 § LIRB regleras rättslig hjälp på verkställighetsstadiet. 1 kap. 6 § LIRB ska därför även fortsättningsvis tillämpas, även i förhållande till medlemsstater som är bundna av direktivet om en europeisk utredningsorder.

LIRB är vidare tillämplig på andra typer av åtgärder än strikt sådana som avser bevisinhämtning. Rättslig hjälp med sådana åtgärder ska alltså även fortsättningsvis begäras och lämnas enligt reglerna i LIRB.

Direktivet gäller enbart i förhållande till de medlemsstater som har genomfört det. Relationerna med tredje land påverkas inte. LIRB kommer alltså att fortsätta tillämpas i förhållande till de stater som inte har genomfört direktivet, såväl utanför som inom EU (Irland och Danmark).

6.2.3 Förhållandet till andra lagar och instrument för informationsutbyte

Direktivet ersätter som framgått även rambeslutet om **frysning** med avseende på bevismaterial i de medlemsstater som är bundna av direktivet.

¹ Se prop. 1999/2000:61, s. 50 ff.

Frysningsslagen reglerar, utöver bevisbeslag, även andra typer av beslag (s.k. förverkandebeslag) samt kvarstad. Den nya lagen kommer i fortsättningen att tillämpas på beslag i utredningssyfte (s.k. bevisbeslag) i förhållande till de medlemsstater som har genomfört direktivet. Övriga typer av åtgärder som regleras i frysningsslagen kommer även fortsättningsvis att handläggas enligt den ordning som föreskrivs i frysningsslagen och, vad gäller det efterföljande förfarandet, i LIRB. I frysningsslagen bör erinras om att lagen inte ska tillämpas i de situationer som regleras i den nya lagstiftningen.

Rambeslutet om en **europeisk bevisinhämtningsorder** har som tidigare framgått, inte genomförts i svensk rätt. Någon bestämmelse som reglerar förhållandet till den rättsakten är därför inte nödvändig.

I **lagen (2003:1174)** regleras biträde med kontrollerade leveranser och bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Lagen avser artiklarna 12 (kontrollerade leveranser) och 14 (hemliga utredningar) i 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Konventionen ersätts som tidigare nämnts av direktivet om en europeisk utredningsorder, i förhållande till de stater som genomfört direktivet. Detta innebär att den nya lagen kommer att ersätta de bestämmelser i svensk rätt som grundas på konventionen. Bestämmelserna i lagen från 2003 om kontrollerade leveranser och om brottsutredningar med användning av skyddsidentitet ska alltså inte tillämpas i de fall den nya lagen är tillämplig. En bestämmelse om detta bör införas i lagen från 2003.

I den mån någon åtgärd som i och för sig skulle omfattas av direktivets tillämpningsområde är reglerad genom **särskilda instrument**, får dessa instrument ges företräde framför den nya lagen. De begränsningar av direktivets tillämpningsområde som framgår av artikel 3 ska framgå av den föreslagna lagen. Bestämmelserna i lagen ska alltså inte tillämpas på inrättandet av och åtgärder inom sådana **gemensamma utredningsgrupper** som regleras i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar.

När **kriminalregisteruppgifter** utbyts med stöd av rambeslutet 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 ska den nya lagen inte heller tillämpas. I stället gäller bestämmelser i lagen och förordningen om belastningsregister. Det innebär att om Sverige skickar eller begär kriminalregisteruppgifter med stöd av rambeslutet ska de bestäm-

meler som finns i lagen och förordningen om belastningsregister tillämpas. En bestämmelse där det erinras om att lagen inte ska tillämpas när uppgifter ur belastningsregistret begärs ut med stöd av rambeslutet ska införas. Det kan emellertid inte uteslutas att en utländsk myndighet inom ramen för en utredningsorder avseende andra utredningsåtgärder även begär ut uppgifter ur belastningsregistret. En sådan begäran borde kunna tillgodoses inom ramen för verkställigheten av utredningsordern.

Det polisiära samarbetet över unionsgränserna kommer att falla utanför den nya lagens tillämpningsområde (se avsnitt 6.4). Avsikten är alltså att befintliga mekanismer och utarbetade polisiära kanaler inom EU för utbyte av uppgifter och information ska utnyttjas och tillämpas utan påverkan av den nya lagstiftningen.

6.3 En ny typ av beslut

Förslag: Regler om utfärdande av en europeisk utredningsorder i Sverige ska införas. Utredningsordern ska vara en särskild beslutstyp som riktar sig till andra medlemsstater i EU.

6.3.1 Allmänna utgångspunkter

En europeisk utredningsorder är enligt artikel 1.1 ett rättsligt avgörande som har utfärdats eller godkänts av en rättslig myndighet i en medlemsstat i bevisinhämtningssyfte. En utredningsorder får enligt samma artikel också utfärdas i syfte att inhämta bevis som redan finns hos de behöriga myndigheterna i den verkställande staten. I detta fall behövs alltså inte någon användning av tvångsmedel eller andra efterforskningsåtgärder. Av artikel 32.1 följer vidare att utredningsorder får utfärdas i syfte att provisoriskt förhindra att material som kan användas som bevis förstörs, omvandlas, flyttas, överlämnas eller bortskaffas. För den verkställande statens del kan det alltså både vara fråga om att aktivt bistå den utfärdande staten i dess bevisinsamling genom att vidta olika åtgärder (t.ex. hålla förhör eller genomföra husrannsakan) och att ställa till förfogande föremål, uppgifter eller handlingar som redan finns tillgängliga hos myndigheten.

Den europeiska utredningsordern definieras som ett beslut som riktar sig direkt till en annan medlemsstat. Det är inte fråga om ett nationellt beslut som ska kunna verkställas såväl nationellt som i en annan stat, utan i stället om ett beslut som utfärdas specifikt för att erkännas och verkställas utomlands. Detta utesluter i och för sig inte en samordning mellan en utredningsorder och ett internt, nationellt beslut.

Som tidigare påpekats har rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder aldrig genomförts i svensk rätt. Beslutsformerna har dock berörts i förarbetena till själva antagandet av detta rambeslut. Enligt propositionen har medlemsstaterna stor frihet att samordna rent inhemska beslut och de beslut som ska erkännas och verkställas i andra medlemsstater med stöd av principen om ömsesidigt erkännande. Genomförandet i svensk rätt av rambesluten om europeisk arresteringsorder respektive frysning nämns som exempel på sådan samordning.²

Rambeslutet om europeisk arresteringsorder har genomförts i svensk rätt på så sätt att det nya beslut som införts för att möjliggöra samarbetet - en arresteringsorder för lagföring - bygger på att ett svenskt häktningsbeslut har meddelats. I samband med häktningsbeslutet görs den faktiska prövningen av förutsättningarna för ett frihetsberövande. Arresteringsordern är sedan en följd av det nationella häktningsbeslutet.

En annan modell har tillämpats vid genomförandet av rambeslutet om frysning. I svensk rätt har vissa existerande nationella tvångsmedelsbeslut identifierats som frysningsbeslut i rambeslutets mening, såsom beslag och kvarstad. Bakgrunden till det särskilt skapade och internationellt inriktade frysningsbeslutet är att det saknades ett svenskt beslut som motsvarade frysningsbeslut i rambeslutets mening. Resultatet är att frysningsbeslutet i princip är ett beslut om beslag enligt svenska regler, men med den avgörande skillnaden att beslutet kan fattas trots att föremålet som ska säkras inte finns tillgängligt. Ett frysningsbeslut får inte verkställas i Sverige.

I de fall det inte finns några avgörandetyper i svensk rättsordning som det internationella förfarandet kan knytas an till, återstår möjligheten att skapa ett nytt särskilt beslutstyp med nya förfaranderegler.

² Se prop. 2007/08:141, s. 24 ff.

6.3.2 Överväganden

En viktig utgångspunkt vid genomförande av direktivet är att syftet med det är att skapa en smidig och lättillämpad ordning för inhämtande av bevisning över gränserna inom unionen. Detta fordrar i sin tur att de inhemska regler som stiftas för att genomföra direktivet också är enkla och lättöverskådliga.

Man kan tänka sig olika sätt att gå till väga för att införskaffa bevisning från ett annat land. Den utfärdande staten kan, som ett alternativ, ange vilken bevisning som behövs och lämna frågan om sättet att insamla bevisningen, dvs. frågan om vilken utredningsåtgärd som ska vidtas för att få tag på bevisningen, åt den verkställande staten att avgöra. Ett sådant system kan implementeras utan några referenser till den utfärdande statens interna regler om *hur* bevisning ska insamlas. Sättet att införskaffa bevisningen ska ju bestämmas av den verkställande staten. Det tidigare nämnda rambeslutet om bevisinhämtningsorder byggde på det synsättet. Enligt rambeslutet överlämnades till den verkställande staten att bestämma om och vilka tvångsmedel som skulle användas.

Det nu aktuella direktivet bygger på en annan och mera utvecklad modell. Enligt direktivet ska den utfärdande staten ange både den bevisning som efterfrågas och den utredningsåtgärd som den anser vara påkallad för att inhämta bevisningen. I den utsträckning någon vägransgrund inte är för handen, ska den verkställande staten också genomföra den åtgärd som begärs. En utredningsorder får utfärdas endast om den sökta åtgärden hade varit möjlig att vidta om bevisningen hade varit tillgänglig i den utfärdande staten (jfr artikel 6). De förutsättningar som gäller för åtgärden i fråga enligt den nationella rättsordningen ska alltså vara uppfyllda. Ett system som bygger på denna modell kan inte implementeras utan tydliga referenser till det inhemska regelverket om olika utredningsåtgärder, framför allt om tvångsmedel.

Några utredningsåtgärder som är avsedda att verkställas utomlands finns inte i den svenska rättsordningen. Däremot finns interna regler om olika typer av utredningsåtgärder som, genom hänvisning i den nya lagen, kan göras tillgängliga vid bevisinhämtning över gränserna. I det föregående avsnittet har berörts alternativet med en samordning mellan interna svenska beslut och en utredningsorder. Två alternativ finns. Det ena är – med frysningsslagen

som förebild – att ange att med en svensk utredningsorder avses ett bevisinhämtningsbeslut enligt RB. Det är lagstiftningsmässigt det enklaste alternativet. Det kan dock finnas osäkerhet om vad ett bevisinhämtningsbeslut egentligen är. De åtgärder som kan komma i fråga är av mycket olika slag. I ena ändan av skalan kan det röra sig om en tämligen okomplicerad åtgärd som kallelse till förhör och i den andra ändan betydligt mer ingripande åtgärder som husrannsakan och beslag. Det är tveksamt om besluten i varje fall när de inte avser tvångsåtgärder alltid är utformade på ett sätt som gör att de omedelbart kan förvandlas till en europeisk utredningsorder med de formkrav som då ställs upp.

Det andra alternativet, som enligt den bedömning som görs här är den mest ändamålsenliga lagtekniska lösningen, är att utforma en svensk utredningsorder som en ny typ av beslut som riktar sig till en annan medlemsstat i Europeiska unionen och som går ut på att en viss angiven utredningsåtgärd för att inhämta bevismaterial ska vidtas i den staten. I lagen ska anges vilka utredningsåtgärder som kan komma i fråga. Om särskilda förutsättningar gäller för åtgärden enligt svensk rätt, ska dessa vara uppfyllda. Som en följd av detta, och då direktivet föreskriver att de sakliga skälen för utfärdande av en utredningsorder enbart ska kunna prövas i den utfärdande staten, måste kopplingen till det inhemska regelverket behållas även vad gäller de överklagandemöjligheter som gäller för åtgärderna i fråga. Enligt den bedömning som görs här tillgodoses syftet att förenkla förfarandet med bevisinhämtning över gränserna inom EU bäst genom denna modell.

En utredningsorder kommer därmed att bli en ny form av beslut. Beslutet ska rikta sig till andra medlemsstater inom Europeiska unionen men bygga på det interna svenska systemet för bevisinhämning. Beslutet om en utredningsorder ska fattas efter en prövning med iakttagande av både direktivets krav och de förutsättningar som gäller enligt svensk rätt för åtgärden i fråga. Även möjligheterna att överklaga eller begära omprövning av beslutet att utfärda en utredningsorder ska vara desamma som gäller för ett internt beslut rörande den aktuella åtgärden.

6.4 Rättsliga förfaranden

Förslag: En svensk utredningsorder ska kunna utfärdas inom ramen för en förundersökning i brottmål eller under en brottmålsrättegång för att utreda omständigheter av relevans för det straffrättsliga förfarandet. En utredningsorder ska kunna utfärdas i förfaranden som utmynnar i företagsbot eller förverkande enligt 36 kap. brottsbalken.

En utländsk utredningsorder ska, för att vara verkställbar i Sverige, vara utfärdad inom ramen för

- ett straffrättsligt förfarande som har inletts av eller tas upp inför en rättslig myndighet mot en fysisk eller juridisk person och som gäller utredning av en gärning som är straffbar enligt den statens nationella lagstiftning, eller
- ett förfarande som gäller utredning av en gärning som är straffbar enligt den statens nationella lagstiftning som har inletts mot en fysisk eller juridisk person av en administrativ eller rättslig myndighet vars beslut kan leda till ett straffrättsligt förfarande inför domstol.

Utredningsorder får enligt artikel 4 utfärdas för olika typer av rättsliga förfaranden. Enligt artikel 4.a kan en utredningsorder utfärdas inom ramen för straffrättsliga förfaranden som har inletts av eller ska tas upp inför en rättslig myndighet med avseende på en straffbar gärning enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning. En utredningsorder kan vidare enligt punkterna b och c utfärdas vid förfaranden som har inletts av administrativa eller rättsliga myndigheter med avseende på sådana gärningar som är straffbara enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning genom att de utgör överträdelser av rättsregler, när beslutet kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål. Utredningsorder kan slutligen enligt punkten d även utfärdas i samband med sådana förfaranden som anges i leden a, b och c som hänför sig till brott eller överträdelser för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar eller bestraffas i den utfärdande staten.

Direktivet omfattar straffrättsliga förfaranden. Begreppet *straffrättsligt förfarande* har inte harmoniserats i EU-lagstiftningen. Vad

begreppet är avsett att omfatta får avgöras för varje rättsakt för sig där det förekommer.

Begreppet bör tolkas utifrån vedertagna definitioner inom straffrätten och i överensstämmelse med hur svensk rätt på området är uppbyggd. På samma sätt som enligt LIRB bör gälla att lagen ska vara tillämplig såväl vid brottmålsrättegången i domstol som under förundersökningen. Utredningsåtgärder under det polisiära spanings- och utredningsarbete som föregår åtals väckande ska inte omfattas av den nya lagen. Även verkställighetsstadiet ska falla utanför lagens tillämpningsområde, liksom ärenden som avser skadestånd för felaktigt väckt åtal eller felaktigt domslut.

Brott kan enligt 1 kap. 8 § BrB, utöver brottspåföljd, föranleda förverkande, företagsbot och även andra typer av särskild rättsverkan. En juridisk person kan enligt svensk rätt inte dömas till brottspåföljd, men kan utsättas för andra rättsverkningar av brott. Gemensamt hos de olika typerna av särskild rättsverkan är att de är rättsligt reglerade följder av brott. Det nu aktuella direktivet anger inget krav på att det straffrättsliga förfarandet ska utmynna i en påföljd. Enligt artikel 4.d ska det röra sig om ett straffrättsligt förfarande som hänför sig till brott eller överträdelser för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar eller bestraffas. Enligt den bedömning som görs här ska en utredningsorder kunna utfärdas i ett förfarande som utmynnar i företagsbot. En utländsk utredningsorder som avser förfaranden som gäller utredning om eller lagföring för brott av en juridisk person ska på motsvarande sätt verkställas i Sverige. Detta är ingen nyhet utan gäller redan enligt nuvarande regler på området (1 kap. 3 § LIRB). På samma sätt bör förfaranden som rör talan om förverkande inkluderas i lagens tillämpningsområde.

En särskild fråga är om utredningsorder ska kunna utfärdas för att hålla förhör med en målsägande avseende skadestånd som handläggs inom ramen för en pågående rättegång i Sverige. Såsom direktivet är utformat omfattas inte civilrättsliga inslag i en brottmålsprocess. En svensk utredningsorder ska således inte kunna utfärdas för hörande av en målsägande enbart i skadeståndsdelen. Regelverket blir emellertid tillämpligt om målsäganden även ska höras i svarsdelen.

När en annan medlemsstat begär verkställighet av en utredningsåtgärd i Sverige är det den utfärdande medlemsstaten som

prövar om den typen av förfarande som är aktuellt ryms inom något av de i direktivet angivna fallen. Prövningen görs alltså initialt av den utfärdande medlemsstaten. Om det begärs verkställighet av en åtgärd inom ett förfarande som omfattas av direktivets tillämpningsområde, ska verkställighet inte kunna nekas på den grunden att den angivna typen av rättsligt förfarande inte förekommer i den inhemska rättsordningen. Däremot bör verkställighet kunna vägras om det i utredningsordern angivna förfarandet faller utanför avgränsningen i artikel 4 (se avsnitt 8.1.4).

6.5 Vilka åtgärder som omfattas av lagens tillämpningsområde

Förslag och bedömning: En utredningsorder ska kunna utfärdas för sådana utredningsåtgärder som hade varit möjliga att vidta i Sverige under motsvarande förutsättningar om bevisningen hade varit tillgänglig här i landet. En utredningsorder ska även kunna utfärdas för att inhämta bevisning som redan finns hos en behörig myndighet i en annan medlemsstat.

De åtgärder för vilka en svensk domstol ska kunna utfärda en utredningsorder ska regleras på ett uttömmande sätt i den nya lagen. Åklagarens motsvarande möjligheter ska regleras mera generellt.

En utredningsåtgärd som anges i en utländsk utredningsorder ska så långt som möjligt verkställas i Sverige med tillämpning av motsvarande rättsregler eller icke-författningsreglerade förfaranden.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ska även fortsättningsvis tillämpas i de situationer där en svensk avdelad medlem i en gemensam utredningsgrupp begär att en åtgärd ska vidtas i Sverige för gruppens räkning och det inte är möjligt och/eller motiverat att vidta den begärda åtgärden inom ramen för en pågående svensk förundersökning eller då en svensk förundersökning inte har inletts. Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ska även fortsättningsvis tillämpas på ansökan om beslag inom ramen för en europeisk eller nordisk arresteringsorder.

6.5.1 Utfärdande i Sverige

Nuvarande bestämmelser om vilka utredningsåtgärder som ska kunna komma i fråga för verkställighet utomlands finns i 1 kap. LIRB. I 1 kap. 7 § föreskrivs att åklagare får ansöka om rättslig hjälp utomlands i den utsträckning den andra staten tillåter det. Så länge den anmodade staten tillåter det kan alltså åklagare ansöka om andra åtgärder än de som anges i lagen. En åklagare kan således ansöka om rättslig hjälp utomlands med en åtgärd som är möjlig i den andra staten även om en sådan åtgärd inte framgår direkt av lagens bestämmelser eller ens är tillgänglig enligt svensk rätt. Det är sedan den andra statens sak att avgöra om bistånd med hänsyn till den statens bestämmelser kan lämnas eller inte.³ Enligt andra stycket i samma bestämmelse får däremot domstolar ansöka endast om sådana åtgärder utomlands som omfattas av bestämmelser i lagen. Skälen till denna mera restriktiva hållning är de rättssäkerhetsgarantier som enligt lagstiftaren ska präglade domstolsförfarandet.

I artikel 6 i det nu aktuella direktivet regleras villkoren för utfärdande och översändande av en utredningsorder. Enligt artikel 6.1.b får en utredningsorder utfärdas endast om den utredningsåtgärd eller de utredningsåtgärder som anges i utredningsordern kunde ha begärts under samma förutsättningar i ett liknande inhemskt ärende.

När Sverige är utfärdande stat är det fråga om ett inhemskt ärende, även om bevisningen inte kan insamlas utan hjälp från utländska myndigheter. Direktivets begrepp *liknande inhemskt ärende* betecknar i det här sammanhanget fall där svenska myndigheter hade kunnat agera på samma sätt om bevisningen hade kunnat insamlas utan hjälp av utländska myndigheter. Innebörden av regeln torde vara att förutsättningarna för åtgärden i fråga enligt det inhemska regelverket måste vara uppfyllda för att en utredningsorder ska kunna utfärdas.

Detta bör vara utgångspunkten för bestämmelserna i den nya lagen som reglerar vilka åtgärder som en utredningsorder ska kunna utfärdas för. Åklagaren och domstolen ska alltså kunna utfärda en utredningsorder för vidtagande av sådana åtgärder som hade varit

³ Se prop. 1999/2000:61, s. 189.

möjliga om bevisningen hade varit tillgänglig i Sverige. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i den nya lagen.

Denna ordning innebär en begränsning i förhållande till reglerna i LIRB. Primärt kommer lagen att avse åtgärder som är lagreglerade i Sverige, framför allt tvångsmedel. Det förhållandet att åtgärden ska vara möjlig att vidta i Sverige innebär emellertid inte att åtgärden måste vara författningsreglerad i svensk rätt. Regleringen gäller ju som sagt i första hand tvångsmedel. Alla åtgärder som står en svensk åklagare till buds under en förundersökning är inte författningsreglerade. Vid sidan av en uppräkningslista av de viktigaste och vanligast förekommande utredningsåtgärderna ska i den nya lagen införas en generell bestämmelse som gör det möjligt att utfärda utredningsorder även för andra åtgärder förutsatt att åtgärden hade kunnat vidtas om bevisningen hade varit tillgänglig i Sverige och inte avser tvångsåtgärder. Som redan påpekats är det inte något villkor att åtgärden har uttryckligt författningsstöd. Däremot bör krävas att den kan anses etablerad och godtagen i praxis.

Några av de åtgärdstyper som kan komma i fråga i gränsöverskridande fall saknar motsvarigheter i svensk rätt. Några inhemska bestämmelser om t.ex. överförande av frihetsberövade för förhör eller liknande åtgärd finns av naturliga skäl inte. Det saknas följaktligen även interna föreskrifter om förutsättningar för åtgärdstypen. Det är i det närmaste en självklarhet att en utredningsorder ska kunna utfärdas även för dessa åtgärder. De eventuella förutsättningar som ska ställas upp beträffande dessa åtgärdstyper ska anges i den nya lagen.

Vad gäller åtgärder enligt artikel 32, där utredningsorder utfärdas för att provisoriskt förhindra att material som kan användas som bevis förstörs, omvandlas, flyttas, överlämnas eller bortskaffas, kan följande konstateras. I skäl 34 betonas skillnaden mellan provisoriska åtgärder i syfte att inhämta bevisning, som ju ska omfattas av direktivets tillämpningsområde och åtgärder i syfte att säkra ett framtida förverkande, som ska falla utanför tillämpningsområdet. Kvarstad, som i svensk rätt endast kan användas för att säkerställa en penningprestation som den misstänkte kan antas komma att dömas till, faller således utanför direktivets och den nya lagens tillämpningsområde. Även beslag för att säkerställa framtida förverkande faller utanför den avgränsning som följer av direktivet. Bestämmelserna i frysningsslagen kommer därför även i fortsättningen

vara tillämpliga på beslut om kvarstad och beslag i förverkandesyfte inom EU (se avsnitt 6.2). Däremot ska en svensk åklagare kunna utfärda en utredningsorder för att säkra bevisning i en annan medlemsstat inom EU enligt de förutsättningar som gäller för s.k. bevisbeslag i 27 kap. RB.

På samma sätt som vad som i dag gäller enligt LIRB, ska i den nya lagen anges vilka åtgärder som en domstol ska kunna utfärda en utredningsorder för. Lagregleringen ska i detta avseende vara uttömmande. Vad gäller åklagarens motsvarande möjligheter bör regleringen vara mera flexibel och tillåta utfärdande av utredningsorder för vidtagande av alla sådana åtgärder som hade varit möjliga att vidta om bevisningen hade varit tillgänglig här i landet.

Enligt artikel 1.1 ska en utredningsorder kunna utfärdas för att inhämta bevisning som de behöriga myndigheterna i en annan medlemsstat redan har i sin besittning (eng. *in the possession of*). Denna möjlighet ska komma till uttryck i den nya lagen. Ansvaret att inhämta sådan bevisning bör läggas på åklagaren även i de fall inhämtandet av bevisningen aktualiseras under en rättegång.

6.5.2 Verkställande i Sverige

Regleringen av vilka åtgärder som Sverige ska kunna lämna rättslig hjälp med i 1 kap. 2 § LIRB är uttömmande i fråga om användning av tvångsåtgärder. Däremot har lagstiftaren i stor utsträckning lämnat öppet vilka åtgärder som ska få vidtas i övrigt. Motiven bakom detta har angetts vara dels att förundersökningsverksamheten bara delvis är reglerad, dels att lagen borde utformas så att den inte hindrar en framtida utveckling av det rättsliga samarbetet. Bestämmelsen ger utrymme för såväl åklagare som domstol att efter ansökan besluta om en åtgärd som inte regleras i svensk rätt.⁴

En svensk utredningsorder kommer som förut angetts att bygga på det svenska regelsystemet. På motsvarande sätt kommer en utländsk utredningsorder att utgå från det rättsliga systemet i den utfärdande staten. Om utredningsordern innefattar användning av tvångsmedel, kommer åtgärden i praktiken att verkställas med till-

⁴ Se prop. 1999/2000:61, s. 79 f.

lämpning av motsvarande svenska regler i den utsträckning sådana finns.

Möjligheten att bistå en annan stat med en åtgärd som inte är författningsreglerad i Sverige, men som används i liknande inhemska ärenden bör, av samma skäl som angetts i förarbetena till LIRB, behållas. Möjligheten enligt artikel 10 direktivet att vidta en alternativ åtgärd eller, i sista hand neka verkställighet, bör kunna utnyttjas om den begärda åtgärden inte finns i svensk rätt eller inte är tillgänglig i liknande inhemska ärenden. Enligt den bedömning som görs här krävs alltså ingen särskild bestämmelse som reglerar vilka åtgärder som ska kunna vidtas i Sverige. Frågan bör i stället lösas från fall till fall utifrån de förutsättningar som följer av direktivet, svenska bestämmelser och, i förekommande fall, med tillämpning av vägransgrunderna.

6.5.3 Utredningsåtgärd för en gemensam utredningsgrupps räkning

Enligt artikel 3 ska en utredningsorder inte kunna utfärdas för inrättande av en sådan gemensam utredningsgrupp som avses i artikel 13 i konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper, samt bevisinhämtning inom en sådan grupp. Åtgärder enligt artikel 13.8 i konventionen och artikel 1.8 i rambeslutet omfattas dock av direktivets tillämpningsområde. Nämnade bestämmelser innebär i nu relevanta avseenden att om hjälp behövs från en medlemsstat som inte varit med och inrättat gruppen får rättslig hjälp begäras på sedvanligt sätt och i enlighet med relevanta internationella överenskommelser.

Vid genomförande av artikel 1.8 i rambeslutet har lagstiftaren ansett att bestämmelsen inte kräver några lagstiftningsåtgärder.⁵ Det saknas anledning att frångå denna bedömning. En behörig myndighet i den stat där gruppen är inrättad ska alltså på begäran av gruppen kunna begära bistånd med en utredningsåtgärd i en annan stat i Europeiska unionen genom att utfärda en utrednings-

⁵ Prop. 2003/04:4, s. 14.

order, utan att det införs några särskilda bestämmelser med denna innebörd.

Medlemsstaterna har enligt artikel 1.7 i rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper att se till att en avdelad medlem i en gemensam utredningsgrupp ska kunna vända sig till sina egna behöriga myndigheter och begära att en åtgärd vidtas när detta krävs för utredningsgruppens arbete. Det problem som uppmärksammas vid genomförande av rambeslutet i denna del är att åtgärder för en gemensam utredningsgrupps räkning inte kan vidtas med stöd av RB:s regler i de fall det inte pågår en förundersökning i Sverige.⁶ Enligt regeringen kan utredningsgruppens behov av att vidta en åtgärd i Sverige liknas vid den hjälp som kan begäras och lämnas enligt LIRB. Den lösning som har valts för att leva upp till rambeslutets bestämmelse i detta avseende var att LIRB har gjorts tillämplig i de situationer där det inte är möjligt och motiverat att vidta den begärda åtgärden inom ramen för en pågående svensk förundersökning eller då en svensk förundersökning inte har inletts [se 4 § lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar]. Frågan är om LIRB fortfarande ska kunna tillämpas i dessa situationer eller om den nya lagen i stället ska göras tillämplig.

Det bör inledningsvis konstateras att direktivet inte kan anses hindra att LIRB även fortsättningsvis tillämpas i dessa situationer. Den omständigheten att institutet utredningsorder är avsett att ersätta de traditionella samarbetsformerna mellan medlemsstaterna kan inte anses medföra något krav på att angelägenheter av rent intern karaktär mellan svenska rättsvårdande myndigheter också ska lösas med tillämpning av den nya ordningen.

Institutet utredningsorder bygger på ett formaliserat förfarande, där ärendet inleds genom ifyllande av ett formulär som har utformats specifikt för användning i internationella sammanhang. Utfärdandet av en utredningsorder förutsätter dessutom att en prövning av bl.a. de formella förutsättningarna för åtgärden har gjorts. Någon materiell prövning ska som huvudregel inte göras av den verkställande myndigheten. Dessa omständigheter gör att det får anses som mindre lämpligt att göra den nya lagen tillämplig i de

⁶ A. prop., s. 25 ff.

ovan redovisade fallen. Den ordning som gäller i dag bör därför behållas.

6.5.4 Beslag m.m. enligt arresteringsorderlagarna

I 4 kap. 7 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder föreskrivs att bestämmelserna i LIRB ska tillämpas om en arresteringsorder innehåller en ansökan om beslag. Föremål får enligt andra stycket tas i beslag även utan en uttrycklig begäran enligt 4 kap. 19 § LIRB. Samma ordning föreskrivs i 3 kap. 8 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.

Regleringen har sin grund i artikel 29 i rambeslutet om en europeisk arresteringsorder respektive konventionens 25 artikel, där det öppnas en möjlighet för den utfärdande medlemsstaten att inom ramen för ett ärende om överlämnande även begära att egendom tas i beslag.

Eftersom vare sig rambeslutet eller konventionen ålägger medlemsstaterna någon skyldighet att införa beslagsbestämmelser i större utsträckning än vad som redan finns i de nationella rättssystemen, har lagstiftaren valt den lösningen att beslagsfrågan i nämnda situationer ska handläggas enligt bestämmelserna i LIRB.⁷

Frågan är om LIRB fortfarande ska kunna tillämpas i dessa situationer eller om den nya lagen i stället ska göras tillämplig.

Utredningsorder utfärdas enligt direktivet genom att den behöriga myndigheten fyller i det formulär som finns i bilagan till direktivet och skickar över det till den myndighet som ska verkställa utredningsordern. Utfärdandet av en utredningsorder förutsätter dessutom att en prövning av bl.a. de formella förutsättningarna för åtgärden har gjorts. Den verkställande myndigheten ska sedan verkställa ordern utan att göra någon materiell prövning av den begärda åtgärden enligt den nationella lagstiftningen. Dessa omständigheter gör att den nya ordningen inte lämpar sig lika väl som LIRB att tillämpas i de ovan redovisade fallen. LIRB bör därför även fortsättningsvis tillämpas för beslag som aktualiseras i samband med ärenden om överlämnande enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder.

⁷ Prop. 2003/04:7, s. 121 resp. prop. 2010/11:158, s. 92 ff.

6.6 Behöriga myndigheter i Sverige

Förslag: Svensk åklagare och allmän domstol ska vara behöriga att utfärda respektive ta emot, handlägga samt erkänna och verkställa en utredningsorder.

Domstol ska utfärda utredningsorder för åtgärder som behövs under en rättegång och åklagare för åtgärder under en förundersökning.

Den tingsrätt inom vars domkrets den begärda åtgärden ska vidtas ska vara behörig att handlägga ärenden i de fall ärendet avser åtgärd i samband med rättegång. Åklagare ska handlägga ärenden om överförande av frihetsberövade och ärenden där den begärda åtgärden inte ska handläggas av domstol.

Domstol ska meddela verkställbarhetsförklaring i de ärenden som handläggs av domstol samt i fråga om hemliga tvångsmedel. Åklagare ska meddela verkställbarhetsförklaring i övriga fall.

Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket och Kustbevakningen ska kunna biträda åklagaren vid verkställighet av en utredningsorder.

Flexibla regler om överlämnande till behörig myndighet införs.

6.6.1 Allmänna utgångspunkter

Direktivet bygger på principen om ömsesidigt erkännande, vilket bl.a. syftar till att kommunikationen mellan medlemsstaterna i anledning av de angelägenheter som regleras i direktivet ska ske på myndighetsnivå och att beslutsfattandet ska ligga på myndigheter och domstolar.

I artikel 2 i direktivet definieras bl.a. begreppen utfärdande och verkställande myndighet.

En *utfärdande myndighet* är enligt direktivet en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare som är behörig i det berörda fallet, eller en annan behörig myndighet, enligt den utfärdande statens definition, som i det enskilda fallet handlar i egenskap av utredande myndighet i straffrättsliga förfaranden med behörighet att besluta om bevisinhämtning i enlighet med nationell rätt. I det sistnämnda fallet ska utredningsordern, efter granskning

av dess överensstämmelse med villkoren för utfärdande av en europeisk utredningsorder enligt direktivet, i synnerhet villkoren i artikel 6.1, och innan den översänds till den verkställande myndigheten, godkännas av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare i den utfärdande staten. Om utredningsordern har godkänts av en rättslig myndighet, kan den myndigheten också betraktas som en utfärdande myndighet med avseende på översändandet av utredningsordern.

En *verkställande myndighet* definieras som en myndighet som har behörighet att erkänna en utredningsorder och se till att den verkställs i enlighet med direktivet och med de förfaranden som är tillämpliga vid liknande inhemska ärenden. Sådana förfaranden kan kräva ett bemyndigande av domstol i den verkställande staten, om så krävs i den statens nationella lagstiftning.

Enligt direktivet är det alltså, inom vissa angivna ramar, en sak för varje medlemsstat att avgöra vilka myndigheter som ska vara behöriga att utfärda respektive erkänna och verkställa en utredningsorder.

6.6.2 Behöriga myndigheter i Sverige vid utfärdande av en utredningsorder

I ärenden om internationell rättslig hjälp i brottmål enligt LIRB är det, som framgått, åklagare och allmän domstol som har getts behörighet att ansöka om rättslig hjälp utomlands.

I samband med de överväganden som gjorts i fråga om Sveriges antagande av rambeslut om en europeisk bevisinhämtningsorder har regeringen uttalat att det finns vissa skäl att vid genomförandet av rambeslutet som utfärdande myndighet utse även andra myndigheter än åklagare och domstol.⁸ De skäl som nämns, bl.a. med hänvisning till den bakomliggande departementspromemorian, är att en sådan ordning skulle medge större utrymme till samarbete och bidra till större effektivitet. Som nämnts har rambeslutet inte omsatts i någon svensk lagstiftning.

I det nu aktuella direktivet ställs krav på att åklagare eller domstol ska godkänna en utredningsorder som har utfärdats av en an-

⁸ Prop. 2007/08:141, s. 35.

nan myndighet (artikel 2.1.c.ii). Det kan mot den bakgrunden ifrågasättas om ett tilldelande av uppgifter till andra myndigheter än åklagare och domstol skulle bidra till större effektivitet i hanteringen av ärendena enligt direktivet. Det framstår snarare som en onödigt omgång att ge polisen eller tjänstemän vid andra brottsutredande myndigheter behörighet att utfärda utredningsorder om åklagare eller domstol likväl måste godkänna beslutet innan utredningsordern kan översändas.

En annan omständighet som talar för att nuvarande ordning ska behållas är att det enligt åklagarmyndighetens interna föreskrifter gäller att ledningen av förundersökningen övertas av åklagare när det kan bli aktuellt att begära eller lämna internationell rättslig hjälp i brottmål eller annars när en förundersökning är av sådan art att samordning bör ske mellan svensk åklagare och åklagare eller tjänsteman med motsvarande befattning i ett annat land (se 7 § ÅFS 2005:9). Något behov av att delegera någon utfärdande befogenhet till andra brottsutredande myndigheter än åklagare finns av denna anledning inte.

Några andra aktörer i rättskedjan än allmän åklagare och allmän domstol bör sammanfattningsvis inte komma i fråga för att ges befogenhet att utfärda utredningsorder. Vad gäller anmälningar enligt artikel 33 bör alltså åklagare, Ekobrottsmyndigheten och allmän domstol anges som behörig myndighet.

Vad gäller rollfördelningen mellan domstol och åklagare bör som utgångspunkt gälla att åklagare ska utfärda utredningsorder i fråga om bevisning som behövs under förundersökningen och domstol i de fall bevisningen eller bevisupptagningen behövs under domstolsförfarandet. Regleringen av domstolens kompetensområde ska vara uttömmande medan åklagarens kompetensområde ska regleras mera flexibelt (se mer om detta i föregående avsnitt).

I direktivet ställs inget krav på att samma myndighet som har utfärdat en utredningsorder även ska ansvara för att översända denna, sköta de praktiska överenskommelserna kring genomförandet samt fullgöra den upplysningsskyldighet som föreskrivs i direktivet avseende vissa särskilda frågor. En sådan ordning förefaller emellertid som ändamålsenlig. Som utgångspunkt ska därför gälla att samma myndighet som utfärdar utredningsordern ska ansvara för att översända den till den verkställande medlemsstaten

och, i förekommande fall, fullgöra föreskriven upplysnings-skyldighet.

6.6.3 Behöriga myndigheter i Sverige vid erkännande och verkställighet av utredningsorder

Enligt LIRB får rättslig hjälp i Sverige lämnas av åklagare eller domstol (1 kap. 4 §). Av 2 kap 7 § LIRB framgår att en ansökan om rättslig hjälp som enligt lagen ska handläggas av domstol ska som huvudregel handläggas av den tingsrätt inom vars område den begärda åtgärden ska vidtas. Riksåklagaren har meddelat föreskrifter om vilka åklagare som ska vara behöriga att handlägga ärenden enligt lagen. Huvudregeln är att ärenden enligt LIRB ska handläggas vid någon av de internationella åklagarkammarna (2 kap. 1 § ÅFS 2007:12).

En fråga är om någon annan myndighet vid sidan av åklagare och allmänna domstolar bör vara behörig att meddela verkställbarhetsförklaring avseende en utländsk utredningsorder. Enligt direktivet (artikel 10.2) förutsätts att bevisning som redan innehas av en verkställande myndighet liksom uppgifter som finns i polisens eller andra rättsliga myndigheters databaser alltid ska kunna överlämnas till den andra staten. I allmänhet kommer den bevisning som tas fram under en förundersökning att finnas hos polisen (eller i förekommande fall hos Tullverket eller Kustbevakningen). Det som sannolikt kommer att vara det praktiskt sett vanligaste fallet är att det samtidigt pågår utredningar i Sverige och den andra staten. I den situationen har även åklagaren tillgång till bevisningen. Även i andra fall bör frågan på sätt som görs idag kunna lösas genom samverkan mellan åklagaren och den myndighet som innehar bevisningen eller uppgiften inom ramen för de sekretessregler som gäller. Med hänsyn härtill bör det inte vara nödvändigt att för den nu avsedda situationen särskilt utse andra myndigheter än åklagare och domstolar. En annan sak är att andra brottsutredande myndigheter, såsom Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket eller Kustbevakningen bör kunna biträda åklagaren vid verkställigheten av den åtgärd som anges i utredningsordern. På samma sätt som vid verkställighet av ett frysningsbeslut bör det finnas en uttrycklig regel om detta.

Vad gäller forum bör huvudregeln vara att den domstol inom vars domkrets åtgärden ska vidtas är behörig att pröva frågan om verkställbarhet och meddela verkställbarhetsförklaring respektive beslut om att utredningsordern inte kan verkställas.

Frågor om åklagares behörighet, både vad gäller handläggningen av svenska och utländska utredningsorder bör lösas inom ramen för de tillämpningsföreskrifter som regeringen meddelar till den nya lagen.

En särskild fråga är vilken myndighet som ska vara mottagande myndighet i Sverige. En annan fråga är vilken myndighet som ska svara för meddelandet av verkställbarhetsförklaring.

Vad gäller behörig myndighet att ta emot en utländsk utredningsorder bör som huvudregel gälla att utredningsorder ska skickas till den domstol eller åklagare som ska handlägga ärendet. Vad gäller rollfördelningen mellan domstol och åklagare avseende meddelande av verkställbarhetsförklaring bör som huvudregel gälla att åklagare är behörig att besluta om den begärda åtgärden om det inte är fråga om åtgärd som ska vidtas av domstol. Domstol ska som huvudregel handlägga och besluta om åtgärder i samband med rättegång. Omvänt innebär detta att en svensk domstol i princip inte bör besluta om åtgärder som det normalt ankommer på åklagare att besluta om.

Från denna huvudregel bör ett undantag göras. Enligt nuvarande ordning gäller att åklagare handlägger och beslutar i ärenden som initierats av en medlemsstat i EU som avser överförande av frihetsberövade. Denna ordning bör behållas. Åklagare ska således ta emot, handlägga och besluta om erkännande och verkställighet av en utredningsorder som avser överförande av frihetsberövade, även om åtgärden begärs inom ramen för en rättegång i den utfärdande staten.

Om en åklagare handlägger ett ärende bör åklagaren även svara för den slutliga prövningen av utredningsordern och meddelandet av verkställbarhetsförklaring. Det finns dock vissa situationer där det finns anledning att avvika från denna ordning. Verktällighet av utredningsorder avseende hemliga tvångsmedel ska enligt det förslag som lämnas här kräva domstolens tillstånd. I dessa fall bör domstolens tillståndsbeslut formaliseras direkt i en verkställbarhetsförklaring. Mottagande svensk myndighet bör i dessa fall vara åklagare. Åklagare ska även handlägga ärendet och kunna

meddela beslut om att ordern inte kan verkställas. Om åklagaren däremot anser att ordern är verkställbar ska han eller hon överlämna ärendet till domstol för slutlig prövning av verkställbarhetsfrågan. Verkställbarhetsförklaring meddelas av domstol.

Enligt artikel 7.6 i direktivet ska felsända ansökningar överlämnas till behörig myndighet. Om en utredningsorder har skickats till fel åklagare eller domstol ska alltså domstolen eller åklagaren på eget initiativ överlämna ordern till behörig åklagare eller domstol. En bestämmelse om detta bör införas i den nya lagen.

Enligt den ordning som gäller enligt LIRB har varken åklagare eller domstol möjlighet att avslå en ansökan på de grunder som finns upptagna i 2 kap. 14 § LIRB. Avslagsbeslut meddelas i dessa fall av regeringen (2 kap. 15 § LIRB).

Åklagare och domstol ska, enligt vad som nu föreslås, ges behörighet att handlägga ärenden enligt direktivet. Regeringen ska enligt vad som föreslås här frikopplas från handläggningen av ärenden av detta slag, bortsett från vissa kostnadsfrågor. Någon centralmyndighet ska inte heller finnas.

Detta innebär att åklagare och domstol, enligt den ordning som föreslås, kommer att meddela verkställbarhetsförklaring i de ärenden som de enligt den nya lagen ges behörighet att handlägga. Detta förutsätter att domstolen eller åklagaren gör en prövning av verkställighetsfrågan utifrån samtliga förutsättningar, såväl allmänna som åtgärdsspecifika. Om åklagarens eller domstolens prövning utmynnar i att det föreligger en vägransgrund som ska tillämpas eller att någon annan förutsättning för verkställighet brister, ska de också ha möjlighet att besluta att inte meddela en verkställbarhetsförklaring.

6.7 Rättsmedel

6.7.1 Bestämmelserna i direktivet

Medlemsstaterna åläggs genom artikel 14.1 en skyldighet att se till att rättsmedel som är likvärdiga dem som är tillgängliga i ett liknande inhemskt ärende kan tillämpas på de utredningsåtgärder som anges i utredningsordern. Av punkten 2 följer att de sakliga skälen för utfärdandet av en utredningsorder endast får prövas i talan som

väcks i den utfärdande staten, utan att detta påverkar garantierna avseende grundläggande rättigheter i den verkställande staten.

I punkten 3 föreskrivs en skyldighet för medlemsstaterna att informera den eller dem som berörs av en åtgärd om möjligheterna att överklaga. I punkten 4 ges bestämmelse om skyldighet för medlemsstaterna att se till att samma tidsfrister ska gälla i fråga om åtgärder som företas i anledning av en utredningsorder som gäller för åtgärder i motsvarande inhemska ärenden. Det ska vara praktiskt möjligt för berörda parter att utnyttja överklagandemöjligheten.

Den utfärdande och den verkställande myndigheten ska enligt punkten 5 underrätta varandra om de rättsmedel som utnyttjas mot utfärdande, erkännande eller verkställighet av en utredningsorder. I punkten 6 föreskrivs att väckande av talan inte ska leda till att verkställigheten av utredningsåtgärden avbryts med undantag för de fall där det skulle ha en sådan verkan i liknande inhemska ärenden. Den utfärdande staten ska enligt punkten 7 beakta en framgångsrik talan mot erkännandet eller verkställigheten av en utredningsorder i enlighet med dess nationella lagstiftning. Utan att det påverkar nationella förfaranderegler ska medlemsstaterna slutligen säkerställa att man vid straffrättsliga förfaranden i den utfärdande staten respekterar rätten till försvar och ett rättvist förfarande vid bedömningen av det bevismaterial som erhållits med anledning av utredningsordern.

Av den till bestämmelsen hörande skälen (skäl 22) framgår att de rättsmedel som är tillgängliga vid en utredningsorder bör åtminstone motsvara dem som är tillgängliga nationellt i ett motsvarande ärende. Medlemsstaterna bör i enlighet med nationell rätt säkerställa tillämpligheten av sådana rättsmedel, bland annat genom att de berörda parterna i god tid informeras om möjligheterna och sätten att utnyttja dem. I fall där en invändning mot en utredningsorder framförs av en berörd part i den verkställande staten med avseende på de sakliga skälen för utfärdandet av en utredningsorder, bör information om invändningen översändas till den utfärdande myndigheten och den berörda parten underrättas.

6.7.2 Överväganden

Allmänna utgångspunkter

Bedömning och förslag: Några särskilda överklagandemekanismer ska inte införas. De möjligheter till överklagande som finns i ett motsvarande svenskt fall ska göras tillgängliga. Den åtgärd som avses i en svensk utredningsorder ska bara kunna underställas domstols prövning i de fall detta anges i lagen. Detsamma ska gälla för överklagande av verkställbarhetsförklaring som meddelats i Sverige.

Inledningsvis kan konstateras att direktivet inte ställer krav på medlemsstaterna att inrätta några särskilda överklagandemekanismer. En intern prövning i enlighet med befintliga nationella förfaranden ska i stället vara tillräcklig.

Beslut om att inhämta eller säkra bevisning i ett svenskt förfarande är som regel inte föremål för särskilt överklagande. Vad gäller åklagares beslut kan man vända sig till högre åklagare för att få tillstånd en överprövning. Överprövning är ett oreglerat förfarande och grundas på högre åklagares tillsynsansvar över lägre åklagares beslut.⁹ I vissa fall blir emellertid besluten inte kända förrän en tid efter det att åtgärden har vidtagits.

Många typer av åtgärder, däribland tvångsmedel, kan över huvud taget inte bringas under domstolsprövning, vare sig genom överklagande eller på annat sätt¹⁰. Beslut om tvångsmedel enligt RB kan bara överklagas eller prövas av domstol i de fall där det finns uttryckliga regler om detta. Vissa beslut kan ställas under domstolens prövning, se t.ex. 27 kap. 6 § RB angående beslut om beslag. Beslaget kan, under förutsättning att det består, prövas av domstol på begäran av den som har drabbats. En begäran om prövning kan framställas utan någon inskränkning i tid. Åklagares beslut om husrannsakan, kroppvisitation, kroppsbesiktning, tagande av fingeravtryck, fotografi eller liknande åtgärd kan inte underställas rättens prövning. I de fall där åklagare har rätt att interimistiskt besluta om

⁹ Se 7 kap. 2 och 7 §§ RB.

¹⁰ För en utförlig redogörelse för regler om överklagande och överprövning av beslut om tvångsmedel, se Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel 2012, s. 108 ff.

tvångsmedel som annars beslutas av rätten finns det särskilda bestämmelser om att det interimistiska beslutet ska anmälas till och prövas av rätten (27 kap. 21 a § RB).

Andra åtgärder kräver tillstånd från rätten, som t.ex. frågor om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning (27 kap. 21 § RB). Rättens beslut, som enligt 30 kap. 12 § RB genast går i verkställighet, är i likhet med andra rättens tillståndsbeslut under förundersökningen ett beslut under rättegången. Mot ett sådant beslut ska talan föras särskilt enligt 49 kap. 5 § 6 RB. Om rätten under förundersökningsstadiet avslagit en framställning från åklagaren är beslutet att anse som slutligt och kan överklagas enligt 49 kap. 3 § första stycket RB. Ett avslagsbeslut kan överklagas av åklagaren medan ett bifallande beslut – såvitt avser hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning – kan överklagas av den misstänktes offentliga ombud. Även den misstänkte har rätt att överklaga ett bifallande beslut. För den misstänkte är dock överklaganderätten endast av teoretiskt intresse eftersom han eller hon som regel inte har kännedom om beslutet.

När Sverige är verkställande stat är den enskildes möjligheter att få till stånd en ändring begränsade till erkännandet och verkställigheten av den begärda åtgärden. De sakliga skälen för utfärdandet av utredningsordern, dvs. de skäl och överväganden som ligger bakom utfärdandet av ordern, kan ju enbart prövas i den utfärdande staten. Prövningen i Sverige är således begränsad till fall där det görs gällande att den svenska åklagaren eller, i förekommande fall, domstolen, har meddelat verkställbarhetsförklaring trots att förutsättningarna inte varit uppfyllda (t.ex. att någon vägransgrund borde ha tillämpats eller att annan svensk åtgärd borde ha valts för att verkställa ordern).

Sverige som utfärdande stat

Bedömning och förslag: Beslutet att utfärda en utredningsorder ska inte kunna överklagas. Invändningar ska i stället kunna riktas mot de åtgärder som avses i utredningsordern. En utredningsorder ska kunna underställas domstolens prövning i de fall

där den begärda åtgärden enligt nationell rätt kan bli föremål för överklagande. När ett beslag har verkställts i den andra staten ska reglerna om möjlighet att begära rättens prövning enligt 27 kap. 6 § rättegångsbalken tillämpas. Ett beslut i fråga om hemliga tvångsmedel ska kunna överklagas enligt bestämmelserna i 49 kap. RB.

När Sverige är utfärdande stat ska de överklagande- och överprövningsmöjligheter som finns i ett jämförbart nationellt ärende tillämpas. Beslutet att utfärda en utredningsorder ska i sig inte kunna överklagas. Invändningar ska i stället kunna riktas mot den åtgärd som avses i utredningsordern. Avgörande för överklagandemöjligheten är vilken åtgärd som avses i utredningsordern. En åtgärd som, när den vidtas under en svensk förundersökning kan underställas domstols prövning, ska även kunna underställas domstolens prövning när den återfinns i en utredningsorder för verkställighet utomlands.

Allmänt gäller att den enskilde kan begära överprövning av ett åklagarbeslut hos högre åklagare. Det gäller också åklagarens löpande beslut om att olika utredningsåtgärder ska vidtas under förundersökningen. Som nämnts grundas överprövningsmöjligheten på högre åklagares ansvar för åklagarverksamheten. Det kommer också att gälla vid ett beslut av åklagare att utfärda en utredningsorder. Någon särskild regel om detta behövs inte och är inte heller lämplig.

För beslut om beslag gäller att den som drabbas av det kan begära domstolens prövning (27 kap. 6 § RB). En utredningsorder för att ta i beslag föremål m.m. i en annan medlemsstat ska enligt den nya lagen kunna utfärdas utan att föremålet är tillgängligt för beslag i Sverige. Ett beslag som har verkställts i den andra staten bör vara förenat med samma rättssäkerhetsgarantier som gäller för beslag enligt RB. Detta gäller framför allt överklaganderegler. En särskild bestämmelse bör alltså införas i lagen för att göra RB:s regel om möjlighet att begära rättens prövning av ett beslag tillämplig på beslag som har verkställts i en annan medlemsstat. Den som drabbats av ett beslag i utlandet till följd av en svensk utredningsorder ska således kunna begära rättens prövning av beslaget utan någon inskränkning i tid. Ärendet ska handläggas enligt den ordning som gäller för motsvarande svenska ärenden.

För åter andra åtgärder, såsom hemliga tvångsmedel där rättens tillstånd ska inhämtas innan åtgärden kan vidtas, gäller att talan ska föras särskilt enligt 49 kap. 5 § 6 RB. Ett avslagsbeslut i en sådan fråga ska kunna överklagas enligt 49 kap. 3 § första stycket RB. Dessa bestämmelser ska vara tillämpliga när det, efter tingsrättens tillstånd, utfärdats en utredningsorder för vidtagande av ett hemligt tvångsmedel i utlandet. En hänvisning till 49 kap. RB ska införas.

Vid bifall till ett överklagande ska utredningsordern återkallas. Har föremålet eller handlingen hunnit överlämnas till Sverige, ska RB:s regler om hanteringen av beslagsärendet tillämpas.

I de fall domstolen utfärdar en utredningsorder, sker detta inom ramen för det pågående brottmålet. Möjlighet att överklaga domstolens beslut att hålla förhör med en viss person, genomföra en bevisupptagning vid en utländsk domstol eller överföra en frihetsberövad person för att delta i en rättegång finns inte i ett svenskt brottmålsförfarande. Någon sådan möjlighet ska inte heller införas i den föreslagna lagen.

Sverige som verkställande stat

Bedömning och förslag: Beslutet att erkänna och verkställa en utländsk utredningsorder ska kunna underställas domstols prövning i de fall där den begärda åtgärden hade kunnat överklagas i ett motsvarande inhemskt ärende. Prövningen ska begränsas till de formella förutsättningarna för åtgärden i fråga.

Åklagaren ska begära rättens prövning av verkställda beslag. Rätten ska som huvudregel hålla förhandling i ärendet och pröva om det har funnits förutsättningar för att verkställa utredningsordern genom beslag. Domstolen ska meddela beslut inom 30 dagar från det att beslaget har verkställts. I fråga om överklagande av hemliga tvångsmedel ska bestämmelserna i 49 kap. rättegångsbalken tillämpas.

När Sverige är verkställande stat är det som ovan anförts erkännandet och verkställigheten av ett utländskt beslut som ska kunna underställas rättens prövning i Sverige. Prövningen avser i första hand frågan om det föreligger något hinder mot verkställighet av utredningsordern.

Den ordning som har valts vid genomförande av frysningsrambeslutet är att verkställbarhetsförklaringen ska prövas av domstol. I 3 kap. 16 § frysningsslagen föreskrivs således att åklagaren, när ett frysningsbeslut har verkställts, ska begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen. Den föreskrivna ordningen innebär alltså att åklagarens verkställbarhetsförklaring alltid ska underställas domstolens prövning. Denna ordning får anses lämpa sig väl för de tvångsmedel som regleras i frysningsslagen, dvs. kvarstad och beslag. För sådana tvångsmedel gäller enligt RB att de, efter åklagarens ansökan respektive på begäran av den som drabbats av åtgärden, kan underställas rättens prövning (se 26 kap. 4 § och 27 kap. 6 § RB). En sådan ordning kan emellertid anses mindre lämplig när frågan är om mer eller mindre rutinartade åtgärder under förundersökningen. Att införa ett system där en verkställbarhetsförklaring alltid ska anmälas till rätten för prövning även om frågan enbart avser till exempel förhör under förundersökningen, skulle belasta rättsapparaten onödigt mycket och resultera i ett alltför tungrott förfarande som motverkar huvudsyftet med direktivet som är att förenkla förfarandet kring bevisinhämtning mellan medlemsstater. Samma invändningar kan riktas mot en ordning innebärande att den enskilde som berörs av beslutet bereds möjlighet att överklaga verkställbarhetsförklaringen oavsett vilken utredningsåtgärd som avses i den.

Av direktivet kan som nämnts inte anses följa annat än en skyldighet för medlemsstaterna att se till att de möjligheter till överklagande som finns i den interna rättsordningen ska vara tillgängliga när en utredningsåtgärd ska verkställas i Sverige efter en europeisk utredningsorder. Det kan inte heller anses finnas några särskilda rättssäkerhetsskäl som motiverar längre gående överklagandemöjligheter i ett internationellt ärende än i ett nationellt svenskt ärende om motsvarande åtgärd. Det finns enligt den bedömning som görs här inte några skäl som talar för att införa mer långtgående överklagandemöjligheter än vad som står till förfogande i motsvarande nationella fall.

Däremot ska det finnas möjligheter att överklaga verkställigheten av en utredningsorder när motsvarande åtgärd i ett nationellt ärende kan prövas av domstol eller överklagas till högre instans. Detta följer redan av den föreslagna ordningen att åtgärder som vidtas i Sverige efter en europeisk utredningsorder från en annan

medlemsstat ska hanteras på samma sätt som när åtgärden vidtas i ett inhemskt ärende. De svenska regler som ska tillämpas för att verkställa utredningsordern ska vara avgörande vid bestämmande av vilka möjligheter som ska finnas för att överklaga verkställigheten.

Flertalet av de löpande beslut om utredningsåtgärder som fattas under en förundersökning kan som tidigare nämnts bli föremål för överprövning. Möjligheten till överprövning står öppen även när beslut om en åtgärd har fattats i anledning av en utländsk utredningsorder. Inte heller för verkställandefallen behövs någon särskild regel om detta.

Vad avser verkställda beslag gäller i dag enligt LIRB en ordning som avviker från den som gäller enligt RB. Av 4 kap. 16 § andra stycket LIRB framgår att verkställda beslag ska anmälas till rätten för prövning, medan den ordning som gäller enligt RB innebär att den som drabbas av beslaget får begära rättens prövning av det samma (27 kap. 6 §). Frågan om det ska införas en enhetlig reglering i nationella och internationella ärenden har diskuterats i förarbetena till LIRB.¹¹ Lagstiftaren har uttalat att överensstämmelse mellan regelverken i och för sig är eftersträvarsvärt men att det förfarande som gäller enligt RB inte kan tillämpas fullt ut i ett internationellt sammanhang, då ärendet inte kan återredovisas till den ansökande staten förrän efter det att ärendet har vunnit laga kraft. En anpassning till den ordning som gäller enligt RB skulle därför ha krävt att den enskildes rätt att begära rättens prövning tidsbegränsades, vilket lagstiftaren inte varit beredd att överväga. Även enligt frysningsslagen gäller som nämnts att åklagaren alltid ska begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen (3 kap. 16 §). Frysningsslagen hänvisar, vad gäller överlämnande av föremål till den ansökande staten, till regleringen i LIRB (3 kap. 18 §).

Det problem som uppkommer i anledning av det nu aktuella direktivet är delvis av en annan karaktär. I direktivet föreskrivs att överlämnande av bevismaterial som huvudregel ska ske utan onödigt dröjsmål (artikel 13.1). Överlämnande får dock enligt punkten 2 i samma artikel skjutas upp i avvaktan på ett beslut i fråga om ett rättsmedel, om det inte i utredningsordern har angetts tillräckliga skäl för att ett omedelbart överlämnande är absolut nödvändigt. Detta innebär att den ordning som gäller enligt RB om rätt för den

¹¹ Prop. 1999/2000:61, s. 121.

som drabbats av beslaget att kunna begära rättens prövning utan någon begränsning i tiden inte kan tillämpas. En möjlighet är att, som det har berörts i förarbetena till LIRB, införa en begränsning i tid för överklagande för den enskilde. Som ett första alternativ skulle 27 kap. 11 § RB om underrättelse om verkställda beslag kunna göras tillämplig och överklagandetiden sättas till tre veckor från det att underrättelsen har delgivits den som drabbats av beslaget. Denna ordning skulle emellertid med all sannolikhet resultera i längre handläggningstider än vad som i dag gäller enligt LIRB, vilket inte är förenligt med direktivets huvudsyfte att göra bevisinhämtning inom unionen smidigare.

Det andra alternativet, som även förefaller mest ändamålsenligt, är att låta åklagaren anmäla alla verkställda beslag till rätten för prövning av om de formella förutsättningarna för erkännande och verkställighet av utredningsordern har varit för handen.

Den tingsrätt inom vars domkrets ett beslag har verkställts ska vara behörig att handlägga ärendet. Rätten ska, så snart det kan ske, hålla en förhandling i ärendet. Förhandling ska inte behöva hållas om den uppenbarligen inte skulle bidra till frågans belysning. Om en förhandling uppenbart skulle sakna betydelse för prövningen, bör ärendet således kunna avgöras på handlingarna. Så kan exempelvis vara fallet när beslagsföremålet har påträffats i Sverige och det står klart att det saknar värde för någon. Förhandling ska även kunna underlåtas om den som drabbats av beslaget begär att ärendet avgörs på handlingarna.

Vid förhandlingen ska 24 kap. 17 § andra stycket RB tillämpas. Tingsrättens beslut kan antingen innebära att verkställbarhetsförklaringen ska bestå eller att det verkställda beslaget ska upphävas. Tingsrätten har även att pröva vad som, i förekommande fall efter samråd med den utfärdande statens myndighet, har bestämts i fråga om överlämnande av föremålet till den andra staten. Om beslaget upphävs och föremålet redan har överlämnats till den utfärdande staten, åligger det den staten att enligt sin nationella lagstiftning beakta den framgångsrika talan mot erkännande och verkställighet av ordern (artikel 14.7). Finns föremålet kvar i Sverige, ska verkställighetsåtgärder som gjorts återgå. Den utfärdande medlemsstaten ska, om beslaget hävts, underrättas om att utredningsordern inte har kunnat verkställas.

Nationella regler om möjlighet att överklaga finns slutligen för hemliga tvångsmedel. Talan mot tingsrättens tillståndsbeslut ska föras särskilt enligt 49 kap. 5 § 6 RB. Ett avslagsbeslut i en sådan fråga ska kunna överklagas enligt 49 kap. 3 § första stycket RB. Rätten att överklaga tillkommer i praktiken det offentliga ombudet, men teoretiskt sett har även den misstänkte rätt att överklaga (jfr 27 kap. 26 § andra stycket RB). Ett tillståndsbeslut som meddelas för att verkställa en utländsk utredningsorder avseende en hemlig tvångsåtgärd ska kunna överklagas enligt samma regler som om beslutet hade fattats i ett inhemskt ärende. Det ska i den nya lagen införas bestämmelser om att RB:s regler om överklagande av rätts tillståndsbeslut ska tillämpas.

Frågan är vad hovrättens prövning ska avse. Enligt artikel 30.5 får den verkställande staten tillämpa samma villkor för sitt bifall som det skulle tillämpa i ett liknande inhemskt ärende. Det innebär att verkställighet av en utredningsorder som avser hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan vägras om förutsättningarna i 27 kap. RB för åtgärden inte är uppfyllda. Det innebär i sin tur att såväl tingsrättens som hovrättens prövning kommer att omfatta om samtliga förutsättningar för åtgärden är uppfyllda enligt svensk rätt.

Information om möjligheten att överklaga

Förslag och bedömning: Den som drabbats av ett beslag i anledning av en svensk utredningsorder ska underrättas om möjligheten att kunna begära rätts prövning av beslaget. Några andra bestämmelser i anledning av artikel 14.3 behöver inte införas.

När Sverige är utfärdande stat innebär direktivet som tidigare nämnts att de befintliga överklagandemöjligheterna enligt svensk rätt ska göras tillgängliga för ärenden som ska handläggas inom ramen för den ordning som skapas för att implementera direktivet. För Sveriges del innebär detta enligt den bedömning som gjorts i det föregående att den enskilde ska kunna begära överprövning av åklagarens beslut om olika utredningsåtgärder under förunder-

sökningen, att den som har drabbats av ett beslag ska kunna begära rättens prövning av beslaget enligt 27 kap. 6 § första stycket RB och att tingsrättens beslut i fråga om hemliga tvångsmedel ska kunna överklagas till hovrätten enligt de regler som gäller enligt 49 kap. RB.

Möjlighet för den enskilde att begära domstolens prövning av ett åklagarbeslut kommer att finnas vad gäller beslag som har verkställts utomlands. Information om hur man begär en sådan prövning bör kunna lämnas i den underrättelse som ska skickas ut enligt 27 kap. 11 § RB.

Åklagaren eller domstolen ska underrätta den andra medlemsstatens behöriga myndighet om ett överklagande sker. Denna skyldighet kan regleras i förordning.

När Sverige är verkställande stat finns enligt den ordning som föreslås möjlighet att få till stånd en domstolsprövning i två fall. Det första fallet är att åklagaren ska anmäla ett verkställt beslag till domstolen för prövning. Detta är en skyldighet som följer av lag och som ska fullgöras ex officio.

Det andra fallet avser möjlighet för det offentliga ombudet, eller den misstänkte, att begära hovrättens prövning av en tingsrätts tillståndsbeslut i fråga om hemliga tvångsmedel. RB:s regel om upplysningar till den som har rätt att överklaga ett slutligt beslut är tillämpliga på tingsrättens beslut (30 kap. 10 § andra stycket och 11 §).

Någon generell möjlighet för den enskilde att få till stånd en domstolsprövning av en verkställbarhetsförklaring ska enligt den bedömning som gjorts i föregående avsnitt ska inte införas i den nya lagen. Några bestämmelser i anledning av artikel 14.3 är därför inte påkallade.

7 Förfarandet vid utfärdande av en svensk utredningsorder

7.1 Hur förfarandet inleds

Bedömning: Några lagstiftningsåtgärder som avser den enskildes rätt att begära att en utredningsorder utfärdas behövs inte.

En första fråga att behandla i detta sammanhang är vilka aktörer under det straffrättsliga förfarandet som ska kunna initiera en utredningsorder. Som tidigare nämnts är det, enligt den bedömning som görs här, ska behörigheten att utfärda utredningsorder tillkomma åklagare och allmän domstol.

I artikel 1.3 i direktivet föreskrivs att utredningsorder ska kunna utfärdas på begäran av den misstänkte, den tilltalade, eller av en försvarare på den misstänktes eller den tilltalades begäran, inom ramen för de rättigheter som är tillämpliga på försvaret och enligt den nationella lagstiftningen.

För svenskt vidkommande är det bestämmelserna i RB om den misstänktes eller den tilltalades rätt till insyn i och inflytande över förundersökningen som är aktuella. I 23 kap. 18 § första stycket RB föreskrivs att den misstänkte och hans eller hennes försvarare har rätt att ange den utredning som de anser är önskvärd och i övrigt anföra det som de anser är nödvändigt. Underrättelse om detta ska lämnas eller sändas till den misstänkte och hans eller hennes försvarare, varvid de ska ges skäligt rådrum. Åtal får inte beslutas innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller hans eller hennes försvarare ska enligt andra stycket i samma bestämmelse förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, ska skälen för detta anges.

Om undersökningsledaren har slutfört den utredning han anser nödvändig utan att bifalla den misstänktes begäran, eller anser den misstänkte att det finns annan brist i utredningen kan han eller hon enligt 23 kap. 19 § första stycket RB anmäla detta till rätten. Rätten ska enligt andra stycket, så snart det kan ske, pröva anmälan. Om det finns skäl för det får rätten hålla förhör med den misstänkte eller annan eller vidta den åtgärd i övrigt, som är påkallad.

Genom dessa bestämmelser tillförsäkras i svensk lagstiftning den misstänkte och den tilltalade inflytande över förundersökningen och ges möjlighet att utverka att förundersökningen kompletteras med den utredning han eller hon anser vara nödvändig. Den misstänkte och den tilltalade har enligt de ovan redovisade bestämmelserna rätt att begära att vissa utredningsåtgärder vidtas. Det framstår som naturligt att åklagaren, vid bifall till en sådan begäran, utfärdar en utredningsorder om det visar sig att utredningsåtgärden behöver vidtas i en annan medlemsstat i EU. Med hänsyn till gällande regler bör någon särskild bestämmelse om att utredningsorder ska kunna få utfärdas på begäran av den misstänkte, den tilltalade eller hans eller hennes försvarare inte vara nödvändig.

7.2 Allmänna förutsättningar för utfärdande av utredningsorder

Förslag: Utredningsorder får endast utfärdas om det är proportionerligt med hänsyn till ändamålet med utredningsåtgärden.

Enligt artikel 6.1 i direktivet får en utredningsorder endast utfärdas om det är nödvändigt och proportionerligt med hänsyn till det aktuella förfarandet och med beaktande av den misstänktes eller tilltalades rättigheter. Den utfärdande myndigheten ska enligt artikel 6.2 i varje enskilt ärende göra en bedömning av huruvida dessa förutsättningar är uppfyllda. Enligt punkten 3 i samma artikel får en verkställande myndighet, om det finns anledning att anta att något eller några av förutnämnda villkor inte är uppfyllda, samråda med den utfärdande myndigheten om vikten av att verkställa utredningsordern. Efter samrådet får den utfärdande myndigheten besluta att återkalla utredningsordern.

I svensk rätt underkastas förundersökningen vissa grundläggande principer som är avsedda att motverka den strängt undersökande karaktären av förfarandet. Vissa av dessa principer har kommit till uttryck i författningar, medan andra är oreglerade.

I 23 kap. 4 § RB slås fast den s.k. hänsynsprincipen som innebär att förundersökningen bör bedrivas så, att inte någon i onödan drabbas av obehag och olägenheter. Exempel på förfaranden som kan strida mot den principen är att det sprids en onödigt uppmärksamhet eller kännedom om ett ingripande eller en annan åtgärd. Principen innebär vidare att undersökningen bör bedrivas på sådant sätt att inte någon onödigt utsätts för misstanke, olägenhet i övrigt eller av kostnad.¹

För användande av tvångsåtgärder mot enskilda anses mot bakgrund av de integritetsskyddande bestämmelserna i regeringsformen gälla främst fyra allmänna principer, nämligen legalitets-, ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna.²

Legalitetsprincipen, som finns direkt uttryckt i 2 kap 20 § regeringsformen, innebär att sådana tvångsåtgärder som t.ex. frihetsberövande och husrannsakan inte får företas utan att det föreligger ett uttryckligt stöd i lag.

Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda tvångsmedel ska vara bunden till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats.

Behovsprincipen innebär att en tvångsåtgärd inte bör företas, om det inte är nödvändigt med hänsyn till syftet med åtgärden. Om flera alternativa medel står till buds för att uppnå det eftersträlvade målet ska det medel väljas som innebär minsta möjliga intrång i den enskildes frihet och rätt. Åtgärden bör i varje enskilt fall vara ägnad att leda till det önskade resultatet. När det inte längre föreligger skäl för åtgärden ska den upphävas. Behovsprincipen har kommit till tydligt uttryck i t.ex. 25 kap. 1 § RB när det gäller användningen av reseförbud i stället för häktning i vissa fall.

Proportionalitetsprincipen innebär att ett tvångsmedel får tillgripas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Tvångsåtgärden ska alltså i fråga om

¹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken, kommentaren till 23 kap. 4 §, april 2015, Zeteo.

² Se t.ex. prop. 1983/84:111, s. 77 och prop. 1988/89:124, s. 26.

art, styrka, räckvidd och varaktighet stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden.

Överväganden av den typen som föreskrivs i artikel 6 görs således regelmässigt i en svensk förundersökning när ett beslut om att vidta en utredningsåtgärd, och särskilt en tvångsåtgärd, ska fattas. Även om det ter sig naturligt att samma överväganden görs när ärendet har gränsöverskridande implikationer, bör det i den nya lagen införas en bestämmelse om proportionalitetsprövning med innebörden att utredningsorder endast får utfärdas om det med beaktande av det men för den enskilde samt de kostnader som kan antas uppkomma i ärendet framstår som motiverat med hänsyn till brottets art och svårhetsgrad samt övriga omständigheter.

7.3 Förfarandet

Förslag: En utredningsorder ska vara upprättad i enlighet med bilaga A till direktivet och vara skriven på eller översättas till det officiella språket i den verkställande staten eller till ett annat språk som den staten har förklarat sig godta. Åklagare eller domstol sänder över utredningsordern till en behörig myndighet eller en centralmyndighet i den andra medlemsstaten.

En utredningsorder ska återkallas när det inte längre finns skäl för att vidta åtgärden som avses i den.

7.3.1 Översändande av utredningsorder

Kommunikationsmedel

Enligt artikel 7.1 i direktivet ska en utredningsorder översändas på ett sådant sätt att den andra medlemsstaten kan få en skriftlig uppteckning och fastställa att de översända handlingarna är äkta. Bestämmelsen har sin förebild i artikel 6.1 i konventionen från 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater.

Vid genomförande av nämnda konvention har den svenska lagstiftaren ansett att Sverige, genom bestämmelsen i 2 kap. 4 § fjärde stycket LIRB, där det stadgas att en ansökan om rättslig hjälp ska

göras skriftligen genom post, bud eller telefax, uppfyller konventionens krav i nämnda avseende.³ Bestämmelsen reglerar dock förfarandet när Sverige är verkställande stat. Någon motsvarande bestämmelse när Sverige är utfärdande stat har inte införts.

Frågan har även diskuterats i förarbetena till genomförande av rambeslutet om frysning.⁴ Även det rambeslutet innehåller en bestämmelse enligt vilken ett frysningsbeslut och tillhörande intyg ska översändas på ett sådant sätt att den verkställande medlemsstaten kan få en skriftlig uppteckning och fastställa att handlingarna är äkta (artikel 4.1). Där har lagstiftaren bedömt att det, i de fall där Sverige är utfärdande stat, inte var nödvändigt att närmare reglera formerna för översändande av ett frysningsbeslut eftersom det var den verkställande statens lagstiftning som skulle avgöra detta.

Det saknas anledning att i fråga om utredningsorder göra en annan bedömning än vad som tidigare gjorts vid genomförande av liknande EU-rättsakter. Några föreskrifter om formerna för översändande av utredningsorder från Sverige till en annan medlemsstat i EU bör således inte införas. Frågan om vad som ska gälla när Sverige är verkställande stat behandlas längre fram i promemorian.

Kommunikationsvägar, m.m.

Direktivet förutsätter att en utredningsorder skickas direkt mellan de rättsliga myndigheterna i medlemsstaterna och att den utfärdande och den verkställande myndigheten kommunicerar direkt med varandra, med eventuellt biträde av centralmyndigheter i de berörda medlemsstaterna (artikel 7). Även praktiska frågor kring översändandet eller äktheten av utredningsorder ska enligt direktivet behandlas genom direktkontakter mellan de behöriga myndigheterna i de berörda staterna, i förekommande fall med bistånd av staternas centralmyndigheter.

Uppgiften att vara centralmyndighet beträffande ansökningar om rättslig hjälp tillkommer enligt nu gällande regler Justitiedepartementet (2 kap. 6 § LIRB). En ansökan från en annan medlemsstat i EU får emellertid enligt andra stycket i samma bestämmelse göras

³ Prop. 2004/05:144, s. 58.

⁴ Prop. 2004/05:115, s. 43 f.

direkt hos behörig åklagare eller domstol. Kommunikation på myndighetsnivå är alltså redan i dag huvudregeln i förhållande till andra medlemsstater i EU.

Behovet av direktkommunikation mellan myndigheter blir alltmer framträdande i det straffrättsliga samarbetet i EU. Tanken med direktkommunikation är främst att påskynda hanteringen av ärenden. Genom direktkontakt undviks mellanhänder i handläggningen och berörda myndigheter kan direkt och formlöst utbyta den information som krävs i ärenden.

Vid en jämförelse med andra EU-rättsakter som bygger på principen om ömsesidigt erkännande förefaller direktkommunikation vara den kommunikationsväg som ges företräde åt framför kommunikation mellan centralmyndigheter. I ärenden om överlämnande mellan EU:s medlemsstater skickas en europeisk arresteringsorder direkt till behörig åklagare i den stat som ska verkställa en sådan order (se 4 kap. 1 § arresteringsorderlagen). Samma ordning gäller för erkännande och verkställighet av frysningsbeslut, bötesstraff, beslut om förverkande och frihetsberövande påföljder, europeisk skyddsorder, m.m.

Även om det nu aktuella direktivet tillåter att kommunikation sker med bistånd av centralmyndigheter, är utgångspunkten att en utredningsorder skickas direkt mellan de rättsliga myndigheterna i medlemsstaterna. Redan i dag sker som framgått det rättsliga samarbetet inom EU huvudsakligen genom direktkommunikation mellan de berörda myndigheterna, utan inblandning av någon centralmyndighet. Denna lösning bör väljas även vad gäller europeisk utredningsorder. Någon centralmyndighet behöver alltså inte utses. Uppgiften att översända utredningsorder samt att sköta all kommunikation i anledning av ordern med den andra statens behöriga myndighet bör anförtras åt domstol och åklagare. Den domstol eller den åklagare som har utfärdat en utredningsorder ska således svara för översändande av ordern till den behöriga myndigheten, eller i förekommande fall, centralmyndigheten i den verkställande staten.

I artikel 7.5 upptas en bestämmelse som ger möjlighet för den utfärdande rättsliga myndigheten att göra de efterforskningar som krävs för att ta reda på vilken myndighet som är behörig att ta emot utredningsorder i den andra medlemsstaten. Någon särskild bestämmelse om detta torde inte vara nödvändig.

Enligt artikel 5.2 ska varje medlemsstat ange vilka språk, utöver det officiella språket i den staten, som får användas när en utredningsorder adresseras till statens behöriga myndighet. Det åligger enligt artikel 5.3 den utfärdande staten att översätta utredningsordern till det språk som den verkställande staten har angett. En bestämmelse om detta bör införas i den nya lagen. Vid utfärdande av utredningsordern ska formuläret i bilaga A till direktivet användas.

7.3.2 Komplettering av tidigare översänd utredningsorder

I artikel 8 upptas bestämmelser om en utredningsorder som har anknytning till en tidigare utfärdad utredningsorder.

I artikel 8.1 föreskrivs att den utfärdande myndigheten ska ange i formuläret för utredningsordern att det är fråga om en komplettering av en tidigare utredningsorder. Genom punkten 2 öppnas en möjlighet för den utfärdande myndigheten som bistår vid verkställigheten av en utredningsorder i den verkställande staten att utfärda en kompletterande utredningsorder och rikta den direkt till den verkställande myndigheten. Av punkten 3 framgår att riktigheten i innehållet i en kompletterande utredningsorder ska intygas i enlighet med artikel 5.1 första stycket och, i förekommande fall, godkännas i enlighet med artikel 2 c.

Möjligheten att komplettera en tidigare översänd utredningsorder och de formella kraven vad gäller utfärdande av en komplettering bör kunna regleras genom förordning.

Eftersom direktkommunikation föreslås vara huvudregeln vid samarbete rörande frågor enligt direktivet, bör en svensk åklagare som bistår vid verkställighet i utlandet, vara obehindrad att rikta en komplettering direkt till den verkställande statens behöriga myndighet eller centralmyndighet. Det bör inte vara nödvändigt att införa någon särskild bestämmelse om detta.

7.3.3 Återkallelse av utredningsorder

Enligt artikel 6.3 ska det finnas möjlighet att återkalla en utredningsorder om den utfärdande myndigheten, efter samråd med den verkställande myndigheten i den andra staten, kommer fram till att förutsättningarna enligt artikel 6 för utfärdande och översändande

av en utredningsorder inte varit uppfyllda. I artikel 21 anges att en utredningsorder bör kunna återkallas om någon överenskommelse om kostnadsfördelningen inte kunnat nå mellan den utfärdande och den verkställande staten.

Det är självklart att en utredningsorder ska kunna återkallas även i andra fall, t.ex. om åtgärden inte längre behövs för utredningen, om förundersökningen har lagts ned, om åtgärden har kunnat vidtas i Sverige, om domstol efter överklagande har upphävt beslutet, osv. En bestämmelse om möjlighet att återkalla en utredningsorder bör införas. Bestämmelsen bör ges en mera generell räckvidd för att täcka in även andra situationer än dem som omnämns i direktivet. Den andra statens myndighet bör underrättas om återkallelsen. Denna skyldighet kan regleras i förordning.

7.4 Särskilda förfaranden

Förslag: I utredningsordern ska anges de särskilda formaliteter eller förfaranden som bör iakttas eller följas vid verkställighet av den begärda åtgärden.

Huvudregeln enligt direktivet är att en utredningsorder ska verkställas på samma sätt som om åtgärden hade behövts vidtas under ett förfarande i den egna staten (artikel 9.1). Från denna huvudregel föreskrivs i direktivet två typer av undantag, som vilar på tanken att bevisinhämtningen ändå ska ses som en del av det förfarande som pågår i den utfärdande staten.

Det första undantaget gäller förhör genom videokonferens eller annan ljud- eller bildöverföring. Sådana förhör ska genomföras i enlighet med den utfärdande statens lagar (artikel 24.5.c).

Det andra undantaget avser möjligheten för den utfärdande medlemsstaten att i utredningsordern ange särskilda formaliteter och förfaranden som den staten anser bör följas under verkställandet av en begärd åtgärd. I detta torde innefattas även fall där den utfärdande staten anser att vissa särskilda förfaranden i den verkställande staten bör sättas åt sidan. I direktivet föreskrivs att sådana särskilda formaliteter och förfaranden ska iakttas, om inte annat föreskrivs i direktivet och under förutsättning att de inte strider mot grundläggande rättsprinciper i den verkställande staten (artikel 9.2).

Frågan om hur en begäran från en annan stat om att ett visst förfarande ska iakttas vid verkställandet av en begärd åtgärd har berörts i förarbetena till LIRB.⁵ Förarbetsuttalandena avser dock enbart den situationen där Sverige är verkställande stat. Där avhandlas frågan om hur Sverige ska förhålla sig till en begäran från utlandet om att ett visst förfarande ska tillämpas. Den bestämmelse som införts i LIRB behandlar också denna situation (2 kap. 11 §). Frågan om i vilka fall en svensk framställan om rättslig hjälp bör innehålla en begäran om att ett visst förfarande ska tillämpas har inte berörts och även lämnats oreglerad.

Frågan togs även upp i samband med Sveriges tillträde till 2000-års års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater.⁶ Även här behandlas emellertid enbart den situationen när en utländsk stat begär att en person som enligt svensk rätt anses vara målsägande ska höras som vittne i Sverige.

Nu när förfarandet kring bevisinhämtning inom EU ska reformeras och då de inhemska reglerna får större genomslag i den praktiska hanteringen av bevisinhämningsärenden inom unionen, bör frågan övervägas närmare.

Möjligheten som direktivet erbjuder att låta vissa förfaranden följas även när en åtgärd vidtas i utlandet bör som utgångspunkt utnyttjas. Det är samtidigt vanskligt att i detalj ange vilka särskilda förfaranden som bör följas när en svensk utredningsorder ska verkställas utomlands. Nedan redovisas några allmänna utgångspunkter för bedömningen.

Det faktum att förfarandet i den verkställande staten avviker från motsvarande förfarande enligt svensk rätt är en självklarhet. Denna avvikelse ska, som huvudregel, godtas. En begäran om att ett visst särskilt förfarande ska tillämpas eller om att ett visst förfarande som föreskrivs i den verkställande staten ska sättas åt sidan ska kunna göras enbart om det kan anses vara nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse i den svenska rättsprocessen.

Om det är känt att ett förfarande som tillämpas i den andra medlemsstaten strider mot någon grundläggande princip i den svenska rättsordningen bör en begäran om att förfarandet ska sättas åt sidan kunna göras i samband med utfärdandet av en utred-

⁵ Prop. 1999/2000:61, s. 100 f.

⁶ Prop. 2004/05:144, s. 71 ff.

ningsorder. Ett exempel på detta är förbudet att höra en misstänkt eller tilltalad under ed. Förbudet är visserligen oreglerat i svensk rätt men är ett uttryck för en viktig grundläggande princip i den svenska rättsordningen, nämligen den att en person inte ska straffas för att han försöker skydda sig själv.

Det finns även fall där ett särskilt förfarande inte motiveras av någon grundläggande princip i den svenska rättsordningen men där underlåtenheten att följa förfarandet ändå medför oönskade verkningar i processen. Till exempel är förbudet i 36 kap. 1 § RB mot att höra en målsägande under ed i brottmål förestavat av intresset av jämvikt mellan parterna i rättegången. Hörande av en målsägande under ed i utlandet skulle rubba denna jämvikt i den svenska rättsprocessen. Denna situation utgör således ett exempel på ett förfarande vars tillämpning skulle medföra negativa konsekvenser för den svenska processen utan att det för den delen strider mot några grundläggande principer i svensk rätt.

En allmän bestämmelse ska tas in i den nya lagen som gör det möjligt för den svenska utfärdaren att i utredningsordern ange de särskilda förfaranden som bör följas vid genomförande av utredningsåtgärden.

7.5 Villkor om användningsbegränsningar

Förslag: Åklagare och domstol ska följa de villkor som ställs upp för överlämnande av bevisning från en annan stat, oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning. I 9 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen ska införas en hänvisning till den nya lagen.

Utgångspunkten bör vara att material som överlämnas till en annan stat ska kunna användas fritt. I vissa fall kan det dock vara motiverat med villkor. I direktivet föreskrivs en typ av villkorat överlämnande – villkoret går i dessa fall ut på att föremålet ska kunna överlämnas tillfälligt när materialet ska användas i ett annat förfarande.

Även om direktivet inte innehåller några uttryckliga bestämmelser om möjlighet att ställa liknande villkor vid överlämnade i andra fall, kan det inte heller anses sätta hinder i vägen för detta. Det kan

därför inte uteslutas att överlämnandet av bevisning till svensk domstol eller åklagare förenas med villkor om hur en viss uppgift får behandlas, t.ex. för vilka ändamål detta får ske, när uppgiften tidigast får användas eller hur länge uppgiften får bevaras. Om den som överfört eller gjort uppgifter tillgängliga har ställt upp särskilda villkor för användningen, bör villkoren följas av svenska myndigheter. Detta bör gälla oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning. Förundersökningsplikten och åtalsplikten kan alltså få vika för ett villkor om användningsbegränsning. Bestämmelser om användningsbegränsningar med likartad innebörd finns i 5 kap. 1 § LIRB.

En bestämmelse om skyldighet för svensk åklagare och domstol att följa villkor om användningsbegränsningar ska införas i den nya lagen. Bestämmelsen i 9 kap. 2 § OSL ska kompletteras med en hänvisning till den nya lagen.

8 Verkställighet i Sverige av en utländsk utredningsorder

8.1 Hur förfarandet inleds

Förslag: En utländsk utredningsorder ska vara upprättad enligt bilaga A till direktivet. Utredningsordern ska skickas till den domstol eller åklagare som ska handlägga den genom post, bud, elektronisk post eller telefax, eller efter överenskommelse i det enskilda fallet, på annat sätt. Utredningsordern ska vara skriven på svenska, danska, norska eller engelska eller åtföljas av en översättning till någon av dessa språk.

Om utredningsordern inte uppfyller formföreskrifterna, inte har utfärdats inom ramen för ett sådant förfarande som avses i direktivet, inte har utfärdats eller godkänts av en behörig myndighet eller annars är så bristfällig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en prövning av frågan om erkännande och verkställighet, ska den behöriga myndigheten i den andra staten ges möjlighet att inom viss tid komma in med komplettering. Kvarstår bristerna efter den angivna tiden, ska domstolen eller åklagaren besluta att inte erkänna och verkställa utredningsordern.

Åklagaren eller domstolen ska samråda med den utfärdande statens myndighet om det finns anledning att anta att utfärdandet inte varit nödvändigt och proportionerligt med avseende på det berörda förfarandet eller att åtgärden som avses inte hade kunnat vidtas under samma förutsättningar i den egna staten.

Svenska regler ska tillämpas i fråga om förordnande av offentlig försvarare, målsägandebiträde eller stödperson till den som drabbas av en åtgärd i anledning av en europeisk utredningsorder.

8.1.1 Översändande av utredningsorder

Som framgår i avsnitt 6.6 föreslås att allmän domstol och åklagare ska vara behöriga att erkänna och verkställa en europeisk utredningsorder. Åklagare ska enligt den ordning som föreslås som huvudregel vara behörig att handlägga en utredningsorder om den åtgärd som avses i den inte är sådan som ska vidtas av domstol. Domstol ska handlägga frågor om åtgärder under rättegång i brottmål, exempelvis bevisupptagning i Sverige på begäran av en annan medlemsstat. När det gäller hemliga tvångsmedel kommer domstolen, efter framställan från åklagaren, att fatta beslut i fråga om erkännande och verkställighet. Om åklagaren anser att en utredningsorder avseende ett hemligt tvångsmedel inte kan verkställas, ska åklagaren meddela beslut om detta. Åklagaren handlägger därmed även frågor om hemliga tvångsmedel, även om han eller hon inte kommer att kunna meddela verkställbarhetsförklaring i fråga om dessa åtgärder. Frågan om vilka domstolar och åklagare som ska vara behöriga att handlägga ärenden enligt den nya lagen har behandlats närmare under avsnitt 6.6.

I den nya lagen bör det införas bestämmelser om att en utländsk utredningsorder, som upprättats enligt bilaga A till direktivet, ska sändas över till den åklagare eller domstol som är behörig att handlägga den.

Den myndighet som tar emot en utredningsorder, även om den inte är behörig att handlägga den, ska enligt artikel 16.1 inom en vecka till den avsändande myndigheten bekräfta mottagandet av utredningsordern genom att fylla i och översända formuläret i bilaga B till direktivet. Denna skyldighet kan regleras i förordning.

8.1.2 Kommunikationsmedel

Enligt artikel 7 ska översändande av utredningsordern ske på ett sätt som lämnar ett skriftligt spår och som möjliggör för den verkställande myndigheten att fastställa att handlingarna är äkta.

Ett traditionellt sätt att sända över framställningar av detta slag, och av domar eller beslut som ska verkställas, är genom post eller bud. I flera andra EU-rättsakter som Sverige genomfört finns motsvarande bestämmelser. I dessa fall har det införts en bestämmelse om att det beslut eller den dom som ska verkställas i Sverige ska

översändas hit genom post, bud, telefax eller, efter överenskommelse i det enskilda fallet, på annat sätt (se t.ex. 3 kap. 6 § andra stycket lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen och 3 kap. 6 § lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen). Av förarbetena till lagen om verkställighet av bötesstraff framgår att med översändande *på annat sätt* avses e-post.¹

Enligt vad som meddelats vid kontakter med Riksåklagaren är i dag elektronisk post det allra vanligaste sättet att skicka över och ta emot framställningar om rättslig hjälp inom EU. Telefax används däremot i princip aldrig. Det finns mot denna bakgrund, enligt den bedömning som görs här, anledning att avvika från den lösning som hittills valts vid tidigare genomföranden av liknande bestämmelser i andra EU-rättsakter, och göra kommunikation via elektronisk post till huvudregel i stället för undantag. I den nya lagen ska det således framgå att en utredningsorder ska översändas till den svenska behöriga myndigheten genom post, bud, elektronisk post eller telefax. En utredningsorder ska slutligen, efter överenskommelse i det enskilda fallet, även kunna översändas på annat sätt. Genom en sådan skrivning möjliggörs översändande genom t.ex. annan typ av elektronisk kommunikation än e-post som kan komma att utvecklas i framtiden.

8.1.3 Språk

Genom artikel 5.2 åläggs medlemsstaterna att ange vilket eller vilka av unionsinstitutionernas officiella språk som, utöver det eller de officiella språken i den berörda medlemsstaten, medlemsstaten godtar att utredningsordern ska vara skriven på eller översättas till, för att utredningsordern ska kunna verkställas. Den behöriga myndigheten i den utfärdande staten har enligt artikel 5.3 att översätta utredningsordern till ett officiellt språk i den verkställande staten eller till ett annat språk som den verkställande staten har angett i enlighet med artikel 5.2.

Vid genomförandet av såväl rambeslutet om en europeisk arresteringsorder som rambeslutet om verkställighet av frysningsbeslut

¹ Prop. 2008/09:218, s. 44.

och rambeslutet om verkställighet av bötesstraff diskuterades ingående vilka språk som skulle godtas². I samtliga fall ansågs det självklart att de språk som normalt accepteras vid rättsligt samarbete, nämligen svenska, danska och norska, ska godtas. Det ansågs vidare att även engelska borde godtas främst med hänsyn till att man kunde anta att kunskaperna i engelska och tillgången till engelska översättare var god inom hela unionen.

Engelska bör godtas även i detta sammanhang. Däremot gäller direktivet varken i förhållande till Danmark eller Norge. Förmodligen skulle det vara enklare att endast ha engelska som alternativ. Det finns dock inte nu tillräcklig anledning att göra en annan bedömning än man tidigare gjort i språkfrågan.

Kraven på vilket språk som en utredningsorder ska vara skrivet på eller översatt till bör framgå i lag. Sverige bör vidare avge en förklaring enligt artikel 5.2 och 33.1.b att de språk som godtas för utredningsordern är svenska, danska, norska och engelska.

8.1.4 Formella brister, m.m.

Direktivet innehåller ingen uttrycklig bestämmelse om möjlighet att vägra verkställa en utredningsorder som är ofullständig eller är behäftad med formella fel eller brister. En sådan möjlighet kan emellertid utläsas ut bestämmelsen i artikel 9.1 där det talas om att den verkställande myndigheten utan krav på *vidare* formaliteter ska erkänna en utredningsorder som översänds i enlighet med direktivet. De formella krav som följer av direktivet ska alltså vara uppfyllda för att skyldigheten att verkställa en utredningsorder ska inträda.

Tanken är att utredningsordern ska innehålla all den information som är nödvändig för att den verkställande staten dels ska kunna ta ställning till frågan om ordern ska erkännas, dels ska kunna fullgöra verkställigheten effektivt och korrekt. Om utredningsordern är så bristfällig att den inte kan läggas till grund för prövningen av erkännande och verkställighet ska verkställighet vägras.

Om utredningsordern inte uppfyller de obligatoriska innehållskrav som följer av artikel 9, bör detta kunna leda till avslag om

² Se prop. 2003/04:7 s. 107 f., 2004/05:115 s. 37 f., resp. prop. 2008/09:218 s. 43.

uppgifterna inte rättas till. Erkännande och verkställighet bör på samma sätt kunna vägras om ordern inte har utfärdats inom ramen för ett förfarande som anges i artikel 4 eller inte har utfärdats eller godkänts av en behörig myndighet.

Även i övrigt kan otillräckliga personuppgifter eller bristande uppgifter avseende den åtgärd som begärs verkställd utgöra skäl att vägra erkännande och verkställighet. En annan omständighet att beakta är om utredningsordern inte är skrivet på eller översatt till ett språk som Sverige godtar. Detta är ju ett formellt krav som, om det inte rättas till, bör leda till att verkställighet vägras. Utredningsordern får då anses vara så ofullständigt att den inte kan läggas till grund för en prövning.

Ett avslag kan meddelas först sedan den utfärdande statens myndighet getts möjlighet att komma in med kompletteringar eller rätta till de brister som finns, vilket är i överensstämmelse med den informationsskyldighet som föreskrivs i artikel 16.2.a. Innan en begäran avslås på denna grund, ska alltså den utfärdande myndigheten få möjlighet att komplettera eller rätta till felen i utredningsordern. I artikel 9.3 föreskrivs att en utredningsorder som inte har utfärdats av en behörig myndighet ska *återsändas* till den utfärdande staten. Skyldigheten att återsända utredningsordern i dessa fall bör tolkas som en skyldighet att ge den andra staten möjlighet att rätta till felet genom att låta behörig myndighet utfärda eller godkänna ordern. Om felet inte rättas till, och ordern återsänds till Sverige oförändrat, ska verkställbarhetsförklaring inte få meddelas.

Om ordern, trots begäran om komplettering, inte uppfyller kraven ska således ett beslut om att inte erkänna och verkställa utredningsordern kunna meddelas. Det bör även noteras att varje brist i utredningsordern inte ska leda till vägran, utan bristerna bör vara betydande och omfattande.

Sammanfattningsvis bör det i den nya lagstiftningen införas en vägransgrund med innebörden att erkännande och verkställighet ska vägras av en utredningsorder som inte uppfyller de formella eller innehållsmässiga krav som följer av direktivet. Bestämmelsen bör utformas efter mönster av motsvarande regler i t.ex. lagen om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut (3 kap. 5 § 1) och lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff (3 kap. 10 §). Vägransgrunden ska vara obligatorisk (se mer om detta under avsnitt 8.2.1).

Genom bestämmelsen i artikel 6 åläggs den utfärdande medlemsstaten en skyldighet att se till att en utredningsorder utfärdas bara om det är nödvändigt och proportionerligt och om åtgärden som avses hade kunnat vidtas under samma förutsättningar i den egna staten. Den verkställande myndigheten åläggs enligt punkten 3 i samma bestämmelse en skyldighet att samråda med den utfärdande myndigheten om det finns skäl att anta att dessa förutsättningar inte är uppfyllda. Föreskrifter om denna samrådsskyldighet bör meddelas i lag.

Vad gäller kravet på proportionalitet är det en bedömningsfråga där stor vikt bör fästas vid den avvägning som den utfärdande myndigheten gör. Någon möjlighet att vägra erkänna och verkställa en utredningsorder på den grunden att den inte anses uppfylla proportionalitetskravet bör inte finnas. Vad gäller bedömningen av om den sökta åtgärden ryms inom den utfärdande statens lagstiftning, är situationen en annan. Med hänsyn till att kravet gäller som grundförutsättning för att en utredningsorder ska kunna utfärdas, bör i de undantagssituationer där frågeställningen ställs på sin spets och någon alternativ åtgärd inte finns i sista hand gälla att erkännande och verkställighet vägras. Detta bör framgå av lagen.

8.1.5 Rätt till offentlig försvarare, m.m.

En särskild fråga är vad som ska gälla i fråga om rätt till offentlig försvarare, målsägandebiträde och stödperson för den som ska höras eller annars drabbas av en åtgärd i Sverige i anledning av en europeisk utredningsorder.

Av artikel 1.4 framgår att direktivet inte påverkar skyldigheten att respektera de grundläggande rättigheter och rättsprinciper som återges i artikel 6 i EU-fördraget, bland annat rätten till försvar för personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden. I skäl 15 anges att medlemsstaterna, vid genomförandet av direktivet bör ta hänsyn till Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden³ och till Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försva-

³ EUT L 142, 1.6.2012, s. 1.

rare i straffrättsliga förfaranden, m.m.⁴ Det förstnämnda direktivet har genomförts i Sverige genom prop. 2013/14:157, och där föreslagna författningsändringar som trädde i kraft den 1 juni 2014. Lagstiftningsåtgärder för implementering av det andra direktivet håller i skrivande stund på att genomföras (Ds 2015:7).

Av hänvisningarna i direktivet till EU-fördraget och direktivet om rätten till försvarare får anses följa att den som drabbas av en åtgärd i anledning av en europeisk utredningsorder ska ha samma rätt till försvarare som den som är misstänkt eller tilltalad i ett straffrättsligt förfarande som inte har några gränsöverskridande aspekter.

Av artikel 9.1 i det nu aktuella direktivet följer att den begärda åtgärden ska verkställas på samma sätt och på samma villkor som om den hade begärts av en myndighet i den verkställande staten. Vad som gäller i fråga om försvarare i den verkställande staten får således anses utgöra en del i de förfaranderegler som ska följas vid verkställighet av en europeisk utredningsorder. Den som drabbas av en åtgärd i anledning av en europeisk utredningsorder ska alltså ha samma rätt till försvarare som den som drabbas av en motsvarande åtgärd vid en förundersökning eller rättegång i den verkställande staten. Den nya lagen bör därför kompletteras med en bestämmelse som erinrar om att svenska regler om förordnande av offentlig försvarare ska tillämpas när en misstänkt eller tilltalad drabbas av en utredningsåtgärd i Sverige.

Regleringen bör omfatta även fall där åtgärden avser en målsägande. Genom en sådan bestämmelse kan målsägandebiträde förordnas för t.ex. ett brottsoffer som hörs genom videokonferens i Sverige. Han eller hon bör ha samma rätt att erhålla målsägandebiträde eller stödperson som vid en svensk förundersökning eller rättegång.

Offentlig försvarare bör slutligen, på samma sätt som enligt dagens ordning,⁵ förordnas när en bevisupptagning äger rum med någon annan än den misstänkte eller den tilltalade, om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan anses föreligga t.ex. när ett vittne ska höras vars uppgifter har stor betydelse eller när den misstänkte eller tilltalade inte är närvarande vid bevisupptagningen, medan åklagarsidan är det. Om den misstänktes eller tilltalades ombud i

⁴ EUT L 294, 6.11.2013, s. 1.

⁵ Se 4 kap. 3 § LIRB.

den utländska rättegången är närvarande vid bevisupptagningen, finns det normalt inga skäl att förordna offentlig försvarare.

8.2 Hinder mot erkännande och verkställighet

Förslag: En europeisk utredningsorder får inte erkännas och verkställas i Sverige om

1. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier,

2. verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra fara för rikets säkerhet,

3. verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra risk för att en uppgiftslämnare eller närstående till denne utsätts för våld eller annat allvarligt men, eller för att syftet med en beslutad eller förutsedd åtgärd under en förundersökning i brottmål eller i annan verksamhet för att förebygga brott skulle skadas,

4. verkställigheten i det enskilda fallet skulle innebära risk för röjande av sådana uppgifter i underrättelseverksamhet som avses i 18 kap. 2 offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),

5. det i Sverige har meddelats dom eller åtalsunderlåtelse för den gärning som är föremål för det förfarande i vilket utredningsordern har utfärdats,

6. gärningen som anges i utredningsordern i sin helhet har begåtts i Sverige och inte är belagd med straff enligt svensk lag,

7. gärningen som anges i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag i de fall det genom denna lag ställs upp krav på dubbel straffbarhet, eller inte är av en viss svårhetsgrad i de fall det genom denna lag ställs upp ett sådant krav.

Bedömning: Den omständigheten att svensk lagstiftning inte föreskriver samma typ av skatter eller avgifter eller inte innehåller samma slags bestämmelser om skatter, avgifter, tullar och valutatransaktioner som lagstiftningen i den utfärdande medlemsstaten ska inte utgöra skäl för att vägra erkänna en europeisk utredningsorder. Någon uttrycklig vägransgrund hänförlig till de svenska grundlagarna, unionsrättens bestämmelser som skydd för grundläggande fri- och rättigheter eller Europakonventionen behöver inte införas i lagen.

8.2.1 Inledande överväganden

Direktivet ger medlemsstaterna rätt att vägra verkställighet på ett antal olika grunder, bl.a. med stöd av artikel 11. De frågor som är aktuella att ta ställning till är dels i vilken utsträckning Sverige ska utnyttja möjligheterna att vägra verkställighet, dels om de vägransgrunder som bör tillämpas ska vara obligatoriska eller fakultativa. Vidare bör det övervägas om alla vägransgrunder som direktivet möjliggör uttryckligen måste anges i den nya lagen.

En allmän utgångspunkt bör vara att svenska myndigheter ska bistå andra stater så långt det är möjligt. Det är angeläget att utredningsordern blir ett effektivt instrument mellan EU:s medlemsstater och att den målsättning som anges i direktivet uppnås. Det ligger också i Sveriges intresse att så långt som möjligt bistå andra länder i det brottsbekämpande arbetet. Ju fler situationer där Sverige kan hjälpa andra stater med verkställighet, desto lättare bör det sannolikt vara att få svenska utredningsorder verkställda utomlands. För att utvecklingen i fråga om straffrättsligt samarbete inom EU ska drivas framåt bör möjligheterna att införa vägransgrunder bedömas utifrån dessa utgångspunkter.

Regleringen av vägransgrunderna och föreskrifterna om beaktande av vissa grundläggande rättsprinciper och konstitutionella regler i detta direktiv motsvarar dem som återfinns i andra EU-rättsakter som baserar sig på principen om ömsesidigt erkännande.

I artikel 11.1 i direktivet återfinns en katalog av sedvanliga vägransgrunder, t.ex. att ett erkännande kommer i konflikt med principen om *ne bis in idem* (förbud mot dubbelbestraffning), skadar nationella säkerhetsintressen eller strider mot bestämmelser om immunitet och privilegier. En medlemsstat är vidare enligt direktivet alltid skyldig att respektera de grundläggande rättigheter och rättsprinciper som återges i artikel 6 i Fördraget om Europeiska Unionen (EU-fördraget) och kan också vägra verkställa en utredningsorder med hänvisning till vissa i skäl 19 angivna grundläggande rättsprinciper. Medlemsstaterna är enligt skäl 20 inte förhindrade att tillämpa vissa av sina konstitutionella regler vid prövningen av frågan om verkställighet, t.ex. de om tryck- och yttrandefrihet.

Direktivet innehåller – i motsats till exempelvis rambeslutet om den europeiska arresteringsordern – inte någon uppdelning i obli-

gatoriska och fakultativa grunder för att vägra erkännande och verkställighet. Samtliga vägransgrunder är enligt artikel 11 fakultativa, dvs. erkännande och verkställighet *får* vägras. När Sverige har genomfört motsvarande vägransgrunder i andra EU-rättsakter om straffrättsligt samarbete har samtliga grunder utformats som obligatoriska, dvs. utan något utrymme för rättstillämparen att göra ett avsteg i det enskilda fallet, se t.ex. lagen om verkställighet av frysningsbeslut och lagen om verkställighet av bötesstraff. Vägransgrunderna har gjorts obligatoriska även vad gäller verkställighet av frihetsberövande påföljder. För att undvika resultat där en obligatorisk tillämpning av vägransgrunderna motverkar rambeslutets övergripande syfte har det emellertid, vid genomförande av vissa rättsakter, införts en undantagsregel som innebär viss möjlighet att göra avsteg från de obligatoriska vägransgrunderna.⁶

Det finns enligt den bedömning som görs här inte någon anledning att frånga det synsätt som kommit till uttryck vid tidigare lagstiftningsarbeten – de vägransgrunder som Sverige anser sig behöva tillämpa ska alltså vara obligatoriska. Något behov för att införa en undantagsregel finns inte vad gäller det aktuella direktivet.

8.2.2 Immunitet och privilegier

Enligt artikel 11.1 a i direktivet får erkännande och verkställighet av en utredningsorder vägras om det finns nationella regler om immunitet eller privilegier eller om fastställande och begränsning av straffrättsligt ansvar som hänför sig till tryckfrihet och yttrandefrihet i andra medier som gör det omöjligt att verkställa utredningsordern. Om det ankommer på en myndighet i den verkställande medlemsstaten att upphäva immuniteten eller privilegiet åligger det den verkställande rättsliga myndigheten att söka utverka ett sådant upphävande. Om upphävandet däremot ankommer på en myndighet i en annan stat eller internationell organisation åligger det i stället den utfärdande rättsliga myndigheten att utverka upphävandet (artikel 11.5).

⁶ Se t.ex. 3 kap. 5 § lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.

Det finns ett flertal bestämmelser om immunitet och privilegier i svensk rätt. Bestämmelserna innebär normalt att den som har en sådan status inte kan hållas straffrättsligt ansvarig för vissa typer av gärningar, t.ex. rörande statsråd och riksdagsledamöter. Vissa bestämmelser innebär dock en mer generell straffrättslig immunitet, t.ex. rörande statschefen och utländska diplomater. Vid genomförandet av rambeslutet om en europeisk arresteringsorder redogjordes utförligt för de svenska bestämmelserna om immunitet och privilegier⁷.

Vid genomförande av tidigare EU-rättsakter, t.ex. rambeslutet om en europeisk arresteringsorder och rambeslutet om verkställighet av bötesstraff har det bedömts att en vägransgrund behövs för de situationer då ett erkännande och en verkställighet inte skulle vara förenligt med bestämmelser om immunitet.⁸ Vid genomförandet av nu aktuellt direktiv saknas det skäl att göra någon annan bedömning. Bestämmelserna om immunitet och privilegier bör således upprätthållas vid prövningen av om en utredningsorder ska erkännas. Bestämmelserna i bl.a. vår grundlag och våra internationella förpliktelser bör utgöra hinder mot erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Vägransgrunden kan utformas på sätt som gjorts tidigare (se t.ex. 2 kap. 4 § 3 lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder). Det följer av artikel 11.5 i direktivet att den verkställande myndigheten ska söka utverka upphävande av immunitet eller privilegier om detta är möjligt enligt den tillämpliga nationella bestämmelsen (se t.ex. 5 kap. 7 § riksdagsordningen).

Bestämmelser om tryckfrihet finns i tryckfrihetsförordningen och om yttrandefrihet i andra medier i yttrandefrihetsgrundlagen. Dessa grundlagar är exklusiva i den meningen att det allmänna inte får ingripa mot innehållet i de skyddade medierna i annat fall och i annan ordning än vad som föreskrivs i de båda grundlagarna. Där anges bl.a. uttömmande vilka yttranden i de grundlagsskyddade medierna som är otillåtna och vem som bär det straffrättsliga ansvaret vid en överträdelse. Vidare föreskrivs att endast Justitiekanslern får inleda förundersökning för brott som avses i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen och att Justitiekans-

⁷ Prop. 2003/04:7, s. 72 f.

⁸ Se a. prop. och prop. 2008/09:218, s. 57.

lern ensam får besluta om tvångsmedel med anledning av misstanke om brott. Dessutom finns det särskilda bestämmelser om rättegång i mål om tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrott.

Om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder skulle komma i konflikt med de svenska grundlagsbestämmelserna, ska verkställighet vägras. Vid genomförande av liknande bestämmelser i tidigare EU-rättsakter har det inte införts några uttryckliga regler om att erkännande och verkställighet kan vägras med hänsyn till Sveriges grundlag.⁹ Det huvudsakliga argumentet för detta var att lagstiftningen inte ska tyngas av sådana hänvisningar och dessa bestämmelser, med hänsyn till sin särställning, ska tillämpas oavsett vad som anges i lag.¹⁰

Det saknas anledning att i detta fall göra en annan bedömning. Någon vägransgrund med hänvisning till tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen bör således inte införas i den nya lagen.

Om en fråga uppkommer om verkställighet av en utredningsorder som grundas på en gärning som omfattas av tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen ska samråd ske med Justitiekanslern. Denna samrådsskyldighet kan regleras i förordning.

8.2.3 Nationella säkerhetsintressen

Enligt artikel 11.1.b får verkställighet vägras om det i det enskilda fallet skulle skada väsentliga nationella säkerhetsintressen, äventyra informationskällan eller innebära användning av konfidentiella uppgifter om särskild underrättelseverksamhet.

Utgångspunkten vid genomförande av vägransgrunderna bör, som tidigare nämnts, vara att i största möjliga utsträckning bistå utländska brottsbekämpande myndigheter. Sverige bör emellertid enligt den bedömning som görs här likväl skapa utrymme för att i det enskilda fallet kunna vägra verkställa en utredningsorder, om verkställigheten i det enskilda fallet skulle kunna skada svenska säkerhetsintressen, äventyra informationskällan eller innebära användning av uppgifter om särskild underrättelseverksamhet. På

⁹ Se t.ex. prop. 2014/15:29, s. 109.

¹⁰ Se bl.a. 2008/09:218, s. 59 f, och prop. 2010/11:43, s. 83 f.

samma sätt som vid tillkomsten av LIRB, är det således nödvändigt att införa regler som klart och tydligt sätter den gränsen att verkställighet inte kommer att ske om väsentliga svenska intressen står på spel.¹¹

Vägransgrunden i direktivet omfattar *väsentliga nationella säkerhetsintressen* och *konfidentiella uppgifter om särskild underrättelseverksamhet*. I den engelska versionen av direktivet används formuleringen *essential national security interests and use of classified information related to specific intelligence activities*. I förarbetena till genomförande av dataskyddsrambeslutet¹² har lagstiftaren ansett att den formulering som bäst motsvarar begreppet *national security* var *nationell säkerhet*, bl.a. med hänsyn till att begreppet får anses innefatta den underrättelseverksamhet som bedrivs inom området. I LIRB används däremot begreppet *rikets säkerhet* (se 2 kap. 14 §). Även om lagstiftaren vid genomförande av dataskyddsrambeslutet valt en annan lokution, finns det enligt den bedömning som görs här skäl för att välja samma uttryckssätt som förekommer i LIRB. Någon skillnad vad gäller tillämpningen av vägransgrunden är ju inte avsedd. En vägransgrund med hänsyn till rikets säkerhet ska således införas.

Vad gäller uppgifter om särskild underrättelseverksamhet regleras sekretess i olika typer av underrättelseverksamheter i 18 kap. 2 § OSL. En vägransgrund där det hänvisas till denna bestämmelse bör kunna motsvara den vägransmöjlighet som direktivet erbjuder avseende uppgifter om underrättelseverksamhet.

Begreppet *äventyra informationskällan* förekommer inte i någon tidigare EU-rättsligt instrument. I den engelska versionen används uttrycket *jeopardise the source of information*.

Vad som avses med informationskälla är oklart. En rimlig tolkning bör vara att begreppet innefattar det sätt på vilket informationen inhämtas, t.ex. en viss spaningsmetod eller en enskild uppgiftslämnare, med hänsyn till intresset av att kunna skydda känsliga delar av den brottsutredande verksamheten och enskilda uppgiftslämnares behov av skydd mot repressalier.¹³ Om en utredningsor-

¹¹ Jfr prop. 1999/2000:61, s. 137.

¹² Prop. 2012/13:73, s. 69 och 4 § första stycket lagen (2013:329) med vissa bestämmelser om skydd för personuppgifter vid polissamarbete och straffrättsligt samarbete inom Europeiska unionen.

¹³ Se 35 kap. 2 § och 18 kap. 1 § OSL.

der inte kan verkställas utan att något av dessa intressen sätts på spel, ska alltså verkställighet kunna vägras. En vägransgrund med denna innebörd ska införas i den nya lagen.

8.2.4 Principen om ne bis in idem

Erkännande av en utredningsorder får enligt artikel 11.1.d vägras om erkännandet skulle strida mot principen om ne bis in idem, dvs. att en person inte ska dömas två gånger för samma gärning. Om den gärning som utredningsordern avser redan har prövats, får myndigheten i den verkställande staten således vägra att erkänna ordern. I skäl 17 belyses den närmare innebörden av denna princip i förhållande till de förfaranden som är aktuella vid erkännande och verkställighet av utredningsorder. Det anges bl.a. att eftersom de förfaranden som ligger till grund för en utredningsorder är av förberedande slag, bör verkställandet på denna grund inte vägras om materialet behövs för att klarlägga en konflikt med principen eller om den utfärdande myndigheten har gett garantier för att det bevismaterial som överlämnas till följd av verkställigheten av en utredningsorder inte kommer att användas för lagföring av eller föreläggande av sanktioner mot en person vars ansvar har prövats genom lagakraftvunnen dom i en annan medlemsstat avseende samma sakförhållanden.

På det sätt som vägransgrunden är utformad i direktivet ges ingen vägledning om hur den bör utformas.

LIRB innehåller i dag en bestämmelse som gör det möjligt att avslå en begäran om rättslig hjälp som avser en gärning som redan har prövats (2 kap. 14 § andra stycket 3). Bestämmelsen, som är en fakultativ avslagsgrund, avser endast domar och beslut om åtalsunderlåtelse som har meddelats i Sverige. En ansökan om rättslig hjälp får således avslås om det i Sverige har meddelats dom eller beslut om åtalsunderlåtelse beträffande gärningen.

Vid genomförande av frysningsrambeslutet har lagstiftaren valt en liknande lösning.¹⁴ Regeringen ansåg, mot bakgrund av att frysningsförfarandet endast innefattar en begränsad prövning i Sverige, som ska ske på begränsad tid och ett begränsat underlag, att det

¹⁴ Prop. 2004/05:115, s. 58 f.

framstod som en rimlig avgränsning att endast domar och beslut som har meddelats i Sverige ges verkan som hinder mot erkännande. I frysninglagen har det därför införts en bestämmelse om att verkställbarhetsförklaring inte får meddelas, om det i Sverige, mot den person som i den utfärdande staten är föremål för det straffrättsliga förfarande i vilket frysningsbeslutet har utfärdats, har meddelats dom eller åtalsunderlåtelse över den gärning som frysningensbeslutet avser (3 kap. 5 § 4).

I andra lagar som genomför EU-rättsakter om det straffrättsliga samarbetet omfattar vägransgrunden domar och beslut meddelade i såväl Sverige som i annan stat (se t.ex. 3 kap. 11 § 1 lagen om erkännande och verkställighet av bötesstraff, 3 kap. 11 § 1 lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande och 3 kap. 4 § 4 lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder). Vid genomförande av rambeslutet om frihetsberövande påföljder har lagstiftaren uttalat att vägransgrunden ska ges en unionsrättslig tolkning där utrymme finns för rättstillämparen att beakta EU-domstolens praxis som finns angående denna princip.¹⁵ Regeringen ansåg vidare att vägransgrunden bör omfatta domar, godkända strafförelägganden och godkända förelägganden om ordningsbot som meddelats av en stat inom eller utanför EU. Däremot ansåg regeringen att beslut om åtalsunderlåtelse inte bör omfattas av vägransgrunden.

Det nu aktuella direktivet innehåller i fråga om provisoriska bevisåtgärder, motsvarande krav på skyndsamhet som rambeslutet om frysning (se artikel 32.2). Detta talar för att vägransgrunden enbart ska omfatta domar och beslut meddelade i Sverige. Beslut i fråga om verkställbarhet ska ju meddelas inom 24 timmar från mottagandet av utredningsordern, vilket gör att den tid som står till förfogande för att göra nödvändiga kontroller i fråga om bl.a. dubbel straffbarhet är mycket begränsad.

Dessutom är de åtgärder som aktualiseras i anledning av en europeisk utredningsorder sådana som hänför sig till ett relativt tidigt stadium under lagföringsprocessen – de ska företas under förundersökningen eller, allra senast, under rättegången i ett brottmål. De argument som anförts för en långtgående skyldighet att beakta utländska domar och beslut som anförts i förarbetena till

¹⁵ Prop. 2014/15:29, s. 103 ff.

olika lagstiftningar som avser verkställighetsstadiet gör sig därför inte gällande med samma styrka vad gäller nu aktuell lagstiftning. De åtgärder som blir aktuella enligt direktivet är ju, som också anges i skäl 17, av förberedande slag. Det framstår som mera angeläget att göra långtgående kontroller och beakta domar och beslut var de än har blivit meddelade när frågan är att verkställa en utdömd påföljd än när frågan enbart gäller bistånd med utredningsåtgärder.

Det är med hänsyn till det anförda, enligt den bedömning som görs här, tillräckligt att begränsa vägransgrunden till domar och beslut som har meddelats i Sverige.

I den nya lagen bör således införas en bestämmelse om att en utredningsorder inte får erkännas och verkställas om det i Sverige har meddelats en dom eller ett beslut som har fått laga kraft avseende samma gärning som avses i utredningsordern.

8.2.5 Mänskliga rättigheter, m.m.

Erkännande och verkställighet av en utredningsorder får enligt artikel 11.1.f vägras om det finns goda skäl att anta att verkställandet av den utredningsåtgärd som angetts i utredningsordern inte skulle vara förenligt med den verkställande statens skyldigheter enligt artikel 6 i EU-fördraget och stadgan, som hänvisar till Europakonventionen. Av skäl 39 i direktivet följer vidare att en medlemsstat kan vägra att erkänna och verkställa en utredningsorder om det finns saklig grund för att anta att utredningsordern har utfärdats för att lagföra eller straffa en person på grund av dennes kön, ras eller etniska ursprung, religion, sexuella läggning, nationalitet, språk eller politiska uppfattning eller att denna persons ställning kan skadas av något av dessa skäl.

Motsvarande föreskrifter finns i flera andra EU-rättsakter som vilar på principen om ömsesidigt erkännande. Vid genomförandet av rambeslutet om en europeisk arresteringsorder gjordes bedömningen att det i lag behövdes en uttrycklig hänvisning till Europakonventionen, trots dess ställning som lag i Sverige, eftersom det i ärenden om överlämnande finns anledning att hos tillämparen inskräpa vikten av att vid prövningen beakta Europakonventionens

bestämmelser.¹⁶ En sådan erinran ansågs kunna vara särskilt viktig t.ex. om den som begärs överlämnad riskerar tortyr eller förföljelse.

Någon sådan erinran har däremot inte ansetts krävas i den lagstiftning som reglerar erkännande och verkställighet av frysningsbeslut, lagstiftningen om verkställighet av bötesstraff och om verkställighet av frihetsberövande påföljder.¹⁷ Lagstiftaren har vid genomförandet av rambeslutet om erkännande och verkställighet av bötesstraff uttalat att utgångspunkten bör vara att det i den lagstiftning som genomför olika internationella överenskommelser inte ska behöva ske en hänvisning till grundlag eller andra grundläggande regler, eftersom dessa, oavsett vad som anges i lag är tillämpliga. Enligt lagstiftaren skulle det leda för långt att i varje författning som genomför rättsakter som baserar sig på principen om ömsesidigt erkännande hänvisa till grundlagarna och Europakonventionen. Lagstiftaren ansåg att frågan om det behövs ska få prövas i varje enskilt fall och att en restriktiv hållning bör vara utgångspunkten.¹⁸

I ärenden om erkännande och verkställighet av en utredningsorder är endast fråga om åtgärder för att samla in eller säkerställa bevisning under ett straffrättsligt förarande i en medlemsstat i EU. Det kan därför inte anses finnas samma starka behov av en särskild erinran om artikel 6 EU-fördraget eller Europakonventionen som t.ex. i ärenden om överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder. Enligt den bedömning som görs här bör därför inte införas någon särskild bestämmelse i den nya lagstiftningen om att en utredningsorder inte får erkännas och verkställas om det skulle stå i strid med Sveriges åtaganden enligt nämnda artikel i EU-fördraget.

8.2.6 Dubbel straffbarhet

Bestämmelserna i direktivet

Direktivet innebär en möjlighet för medlemsstaterna att ställa upp krav på dubbel straffbarhet i vissa situationer. Den verkställande medlemsstaten kan kräva att den gärning eller de gärningar som

¹⁶ Prop. 2003/04:7, s. 74.

¹⁷ Se t.ex. prop. 2004/05:115, s. 50, prop. 2008/09:218, s. 58 f och prop. 2014/15:29, s. 109.

¹⁸ Prop. 2008/09:218, s. 59.

ligger till grund för en utredningsorder utgör brott inte bara i den utfärdande medlemsstaten men även enligt det egna landets lagstiftning, s.k. dubbel straffbarhet (artikel 11.1.g). För brotten i bilaga D till direktivet får emellertid som huvudregel något krav på dubbel straffbarhet inte ställas. För att den utfärdande myndigheten ska kunna göra gällande att kravet inte gäller fordras, förutom att gärningen finns upptagen i bilagan, också att gärningen kan medföra fängelse i tre år eller mer enligt den utfärdande medlemsstatens lag.

Av artikel 11.2 och 10.2 framgår att något krav på dubbel straffbarhet över huvud taget inte får ställas för inhämtande av uppgifter eller bevismaterial som den verkställande myndigheten redan har i sin besittning, och uppgifterna eller bevismaterialet kunde ha inhämtats i enlighet med den verkställande statens lagstiftning inom ramen för ett straffrättsligt förfarande eller med avseende på utredningsordern. Krav på dubbel straffbarhet får enligt artikel 10.2.b inte heller ställas för inhämtande av sådana uppgifter i databaser som innehas av polisen eller av rättsliga myndigheter vilka är direkt tillgängliga för den verkställande myndigheten inom ramen för ett straffrättsligt förfarande. Detsamma gäller för hörande av ett vittne, en sakkunnig, ett brottsoffer, en misstänkt eller tilltalad person eller en tredje part inom den verkställande statens territorium (punkten c) och för identifiering av personer som har ett abonnemang för ett visst telefonnummer eller en viss IP-adress. (punkten e). Enligt punkten d får krav på dubbel straffbarhet inte ställas för en utredningsåtgärd som inte är en tvångsåtgärd enligt den verkställande statens lagstiftning.

Nuvarande ordning och rättsutvecklingen på området

I LIRB ställs inte upp något generellt krav på dubbel straffbarhet som skulle gälla för alla typer av åtgärder som kan komma i fråga för verkställighet i Sverige (2 kap. 2 §). Den valda lösningen innebär i stället att krav på dubbel straffbarhet ställs för vissa åtgärdsstyper men inte för andra.

I relation till förhör i samband med förundersökning, bevisupptagning vid domstol, förhör genom ljudöverföring eller genom ljud- och bildöverföring, förhör genom videokonferens, tekniskt

bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning samt överförande av frihetsberövade personer för förhör gäller enligt LIRB överhuvudtaget inget krav på dubbel straffbarhet. Vad gäller beslag och husrannsakan ställs visserligen upp ett krav på dubbel straffbarhet, men i förhållande till en annan medlemsstat i EU gäller att åtgärden får vidtas även om kravet på dubbel straffbarhet inte är uppfyllt, om det för gärningen kan dömas till fängelse i den ansökande staten (4 kap. 20 §). För tagande av fotografi eller fingeravtyck, kroppsvisitation, kroppsbesiktning, kvarstad, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och rättsmedicinsk undersökning av avliden gäller enligt 2 kap. 2 § LIRB ett ovillkorligt krav på dubbel straffbarhet.

Vad avser de åtgärder där det inte ställs upp något krav på dubbel straffbarhet har det i förarbetena till LIRB angetts att Sverige bör kunna godta den lagstiftning som gäller i den ansökande staten, eftersom det inte rör sig om några särskilt ingripande åtgärder.¹⁹ När det gäller användning av tvångsmedel mot enskilda har lagstiftaren däremot ansett att enskilda inte borde kunna utsättas för sådana ingripande åtgärder om gärningen inte är straffbar i Sverige. Undantagen från kravet på dubbel straffbarhet vad gäller beslag och husrannsakan, som innebär en harmonisering med den ordning som sedan tidigare gällt i förhållande till nordiska länder, har motiverats bl.a. med att Sverige bör markera att man eftersträvar en effektivisering av det straffrättsliga samarbetet inom EU. Sverige har genom denna reglering gått länge än vad den gemensamma regleringen fordrat. Ett avstående från krav på dubbel straffbarhet krävdes nämligen inte enligt den EU-konvention som låg till grund för lagstiftningen.

Frågan om dubbel straffbarhet har varit föremål för behandling ett flertal gånger inför Sveriges antagande och genomförande av olika rambeslut som rör det straffrättsliga samarbetet och som baserar sig på principen om ömsesidigt erkännande.

Vid genomförande av rambeslutet om en europeisk arresteringsorder behölls kravet på dubbel straffbarhet för gärningar utanför den s.k. listan. Regeringen anförde att avskaffande av kravet på dubbel straffbarhet, som under en lång tid varit en grundläggande

¹⁹ Prop. 1999/2000:61, s. 105.

förutsättning för utlämning, var ett stort steg och att avskaffandet i vart fall inledningsvis borde begränsas till de brottstyper som togs upp i listan.²⁰

Regeringen gjorde en annan bedömning vid genomförande av frysningsrambeslutet, och rambesluten om verkställighet av bötesstraff och förverkandebeslut. Vid genomförande av frysningsrambeslutet har anförts att det ligger i linje med principen om ömsesidigt erkännande inom EU att inte uppställa krav på dubbel straffbarhet ens i de fall där EU-rättsakten medger ett sådant krav.²¹ I förarbetena till genomförande av rambeslutet om verkställighet av bötesstraff betonades behovet att kunna bistå en annan medlemsstat med verkställighet av t.ex. ett bötesstraff och att det inte vore rimligt att verkställighet av ett sådant straff inte skulle kunna ske enbart av den anledningen att gärningen inte är kriminaliserad i Sverige.²² Vid genomförande av rambeslutet om förverkande har lagstiftaren uttalat att det, när det gäller just kravet på dubbel straffbarhet, inte föreligger någon avgörande skillnad mellan å ena sidan verkställighet av bötesstraff och frysningsbeslut, där det alltså inte uppställs något generellt krav på dubbel straffbarhet, och å andra sidan verkställighet av beslut om förverkande. Krav på dubbel straffbarhet har därför heller inte införts vad gäller förverkandebeslut.²³

Sveriges utgångspunkt har alltså på senare tid varit att en strävan i utvecklingen av samarbetet inom EU ska vara att alltmer efterge kravet på dubbel straffbarhet.

Den lösning som lagstiftaren har valt vid genomförande av rambeslutet om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom EU innebär ett avsteg från denna utvecklingslinje.²⁴ Lagstiftaren har, efter att ha konstaterat att det föreligger vissa skillnader mellan å ena sidan erkännande och verkställighet av en frihetsberövande påföljd och å andra sidan erkännande och verkställighet av bötesstraff och beslut om förverkande, valt att för de gärningar som inte omfattas av listan ställa upp ett krav på dubbel straffbarhet. Detta motiveras, utöver vissa skillnader mellan de

²⁰ Se prop. 2003/04:7, s. 78.

²¹ Prop. 2004/05:115, s. 54.

²² Prop. 2008/09:218, s. 50.

²³ Prop. 2010/11:43, s. 72.

²⁴ Prop. 2014/15:29.

olika åtgärdstyperna, av att det kan vara stötande att en person avtjänar ett frihetsberövande straff i Sverige för något som inte är kriminaliserat här. Införandet av ett krav på dubbel straffbarhet vad gäller verkställighet av frihetsberövande påföljd har enligt förarbetena underlättats av att verkställighet av påföljden skulle äga rum även om Sverige vägrar verkställighet, fast i den utfärdande staten. Ett viktigt argument har alltså varit att ett uppställande av ett krav på dubbel straffbarhet inte innebär något definitivt hinder mot genomförande av åtgärden, som det hade varit fallet när det gäller sådana åtgärder som bara kan vidtas i den anmodade staten.²⁵

Överväganden

Ett argument som talar för ett generellt slopande av kravet på dubbel straffbarhet, och som ofta lyfts fram i förarbeten till genomförande av olika EU-rättsakter som rör det straffrättsliga samarbetet, är att en sådan ordning möjliggör ett samarbete mellan medlemsstater med olika rättsystem utan att den materiella strafflagstiftningen behöver harmoniseras. Som har framgått ovan har den svenska linjen varit att alltmer efterge kravet på dubbel straffbarhet. Även om den generella utvecklingen i Sverige har gått mot att slopa kravet på dubbel straffbarhet, har det, vad gäller vissa rättsområden, ansetts finnas skäl att inta en mera återhållsam inställning till ett generellt avskaffande av detta krav. Så har som nämnts skett i fråga om verkställighet av frihetsberövande påföljder där lagstiftaren har ansett att det kan vara stötande att en person avtjänar ett frihetsberövande straff i Sverige för något som inte är kriminaliserat här. Möjligheten att ställa krav på dubbel straffbarhet har utnyttjats även beträffande verkställighet av europeiska arresteringsorder, framför allt med hänsyn till att ett överlämnande av en person till en annan stat för lagföring eller verkställighet av straff ansågs vara en av de mest ingripande åtgärderna i det straffrättsliga samarbetet.

Bestämmelserna i direktivet om en europeisk utredningsorder spänner över ett brett spektrum av åtgärder. De täcker in allt i fråga om åtgärder som bara kan vidtas med den enskildas samtycke till sådana åtgärder som vidtas i hemlighet, dvs. utan den enskildes vet-

²⁵ A. prop. s. 101 f.

skap. Graden av intrång i den personliga integriteten som åtgärden innebär varierar alltså stort mellan de olika åtgärdstyperna. Ju mera ingripande en åtgärd är desto större anledning finns det att omgärda den med olika rättssäkerhetsgarantier. Detta gäller inte minst kravet på dubbel straffbarhet.

Även direktivet förefaller utgå från denna principiella skillnad mellan åtgärdstyperna i regleringen av kravet på dubbel straffbarhet. Åtgärder som inte innefattar tvångsansvändning får överhuvudtaget inte omfattas av något krav på dubbel straffbarhet (artikel 11.2 och 10.2.d). Vad gäller andra åtgärder tillåter direktivet att sådana krav ställs, dock med undantag för de s.k. listbrotten, dvs. brott som räknas upp i bilaga D till direktivet. Vad gäller hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får den verkställande staten ställa samma villkor för sitt bifall som den skulle tillämpa i ett liknande inhemskt ärende (artikel 30.5). Detta innebär att undantag i dessa fall från krav på dubbel straffbarhet inte behöver göras ens för listbrotten.

Den bedömning som görs här är alltså att goda skäl talar för en uppdelning av åtgärdstyperna utifrån graden av integritetsintrång som de innebär och att direktivets möjligheter att ställa krav på dubbel straffbarhet ska utnyttjas i de fall detta motiveras av åtgärdens integritetskränkande art.

Vad gäller åtgärder som inte innebär något ingrepp i den personliga integriteten torde Sverige, precis som i dag, godta den lagstiftning som gäller i den utfärdande staten. Ett upprätthållande av kravet på dubbel straffbarhet gör sig som framgått inte särskilt starkt gällande vad gäller förhör under förundersökning, bevisupptagning vid domstol, förhör genom ljudöverföring eller genom ljud- och bildöverföring, samt överförande av frihetsberövade personer för förhör. Något krav på dubbel straffbarhet ska alltså inte ställas upp för att vidta denna typ av åtgärder.

Krav på dubbel straffbarhet ställs enligt gällande ordning inte för inhämtande av information om banktransaktioner, m.m., kontrollerade leveranser och bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Den gällande ordningen ska behållas.

Vad gäller beslag och husrannsakan godtar Sverige i dag en framställning från en annan medlemsstat i EU även om gärningen inte är straffbelagd i Sverige om det för gärningen i den ansökande

staten kan dömas till fängelse. Det finns inte anledning att ändra på denna ordning.

En särskild fråga är om gällande ordning ska behållas vad avser kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Enligt LIRB ställs ett ovillkorligt krav på dubbel straffbarhet avseende dessa åtgärder. Graden av ingrepp i den enskildas rättssfär är onekligen stor, särskilt vad gäller kroppsbesiktning. Åtgärdstyperna är emellertid omgärdade med samma typ av rättssäkerhetsgarantier i svensk rätt som husrannsakan. Kroppsvisitation och kroppsbesiktning kan, på samma sätt som husrannsakan, enbart företas om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa. Det finns enligt den bedömning som görs här anledning att behandla åtgärdstyperna på samma sätt i fråga om krav på dubbel straffbarhet, och följa även vad gäller kroppsvisitation och kroppsbesiktning den utvecklingslinje som har dominerat den svenska lagstiftningen på senare år. Samma krav ska gälla för kroppsvisitation och kroppsbesiktning som gäller för beslag och husrannsakan enligt LIRB. Kroppsvisitation och kroppsbesiktning ska således kunna företas även om gärningen inte är straffbelagd i Sverige, om det för gärningen i den ansökande staten kan dömas till fängelse. Samma överväganden gör sig gällande avseende tagande av fotografi eller fingeravtryck. Kravet på dubbel straffbarhet ska alltså slopas även beträffande dessa åtgärder.

För företagande av rättsmedicinsk undersökning av avliden gäller enligt LIRB ett ovillkorligt krav på dubbel straffbarhet. Även i dessa fall bör det dock vara tillräckligt att kravet på fängelse i straffskalan enligt den utfärdande statens lag är uppfyllt. Vad gäller rättsmedicinsk undersökning av avliden person ska alltså inte längre ställas något krav på dubbel straffbarhet.

I fråga om hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation tillåter direktivet att ett ovillkorligt krav på dubbel straffbarhet ställs och att bedömningen av huruvida verkställighet kan ske eller inte görs helt utifrån de förutsättningar som gäller enligt den inhemska rättsordningen. Enligt den gängse avgränsningen av begreppet tvångsmedel i Sverige krävs det, för att en åtgärd ska omfattas av avgränsningen, inte att den genomförs med tvång. Som exempel på tvångsmedel som så gott som alltid verkställs utan tvång brukar nämnas just hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, där den berör-

de inte ens är medveten om åtgärden, men kan antas motsätta sig den om han skulle få kännedom om saken. De intrång i den personliga integriteten som åtgärderna innebär medför att de, även i avsaknad av tvång, betecknas som tvångsmedel.²⁶ Med hänsyn till åtgärdens integritetskränkande art bör som en grundprincip gälla för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning att möjligheten enligt direktivet att ställa krav på dubbel straffbarhet ska utnyttjas.

Frågan är om undantag ska göras för listbrotten. Det kan noteras att det i andra sammanhang inte längre gäller något krav på dubbel straffbarhet i listfallen. En person som är eftersökt för ett motsvarande listbrott kan således överlämnas till en annan EU-stat, även om gärningen inte är belagd med straff i Sverige. I praktiken kommer det att bli fråga om sällsynta och mycket speciella undantagsfall där avsteg från kravet på dubbel straffbarhet kan komma att aktualiseras. Det rör sig då om fall där olikheterna i kriminaliseringen snarare är mera tekniskt betonade än beroende på skilda uppfattningar om synen på gärningen. Det bör också framhållas att listan ställer krav på ett betydande straffvärde på brottet enligt den utfärdande statens lagstiftning. I sammanhanget kan också noteras att ett bibehållande av kravet på dubbel straffbarhet inte är möjligt när det gäller hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning om utredningsordern gäller ett listbrott.

Å andra sidan är det här fråga om mycket integritetskänsliga åtgärder som ska verkställas i Sverige. Så långt direktivet tillåter bör de svenska reglerna gälla. Det innebär att svensk lagstiftning ska gälla för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation även när det är fråga om ett listbrott.

När det gäller övriga hemliga tvångsmedel, dvs. hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning, ger direktivet inte samma möjligheter till vägran i de fall det är fråga om listbrott, och det samma gäller inhämtande av historiska trafik- och lokaliseringsuppgifter.

²⁶ Se t.ex. Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel*, 3 uppl. 2012, s. 6 och Ekelöf, *Rättegång*, tredje häftet, 7 uppl. 2006, s. 38 f.

8.2.7 Gärningen har helt eller delvis begåtts på svenskt territorium

I flera medlemsstater, inklusive Sverige, finns det möjligheter att döma för gärningar som begåtts utanför det egna landets territorium. I direktivet finns en vägransgrund som hanterar denna fråga.

Enligt artikel 11.1.e får erkännande och verkställighet vägras om utredningsordern avser ett brott som påstås ha begåtts utanför den utfärdande statens territorium och helt eller delvis på den verkställande statens territorium och den gärning för vilket utredningsordern utfärdas inte utgör ett brott i den verkställande staten.

Vägransgrund med liknande innebörd, dvs. möjlighet att vägra verkställighet av en utländsk begäran eller dom/beslut med hänvisning till den s.k. territorialitetsprincipen finns även i tidigare EU-rättsakter. Vägransgrunden har emellertid i tidigare rambeslut haft en annan utformning med mera långtgående möjlighet att vägra verkställighet än i det nu aktuella direktivet.²⁷ Vägransgrunden kan enligt de tidigare rambesluten tillämpas på gärningar som enligt den verkställande statens lagstiftning anses ha begåtts helt eller till stor eller väsentlig del på dess territorium. Något ytterligare krav som går ut på att gärningen dessutom inte ska vara kriminaliserad i den verkställande staten har alltså inte ställts för tillämpligheten av vägransgrunden.

Lagstiftaren har i samband med genomförandet av de tidigare rättsakterna uttalat att en vägransgrund av det slag som varit aktuell är alltför långtgående med tanke på syftet med ett samarbete som baserar sig på principen om ömsesidigt erkännande och ansett att det inte bör införas en generell vägransgrund avseende territorialitet.²⁸

Däremot har lagstiftaren bedömt att det inte är rimligt att erkänna en dom och verkställa en påföljd om gärningen begåtts på svenskt territorium och den inte är straffbar enligt svensk lag. Det har även ansetts vara naturligt att överlämnande för en gärning som har ägt rum i Sverige inte ska kunna ske i större utsträckning än det hade varit möjligt att här i landet lagföra för gärningen.²⁹ Den lös-

²⁷ Se t.ex. artikel 4.7 i rambeslutet om en europeisk arresteringsorder, artikel 8.2.f i förverkanderambeslutet och artikel 9.1.l i rambeslutet om frihetsberövande påföljder.

²⁸ Se t.ex. prop. 2010/11:43, s. 81 och prop. 2014/15:29, s. 103.

²⁹ Prop. 2003/04:7, s. 85.

ning som har valts är att ställa upp ett krav på dubbel straffbarhet för gärningar som helt eller delvis har begåtts i Sverige för att den andra statens dom ska erkännas och verkställas här.³⁰

Lösningen som har valts vid tidigare lagstiftningsarbeten överensstämmer alltså med den föreskrift om territorialitet som finns i det nu aktuella direktivet. Det bör enligt den bedömning som görs här finnas möjlighet att vägra verkställa en utredningsorder som avser en gärning som i sin helhet har begåtts på svenskt territorium och inte är straffbar i Sverige. Om gärningen däremot endast delvis har begåtts i Sverige och även i en annan medlemsstat är det inte rimligt att vara lika strikt. Svensk jurisdiktion gäller ju fullt ut även för gärning som delvis begåtts i Sverige. På motsvarande sätt bör inte Sverige avstå från att verkställa en utredningsorder avseende en gärning som delvis har begåtts i en annan medlemsstat och är be-lagd med straff där. Av lagen bör framgå att verkställighet av en utredningsorder får vägras om gärningen som avses med utredningsordern har begåtts på svenskt territorium och inte är straffbar enligt svensk lag.

Slutligen ska nämnas att vägransgrunden enligt direktivet avser gärningar som *påstås* ha begåtts utanför den verkställande statens territorium. Formuleringen får anses innebära att det är den verkställande myndigheten som i utredningsordern anger att gärningen har begåtts utanför den egna statens territorium och helt eller delvis på den verkställande statens territorium. En situation där utredningsordern saknar en sådan upplysning men där av t.ex. handlingarna framgår att så är fallet bör kunna lösas genom samråd enligt artikel 11.4.

8.2.8 Andra typer av hinder

Åtgärd som inte är tillåten

Av artikel 11.1.c framgår att verkställighet får vägras om utredningsordern har utfärdats inom ramen för ett förfarande som avses i artikel 4.b och c och utredningsåtgärden inte skulle vara tillåten

³⁰ Se t.ex. 2 kap. 5 § 7 lagen om överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder, 3 kap. 11 § 2 lagen om verkställighet av bötesstraff, 3 kap. 11 § 5 lagen om verkställighet av beslut om förverkande, 3 kap. 4 § 3 lagen om verkställighet av frihetsberövande påföljder.

enligt den verkställande statens lagstiftning i ett liknande inhemskt ärende.

De typer av förfaranden som anges i artikel 4.b och 4.c förekommer inte i den svenska rättsordningen. Någon vägransgrund med hänvisning till denna punkt ska därför inte införas. Åtgärder som aktualiserats i ett sådant förfarande ska som huvudregel verkställas även om förfarandet som sådant saknar motsvarighet i den verkställande statens lagstiftning. Prövningen av huruvida en utredningsorder som har utfärdats inom ramen för ett utländsk förfarande av detta slag kan verkställas i Sverige eller inte ska ske med beaktande av de vägransgrunder som införs i den nya lagen.

Användningen av åtgärden är begränsad till en förteckning över brott m.m.

I artikel 11.1.h föreskrivs att verkställighet av en utredningsorder får vägras om användningen av den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern enligt den verkställande statens lagstiftning är begränsad till en förteckning över brott eller en brottskategori eller till brott som är belagda med ett visst minimistraff, där det brott som avses i utredningsordern inte är inkluderat.

Tillämpningsområdet för denna vägransgrund begränsas genom artikel 11.2 till utredningsåtgärder som faller utanför uppräkningsen i artikel 10.2. Artikel 11.1.h gäller således inte för

- inhämtande av uppgifter eller bevismaterial som den verkställande myndigheten redan har i sin besittning, och uppgifterna eller bevismaterialet kunde ha inhämtats i enlighet med den verkställande statens lagstiftning inom ramen för ett straffrättsligt förfarande eller för att verkställa en utredningsorder,
- inhämtande av sådana uppgifter i databaser som innehas av polisen eller av rättsliga myndigheter vilka är direkt tillgängliga för den verkställande myndigheten inom ramen för ett straffrättsligt förfarande,
- hörande av ett vittne, en sakkunnig, ett brottsoffer, en misstänkt eller tilltalad person eller någon annan på den verkställande statens territorium,

- en utredningsåtgärd som inte är en tvångsåtgärd enligt definitionen i den verkställande statens lagstiftning, och
- identifiering av personer som har ett abonnemang för ett visst telefonnummer eller en viss IP-adress.

I de svenska materiella bestämmelserna finns föreskrifter om att det, för att vissa tvångsmedel ska kunna tillgripas, måste vara fråga om ett brott som kan leda till ett fängelsestraff. Det gäller t.ex. för husrannsakan enligt 28 kap. 1 § RB samt för kroppsvisitation och kroppsbesiktning enligt 28 kap. 11 och 12 §§ RB. I andra fall höjs kravet ytterligare genom villkor om ett visst minimistraff för brottet, t.ex. fängelse ett eller två år eller däröver. Det gäller bl.a. för beslag av vissa skriftliga meddelanden som innehas av den misstänkte eller någon honom närstående (27 kap. 2 § RB) eller av brev, telegram eller annan försändelse som finns hos ett post- eller telebefordringsföretag (27 kap. 3 § RB). Krav på misstanke om brott med visst föreskrivet minimistraff ställs även beträffande åtgärder såsom hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (27 kap. 18 § RB), hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (27 kap. 19 § RB), hemlig rumsavlyssning (27 kap. 20 d § RB), husrannsakan i transportmedel (28 kap. 2 a § RB) och hemlig kameraövervakning (27 kap. 20 a § RB).

Några föreskrifter om begränsningar avseende särskilda brottskategorier eller visst föreskrivet minimistraff i andra fall än tvångsfallen finns inte i den svenska lagstiftningen. Bestämmelsen i 11.1.h innebär således en möjlighet att vägra verkställa en utredningsorder avseende nämnda åtgärder om det brott som avses i utredningsordern inte är sådant som enligt svensk rätt kan motivera användande av den begärda tvångsåtgärden. Vägransgrunden innebär en längre gående möjlighet att vägra verkställighet än vad som föreskrivs i artikel 11.1.g om dubbel straffbarhet. För verkställighet av den begärda åtgärden kan alltså, utöver kravet på dubbel straffbarhet, dessutom ställas krav på att visst minimistraff ska vara föreskrivet för brottet i fråga enligt svensk lag. Tillämpningen av vägransgrunden, vad gäller föreskriven minimistraff, innebär per automatik att det även ställs krav på dubbel straffbarhet beträffande åtgärden i fråga.

De överväganden som gjorts i fråga om införande av ett generellt krav på dubbel straffbarhet gör sig således gällande även vid

genomförandet av denna vägransgrund. Det har i det föregående konstaterats att den restriktiva hållning som präglar den svenska lagstiftningen vad gäller införande av krav på dubbel straffbarhet bör, så långt som möjligt, gälla även vid genomförande av det nu aktuella direktivet. I de fall det enligt den bedömning som gjorts här inte ska ställas upp något krav på dubbel straffbarhet, kan krav på visst minimistraff inte heller ställas.

Krav på dubbel straffbarhet kommer enligt vad som föreslås att ställas beträffande de hemliga tvångsmedlen. Det är i dessa fall även befogat att låta föreskrivet straffminimum enligt svenska regler att få genomslag. En bestämmelse där det anges att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. RB ska vara uppfyllda innefattar krav på att föreskrivet straffminimum ska iakttas. Vad gäller hemlig kamerateövervakning och hemlig rumsavlyssning ska dock undantag göras för listbrotten. Är det fråga om listbrott, ska verkställighet således inte kunna vägras med hänvisning till de svenska bestämmelserna om minimistraff för brottstypen i fråga.

Överväganden vad gäller beslagsförbud av vissa skriftliga meddelanden enligt 27 kap. 2 § RB finns i avsnitt 9.7.2.

8.2.9 Fiskaliska brott

I artikel 11.3 föreskrivs att erkännande eller verkställighet av en utredningsorder inte får vägras med hänvisning till att det inte finns dubbel straffbarhet i den meningen att den verkställande medlemsstatens lagstiftning inte föreskriver samma typ av skatter eller avgifter eller att den inte innehåller samma slags bestämmelser om skatter och andra avgifter, tullar och valutatransaktioner (s.k. fiskaliska brott) som den utfärdande medlemsstatens lagstiftning.

Bestämmelsen motsvarar artikel 4.1 i rambeslutet om en europeisk arresteringsorder, som i sin tur i allt väsentligt stämmer överens med artikel 2 i det andra tilläggsprotokollet till 1957 års utlämningskonvention (SÖ 1979:13). Bestämmelsen i tilläggsprotokollet har tillkommit sedan det i det internationella samarbetet uppmärksamats de svårigheter som vållas av att de olika staternas fiskaliska lagstiftning är olikartat utformad.

I samband med Sveriges tillträde till tilläggsprotokollet³¹ ansågs det krav på dubbel straffbarhet som infördes vara förenligt med protokollets bestämmelse om fiskaliska brott. Detta motiverades med att det krav på dubbel straffbarhet som ställs upp i svensk lagstiftning inte förutsätter att gärningen direkt ska falla under någon brottsbeskrivning i svensk lag. Det är i stället tillräckligt att själva gärningstypen är kriminaliserad i Sverige. Att brottet ska vara av samma natur torde enligt vad lagstiftaren har angett inte hindra att det av den verkställande staten hänförs under en allmän straffbestämmelse, t.ex. mot bedrägeri, om den fiskaliska reglering som i det aktuella fallet har åsidosatts saknar motsvarighet i den staten.

De bestämmelser som anger krav på dubbel straffbarhet i den nu föreslagna lagen vilar på samma grunder som tidigare bestämmelser om dubbel straffbarhet – kravet är alltså att den gärning som anges i utredningsordern motsvarar ett brott av samma natur enligt svensk lag. Även den nya lagens bestämmelser om krav på dubbel straffbarhet bör medge erkännande och verkställighet utan hinder av att svensk lagstiftning inte innehåller samma slags bestämmelser om skatter och andra avgifter, tullar och valutatransaktioner som lagstiftningen i den utfärdande medlemsstaten. Någon särskild bestämmelse i anledning av artikel 11.3 bör alltså inte införas.

8.2.10 Samråd

Av artikel 16.2 och 10.4 följer att domstolen och åklagaren ska samråda med den behöriga myndigheten i den andra staten om ett eventuellt avslag grundar sig på vissa av de vägransgrunder som anges i direktivet, även om direktivet inte hindrar att ett samråd sker även i andra fall. Syftet med ett samråd är i huvudsak att den andra staten ska kunna komma in med kompletteringar för att undvika ett avslag. I artikel 11.4 föreskrivs en skyldighet för den verkställande myndigheten att, innan beslut om att inte erkänna eller verkställa en utredningsorder fattas, samråda med den utfärdande myndigheten och anmoda den utfärdande statens myndighet att inkomma med kompletterande uppgifter.

³¹ Prop. 1978/79:80, s. 10 ff.

Omfattningen av denna samrådsskyldighet kan framgå av förordning.

Från den situation där en utredningsorder i sin helhet ska avslås om nödvändig komplettering eller rättelse inte inkommer ska skiljas den situation att utredningsordern delvis kan bifallas även om komplettering eller rättelse inte inkommer. I dessa fall kan det anses vara angeläget att ge den andra statens myndighet tillfälle att inom viss tid inkomma med den komplettering som behövs för att utredningsordern ska kunna bifallas i dess helhet. Den utfärdande myndigheten bör i dessa fall upplysas om de förutsättningar som gäller för verkställbarhet och beredas tillfälle att inom viss tid inkomma med komplettering. Denna rutin bör framgå av lag.

8.3 Prövning och beslut

Förslag: Om en utredningsorder är verkställbar i Sverige ska behörig åklagare eller domstol besluta om att verkställighet ska ske (verkställbarhetsförklaring).

Verkställbarhetsförklaringen ska innehålla uppgift om det sätt på vilket utredningsordern ska verkställas, enligt vilka svenska bestämmelser verkställighet ska äga rum när fråga om tvångsmedel, om det har fattats beslut om att vidta en annan åtgärd än den begärda, och om ett visst särskilt förfarande på begäran av den utfärdande staten ska tillämpas vid verkställigheten.

8.3.1 Prövningen

Av avsnitt 6.6.3 framgår att åklagare och domstol inom respektive område ska vara behöriga att besluta om verkställighet av en utredningsorder.

Åklagaren och domstolen kommer i sin prövning att ta ställning till olika frågor. Det ska inledningsvis göras en kontroll av att de allmänna förutsättningarna för erkännande är uppfyllda. Behörigheten hos den utfärdande myndigheten samt de formella och innehållsmässiga kraven på utredningsordern ska kontrolleras, liksom typen av förfarande i vilket ordern har utfärdats. Någon materiell

prövning av de omständigheter eller överväganden som ligger bakom det utländska beslutet ska dock inte göras.

Åklagaren och domstolen har att bedöma om något hinder i form av en vägransgrund föreligger mot erkännande och verkställighet av utredningsordern. Eventuella oklarheter, behov av komplettering eller rättelse ska undanröjas i enlighet med de bestämmelser om komplettering, samråd och informationsskyldighet som föreslås, innan beslut i verkställbarhetsfrågan meddelas.

8.3.2 Beslutets innehåll

Allmänna utgångspunkter

Om någon av de grundläggande förutsättningarna för att sända över en utredningsorder till Sverige inte är uppfyllda eller om hinder mot erkännande eller verkställighet i Sverige föreligger får domstolen eller åklagaren besluta om att utredningsordern inte ska erkännas och verkställas. Innan ett sådant beslut fattas, ska i förekommande fall den andra statens myndighet beredas tillfälle att komplettera eller ändra utredningsordern, och samråd ske mellan de behöriga myndigheterna.

Om domstolen eller åklagaren inte finner några hinder mot att utredningsordern erkänns och verkställs i Sverige ska beslut fattas om att erkänna och verkställa utredningsordern.

Vid genomförande av andra instrument om straffrättsligt samarbete, t.ex. rambesluten om verkställighet av frysningsbeslut, bötesstraff och frihetsberövande påföljder har en ordning införts med en särskild *verkställbarhetsförklaring*. En sådan förklaring är ett beslut där den behöriga myndigheten anger att den utländska domen eller beslutet är verkställbart i Sverige samt de närmare förutsättningarna för hur verkställigheten ska ske. Det är inte fråga om en materiell prövning av de omständigheter och överväganden som ligger bakom själva domen eller beslutet, utan en kontroll av om domen eller beslutet får verkställas i Sverige utifrån de förutsättningar som anges i respektive rambeslut och som genomförs i respektive lag.³²

³² Se prop. 2004/05:115, s. 45, prop. 2008/09:218, s. 45 f. och prop. 2014/15:29, s. 119 f.

Den prövning åklagaren eller domstolen ska göra vad gäller en europeisk utredningsorder skiljer sig formellt sätt inte nämnvärt från den prövning åklagaren, Kronofogdemyndigheten eller Kriminalvården gör när t.ex. ett utländskt beslut om frysning eller en utländsk dom på böter eller frihetsberövande påföljder ska erkännas och verkställas i Sverige. Direktivet uppvisar stora likheter med nämnda rambeslut i fråga om föreskrifter om förfarandet vid erkännande och verkställighet. En lösning med en särskild verkställbarhetsförklaring framstår därför som lämplig även vid genomförandet av nu aktuellt direktiv. Ett liknande prövningsförfarande bör således införas när det gäller erkännande och verkställighet av utredningsorder.

Prövningen enligt den nya lagen bör innefatta både frågan om huruvida det föreligger några formella hinder mot erkännande och verkställighet och frågan om hur verkställigheten ska ske.

Den första delen av prövningen bör i allmänhet kunna göras utifrån de handlingar som översänts från den utfärdande staten. Prövningen går ut på att avgöra om det finns något formellt hinder mot att erkänna utredningsordern. I första hand handlar det om att avgöra om det föreligger någon vägransgrund. I avsnitt 8.1.4 och 8.2 har behandlats frågan om vilka av direktivets vägransgrunder som bör utgöra hinder mot att erkänna en europeisk utredningsorder i Sverige. I flertalet fall kan det antas att denna prövning är av enkel beskaffenhet och kan ske relativt omgående. I vissa fall är prövningen något mera komplicerat, t.ex. vad gäller mera ingripande tvångsåtgärder mot enskilda.

När det gäller frågan om hur utredningsordern ska verkställas ska ställning tas till frågan om vilken inhemsk åtgärd som motsvarar den begärda och som bäst tillgodser det ändamål med bevisinhämtningen som avses i utredningsordern. I de fall flera alternativa åtgärder står till förfogande för att uppnå samma resultat, ska den åtgärd väljas som är minst ingripande (se nedan under avsnitt 8.5).

Närmare om innehållet i verkställbarhetsförklaringen

Förutom att verkställbarhetsförklaringen innebär att domstolen eller åklagaren beslutar om att utredningsordern har erkänts och ska verkställas i Sverige bör förklaringen även innehålla ytterligare

uppgifter. Vilka uppgifter som bör framgå av verkställbarhetsförklaringen beror på hur komplicerad och/eller integritetskränkande åtgärden är.

Verkställighet av en utredningsorder kan i många fall innebära ett beslut om att enkla och mer eller mindre rutinartade åtgärder ska vidtas, såsom att förhör ska hållas med en viss person eller att kallelse ska utfärdas för genomförande av förhör genom ljud- och bildöverföring. Verkställbarhetsförklaringen behöver i dessa fall inte vara mer komplicerad än att det anger att den berörda personen ska kallas till förhör.

Om verkställigheten ska ske genom tvångsmedel, ska i verkställbarhetsförklaringen anges vilka svenska bestämmelser som ska tillämpas vid verkställigheten. Detta för att säkerställa att den enskilde har möjlighet att utnyttja de möjligheter till överklagande som erbjuds i den svenska rättsordningen beträffande åtgärden i fråga. Avgörande för möjligheten att överklaga ett beslut om att erkänna och verkställa en utredningsorder ska alltså vara de svenska regler som enligt verkställbarhetsförklaringen ska tillämpas för att verkställa utredningsordern (se avsnitt 6.7.2).

Eftersom någon möjlighet att överklaga beslut om löpande utredningsåtgärder som inte innefattar tvång inte finns i den svenska rättsordningen, kan det inte anses vara nödvändigt att precisera vilka närmare förfaranderegler som ska tillämpas i andra fall än tvångsfallen. Ett närmare angivande av de regler som ska tillämpas vid verkställigheten skulle inte heller vara möjlig när frågan är om en utredningsåtgärd som inte är författningsreglerad i Sverige.

I verkställbarhetsförklaringen ska anges om åklagaren eller i förekommande fall, domstolen, efter samråd med den andra statens myndighet har beslutat att vidta en annan typ av åtgärd än den som anges i utredningsordern.

Om den andra staten har begärt att ett visst förfarande ska tillämpas och åklagaren eller domstolen har beslutat att tillmötesgå denna begäran, ska även detta anges i verkställbarhetsförklaringen.

8.4 Närmare om förfarandet

8.4.1 Tidsfrister, m.m.

Förslag: Ett beslut om erkännande och verkställighet ska meddelas senast inom 30 dagar efter det att åklagaren eller domstolen tagit emot utredningsordern. Om åklagaren eller domstolen har begärt komplettering på grund av brister i utredningsordern, eller när den utfärdande myndigheten underrättats om att utredningsordern kan verkställas endast delvis eller under vissa förutsättningar och getts tillfälle att komma in med komplettering, ska fristen om 30 dagar börja löpa när komplettering eller översättningen getts in. Hänsyn ska, så långt som möjligt, tas till önskemål om kortare frist. Om det inte är möjligt att meddela verkställbarhetsförklaring inom 30 dagar, ska den meddelas inom 30 dagar efter utgången av den ordinarie fristen. Verkställbarhetsförklaring avseende en utredningsorder som ska verkställas genom beslag ska meddelas inom 24 timmar efter det att åklagaren eller domstolen tagit emot utredningsordern.

Den begärda åtgärden ska vidtas senast 90 dagar efter det att verkställbarhetsförklaringen har meddelats.

Om det inte är möjligt att meddela verkställbarhetsförklaring eller verkställa åtgärden inom den föreskrivna fristen, ska den utfärdande statens behöriga myndighet underrättas om detta.

Beslut om verkställbarhetsförklaring eller verkställigheten av en begärd åtgärd får skjutas upp om verkställighet skulle inverka menligt en pågående utredning eller rättegång eller om bevismaterialet används i ett pågående straffrättsligt förfarande i Sverige.

Systemet med verkställbarhetsförklaring ska byggas ut med närmare förfaranderegler, såsom regler om tidsfrister för meddelande av verkställbarhetsförklaring respektive för genomförande av den begärda utredningsåtgärden, bestämmelser om uppskov med erkännande eller verkställighet, överlämnade av det insamlade bevismaterialet och informations- respektive samrådsskyldighet.

Den verkställande myndigheten ska enligt artikel 12.1 fatta beslut om erkännande och verkställighet inom de tidsfrister som anges i direktivet. I artikel 12.3 föreskrivs att beslut ska fattas snar-

ast, men senast 30 dagar efter mottagandet av utredningsordern. Fristen kan enligt artikel 12.5 under vissa omständigheter förlängas med högst 30 dagar. Den begärda åtgärden ska, enligt punkten 4 i samma artikel, verkställas inom 90 dagar efter beslutet.

En första fråga som ställer sig är om det inom den föreskrivna fristen om 30 dagar är tänkt att inrymmas även en process i högre instans efter ett överklagande. I artikel 14.6 föreskrivs att ett överklagande som huvudregel inte ska leda till att verkställigheten av utredningsåtgärden avbryts. Om ett överklagande har sådan verkan i ett inhemskt ärende, ska dock verkställigheten avbrytas. Av denna bestämmelse kan uttolkas att tidsfristerna i direktivet är fastställda utan hänsyn till en eventuell process som inleds efter ett överklagande. Även lydelsen i artikel 12.3, där det anges att beslut om erkännande och verkställighet ska fattas *av den verkställande myndigheten* inom 30 dagar, stödjer denna slutsats. Tidsfristen för meddelande av verkställbarhetsförklaring ska alltså i den nya lagen sättas till 30 dagar från mottagandet av utredningsordern. Tidpunkten för när tidsfristen börjar löpa bör skjutas upp om åklagaren eller domstolen begär in kompletteringar på grund av formella brister eller när den utfärdande myndigheten underrättats om att utredningsordern bara kan verkställas delvis eller under vissa förutsättningar och getts tillfälle att komma in med komplettering (se avsnitt 8.1.4 och 8.2.10). Tidsfristen ska då påbörjas när kompletteringarna getts in.

Vad gäller provisoriska åtgärder föreskrivs i artikel 32.2 att beslut ska meddelas inom 24 timmar efter det att utredningsordern har mottagits. Detta bör framgå av lag. Den åtgärd som kommer att bli aktuell för att verkställa en utredningsorder innehållande en begäran om vidtagande av provisoriska åtgärder för att säkra föremål är s.k. bevisbeslag. Verkställbarhetsförklaring i ett sådant ärende ska alltså meddelas inom 24 timmar från mottagandet av utredningsordern.

Önskemål om skyndsammare handläggning än vad som föreskrivs i direktivet ska enligt artikel 12.2, så långt som möjligt tillmötesgå. Även detta bör framgå av lag.

Om tidsfristen för meddelande av verkställbarhetsförklaring inte kan hållas, eller önskemål om att genomföra åtgärden en viss dag inte kan tillgodoses, ska den andra statens myndighet underrättas om detta. Verkställbarhetsförklaring ska i ett sådant fall medde-

las senast 30 dagar efter utgången av den ordinarie fristen. Vad gäller åtgärder som ska verkställas senast en viss dag får direktivets bestämmelse tolkas på så sätt att den i artikel 12.5 föreskrivna underrättelseskyldigheten gäller. Däremot gäller inte möjligheten att förlänga någon tidsfrist för meddelande av verkställbarhetsförklaring, eftersom föreskrifter om någon sådan frist inte finns vad gäller åtgärder som begärs verkställighet av en viss särskild dag. Där gäller i stället ett krav på skyndsam handläggning och skyldighet att, så långt som möjligt, ta hänsyn till önskemålet om verkställighet en viss dag vid handläggningen (se artikel 12.2). En bestämmelse om underrättelseskyldighet ska således införas vad gäller åtgärder som begärs vidtas en viss dag där en sådan begäran inte kan uppfyllas.

Den begärda åtgärden ska vidtas senast 90 dagar efter att beslut om att erkänna och verkställa utredningsordern har meddelats (artikel 12.4). Om tidsfristen inte kommer att kunna hållas föreskrivs i artikel 12.6 en underrättelse- och samrådsskyldighet gentemot den andra statens myndighet. Bestämmelser om detta ska införas i lagen.

Direktivet möjliggör för den verkställande myndigheten att i vissa fall besluta om uppskov med verkställigheten av en utredningsorder. Enligt artikel 15 får erkännande och verkställighet skjutas upp under en skälig tid om verkställigheten riskerar att inverka menligt på en pågående brottsutredning eller lagföring av brott eller om de berörda föremålen, handlingarna eller uppgifterna redan används inom ramen för andra förfaranden. Uppskov enligt bestämmelsen bör kunna meddelas om en i Sverige frihetsberövad person vars närvaro behövs i ett straffrättsligt förfarande begärs bli överförd till en annan medlemsstat för förhör eller konfrontation där (se avsnitt 9.6.2). I punkten 2 föreskrivs en skyldighet att verkställa utredningsordern så fort hindret är undanröjt och underrätta den utfärdande myndigheten om detta. Bestämmelser om uppskov ska införas i den nya lagen. Informations- och samrådsskyldigheten kan regleras i förordning.

8.4.2 Överlämnande av bevismaterial

Förslag: Bevismaterial som har samlats in eller säkrats i anledning av en utredningsorder eller som redan finns hos en åklagare eller domstol i Sverige ska utan onödigt dröjsmål överlämnas till den utfärdande myndigheten.

Överlämnandet får skjutas upp i avvaktan på en prövning i domstol, om det inte i utredningsordern har angetts tillräckliga skäl för att anta att ett omedelbart överlämnande är nödvändigt. Även om sådana skäl angetts, ska överlämnade skjutas upp om det skulle medföra allvarlig skada för den berörda personen.

Vid överlämnandet ska anges om bevismaterialet ska återlämnas till Sverige när det inte längre behövs för förfarandet i den andra staten. Tidpunkten för återlämnandet ska bestämmas i samråd med den andra statens behöriga myndighet. Överlämnandet ska kunna förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till något enskilt eller allmänt intresse. Undantag från villkoret får på begäran av den utfärdande myndigheten medges.

Bestämmelserna i direktivet

Artikel 13 innehåller bestämmelser om överlämnande av bevismaterial. Som huvudregel ska enligt punkten 1 det bevismaterial som har inhämtats eller som de behöriga myndigheterna i den verkställande staten redan har i sin besittning överlämnas utan onödigt dröjsmål. Bevisningen ska kunna överlämnas till företrädare för den behöriga myndigheten i den andra staten som i Sverige bistår vid verkställandet av utredningsordern. Enligt punkten 2 får överlämnandet skjutas upp i avvaktan på en prövning i domstol, om det inte i utredningsordern har angetts tillräckliga skäl för att ett omedelbart överlämnande är absolut nödvändigt. Överlämnandet ska dock enligt samma punkt skjutas upp om det skulle vålla den berörda personen beaktansvärd skada. I samband med överlämnandet ska enligt punkten 3 anges om bevismaterialet ska återlämnas när det inte längre behövs i den utfärdande staten. Om bevismaterialet ska användas i andra förfaranden, får det enligt punkten 4 efter samråd med den andra statens myndighet överlämnas tillfälligt.

Överväganden

Överlämnande och återlämnande

Bestämmelser om överlämnande och återlämnande av föremål och handlingar ska införas i den nya lagen. Överlämnande ska äga rum utan dröjsmål. Om det är nödvändigt att vänta in resultatet av en domstolsprövning, eller om ett överlämnande skulle medföra allvarlig skada för den berörda personen, ska dock överlämnande kunna ske vid en senare tidpunkt.

Frågan om vad som ska gälla i fråga om domstolens prövning av verkställda beslag bör belysas här. Enligt den ordning som föreslås (se avsnitt 9.7.2) ska åklagaren, när ett beslag har verkställts, skyndsamt begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen. Av direktivet kan utläsas att beslagtagna föremål ska överlämnas utan dröjsmål om inte uppskov med överlämnande är nödvändigt i avvaktan på en domstolsprövning.

I direktivet föreskrivs en snäv tidsfrist för meddelande av beslut i fråga om verkställighet av provisoriska åtgärder för bevissäkring (24 timmar från mottagandet av utredningsordern). Vad gäller verkställighet av åtgärden finns emellertid ingen särreglering. Den provisoriska åtgärden ska, om inte annat har angetts i utredningsordern, verkställas enligt huvudregeln, inom 90 dagar från det att verkställbarhetsförklaringen har meddelats (artikel 12.4). När beslaget har verkställts ska föremålet eller handlingen, enligt vad som föreskrivs i artikel 13, utan onödigt dröjsmål överlämnas till den andra statens myndighet. Några exakta tidsfrister för överlämnande av det säkrade materialet ges alltså inte i direktivet. I artikel 13.2 föreskrivs att uppskov med överlämnandet ska kunna meddelas bl.a. i avvaktan på en domstolsprövning.

Enligt den ordning som föreslås ska åklagaren alltid begära domstolens prövning av verkställda beslag. Detta innebär att överlämnandet av beslagttaget material ska skjutas upp i avvaktan på ett lagakraftvunnet beslut från domstolen, om det i utredningsordern inte har angetts tillräckliga skäl för att anta att ett omedelbart överlämnande är nödvändigt. För att säkerställa en skyndsam handläggning, även i de fall där det inte har begärts omedelbart överlämnande, har det under avsnitt 6.7.2 föreslagits att domstolen ska meddela sitt beslut skyndsamt och senast inom 30 dagar från det

att beslaget har verkställts. Bevisningen ska överlämnas när domstolens beslut har vunnit laga kraft.

Överlämnat material ska som huvudregel återlämnas när det inte längre behövs i förfarandet i den andra staten. I vissa situationer kan emellertid återlämnande vara obehövligt. Så kan exempelvis vara fallet när ingen enskild berörs av åtgärden. I dessa situationer ska åklagaren kunna avstå från rätten att återkräva det överlämnade materialet.

Villkor om användningsbegränsningar

När en svensk myndighet överför uppgifter till en myndighet i en annan medlemsstat finns det ibland skäl att ange villkor som begränsar användningen av uppgifterna, t.ex. hur länge uppgifterna får användas. Villkor ska även kunna ställas upp till skydd för enskilda intressen, t.ex. om handlingarna innehåller uppgifter om affärshemligheter vilkas röjande skulle skada den enskilde eller om materialet skyddas av upphovsrätt. Ett annat exempel är när material överlämnas som inhämtats genom hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning. Enligt svenska regler ska sådant material förstöras senast när domen vunnit laga kraft (27 kap. 24 § RB). Om material av det slaget överlämnas finns det skäl att ställa villkor om att det ska förstöras när det rättsliga förfarandet är avslutat i den andra staten. Bestämmelser om villkor och användningsbegränsningar finns enligt dagens ordning i LIRB (5 kap. 1-4 §§).

Även om direktivet, som tidigare konstaterats (avsnitt 7.5) inte innehåller några uttryckliga bestämmelser om möjlighet att ställa nämnda typer av villkor vid överlämnade av bevismaterial, kan det inte heller anses sätta hinder i vägen för detta. Bestämmelser om villkor om användningsbegränsningar ska därför införas i den nya lagen. Åklagare eller domstol ska, på samma sätt som enligt dagens ordning, kunna meddela undantag från villkor om användningsbegränsningar.

8.4.3 Bistånd från utländska tjänstemän

Förslag och bedömning: Utländska tjänstemän ska inte kunna vidta åtgärder i Sverige som innebär myndighetsutövning.

Om en utländsk tjänsteman utför uppgifter vid verkställighet av en europeisk utredningsorder i Sverige, ska svenska staten ersätta skada som uppkommer i samband med detta. Svenska staten ska dock inte ersätta skada som drabbar den utländska myndigheten eller tjänstemannen.

Bestämmelser om svenska statens skyldighet att ersätta skador som svenska tjänstemän vållar ska inte vara tillämpliga när skadorna vållas i en annan stat i samband med verkställighet av en utredningsåtgärd i den staten.

Någon särskild bestämmelse som reglerar utländska tjänstemäns straffrättsliga skydd och ansvar när de deltar vid verkställande av en utredningsåtgärd i Sverige är inte nödvändig.

Artikel 9.4-6 innehåller bestämmelser om möjlighet för den utfärdande statens behöriga myndighet att delta vid verkställigheten av en utredningsorder.

Den utfärdande myndigheten får enligt punkten 4 begära att myndighet från den staten ska kunna bistå de behöriga myndigheterna i den verkställande staten vid verkställandet av utredningsordern, förutsatt att de hade haft en sådan möjlighet i den egna staten. En sådan begäran ska bifallas under förutsättning att ett sådant bistånd inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den verkställande staten eller skadar väsentliga nationella säkerhetsintressen i den staten.

Enligt punkten 5 ska de myndigheter som tillåts bistå vid verkställigheten vara skyldiga att följa den verkställande statens lagstiftning. De ska enligt samma punkt inte tilldelas några brottsbekämpande befogenheter om det inte tillåts enligt den statens lagstiftning och om överenskommelse om detta inte har träffats i det enskilda fallet. Punkten 6 innehåller en bestämmelse om samråds-skyldighet mellan de berörda myndigheterna för att främja en effektiv tillämpning av artikeln.

I artikel 17 föreskrivs att tjänstemän från den andra staten som befinner sig i den verkställande staten ska likställas med tjänstemän i den staten vad gäller brott som de utsätts för eller begår. I artikel

18 finns det bestämmelser om civilrättsligt ansvar när utländska tjänstemän medverkar i åtgärder som avses i direktivet på en annan medlemsstats territorium.

Straffrättsligt ansvar och skydd

I 1990 års Schengenkonvention och Neapel II konventionen finns liknande bestämmelser om straffrättsligt ansvar och skydd för utländska tjänstemän som är verksamma på en annan stats territorium. Genomförandet av dessa instrument förutsatte att svensk myndighetsutövning överlämnades till främmande stat. I 12 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete och i 3 kap. 7 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete, som huvudsakligen är följden av de båda konventionerna, har det införts bestämmelser som reglerar det straffrättsliga skyddet och ansvaret för utländska tjänstemän som verkar på svenskt territorium. Dessa bestämmelser utgår ifrån att svensk myndighetsutövning har överlämnats till främmande stat på så sätt att utländska tjänstemän tillåts att på svenskt territorium vidta åtgärder som är att anse som myndighetsövning.³³

Även artikel 1.6 i rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper innehåller en liknande bestämmelse. Enligt den bestämmelsen får en stat där en gemensam utredningsgrupp är verksam anförtro utredningsåtgärder till en avdelad medlem, dvs. en tjänsteman från en annan stat. I förhållande till tidigare rambeslut föreligger alltså den skillnaden att rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper inte förutsätter något överlämnande av myndighetsutövning för att kunna genomföras. Vid genomförandet av rambeslutet gjorde lagstiftaren den bedömningen att en avdelad medlem inte ska tillåtas utföra uppgifter på svenskt territorium som förutsätter ett överlämnande av svensk myndighetsutövning.³⁴

Med hänsyn därtill ansågs det inte heller motiverat att utsträcka det straffrättsliga skydd och ansvar som svenska tjänstemän har enligt bestämmelserna om våld och hot mot tjänsteman m.m. (17 kap. 1, 2 och 4 §§ samt 20 kap. 1 § brottsbalken) till utländska tjänstemän som deltar

³³ Prop. 1999/2000:64, s. 93 f. och prop. 1999/2000:122, s. 53 f.

³⁴ Prop. 2003/04:4, s. 14 och 32 ff.

i en gemensam utredningsgrupp som är verksam i Sverige. En tillämpning av dessa bestämmelser innebär ju att tjänstemannen utövar sådan myndighet.

Det nu aktuella direktivet förutsätter, i likhet med sistnämnda rambeslut, inte något överlämnade av myndighetsutövning för att kunna genomföras. Det finns ingen anledning att frångå den bedömning som gjorts i tidigare lagstiftningsärenden, nämligen att svensk myndighetsutövning inte ska överlämnas till utländska tjänstemän när detta inte krävs för genomförande av den aktuella rättsakten.

Utländska tjänstemän som bistår vid verkställandet av en utredningsorder bör alltså inte anförtros uppgifter som innebär myndighetsutövning. Detta utesluter dock inte att en utländsk tjänsteman ska kunna anförtros vissa uppgifter som inte innebär ett utövande av svensk myndighet. Det finns inget som hindrar att en tjänsteman exempelvis är närvarande vid ett förhör som hålls eller granskar bevisning som inhämtats. Eftersom utländska tjänstemän således inte kommer att kunna utföra några uppgifter som förutsätter att svensk myndighetsutövning har överlämnats, finns inte heller någon anledning att, vad gäller straffrättsligt ansvar, likställa dem med svenska tjänstemän. Det ska tilläggas att flertalet övriga straffbestämmelser i brottsbalken och andra straffrättsliga lagar kan tillämpas också i fråga om brott som begåtts av eller riktats mot en utländsk tjänsteman.

Skadeståndsansvar

Regler om skadeståndskyldighet finns som framgått i artikel 18. Motsvarande reglering av skadeståndsansvaret finns sedan tidigare i andra internationella instrument som Sverige har tillträtt. Det gäller föreskrifter i Schengenkonventionen, Neapel II-konventionen, 2000 års EU-konvention om internationell rättslig hjälp i brottmål och rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper. Dessa åtaganden är omhändertagna i 13 och 14 §§ lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete, 3 kap. 8 och 9 §§ lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete respektive 8, 9 och 14 §§ lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar.

Bestämmelsen i artikel 18 innebär för Sveriges del att svenska staten, enligt svenska skadeståndsregler, ska ersätta de skador som en

utländsk tjänsteman vållar när han eller hon befinner sig i Sverige i samband verkställandet av en åtgärd i anledning av en utredningsorder. Detta gäller oavsett om tjänstemännen tillåts utöva myndighet eller inte. Den stat från vilken den tjänsteman som har vållat skadorna kommer ifrån ska återbetala det belopp som betalats ut av den andra medlemsstaten. Motsvarande gäller för skada som vållas från svensk sida utomlands. Primärt är den verkställande staten skadeståndsskyldig men har regressrätt mot Sverige.

För att genomföra åtagandet i direktivet bör det införas en bestämmelse som reglerar svenska statens skyldighet att utge ersättning för skador som vållas av en utländsk tjänsteman som deltar vid verkställande av en begärd utredningsåtgärd i Sverige. För att undvika att en skadelidande ska kunna vända sig direkt mot den svenska staten med anspråk på ersättning för en skada som svensk tjänsteman vållat i en annan medlemsstat bör en bestämmelse införas som utesluter att svenska staten blir skadeståndsskyldig enligt svenska skadeståndsrättsliga regler i dessa fall. Reglerna kan i stora delar utformas på motsvarande sätt som bestämmelserna i de ovan berörda författningarna. Någon särskild reglering av Sveriges regressmöjlighet gentemot den stat i vilken svensk tjänsteman har vållat skada behövs inte.

8.4.4 Sekretess, m.m.

Förslag: För utlämnande av uppgifter i ärenden enligt den nya lagen ska de begränsningar gälla som följer av offentlighets- och sekretesslagen. Reglerna om meddelandeförbud, m.m. i de lagar på finansmarknadsområdet som innehåller bestämmelser om uppgiftsskyldighet ska tillämpas även i ärenden enligt den nya lagen.

Direktivet innehåller bestämmelser om konfidentialitet, meddelandeförbud (artikel 19) och skydd av personuppgifter (artikel 20).

Det har i det internationella straffrättsliga samarbetet alltid varit en självklar utgångspunkt att uppgifter i brottsutredningar skyddas av sekretess, både i den ansökande och i den anmodade staten. Samtidigt med tillkomsten av LIRB infördes en ny sekretessregel i dåvarande 5 kap. 7 § sekretesslagen (1980:100). Bestämmelsen åter-

finns numera i 18 kap. 17 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Sekretess gäller enligt bestämmelsen för uppgift i bl.a. verksamhet som avser rättsligt samarbete på begäran av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, om det kan antas att det varit en förutsättning för den andra statens eller den mellanfolkliga domstolens begäran att uppgiften inte skulle röjas. I samband med antagandet av lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder har det i lagtexten tidigare använda uttrycket *rättslig hjälp* ändrats till *rättsligt samarbete*.³⁵ Syftet har varit att förtydliga bestämmelsen så att det klart framgår att den är tillämplig vid all form av rättsligt samarbete rörande förundersökning i brottmål eller tvångsmedel på begäran av annan stat eller en mellanfolklig domstol.

I OSL finns även andra regler som kan vara tillämpliga för att skydda uppgifter under handläggningen av ett ärende om europeisk utredningsorder (se t.ex. 35 kap. 1 §).

I denna del bör det vara tillräckligt med en hänvisning till OSL, motsvarande bestämmelsen i 5 kap. 9 § LIRB, för att uppfylla åtagandet enligt artikel 19.1-3 i direktivet.

Artikel 19.4, som handlar om meddelandeförbud för banker, har samma lydelse som artikel 4 i 2001 års protokoll till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp (2001/C 326/01). Bestämmelsen i protokollet har genomförts i Sverige genom att det i de olika lagarna på finansmarknadsområdet som innehåller regler om uppgiftsskyldighet i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp införts bestämmelser om meddelandeförbud och uppgiftsskyldighet. Bestämmelser om uppgiftsskyldighet har införts i 9 kap. 12 § försäkringsrörelselagen (2010:2043), 8 kap. 2 a § lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, 2 kap. 20 § lagen (2004:46) om värdepappersfonder, 1 kap. 11 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 6 kap. 8 § lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat, 6 kap. 11 § lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag, 1 kap. 12 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden, 3 kap. 14 § lagen (2010:751) om betaltjänster, 3 kap. 14 § lagen (2011:755) om elektroniska pengar och 8 kap. 25 § lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder. I dessa

³⁵ Prop. 2003/04:7, s. 154 f.

lagar finns även bestämmelser om meddelandeförbud och ansvarsbestämmelser för den som bryter mot ett sådant förbud. En hänvisning till dessa bestämmelser har samtidigt införts i LIRB (5 kap. 10 §).

Uppgiftsskyldigeten gäller enligt nämnda författningar i ärenden om *rättslig hjälp* i brottmål. Uttryckssättet har en vedertagen innebörd, och används både i den svenska lagstiftningen och i doktrinen för att beteckna det traditionella rättsliga samarbetet. För att tydliggöra att även ärenden enligt den nya lagen ska omfattas bör nämnda bestämmelser kompletteras med en sådan upplysning.

Artikel 20 innehåller en hänvisning till dataskyddsrambeslutet och föreskriver att endast behöriga personer ska ha tillgång till enskildas personuppgifter. Rambeslutet har genomförts i Sverige genom bl.a. lag (2013:329) med vissa bestämmelser om skydd för personuppgifter vid polissamarbete och straffrättsligt samarbete inom Europeiska unionen och tillhörande förordning (2013:343). Lagen gäller när personuppgifter, inom ramen för polissamarbete eller straffrättsligt samarbete, förs över från en medlemsstat till en annan och behandlas i verksamhet som har till syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller beivra brott eller att verkställa straffrättsliga påföljder (2 §). Myndigheter som omfattas av lagens tillämpningsområde är bland annat åklagare, polis och allmänna domstolar.³⁶ Vid dessa myndigheter finns det även andra författningar som reglerar behandlingen av personuppgifter.³⁷

Nämnda bestämmelser gäller för den personuppgiftsbehandling som sker inom ramen för handläggningen av en europeisk utredningsorder. Föreskrifterna i artikel 20 i direktivet påkallar därför inte några särskilda lagregler.

³⁶Prop. 2012/13:73, s. 62.

³⁷Bl.a. personuppgiftslagen (1998:204), förordningen (2006:937) om behandling av personuppgifter inom åklagarväsendet och polisdatalagen (2010:361).

8.4.5 Kostnader

Bedömning: Frågor om handläggning av återkrav av kostnader behöver inte regleras i lag.

En särskild fråga med anknytning till förfaranderegler kring erkännande och verkställighet av en utredningsorder är vilken stat som ska stå för kostnader i anledning av verkställandet av den begärda åtgärden.

Direktivet innehåller bestämmelser som reglerar detta kostnadsansvar (artikel 21). Huvudregeln är, i likhet med vad som gäller i de internationella avtal som Sverige ingått rörande rättslig hjälp i brottmål, att det är den verkställande staten som ska stå för ordinarie kostnader till följd av verkställigheten av en åtgärd. Om den verkställande myndigheten anser att kostnaderna för verkställighet av utredningsordern kan bli exceptionellt höga, föreskrivs i punkten 2 en informations- och samrådsskyldighet med den utfärdande myndigheten. Den utfärdande myndigheten får, enligt punkten 3 i undantagsfall när någon överenskommelse inte kan nås, besluta att helt eller delvis återkalla utredningsordern eller bära den del av kostnaderna som anses vara exceptionellt hög.

I artikel 22.10 och 23.3 föreskrivs att kostnader som uppstår i samband med överförandet av en frihetsberövad person till och från den utfärdande staten ska bäras av den staten. Enligt artikel 30.8. ska kostnader som uppstår i samband med transkribering, avkodning och dekryptering av avlyssnade meddelanden bäras av den utfärdande staten.

Bestämmelser om kostnader i anledning av en europeisk utredningsorder kan ges i förordningsform.

En särskild fråga är om Justitiedepartementet även fortsättningsvis ska vara behörig att besluta i ärenden om kostnadskrav.

Enligt 9 § förordningen (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål ska krav på återbetalning av kostnader ges in till Justitiedepartementet för vidarebefordran till den utländska myndigheten. En liknande lösning har valts vid genomförande av en bestämmelse om återkrav av extraordinära kostnader i förverkanderambeslutet. Den behöriga myndigheten ska enligt 3 kap. 11 § förordningen (2011:578) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen tillsammans med eget

yttrande i kostnadsfrågan överlämna handlingarna i ärendet till Regeringskansliet för vidare åtgärder.

Intresset av enhetlighet talar för att nuvarande ordning med Justitiedepartementet som behörigt organ att handlägga kostnadsfrågor ska behållas. Även denna fråga kan regleras i förordning.

Åklagare eller domstol som verkställer en utredningsorder bör alltså, när det finns anledning att anta att kostnaderna för verkställighet av en utredningsorder kommer att vara exceptionellt höga, initiera kontakter med den andra myndigheten och föreslå en lämplig fördelning av kostnaderna för att därigenom bereda den andra statens myndighet möjlighet att ta ställning till om huruvida ordern ska verkställas trots de förväntade höga kostnaderna eller återkallas. Tanken är dock att detta ska ske sällan och endast då det rör sig om exceptionella kostnader. När Sverige agerar som verkställande stat bör det ske i undantagsfall och röra större belopp. Om åtgärden vidtas och det finns skäl att kräva tillbaka kostnader, ska de handlingar som behövs för att kunna bedöma saken överlämnas till Justitiedepartementet för fortsatt handläggning.

Domstolen eller åklagaren bör på samma sätt överlämna ärendet till Justitiedepartementet när en annan stat begär ersättning för sina kostnader.

8.4.6 Uppgifter i belastningsregistret

Förslag: Åklagaren och domstolen ska vid utredning och prövning av ärenden enligt lagen ha tillgång till uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret enligt vad som är föreskrivet om tillgång till sådana uppgifter i verksamhet hos åklagarmyndighet för beslut om förundersökning och åtal och hos allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd.

Enligt vad som föreslås här ska domstol och åklagare vägra att erkänna och verkställa en utredningsorder om det har meddelats dom eller beslut för samma gärning i Sverige. Uppskov med erkännande och verkställighet ska vidare, enligt den bedömning som görs här, kunna meddelas bl.a. om en verkställighet skulle inverka menligt på en pågående utredning om eller lagföring för brott som. Uppgifter ut misstankes- och belastningsregister kan vara avgörande för att

domstolen eller åklagaren ska kunna bedöma om det på grund av tidigare dom finns hinder mot meddelande av verkställbarhetsförklaring eller om det finns skäl att skjuta upp verkställigheten. Denna typ av prövning kan inte hänföras till sådan verksamhet som anges i 2 § lagen (1998:620) om belastningsregister eller 2 § lagen (1998:621) om misstankeregister dvs. verksamhet hos åklagarmyndigheter för beslut om förundersökning och åtal respektive verksamhet hos allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd. Det bör därför införas bestämmelser som gör det möjligt för åklagare och domstol som handlägger ett ärende enligt den nya lagen att inhämta uppgifter ur dessa register. Denna möjlighet bör framgå av en bestämmelse i den nya lagen.

8.4.7 Upphävande av verkställbarhetsförklaring

Förslag: En verkställbarhetsförklaring ska upphävas om åtgärden inte får eller inte kan verkställas i Sverige eller om utredningsordern har återkallats. Den åklagare eller domstol som har meddelat eller fastställt verkställbarhetsförklaringen ska vara behörig att upphäva den.

Direktivet behandlar inte uttryckligen frågan om vad som gäller när den verkställande staten först beslutar att erkänna och verkställa en utredningsorder för att därefter upptäcka att den, av någon orsak, inte är möjlig att verkställa eller när det visar sig att verkställighet inte längre är nödvändig. Det är emellertid en självklarhet att en verkställbarhetsförklaring ska kunna upphävas om förutsättningarna har ändrats sedan den utfärdats men innan verkställighet har skett.

Skälen till att upphäva en verkställbarhetsförklaring kan vara flera. Ett skäl kan vara att det efter förklaringen har meddelats kommer fram uppgifter som inte tidigare varit kända och som innebär att någon förklaring inte skulle ha meddelats om de varit kända vid denna tidpunkt. Nya omständigheter kan framkomma som skulle ha resulterat i en annan bedömning av de vägransgrunder som ska prövas, t.ex. om det visar sig att det finns en tidigare dom avseende samma brott som avses i utredningsordern. Verk-

ställbarhetsförklaringen måste på samma sätt kunna upphävas om utredningsordern har återkallats.

I de fall rätten har meddelat eller fastställt verkställbarhetsförklaringen och det därefter blir aktuellt att upphäva förklaringen bör endast rätten vara behörig att upphäva förklaringen om det innebär en omprövning av de grunder som var aktuella när domstolen fastställde förklaringen. För övriga fall bör åklagaren besluta om att upphäva verkställbarhetsförklaringen.

Ett beslut att upphäva en verkställbarhetsförklaring har i princip samma effekt som ett beslut att inte meddela en verkställbarhetsförklaring. Av direktivet följer en skyldighet att informera den andra statens myndighet om varje beslut att inte erkänna och verkställa en utredningsorder.

Om en verkställbarhetsförklaring upphävs ska eventuella verkställighetsåtgärder som vidtagits här i landet såvitt möjligt återgå. Har verkställbarhetsförklaringen upphävts endast till viss del, ska de verkställighetsåtgärder som vidtagits i den delen som upphävts återgå. Återgången av verkställighetsåtgärderna ska således anpassas till upphävandets omfattning.

8.5 Vidtagande av annan typ av åtgärd än den begärda

Förslag: En annan åtgärd än den begärda ska kunna vidtas om den begärda åtgärden är att anse som ett tvångsmedel och inte finns i svensk rätt eller inte hade varit tillgängligt i ett liknande inhemskt ärende. En annan åtgärd ska även kunna vidtas om det resultat som är avsett att uppnås med den begärda åtgärden kan uppnås med en mindre ingripande åtgärd. Om det inte är möjligt att vidta en annan typ av åtgärd, får beslut fattas om att inte erkänna och verkställa utredningsordern.

8.5.1 Direktivets bestämmelser

Artikel 10 innehåller bestämmelser om möjlighet för den verkställande staten att under vissa förutsättningar vidta en annan utredningsåtgärd än den som avses i utredningsordern, och om detta inte är möjligt, att vägra erkänna och verkställa en utredningsorder. En

annan typ av åtgärd kan enligt punkten 1 vidtas om den angivna åtgärden inte finns i nationell rätt eller inte skulle vara tillgänglig i ett liknande inhemskt ärende. Begreppet tillgänglighet förklaras i skäl 10. Det kan enligt exemplifieringen där avse situationer när den begärda utredningsåtgärden enbart kan vidtas om brottet är av en viss svårhetsgrad, om det föreligger en viss grad av brottsmisstanke eller om den berörda personen har gett sitt samtycke.

I artikel 10.2 räknas upp undantag från bestämmelsen i punkten 1, dvs. åtgärder som alltid ska vara tillgängliga i den verkställande statens lagstiftning. Vägransgrunderna i artikel 11 ska dock, med undantag av punkterna g och h, kunna tillämpas även beträffande dessa åtgärder (se artikel 11.2).

Den verkställande myndigheten får enligt artikel 10.3 också välja en annan typ av utredningsåtgärd, om denna i lägre grad inkräktar på den berörda personens integritet, men som ändå ger samma resultat som den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern.

I punkten 4 föreskrivs en informationsskyldighet gentemot den utfärdande staten i de fall som avses i punkterna 1 och 3.

Av punkten 5 följer att erkännande och verkställighet av en utredningsorder kan vägras om den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern inte finns eller inte är tillgängligt i ärenden av det aktuella slaget och det inte heller finns någon annan utredningsåtgärd som skulle ge samma resultat som den begärda.

8.5.2 Överväganden

Vid genomförande av artikeln bör redan inledningsvis identifieras de typer av utredningsåtgärder som faller inom respektive utanför bestämmelsens tillämpningsområde, dvs. åtgärder som ska respektive inte ska kunna ersättas med en annan typ av åtgärd.

I artikel 10.2 räknas upp ett antal åtgärdstyper som alltid ska finnas tillgängliga i den verkställande staten, dvs. vars tillämpning inte får vara förbehållen till vissa typer av brott, viss grad av misstanke, osv. Medlemsstaterna åtar sig att i dessa fall, och förutsatt att erkännande och verkställighet inte ska vägras med stöd av någon annan bestämmelse i direktivet, att se till att verkställa den begärda åtgärden och inte tillämpa de eventuella förutsättningar eller förbehåll som gäller för åtgärden enligt nationell rätt. Enligt

artikel 10.2.d gäller detta inte åtgärder som inte är att betrakta som tvångsmedel.

En rimlig motsatstolkning av artikel 10.2.d är att åtgärder som faller utanför den nationella definitionen av tvångsåtgärder alltid ska kunna tillhandahållas. Om frågan är om en tvångsåtgärd, och åtgärden inte finns eller inte kan vidtas i den aktuella situationen, ska däremot möjligheten att vidta en alternativ åtgärd undersökas. Om det inte finns någon alternativ åtgärd som skulle ge samma resultat, kan erkännande och verkställighet av utredningsordern vägras (se artikel 10.1 och 10.5).

I svensk rätt finns ingen definition av vad som är en tvångsåtgärd. Med *straffprocessuellt tvångsmedel* brukar man beteckna sådana direkta ingripanden mot person eller egendom som företas i myndighetsutövning och som utgör intrång i någons rättssfär.³⁸ Om den åtgärd som begärs ryms inom denna definition men inte finns i den svenska rättsordningen, ska enligt bestämmelsen en annan åtgärd kunna vidtas (jfr artikel 10.1.a). Möjligheten att vidta en annan åtgärd ska också övervägas i de fall åtgärden finns i svensk rättsordning men är omgärdad av speciella villkor för att kunna användas, och dessa villkor inte är uppfyllda.

Med tillgänglighet i artikel 10.1.b avses som framgått situationer när den begärda åtgärden enbart kan vidtas om brottet är av en viss svårhetsgrad, om det föreligger en viss grad av brottsmisstanke eller om den berörda personen har gett sitt samtycke. Att upprätthålla villkor som berör brottets svårhetsgrad när åtgärden ska vidtas på begäran av annan stat innebär i många fall ett krav på dubbel straffbarhet. Frågan om när sådant krav ska ställas har behandlats i avsnitt 8.2.6. I de fall krav på dubbel straffbarhet ställs i den nya lagen beträffande den åtgärd som begärs i utredningsordern, bör frågan om vidtagande av en annan typ av åtgärd kunna övervägas. Om några likvärdiga alternativ inte finns, ska erkännande och verkställighet av utredningsordern vägras. Alternativa åtgärder bör även övervägas när verkställighet skulle kunna vägras med stöd av bestämmelsen i artikel 11.1.h där det talas om brott som enligt den verkställande statens lagstiftning är belagda med visst minimistraff, ett rekvirit som motsvaras av termen *brott av en viss svårhetsgrad* i skäl 10.

³⁸ Gunnel Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel*, 2012, s. 5 f.

De svenska materiella bestämmelserna om tvångsmedel i brottmål bygger på förutsättningen att brott av viss svårhetsgrad har begåtts och innehåller inte sällan krav på att viss grad av misstanke föreligger. Vad gäller andra typer av åtgärder än tvångsåtgärder ställs däremot inte några krav i svensk rätt på att brottet ska vara av en viss svårhetsgrad. Däremot ställs det krav på viss grad av misstanke även beträffande andra åtgärder än tvångsåtgärder. Förhör ska exempelvis kunna hållas med var och en som *antages* lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23 kap. 6 § RB). Uttrycket *antages* eller *kan antas* är ett beviskrav som anses vara de lägsta i processrätten och avser sannolikheten att ett brott har begåtts. Kravet innebär inte att personen bevisligen har sådana upplysningar att lämna, men det ska finnas någon konkret omständighet som tyder på detta.³⁹ Samma grad av misstanke, *anledning anta*, måste vara uppnådd för att inleda förundersökning i Sverige (23 kap. 1 § RB). Detta är en mycket låg grad av misstanke men förutsätter att det finns en konkret misstanke om brott. Även beträffande rättsmedicinsk undersökning av avliden ställs upp beviskrav – enligt 13 § lagen (1995:832) om obduktion m.m. får en sådan undersökning göras om den kan antas vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall som inträffat under sådana omständigheter att det *inte skäligen kan bortses från* möjligheten att dödsfallet har samband med ett brott. Även detta är en mycket låg grad av misstanke, som avser situationer där övervägande skäl talar för att brott inte ligger bakom dödsfallet men där det ändå föreligger omständigheter som inger visst tvivel.⁴⁰

Direktivets bestämmelse innebär att krav av detta slag inte får upprätthållas när åtgärder som inte kan betecknas som tvångsmedel begärs i en utredningsorder. Frågeställningen torde dock, i varje fall för svenskt vidkommande, endast vara av akademiskt intresse. I praktiken torde det alltid kunna tas för givet att den låga grad av misstanke som krävs för åtgärder som inte betecknas som tvångsåtgärder är uppnådd när en utredningsorder utfärdas i utlandet för vidtagande av åtgärder av nämnda slag i Sverige.

Vad sedan gäller övriga i artikel 10.2 omnämnda åtgärder kan följande konstateras. Det finns ingenting i den svenska rätts-

³⁹ Thomas Bring, Christian Diesen, Förundersökning, 2009, s. 311 f.

⁴⁰ Prop. 1994/95:148, s. 60.

ordningen som hindrar att uppgifter eller annan bevisning som redan finns tillgängliga för den verkställande myndigheten och som hade kunnat inhämtas i en motsvarande situation under en förundersökning eller rättegång i Sverige lämnas ut till den utfärdande myndigheten i den andra staten. För hållande av förhör ställs, utöver nämnda beviskrav, inte heller upp några särskilda förutsättningar.

Bestämmelser som anger när en operatör är skyldig att lämna ut uppgifter om abonnemang⁴¹ finns i 6 kap. 22 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation. Den som tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst och då har fått del av eller tillgång till uppgift om abonnemang är enligt bestämmelsen skyldig att på begäran lämna uppgiften till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som ska ingripa mot ett misstänkt brott. Skyldigheten att lämna ut uppgifterna gäller generellt och är således inte begränsad till brott av viss svårhet eller viss grad av misstanke.

Uppgifter från databaser som polisen eller andra rättsliga myndigheter har direkt tillgång till ska också kunna tillhandahållas utan några särskilda förbehåll. Vilka databaser som avses är inte helt klargjort i direktivet. Rättsområdet regleras av en rad EU-rättsakter och det har på senare tid skett en omfattande samordning av insatserna på detta område.⁴² Det torde exempelvis inte bli aktuellt att utfärda en utredningsorder för att få tillgång till uppgifter ur belastningsregistret med stöd av rådets rambeslut 2009/315/RIF [12 a § lagen (1998:620) om belastningsregister]. Frågan har behandlats under avsnitt 6.2.

Skyldigheten att dela med sig av uppgifter ur databaser inskränker sig till sådana databaser som är direkt tillgängliga för den verkställande myndigheten. Åklagaren, som kommer att vara behörig att handlägga inkommande utredningsorder avseende åtgärder un-

⁴¹ Numera får det anses stå klart att IP-nummer är att betrakta som en uppgift om abonnemang (se prop. 2011/12:55, s. 101).

⁴² Se t.ex. rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll, EUT L 93, 7.4.2009, s. 23 (Celex 32009F0315) och rådets rambeslut 2008/977/RIF av den 27 november 2008 om skydd av personuppgifter som behandlas inom ramen för polissamarbete och straffrättsligt samarbete, (dataskyddsrambeslutet), EUT L 350, 30.12.2008, s. 60 (Celex 32008F0977).

der en förundersökning, har inte direkt tillgång till alla polisens databaser. I många fall bör dock en intern rekvirering av uppgifterna kunna ske för att tillmötesgå en begäran avseende översändande av uppgifter från sådana databaser.

Bestämmelsen i direktivet ålägger inte medlemsstaterna att inrätta särskilda mekanismer för utlämnande av uppgifter från databaser. Innebörden i bestämmelsen är i stället att en utredningsorder avseende inhämtande av uppgifter från databaser inte ska kunna verkställas genom vidtagande av en annan typ av åtgärd.

Det får anses vara oklart vilken räckvidd artikel 11.2 har. Frågan är t.ex. om det föreligger en skyldighet att verkställa en begärd åtgärd, som inte kan anses falla in under den vedertagna avgränsningen av tvångsåtgärder, och som inte regleras i svensk rätt och inte förekommer i ett svenskt förfarande. Av lydelsen att bedöma är avsikten att en sådan skyldighet i princip föreligger. Frågan om den begärda åtgärden kan vidtas i Sverige eller inte bör kunna avgöras från fall till fall, med beaktande av vägransgrunderna och ytterst med stöd av bestämmelsen i artikel 9.2. Det ska tilläggas att möjlighet för en svensk åklagare att besluta om åtgärd som inte regleras i svensk rätt finns enligt LIRB redan i dag (1 kap. 2 § andra stycket).

Enligt artikel 10.3 får en annan åtgärd vidtas än den begärda om det önskade resultatet kan uppnås med en mindre ingripande åtgärd. Det torde i det närmaste vara en självklarhet att husrannsakan inte ska behöva vidtas om det står klart att den bevisning som efterfrågas kan inhämtas på annat sätt, t.ex. genom att den ställs till polisens förfogande frivilligt.

Sammanfattningsvis bör i den nya lagen införas en bestämmelse om möjlighet att vidta en annan typ av åtgärd än den som begärs i utredningsordern. En annan åtgärd än den begärda ska således kunna vidtas om den begärda åtgärden är att anse som ett tvångsmedel och inte finns i svensk rätt eller inte hade varit tillgängligt i ett liknande inhemskt ärende. En annan åtgärd ska även kunna vidtas om det resultat som är avsett att uppnås med den begärda åtgärden kan uppnås med en mindre ingripande åtgärd. Om det inte är möjligt att vidta en annan typ av åtgärd, ska erkännande och verkställighet av utredningsordern vägras. Den i artikeln föreskrivna underrättelseskyldigheten kan regleras i förordning.

8.6 Särskilda förfaranden och formaliteter, m.m.

Förslag: En begäran om att ett visst förfarande ska tillämpas vid verkställighet av den begärda åtgärden ska tillgodoses om inte förfarandet strider mot grundläggande principer i den svenska rättsordningen.

Den som ska fullgöra något enligt lagen har rätt att vägra göra det om det finns stöd för det i antingen den verkställande eller den utfärdande statens lagstiftning.

Vid behov ska biträde av tolk anlitas vid verkställighet av en åtgärd enligt lagen.

8.6.1 Särskilda förfaranden

Direktivets bestämmelser och nuvarande ordning

I artikel 9.2 föreskrivs att den verkställande myndigheten ska rätta sig efter de särskilda formaliteter och förfaranden som uttryckligen anges av den utfärdande myndigheten, om inte annat föreskrivs i direktivet och under förutsättning att sådana formaliteter och förfaranden inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den verkställande staten. I artikel 16.2.c föreskrivs en skyldighet för den verkställande myndigheten att informera den utfärdande myndigheten om det i det enskilda fallet har beslutats att särskilda formaliteter och förfaranden enligt artikel 9 inte kan iakttas.

LIRB innehåller en generell bestämmelse med innebörden att en begäran om tillämpning av ett visst förfarande ska tillgodoses om inte det begärda förfarandet strider mot grundläggande rättsprinciper i den svenska rättsordningen (2 kap. 11 §). Vid tillkomsten av denna bestämmelse har frågan om att på begäran tillämpa av en annan stats förfaranderegler diskuterats utförligt.⁴³

En bevisupptagning i främmande stat innebär ur den ansökande statens synvinkel att en del av processmaterialet tillförs målet genom utländska myndigheter och under en annan processordning än den som styr resten av förfarandet. Om bevisupptagningen kan genomföras på ett sätt som, så långt det är möjligt, stämmer överens med den ansökande statens rättsordning minskar typiskt sett de olägenheter som en

⁴³ Se prop. 1999/2000:61, s. 98 ff.

bevisupptagning i en annan stat är förenad med. Ur den anmodade statens synvinkel är det naturligt att se bevisupptagningen som en del av det utländska förfarandet. Ett praktiskt exempel är att den ansökande statens lagstiftning kräver att den som berörs av den begärda åtgärden måste beredas tillfälle att yttra sig innan åtgärden beslutas, t.ex. att vissa handlingar skall företas, för att den aktuella handlingen skall kunna åberopas som bevis i domstol i den ansökande staten.⁴⁴

Vad gäller bestämmelsens tillämpningsområde, dvs. var gränsen går för vilka förfaranden som bör vägras respektive accepteras, har regeringen uttalat att utgångspunkten bör vara att den ansökande statens begäran om ett visst förfarande normalt ska följas och att det endast i undantagsfall, som närmast är av ordre public-karaktär, bör förekomma att det begärda förfarandet vägras. Regeringen har vidare uttalat att den svenska regleringen, eller avsaknaden av reglering, på området saknar betydelse så länge det begärda förfarandet inte kolliderar med de principer som den svenska regleringen vilar på. Det innebär enligt förarbetsuttalandena att den omständigheten att ett visst begärt förfarande är reglerat på annat sätt i Sverige, är förbjudet i Sverige eller är helt oreglerat i svensk rätt inte ger några egentliga fingervisningar om förfarandet kan tillämpas eller inte. Enligt vad som har uttalats beror svaret i stället av vad slags förfarande som begärs och hur det förhåller sig till mer grundläggande principer som den svenska rättsordningen kan sägas utgå från.

Som exempel på situationer där det begärda förfarandet kan och ska tillämpas trots att det avviker från svensk lag nämns i propositionen att den andra staten begär att ett visst förfarande ska tillämpas när ed avläggs, t.ex. att eden ska formuleras på visst sätt eller att eden ska avläggas efter i stället för före vittnesmålet. Ett sådant förfarande strider enligt vad som har uttalats inte mot någon grundläggande princip för den svenska rättsordningen och ska tillämpas om den ansökande staten begär det, trots att det i och för sig strider mot svensk lag.

Som exempel på förfarande som inte är reglerat men som ger uttryck för en viktig grundläggande princip i den svenska rättsordningen nämns i propositionen förbudet att höra en misstänkt eller tilltalad under ed. Den grundläggande princip som förfarandet är ett uttryck för är den att en person inte ska straffas för att han för-

⁴⁴ A. prop. s. 99.

söker skydda sig själv. En begäran om att en misstänkt ska höras inför svensk domstol under ed ska enligt vad regeringen har uttalat vägras. Som ett ytterligare skäl för att vägra att godta en sådan begäran nämns att det för menedsansvar förutsätts att skyldigheten att avlägga ed följer av lag (*лага ed*) samtidigt som svensk domstol inte bör ålägga någon att avge sin utsaga under en ed som inte kan grunda straffansvar enligt svensk rätt.

Samma skäl, dvs. att något straffansvar inte kan utkrävas vid svensk domstol, anförs för att inte följa en begäran om att höra en målsägande under ed inför svensk domstol. Som en annan begränsning av möjligheterna att höra en målsägande inför svensk domstol nämns i förarbetena att det inte är möjligt att tvinga en målsägande att lämna sin berättelse, eftersom 36 kap. 21 § RB endast är tillämplig på vittnen och det saknas även möjlighet att hämta en målsägande till bevisupptagning utom huvudförhandling.

Av flera skäl, bl.a. att ed endast kan avläggas inför domstol och att skyldighet att avlägga ed ska följa av lag för att grunda menedsansvar, anges i förarbetena att en begäran om att ett åklagarlett förhör under förundersökningen ska ske under ed inte kan godtas.

Slutligen nämns att ett förfarande som strider mot regeringsformen eller Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna aldrig kan tillämpas.

Överväganden

Det aktuella direktivet vilar som tidigare utvecklats på principen om ömsesidigt erkännande. Frågan är om denna princip påbjuder ett annat förhållningssätt till förfaranden som är främmande för den svenska rättsordningen än det som förordats i förarbetena till LIRB.

Det kan inledningsvis konstateras att själva lydelsen i bestämmelsen i direktivet är förenligt med hur bestämmelsen i LIRB i dag är utformad – ett begärt förfarande behöver enligt artikel 9.2 inte tillämpas om det strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den verkställande staten. På samma sätt som vad gäller vägransgrunder är det en sak för varje medlemsstat att bestämma i vilken utsträckning möjligheten att vägra tillämpa ett visst förfarande som

strider mot grundläggande rättsprinciper i den egna staten ska utnyttjas.

Det borde även fortsättningsvis stå klart att förfaranden som avviker från den svenska processens normala ordning som huvudregel ska godtas. Den omständigheten att ett visst begärt förfarande är reglerat på annat sätt i Sverige, är förbjudet i Sverige eller är helt oreglerat i svensk rätt borde även i fortsättningen vara utan betydelse vid bedömningen av huruvida förfarandet ska tillämpas eller inte. Det avgörande borde vara hur det begärda förfarandet förhåller sig till grundläggande principer som den svenska rättsordningen kan sägas utgå från. Ett förbehåll som avser förfaranden som strider mot någon grundläggande princip i den svenska rättsordningen bör alltså enligt den bedömning som görs här även fortsättningsvis göras. Frågan är vilken innebörd förbehållet ska ges, dvs. var gränsen för vilka förfaranden som bör vägras respektive accepteras går.

Principen om ömsesidigt erkännande förutsätter, som namnet antyder, ett reciprokt godtagande av och förtroende för varandras rättssystem. Av ömsesidigheten borde följande att Sverige, för att med fog kunna förutse att särskilda förfaranden som bygger på svenska grundläggande principer iaktas i utlandet när en utredningsorder verkställs, bör tillämpa sina ordre public-förbehåll med största restriktivitet och i möjligaste mån tillämpa utländska förfaranden även när dessa inte är helt förenliga med svenska principer. En tillämpning av förbehållet bör komma i fråga bara om tillämpningen av det särskilda förfarandet skulle innebära en kränkning av en grundläggande princip i den svenska rättsordningen. Denna kränkning måste innebära ett klart åsidosättande av en rättsprincip eller en rättighet som är grundläggande i den nationella rättsordningen.

Förbudet att höra en misstänkt eller tilltalad under ed är i svensk rätt utan tvivel en sådan grundläggande princip som inte ska få åsidosättas. Detta innebär att en misstänkt eller tilltalad inte bör tillåtas lämna sin berättelse under ed när förhör med honom eller henne hålls i svensk domstol. En begäran från svensk åklagare eller domstol att förhör med en misstänkt eller tilltalad ska hållas med åsidosättande av i den verkställande staten föreskriven skyldighet att avlägga ed kommer emellertid inte alltid att tillgodoses. Skyldigheten att avlägga ed kan i den andra staten följande av en grundläggande princip som inte kan sättas ur spel. Även om konsekvenserna

av ett upprätthållande av inhemska principer av ordre public-karaktär således kan ge oönskade effekter i det utländska förfarandet finns det goda skäl till att inte medverka till förfaranden som strider mot grundläggande rättsliga principer. Svensk åklagare eller domstol bör enligt den bedömning som görs här även fortsättningsvis kunna avslå en utländsk begäran om att hålla förhör med en misstänkt eller tilltalad under ed. Motsvarande bedömning görs vad gäller begäran om edgång under åklagarledda förhör under förundersökning och förfaranden som får anses innebära en kränkning av rättigheter som skyddas genom regeringsformen eller Europakonventionen.

Vad gäller förhör med målsägande är situationen en annan. Det svenska förbudet mot att höra målsägande under ed i en rättegång kan inte anses följa av någon grundläggande rättsprincip, även om det är förenat med sådana principer. Målsägandeförhör under ed är enligt det nu rådande synsättet uteslutet med hänsyn till menedsansvarets utformning med hänsyn till att en målsägande kan inte dömas för mened.

Högsta domstolen har i ett avgörande från 1984⁴⁵ där en tingsrätt, för att tillmötesgå en begäran från utländsk domstol, låtit parter under ed bekräfta riktigheten av tidigare gjorda och i skrift nedtecknade utsagor, uttalat att det möter allvarliga betänkligheter att låta utsagor beedigas inför svensk domstol utan att förutsättningar för menedsansvar föreligger. Det är enligt vad högsta domstolen har uttalat den med mened förenade straffsanktionen som ger uppgifter lämnade under ed en särskild trovärdighet. Högsta domstolen har konstaterat att det är ägnat att minska den allmänna respekten för edgången inför domstol att anordna edsavläggelse utan menedsansvar och menat att ett självklart krav dessutom skulle vara att den utländska domstolen underrättas om att den som avlagt ed inte är underkastad menedsansvar enligt svensk lag.

En omständighet som talar för att låta målsägande på begäran av en utländsk domstol avlägga ed är att det kan antas att möjligheterna skulle öka för att tillgodose en svensk begäran om att höra en målsägande med åsidosättande av eventuella krav på edgång som föreskrivs i den andra statens rättsordning.

⁴⁵ NJA 1984 s. 851.

Förfarandet skulle emellertid vara en ren formalitet och skulle, i linje med vad HD har uttalat, minska respekten för edgången inför domstol. Edsavläggelse skulle dessutom förutsätta frivillighet från målsägandens sida och enligt svensk rätt är det inte möjligt att tvinga en målsägande att avlägga utsaga vilket är ett utflöde av legalitetsprincipen. Det kan vidare ifrågasättas om en utländsk domstol har intresse av en edsavläggelse som inte är förenat med straffansvar, även om detta i första hand är en fråga för den utländska domstolen att bedöma.

Vid en sammanvägning av de skäl som talar för och emot att låta målsägande avlägga ed utan något straffansvar vid bevisupptagning åt utländsk domstol görs här bedömningen att någon sådan möjlighet inte bör finnas. En begäran i en utredningsorder om att någon som enligt den svenska rättsordningen är att betrakta som målsägande ska avlägga sin utsaga under ed bör således inte kunna tillgodoses.

8.6.2 Rätt att vägra fullgöra något enligt lagen

I LIRB finns i dag en generell bestämmelse som innebär att den som ska höras eller annars fullgöra något enligt lagen har rätt att vägra om det finns stöd för det antingen i svensk lag eller i den andra statens lag (2 kap. 12 §).

En bestämmelse med motsvarande innebörd men snävare räckvidd finns i det nu aktuella direktivet. Artikel 24.5.e inskränker sig till rätten att vägra vittna, och avser således inte andra typer av utredningsåtgärder. Den omständigheten att det finns stöd i lagstiftningen för att kunna vägra fullgöra något under en rättprocess innebär att det saknas sanktioner mot sådan vägran, varför verkställighet av en utredningsorder avseende åtgärden i fråga inte bör ske. Det är mot denna bakgrund väsentligt att den som ska fullgöra någon åtgärd enligt lagen informeras om sina processuella rättigheter och garanteras en möjlighet att vägra. En bestämmelse, motsvarande nämnda regel i LIRB, bör därför införas i den nya lagen. Bestämmelsen bör i lagen placeras så att den blir generellt tillämplig för samtliga åtgärder. Lagen bör även innehålla en bestämmelse om upplysningsskyldighet om innehållet i den nationella rätten i de fall möjlighet till vägran erbjuds.

8.6.3 Handläggningsspråk

Bestämmelsen i 5 kap. 6 § första stycket RB ger uttryck för huvudregeln att en förhandling inför rätten ska hållas på svenska. Kravet på att en domstolsförhandling ska hållas på svenska bör enligt ett förarbetsuttalande inte utgöra hinder mot att förhör hålls utan tolk med en dansk- eller norskspråkig person, om rätten anser att det kan ske utan någon fara för utredningen.⁴⁶ Det uttalades samtidigt att det inte bör vara helt uteslutet att undantagsvis hålla förhör på något annat språk, t.ex. engelska, om rätten, parterna och eventuella åhörare behärskar det språket.

Med denna utgångspunkt bör det, precis som i LIRB, i lagen lämnas utrymme för att avvika från huvudregeln om att rättegångsspråket i Sverige är svenska och tillåta domstol i det enskilda fallet att bestämma att handläggningen helt eller delvis ska äga rum på ett annat språk. Är handläggningen skriftlig eller sker den vid en förhandling bakom stängda dörrar finns det större utrymme att tillämpa bestämmelsen. Vid offentliga förhandlingar är utrymmet för att tillämpa bestämmelsen begränsat (jfr. JO 1995/96 s. 82). Finns det åhörare bör det, med hänsyn till principen om att förhandlingar i domstol ska vara offentliga, finnas möjlighet till tolkning för att förhandlingen ska kunna ske på annat språk än svenska.

Det krävs inga särskilda regler för att åklagare ska kunna handlägga ärendet på t.ex. engelska.

Av skäl 15 i direktivet framgår att medlemsstaterna vid genomförandet av direktivet bör ta hänsyn till Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Föreskrifter om skyldighet för den verkställande myndigheten att vid behov anlita biträde av tolk finns även i artikel 24.5.d. I den nya lagen bör införas en bestämmelse där det erinras om att biträde av tolk ska anlitas vid behov vid verkställighet av en åtgärd enligt lagen.

⁴⁶ Prop. 1973:30, s. 71.

9 Närmare om vissa åtgärder

9.1 Allmänna utgångspunkter

Förslag: I den nya lagen ska införas bestämmelser som närmare reglerar förfarandet vid vissa särskilda åtgärder såväl när Sverige är utfärdande stat som när en utländsk utredningsorder ska verkställas här.

Direktivet om en europeisk utredningsorder bygger som tidigare framhållits på grundtanken att prövningen avseende förutsättningarna för och nödvändigheten av en viss utredningsåtgärd ska göras av den utfärdande statens rättsliga myndighet. Detta innebär en avvikelse från den nu gällande ordningen där denna prövning görs i den verkställande staten. Rättslig hjälp lämnas i dag endast om de materiella förutsättningarna för åtgärden är uppfyllda enligt nationell rätt i den verkställande staten. Omvänt innebär detta att svensk åklagare enligt LIRB får ansöka om rättslig hjälp utomlands i den utsträckning den andra staten tillåter det (1 kap. 7 §).

Den ordning som följer av det nu aktuella direktivet innebär att en prövning mot det inhemska regelverket alltid ska föregå utfärdandet av en utredningsorder. Prövningen ska gå ut på att bedöma om åtgärden hade kunnat vidtas om bevisningen hade varit tillgänglig i den utfärdande staten. För att säkerställa detta när Sverige är utfärdande stat måste i den nya lagen, som tidigare konstaterats, införas en generell bestämmelse om att en utredningsorder får utfärdas endast om åtgärden som den avser hade kunnat vidtas under samma förutsättningar här i landet. Vad gäller vissa författningsreglerade åtgärder bör härutöver, för att underlätta tillämpningen av den nya lagen, en hänvisning göras till de bakomliggande materiella svenska reglerna där förutsättningarna för åtgärden anges.

Även direktivet innehåller bestämmelser som riktar sig till den utfärdande staten avseende vissa särskilt angivna åtgärder. Dessa bestämmelser bör också upptas i den nya lagen, eller, i de fall en lagreglering inte är nödvändig, i förordning.

Slutligen kan det, vad gäller vissa typer av åtgärder, finnas behov av förfaranderegler i Sverige sedan den begärda åtgärden har vidtagits i den verkställande medlemsstaten.

För den verkställande statens del föreskrivs i direktivet att en utredningsorder ska verkställas på samma sätt och på samma villkor som om den berörda åtgärden hade begärts av en behörig myndighet i den egna staten (artikel 9.1). För Sveriges del innebär detta att man i vissa fall helt kan luta sig mot det interna regelverket som reglerar åtgärden i fråga, om sådant regelverk finns. Är åtgärden inte författningsreglerad, får den vidtas enligt samma riktlinjer och med beaktande av samma intressen och hänsyn som i ett internt förfarande. Frågan har behandlats i avsnitt 6.5.2. Vad gäller framförallt tvångsmedel finns ett behov av att i lag införa bestämmelser om vilka svenska regler som ska tillämpas, och i förekommande fall, inte tillämpas vid verkställigheten. Även direktivet innehåller vissa bestämmelser om närmare förfaranderegler vid verkställighet av en utredningsorder som behöver författningsreglering.

I detta avsnitt avhandlas vissa frågor avseende några särskilda åtgärder som en svensk utredningsorder ska kunna utfärdas för eller som behöver verkställas i Sverige i anledning av en utredningsorder från en annan medlemsstat.

9.2 Bevisupptagning vid domstol

9.2.1 Utfärdande av en svensk utredningsorder för bevisupptagning vid domstol

Förslag: En utredningsorder ska kunna utfärdas för att bevisning ska tas upp vid en domstol i en annan medlemsstat. Bevisupptagningen får avse syn, skriftlig bevisning och förhör.

Svensk domstol ska kunna utfärda en utredningsorder för att en domstol i en annan medlemsstat ska ta upp bevisning. Sådan bevisupptagning får avse syn och skriftligt bevis men även förhör.

De förutsättningar som gäller enligt RB för bevisupptagning ska vara uppfyllda för att en utredningsorder för bevisupptagning vid utländsk domstol ska kunna utfärdas. Domstolen ska till exempel inte kunna påkalla bevisupptagning utomlands ex officio i de fall där det på grund av bestämmelserna i 35 kap. 6 § RB inte kan hållas bevisupptagning här i landet.

Bevisupptagningen ska, i likhet med vad som gäller för de flesta andra åtgärder, genomföras enligt den verkställande statens lagstiftning. Vad som tidigare sagts om begäran om särskilda förfaranden, framförallt om avläggande av ed eller motsvarande försäkran som eventuellt föreskrivs i den andra staten vid hörande av part i brottmål, bör naturligtvis gälla när en utredningsorder utfärdas för att bevisupptagning ska ske i en annan medlemsstat. I utredningsordern bör alltså anges att tilltalad och målsägande inte ska få höras under ed eller motsvarande sanningsförsäkran. Om det finns anledning att anta att ett vittne som ska höras vid den utländska domstolen är närstående till en part, bör som särskilt förfarande i utredningsordern anges att vittnet ska upplysas om att han eller hon inte är skyldig att avlägga vittnesmål (se 36 kap. 3 och 10 §§ RB). Som ett särskilt förfarande bör även förbudet för närstående till den tilltalade att avlägga ed om de vill vittna anges (36 kap. 13 § RB). Vilka särskilda förfaranden som ska anges i utredningsordern ska bedömas från fall till fall.

9.2.2 Verktällighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för bevisupptagning vid domstol

Förslag: En utredningsorder avseende bevisupptagning vid svensk domstol ska ses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Företrädare för den utfärdande myndigheten ska få delta vid bevisupptagningen och ska, med rättens tillstånd, få ställa frågor till den som hörs. Svensk åklagare ska få delta vid bevisupptagningen.

När en svensk domstol ansvarar för att ta upp bevisning för en annan stats räkning, ska bevisupptagningen genomföras i enlighet med svenska regler. Ärendet ska ses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Regler om sådan bevisupptagning finns i 35 kap. 9 och 11 §§ RB. Enligt den nuvarande ordningen i LIRB får domare

vid den utländska domstolen eller företrädare för den myndighet som begärt bevisupptagningen närvara vid förhöret och får med rättens tillstånd ställa frågor direkt till den som hörs (4 kap. 4 §). Denna ordning bör behållas även vid verkställande av en bevisupptagning enligt en europeisk utredningsorder.

Enligt 4 kap. 5 § LIRB gäller att en svensk åklagare, på begäran av den ansökande myndigheten, ska kunna delta vid bevisupptagningen och bevaka den utländska myndighetens intressen. Vid tillkomsten av LIRB har lagstiftaren ansett att en sådan ordning skulle effektivisera bevisupptagningen. Bestämmelsen har utformats på så sätt att det är den ansökande statens myndighet som avgör om en svensk åklagare ska delta vid bevisupptagningen för att bevaka dess intressen. Det har inte ansetts lämpligt eller möjligt att närmare reglera på vad sätt åklagaren ska ta till vara den utländska myndighetens intressen. Frågan måste enligt förarbetena i stället klaras ut genom kontakter mellan åklagaren och den ansökande myndigheten i samband med att den utländska myndigheten begär att den ska företrädas vid bevisupptagningen.¹

Möjligheten för den utländska myndigheten att vara företrädd av en svensk åklagare vid bevisupptagningen är avsedd att vara ett alternativ till att myndigheten själv ska behöva vara närvarande vid bevisupptagningen. Eftersom huvudsyftet med direktivet är att effektivisera bevisinhämtningen inom EU bör befintliga instrument som tjänar detta syfte, så långt som möjligt, behållas. Möjligheten att ge svensk åklagare i uppdrag att företräda den utfärdande myndigheten vid bevisupptagningen bör göras tillämplig även vid bevisupptagningar enligt en europeisk utredningsorder. Åklagaren ska ses som ett ombud för den utländska myndigheten och, på samma sätt som om myndigheten hade haft en företrädare närvarande vid bevisupptagningen, tillåtas att på den utfärdande statens vägnar ställa frågor till den som hörs.

Önskemål om särskilda förfaranden bör, med de begränsningar som berörts i avsnitt 8.6, uppfyllas.

¹ Prop. 1999/2000:61, s. 111 f.

9.3 Förhör i samband med förundersökning i brottmål

9.3.1 Utfärdande av en svensk utredningsorder för förhör i samband med förundersökning i brottmål

Bedömning: Åklagare ska kunna utfärda en utredningsorder för att förhör under en förundersökning ska hållas med någon i en annan medlemsstat utan att det införs några särskilda bestämmelser om detta.

Bestämmelser om förhör under förundersökningen finns i framför allt 23 kap. RB och i förundersökningskungörelsen (1947:948).

I 23 kap. 6 § RB föreskrivs att förhör under förundersökningen bör hållas med alla som kan antas kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen. Grundförutsättningen för att kunna hålla förhör med någon under förundersökningen är att det finns någon konkret omständighet som tyder på att personen i fråga har upplysningar av betydelse att lämna. För att kunna utfärda en utredningsorder avseende förhör med någon i utlandet måste denna grundförutsättning för hållande av förhör vara uppfyllt. Någon särskild bestämmelse om detta är inte nödvändig utan skyldigheten att göra denna bedömning får anses följa av den allmänna bestämmelsen om att förutsättningarna för åtgärden enligt svensk rätt ska vara uppfyllda.

Det finns olika sätt att hålla ett förhör under en förundersökning med någon som befinner sig utomlands. Ett sätt är att låta den utländska behöriga myndigheten att genomföra och dokumentera förhöret. Förhör under en förundersökning kan emellertid hållas även över telefon eller genom ljud- och bildöverföring. Frågor om förhör genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring under förundersökningen bör på samma sätt som i LIRB regleras separat i den nya lagen.

Vad gäller frågan om det finns behov för särskilda förfaranden eller för att sätta vissa förfaranderegler i den verkställande staten åt sidan när förhör under förundersökningen ska hållas av den verkställande statens myndighet ska följande framhållas. I avsaknad av andra regler, torde enligt huvudregeln i direktivet gälla att sådana förhör ska genomföras av den verkställande statens myndighet i

enlighet med den statens förfaranderegler. Detta innebär att det i och för sig kan finnas behov för att tillämpa särskilda förfaranden enligt svensk rätt.

En hörnsten i det svenska förfarandet under förundersökningen är att det inte finns någon allmän skyldighet för den som hörs att besvara framställda frågor, eller att göra det sanningsenligt. Någon edgång förekommer inte vid förhör under förundersökningen. Den hörde kan alltså inte straffas för att han eller hon ljugar eller vägrar yttra sig. Sverige bör kunna hävda förbudet mot att höra personer under förundersökningen under ed när förhör ska hållas av utländska myndigheter. En utredningsorder som avser hållande av förhör under förundersökningen bör som regel innehålla en begäran om att förhöret ska hållas utan att den hörde avlägger någon ed eller sanningsförsäkran.

I 23 kap. 11 § RB regleras i vilken utsträckning den misstänkte och hans försvarare får ställa frågor till den som hörs. Bestämmelsen 23 kap. 18 § RB behandlar skyldigheten att vid förhör underätta den misstänkte om misstanken. Tillämpningsföreskrifter, som har utfärdats med stöd av 23 kap. 24 § RB, finns i förundersökningskungörelsen. I denna författning regleras mer detaljerat vad som ska iaktas vid förhör bl.a. vilka uppgifter som protokoll ska innehålla och vilken upplysningsskyldighet som förundersökningsledaren har i samband med förhör. Vidare finns en mer detaljerad reglering kring förhör med barn.

Det skulle enligt den bedömning som görs här vara att gå för långt att införa en generell bestämmelse om att förfarandereglerna i RB och förundersökningskungörelsen alltid ska följas när förhör ska hållas av utländska myndigheter inom ramen för ett svenskt straffrättsligt förfarande. Grundtanken enligt direktivet är som nämnts att den begärda åtgärden ska verkställas enligt den verkställande statens regler. Det får dessutom förutsättas att regelverket, i vart fall vad gäller den misstänktes och brottsoffrets rättigheter under förhör, är harmoniserat inom unionen. Något behov för särskilda förfaranden torde inte finnas. Om det, i det enskilda fallet, skulle göras den bedömningen att någon eller några av de förfaranderegler som anges i förundersökningskungörelsen bör tillämpas vid förhör utomlands, ska detta anges i utredningsordern.

9.3.2 Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för förhör under en förundersökning

Förslag: Företrädare för myndigheten som begärt förhöret ska få närvara vid förhöret och med åklagarens samtycke ställa frågor till den som hörs.

En utredningsorder som avser förhör under en förundersökning ska handläggas av åklagare. Detta följer av den ordning om kompetensfördelning mellan åklagare och domstol vad gäller handläggning av europeisk utredningsorder som föreslås i avsnitt 6.6.3.

Förhöret kan, på samma sätt som vid bevisupptagning vid domstol, genomföras antingen av svensk åklagare enligt svenska regler om förhör, eller av företrädare för den utländska myndigheten genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Om förhöret hålls av den svenska åklagaren ska möjlighet ges för företrädare för den myndighet som begärt förhöret att delta och ställa frågor till den som hörs. En sådan ordning gäller ju i dag enligt LIRB (4 kap. 1 § andra stycket) och enligt vad som har uttalats tidigare bör befintliga mekanismer som effektiviserar samarbetet kring bevisinhämtning behållas.

9.4 Förhör genom ljud- och bildöverföring

9.4.1 Direktivets bestämmelser

Enligt artikel 24.1 får en utredningsorder utfärdas i syfte att höra ett vittne, en sakkunnig eller en misstänkt eller tilltalad person genom ljud- och bildöverföring. Om förhör ska hållas med en misstänkt eller tilltalad person och denna person inte har samtyckt till ett sådant förhör, kan verkställighet av utredningsordern vägras (punkten 2 a). Genom artikel 24.2.b erbjuds möjlighet att vägra verkställa ett förhör genom ljud- och bildöverföring om detta i ett särskilt fall skulle strida mot grundläggande principer i den verkställande statens lagstiftning.

Den utfärdande och den verkställande myndigheten ska enligt punkten 3 enas om de praktiska arrangemangen kring förhöret. Den verkställande myndigheten bör åta sig ansvaret att kalla till för-

hör, informera misstänkta och tilltalade om deras rättigheter, bl.a. om rätten till försvar, och kontrollera identiteten på den person som ska höras. Punkten 4 innehåller bestämmelser om tillhandahållande av teknisk utrustning för genomförande av förhör enligt artikeln.

Enligt artikel 24.5.a ska företrädare för den behöriga myndigheten i den verkställande staten närvara vid förhöret och ha biträde av tolk om det behövs. Företrädaren ska kontrollera identiteten hos den person som ska höras och ansvara för att grundläggande principer i den verkställande statens lagstiftning iakttas vid förhöret. Om det finns behov, ska myndigheterna enligt punkten 5.b enas om skyddsarrangemang för den person som ska höras.

Enligt artikel 24.5.c ska förhöret hållas av eller under ledning av den utfärdande statens behöriga myndighet, i enlighet med den statens lagar. Om det finns behov, ska den verkställande staten se till att tillhandahålla tolk vid förhöret.

Personen som ska höras ska enligt artikel 24.5.e informeras om sina processuella rättigheter enligt den verkställande statens eller den utfärdande statens lagstiftning. Vittnen och sakkunniga får vägra att avge utsaga om sådan rätt tillkommer dem enligt antingen den verkställande eller den utfärdande statens lagstiftning.

Den verkställande myndigheten ska föra protokoll om förhörhet där vissa närmare angivna uppgifter ska antecknas. Protokollet ska tillhandahållas den utfärdande myndigheten.

Enligt artikel 24.7 ska den verkställande statens lagstiftning tillämpas på samma sätt som om förhöret ägde rum i ett nationellt förfarande när någon som enligt den statens lagstiftning är skyldig att avlägga utsaga vägrar att göra detta, eller avger falskt vittnesmål.

9.4.2 Utfärdande av en svensk utredningsorder för förhör genom ljud- och bildöverföring

Förslag och bedömning: Förhör genom ljud- och bildöverföring ska genomföras av svensk domstol i enlighet med bestämmelserna i rättegångsbalken. Om förhör ska hållas med en misstänkt eller tilltalad person, ska i utredningsordern anges att han eller hon har samtyckt till förhör.

Övriga bestämmelser i artikel 24 påkallar inte några särskilda lagregler.

Det engelska uttryck som används i direktivet *hearing by videoconference or other audiovisual transmission* har översatts till svenska som *videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring*. I LIRB används uttrycket videokonferens. Uttrycket ljud- och bildöverföring har en vid och teknikneutral innebörd och används i RB för att beteckna både videokonferens och annan typ av teknik där både bild och ljud överförs. För att inte låsa lagstiftningen till en teknik och ett språkbruk som snabbt kan föråldras bör enligt den bedömning som görs här samma teknikneutrala terminologi som används i RB väljas.

Svensk åklagare eller domstol ska kunna besluta att hålla förhör genom ljud- och bildöverföring med en person som befinner sig i den verkställande staten. En förutsättning för att höra en tilltalad eller misstänkt är att han eller hon har samtyckt till förhøret (artikel 24.2.a). Bristande samtycke kan enligt direktivet utgöra grund för vägran av erkännande och verkställighet. Den svenska utfärdaren bör därför, innan utredningsorder avseende ljud- och bildöverföring med en misstänkt eller tilltalad person utfärdas, försäkra sig om att samtycke föreligger och ange detta i utredningsordern.

Vem som ska anses kunna uppträda som *vittne* definieras inte i direktivet. Det är emellertid sannolikt att hänvisningen till vittnen för de allra flesta stater också anses omfatta personer som enligt svensk rätt är att anse som målsägande. Direktivets vittnesbegrepp bör således tolkas i vid bemärkelse och får anses innefatta målsägande.

I 5 kap. 10 § andra stycket RB regleras under vilka förutsättningar rätten kan besluta om deltagande genom bl.a. ljud- och bildöverföring i rättegång. Av regleringen följer att det är rätten som beslutar i varje enskilt fall om det finns förutsättningar att låta en part eller annan delta genom ljud- och bildöverföring. Bedömningen av huruvida det är lämpligt med inställelse genom ljud- och bildöverföring ska alltså göras med beaktande av lämplighetshänsyn med utgångspunkt av den i Sverige pågående processen (t.ex. kostnader och olägenheter för den som ska höras, säkerhetshänsyn, vilken typ av mål som det är fråga om, vilken roll personen som ska delta har vid sammanträdet, bevisningens art och rättens möjligheter att värdera bevisningen).

I direktivet föreskrivs att förhöret ska genomföras av den utfärdande statens behöriga myndighet i enlighet med den statens regelverk. Svenska regler om genomförande av förhör ska således tillämpas.

Den andra statens myndighet ska informeras om det föreligger tolkbehov. Enligt vad som upplysts vid kontakter med Stockholms tingsrätt är det enligt dagens praxis så gott som alltid den svenska domstolen som har begärt förhöret som anlitar tolk. Några invändningar kan inte riktas mot denna ordning, som således bör kunna fortsätta att tillämpas trots att det i direktivet erbjuds möjlighet att begära att den verkställande staten tillhandahåller tolk vid förhöret. Om den utfärdande myndigheten av någon anledning är förhindrad att anlita tolk, eller om det med hänsyn till omständigheterna framstår som mera ändamålsenligt att tolk utses i den verkställande staten, ska möjligheten enligt direktivet kunna utnyttjas. Om det behövs, ska alltså vid kontakter med den andra statens myndighet, anges att tolk bör biträda vid förhöret. En allmän bestämmelse om möjlighet för domstol och åklagare och domstol att begära biträde av tolk när en åtgärd vidtas i en annan medlemsstat har föreslagits i avsnitt 8.6.3.

Den svenska domstolen eller åklagaren bör även informera den andra statens behöriga myndighet om eventuellt behov av särskilda säkerhetsåtgärder vid förhör. Bestämmelser om denna informationsskyldighet kan ges i förordning.

9.4.3 Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för förhör genom ljud- och bildöverföring

Förslag och bedömning: Utredningsordern får inte erkännas och verkställas om förhör begärs med misstänkt eller tilltalad som inte samtycker till förhöret. Vid handläggningen i tingsrätten ska ärendet ses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Den som ska höras ska kallas till förhöret. Vid förhöret ska protokoll föras som sedan ska överlämnas till den utfärdande statens behöriga myndighet.

Någon särskild vägransgrund med hänvisning till grundläggande principer i svensk rätt behöver inte införas.

Särskilda bestämmelser om förhör genom ljud- och bildöverföring i Sverige ska införas i den nya lagen. Bestämmelserna ska vara tillämpliga såväl vid förhör under rättegång som vid förhör som ska hållas under en förundersökning.

Vad gäller domstolens respektive åklagarens kompetensområde följer av den ordning som föreslås i avsnitt 6.6.3 att en utredningsorder avseende förhör genom ljud- och bildöverföring under rättegång ska handläggas av en tingsrätt medan förhör under en förundersökning ska handläggas av åklagare.

Kravet enligt artikel 24.2.a på samtycke från den misstänkte eller tilltalade för att förhör genom ljud- och bildöverföring ska kunna genomföras bör formuleras som en särskild vägransgrund.

När frågan är om förhör i en rättegång som pågår i en annan stat ska prövningen om huruvida det i det enskilda fallet är lämpligt att hålla förhör genom ljud- och bildöverföring göras i den utfärdande staten. Direktivet tillåter emellertid en begränsad prövning även mot den verkställande statens lagstiftning på det sättet att en utredningsorder avseende förhör genom ljud- och bildöverföring inte behöver verkställas, om det skulle strida mot grundläggande principer i den verkställande statens lagstiftning. Enligt svensk rätt kan det visserligen vara mer eller mindre lämpligt att hålla förhör genom ljud- och bildöverföring beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, som t.ex. vilken typ av mål som det är fråga om, vilken roll förhörspersonen har vid sammanträdet, bevisningens art och rättens möjligheter att värdera bevisningen. Några särskilda typer av mål/brott eller särskilda kategorier av förhörspersoner som är helt undantagna från möjligheten att delta i förhör genom ljud- och bildöverföring förekommer dock inte i svensk rätt. Någon särskild vägransgrund med hänsyn till grundläggande principer i svensk rätt avseende förhör genom ljud- och bildöverföring behöver därför inte införas.

Bestämmelser om handläggningen i tingsrätten ska också införas i den nya lagen. Av artikel 24.3.a och b följer att den verkställande myndigheten bör åta sig att kalla den person som ska höras till förhöret i enlighet med föreskrifterna i den verkställande statens lagstiftning. För att tillgodose detta krav, bör bestämmelser införas i den nya lagen om att ärendet ska ses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Regler om sådan bevisupptagning finns i 35 kap. 9–11 §§ RB. I brottmål gäller reglerna i 45 kap. 13 § samt, genom en hän-

visning i den paragrafens förta stycke, reglerna i 45 kap. 15 §. Kallelse vid vite och förordnande om hämtning eller häktning samt ersättning för rättegångskostnader kan alltså komma i fråga.

Bestämmelsen i 5 kap. 10 § RB innebär att RB:s regler om påföljder vid underlåtenhet att inställa sig vid ett sammanträde ska gälla även den som underlåter att inställa sig till förhör genom ljud- och bildöverföring.

Genom att sammanträdet ses som en bevisupptagning utom huvudförhandling omhändertas direktivets krav på att företrädare för den rättsliga myndigheten i den verkställande staten ska vara närvarande vid förhöret och bevaka att grundläggande rättsprinciper i den inhemska rätten iakttas. Det är även naturligt att en åklagare är närvarande vid förhör genom ljud- och bildöverföring under förundersökningen när detta genomförs i anledning av en europeisk utredningsorder.

Praktiska arrangemang i anledning av förhöret, såsom skyldighet att skicka underrättelser om respektive kallelser till bevisupptagningen bör regleras i lag. I 35 kap. 11 § RB, som reglerar bevisupptagning utom huvudförhandling, finns bestämmelser om skyldighet att föra protokoll vid bevisupptagningen. De särskilda krav på protokollets innehåll m.m. som följer av artikel 24.6 i direktivet bör, för att underlätta tillämpningen, ändå framgå av den nya lagen.

Ansaret enligt artikel 24.5.a att se till att grundläggande rättsprinciper inte sätts åt sidan ska ses i ljuset av att förhöret, som huvudregel, ska genomföras av den utfärdande statens behöriga myndighet i enlighet med den statens lagar (artikel 24.5.c). Detta innebär att förhöret genomförs enligt processuella regler som avviker från de svenska. Varje avvikelse från den svenska processordningen eller tillämpningsföreskrifterna till RB:s regler om förhör ska naturligtvis inte föranleda ingripande från företrädare av den svenska myndigheten. Möjligheten att ingripa ska vara förbehållen sådana avvikelser som kan anses komma i konflikt med svenska principer av ordre public-karaktär. I detta hänseende bör samma typ av överväganden göras som vid bedömning av huruvida en begäran om att ett särskilt förfarande ska iakttas enligt den andra statens rättssystem ska tillgodoses eller inte (se avsnitt 8.6).

En viktig skyddsregel för den som ska höras är rätten att vägra vittna om det finns stöd för det antingen i den utfärdande eller i den verkställande statens lagstiftning (jfr. artikel 24.5.e). Den be-

stämmelse som föreslås om rätt för den som ska fullgöra något enligt lagen att vägra om det finns stöd för det antingen i svensk lag eller i den andra statens lag ska i dessa fall kunna tillämpas (se avsnitt 8.6.2). Artikel 10.5 e och 10.8 i konventionen ålägger dessutom medlemsstaterna att vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att nationella regler om sanktioner vid vittnes vägran att avlägga ed, avge vittnesmål eller besvara en fråga ska tillämpas liksom de nationella straffbestämmelserna om mened (artikel 24.7).

Vid genomförande av 2000 års EU-konvention har frågan om rätten att vägra vittna och om straffansvar för mened diskuterats i anledning av bestämmelser i konventionen som i avgörande avseenden är likalydande med artikel 24.5 e och 24.7 i det nu aktuella direktivet (artikel 10.5 e och 10.8).² Utgångspunkten enligt konventionen är att kallelsen att inställa sig till förhör genom ljud- och bildöverföring ska följa de förfaranden som finns i nationell rätt. Reglerna om ansvar för vägran att vittna och för falskt vittnesmål i artikel 10.8 bygger enligt vad som uttalats i propositionen på att nationell rätt i den anmodade staten ska tillämpas. Lagstiftaren har uttalat att den omständigheten att förhöret enligt LIRB ska handläggas som en bevisupptagning utom huvudförhandling medför att frågor om vittnesplikt och rätt att vägra att yttra sig bestäms av svenska rättegångsregler. Reglerna i 36 kap. 21 § RB om sanktioner vid vittnes vägran att avlägga ed, avge vittnesmål, besvara en fråga eller följa ett föreläggande att vidta vissa förberedande åtgärder skulle enligt vad regeringen uttalat gälla liksom de straffbestämmelser om mened m.m. i 15 kap. BrB som gäller utsagor inför svensk domstol. Att konventionsbestämmelsen enligt sin ordalydelse utgick från att förhöret skulle anses ha ägt rum i ett utländskt förfarande och inte i ett nationellt förfarande i den anmodade staten föranledde enligt regeringen ingen annan bedömning.

Vad gäller förhör under förundersökningen har lagstiftaren uttalat att det vid sådant förhör inte finns vare sig sanningsplikt eller skyldighet att svara på frågor, och att detta gäller oavsett om förhöret sker med hjälp av video eller på annat sätt. En edsavläggelse under ett sådant förhör skulle enligt vad som har uttalades i propositionen inte vara förenligt med grundläggande svenska rättsprinci-

² Prop. 2004/05:144, s. 70 f.

per, varför de frågor om straffansvar som avsågs i den aktuella artikeln inte aktualiserades i dessa fall.

Det finns inte någon anledning att avvika från detta synsätt vid genomförande av bestämmelsen i det nu aktuella direktivet. Kravet på att svenska regler ska tillämpas när någon som är skyldig att avge utsaga vägrar att göra detta, respektive gör sig skyldig till mened tillgodoses genom den lösning som föreslås, och som innebär att förhöret i tingsrätt ska handläggas som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Svenska regler om sanktioner vid otillåten vägran och om straffansvar för mened blir därmed tillämpliga. Om den som ska höras har rätt att vägra vittna enligt den utfärdande statens lag, innebär bestämmelsen i artikel 24.5.c att denna rätt ska respekteras och sanktioner för vägran enligt svensk rätt inte ska tillämpas.

Berättelser under ed förekommer inte vid förhör under en svensk förundersökning. Sådan edsavläggelse ska inte komma i fråga i anledning av en utländsk begäran heller. Därmed aktualiseras inte de frågor som regleras i artikel 24.7 vid förhör under förundersökning.

9.5 Förhör genom ljudöverföring

9.5.1 Utfärdande av en svensk utredningsorder för förhör genom ljudöverföring

Förslag: En utredningsorder avseende förhör genom ljudöverföring med ett vittne, en målsägande eller en sakkunnig under en förundersökning eller rättegång ska kunna utfärdas om det inte är lämpligt eller möjligt för förhörspersonen att inställa sig personligen för förhör och sedan andra metoder har undersökts.

Enligt artikel 25 får en utredningsorder utfärdas för att förhör med vittne eller sakkunnig ska hållas genom telefonkonferens, om det är olämpligt eller omöjligt för den person som ska höras att inställa sig personligen till förhöret, och sedan andra lämpliga metoder har undersökts. Bestämmelserna i artikel 24.3 och 24.5-7 ska enligt artikel 25.2 tillämpas om de behöriga myndigheterna inte har kommit överens om någonting annat.

Direktivet föreskriver en möjlighet att höra vittnen eller sakkunniga genom *telefonkonferens*. Samma överväganden om teknikneutral terminologi gör sig gällande här som beträffande videokonferens. Termen *ljudöverföring* ska således användas i lagstiftningen.

Begränsningen av kretsen av förhörspersoner i artikel 25 innebär att direktivet inte förpliktar medlemsstaterna att verkställa en utredningsorder som innebär att förhör genom ljudöverföring ska hållas med misstänkta eller tilltalade. Vad gäller direktivets vittnesbegrepp bör som framgått detta även innefatta målsägande. En svensk utredningsorder bör således kunna utfärdas för att höra vittnen, målsäganden och sakkunniga genom ljudöverföring.

Det finns under en svensk förundersökning möjlighet att höra även den misstänkte genom ljudöverföring. I vissa fall kan ett sådant förhör med en tilltalad bedömas vara lämpligt även under en rättegång. Någon möjlighet att utfärda en utredningsorder för att erhålla bistånd med förhör genom ljudöverföring med en misstänkt eller en tilltalad finns däremot inte.

Vid förhör genom ljudöverföring ska RB:s regler om sådant förhör tillämpas.

Vad gäller förutsättningarna för förhör genom ljudöverföring framgår av artikeln att den utfärdande myndigheten har att undersöka alternativa metoder för inställelse innan en utredningsorder avseende förhör genom ljudöverföring utfärdas. Personlig inställelse ska vara olämplig eller omöjlig för förhörspersonen. Det är alltså fråga om omständigheter som är hänförliga till vittnets, målsägandens eller sakkunniges person. Vad gäller andra lämpliga metoder för genomförande av förhör är förhör genom ljud- och bildöverföring det enda tänkbara alternativ som kan komma i fråga vid sidan av personlig inställelse.

En särskild fråga är om bestämmelserna i direktivet är avsedda att hindra den form av telefonförhör som i dag förekommer i vissa medlemsstater och som innebär att en person får höras per telefon från utlandet utan att den medlemsstat där personen befinner sig behöver hjälpa till eller lämna tillstånd. Vissa stater godtar generellt att utländsk åklagare eller domstol håller telefonförhör med någon som befinner sig på landets territorium utan några särskilda formaliteter. Den svenska hållningen har exempelvis sedan länge varit att det inte är myndighetsutövning om ett annat land håller telefonförhör med en person på svenskt territorium. Därför kan en ut-

ländsk myndighet hålla telefonförhör med någon i Sverige utan några formaliteter och utan inblandning av svenska myndigheter, om den som ska höras samtycker till förhöret.

Frågan har aktualiserats vid tillkomsten av 2000 års EU-konvention. I förklaranderapporten till konventionen underströks att bestämmelserna om telefonförhör i konventionen inte varit avsedda att hindra telefonförhör som genomförs utan inblandning av den medlemsstat där den som ska höras och samtyckt befinner sig.

Någon motsvarande förklaring har inte fogats till förevarande direktiv. Det är osäkert vilka slutsatser som kan dras av detta. I den utsträckning den andra staten tillåter telefonförhör i denna oreglerade form bör förfarandet kunna användas även i fortsättningen vid sidan av systemet med utredningsorder.

9.5.2 Verkställighet i Sverige av en utredningsorder för förhör genom ljudöverföring

Förslag: Förhör med vittne, målsägande eller sakkunnig som befinner sig i Sverige får ske genom ljudöverföring. Om de berörda myndigheterna inte har kommit överens om annat ska vid handläggningen i tingsrätten samma förfarande tillämpas som vid förhör genom ljud- och bildöverföring.

Av direktivet följer att en utredningsorder avseende förhör med vittne och sakkunnig ska, om övriga förutsättningar är uppfyllda, verkställas i Sverige. Som tidigare konstaterats bör den som i svensk rätt betecknas som målsägande inkluderas i direktivets vittnesbegrepp. Något krav på samtycke från den person som ska höras ställs inte.

Beträffande en utländsk begäran om förhör genom ljudöverföring i Sverige har, som framgått i det föregående, den svenska ståndpunkten varit att det inte är myndighetsutövning om ett annat land håller förhör genom ljudöverföring med en person på svenskt territorium. En utländsk myndighet kan därför hålla förhör genom ljudöverföring med någon i Sverige utan några formaliteter och utan inblandning av svenska myndigheter, om den som ska höras samtycker till förhöret. Denna ordning bör gälla även i fortsätt-

ningen. Utredningsorder för hållande av förhör genom ljudöverföring med någon som finns i Sverige ska således bara behöva utfärdas om den behöriga myndighet som är i behov av bevisningen önskar att svensk åklagare eller domstol medverkar vid förhöret.

Huvudregeln enligt artikel 25.2 är att det närmare förfarandet vid genomförande av förhöret ska bestämmas i samråd med den utfärdande statens behöriga myndighet. Utrymmet för överenskommelser om praktiska arrangemang mellan medlemsstaterna är således stort, vilket motsvarar gällande ordning enligt LIRB (4 kap. 8 § tredje stycket). Huvudregeln bör även enligt den nya lagen vara att praktiska frågor med anledning av förhöret i första hand ska bestämmas av de berörda staterna. Regleringen av formerna för verkställigheten av en utredningsorder avseende förhör genom ljudöverföring bör inskränkas till de fall någon överenskommelse inte har träffats. En bestämmelse ska införas om att samma förfarande tillämpas som vid förhör genom ljud- och bildöverföring, om inte annat har överenskommit mellan den utfärdande och den verkställande myndigheten. Detta innebär bl.a. att ärendet, om inget annat har bestämts, ska handläggas vid tingsrätt som en bevisupptagning utom huvudförhandling. RB:s ordinarie regler om vittnesplikt, påföljder vid åsidosättande av denna samt straffbestämmelserna om mened gäller därmed.

9.6 Tillfälligt överförande av frihetsberövade

9.6.1 Utfärdande av en svensk utredningsorder för tillfälligt överförande av frihetsberövade

Förslag: För vidtagande av utredningsåtgärd i samband med en förundersökning eller rättegång ska en utredningsorder kunna utfärdas för att en person som är berövad friheten i en annan medlemsstat tillfälligt ska överföras till Sverige, eller för att en person som är berövad friheten i Sverige tillfälligt ska överföras till en annan medlemsstat. Om överförande ska ske genom en tredje medlemsstats territorium, ska tillstånd till överföringen sökas i den medlemsstaten. Den svenska myndighet som svarar för verkställigheten av frihetsberövandet ska som huvudregel yttra sig i fråga om överföringen. Polisen ska ta i förvar den person som har överförts hit. Den som har förts över ska få en tidsbegränsad immunitet mot lagföring, m.m. under vistelsen i Sverige för sådana gärningar som inte omfattas av utredningsordern. Tiden som den frihetsberövade vistas utanför anstalt i anledning av en utredningsorder ska räknas in i verkställighetstiden.

Artiklarna 22 och 23 innehåller en rad bestämmelser som riktar sig till den utfärdande myndigheten. I artikel 22 tas upp bestämmelser om utfärdande av en utredningsorder för överförande till den utfärdande staten av en i utlandet frihetsberövad person medan artikel 23 handlar om situationen där en medlemsstat utfärdar en utredningsorder för överförande av en i den egna staten frihetsberövad person till en annan medlemsstat. För den utfärdande statens del är regleringen i de båda fallen i stort identisk, se hänvisningen i artikel 23.2. Skillnad föreligger i regleringen av kostnadsansvaret, som behandlas i avsnitt 8.4.5.

Bestämmelserna i direktivet bygger på att en överenskommelse träffas mellan de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna, som ska omfatta de närmare villkoren för överförandet och den tidsfrist inom vilken personen ska återföras (artikel 22.5 och artikel 23.2 genom hänvisning).

En bestämmelse om skyldighet att samråda med den andra medlemsstaten och att informera om omständigheter av betydelse för

överföringen ska införas. En reglering genom förordning är tillräcklig. Informationsskyldigheten omfattar särskilda villkor för frihetsberövandet (t.ex. restriktioner), eventuella hotbilder och andra omständigheter av betydelse för överföringen.

Överförande av frihetsberövade ska kunna ske endast för vidtagande av utredningsåtgärd. Detta följer direkt av den avgränsning av direktivets tillämpningsområde som framgår av artikel 1. Om syftet med överförandet är att ställa personen inför domstol, eller verkställa utdömt straff, ska reglerna om utlämning eller överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder tillämpas.

Den ordinarie rollfördelningen mellan åklagare och domstol ska tillämpas i fråga om utfärdande av utredningsorder avseende överförande av frihetsberövade. En utredningsorder som avser överförande för vidtagande av åtgärd under en rättegång ska utfärdas av en tingsrätt och för åtgärd som behövs under en förundersökning av åklagare.

Artikel 22.4 (och artikel 23.2 genom hänvisning) innehåller en bestämmelse som riktar sig dels till den utfärdande staten, som åläggs en skyldighet att ansöka om tillstånd hos en medlemsstat genom vars territorium den frihetsberövade ska överföras dels transitmedlemsstaten som har att bevilja en sådan ansökan. I den nya lagen ska således införas en bestämmelse med innebörden att Sverige som utfärdande stat har att ansöka om sådant tillstånd som föreskrivs i direktivet. Till ansökan ska bifogas de handlingar som transitmedlemsstaten meddelat kommissionen enligt artikel 33.2.

Artikel 22.7 (och 23.2 genom hänvisning) innehåller bestämmelser om avräkning av tid för frihetsberövande i anledning av överförandet. När Sverige är utfärdande stat innebär bestämmelsen att tiden för frihetsberövande på den andra statens territorium ska avräknas från den tid som den berörda personen är eller kommer att vara frihetsberövad i Sverige. Frihetsberövanden som har ägt rum utomlands ska enligt 33 kap. 7 § BrB som huvudregel avräknas vid påföljdsbestämningen. Föreskrifterna i direktivet påkallar inte några särskilda lagregler.

Enligt 19 § andra stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. ska den tid som en intagen vistas utanför anstalt enligt bl.a. 4 kap. 29, 29 a eller 31 § LIRB ska räknas in i verkställighetstiden. Bestämmelsen bör kompletteras med en hänvisning till de relevanta bestämmelserna i den nya lagen.

Vid överförande av frihetsberövade till Sverige grundas frihetsberövandet på beslut av utländsk myndighet eller domstol. En bestämmelse om att den överförda personen ska tas i förvar av Polismyndighet är nödvändig. Den frihetsberövade kommer med detta under vistelsen i Sverige att omfattas av häkteslagen (2010:611) (se 1 kap. 3 § 2 i den lagen).

Artikel 22.8-9 föreskriver en tidsbegränsad immunitet för personer som överförs hit enligt artikeln, om som, som det får förstås, har försatts på fri fot under vistelsen här. En bestämmelse om detta ska tas in i den nya lagen.

Innan en utredningsorder utfärdas för överförande av en i Sverige frihetsberövad person till en annan stat ska yttrande hämtas in från den myndighet som svarar för frihetsberövandet. Något yttrande behöver inte inhämtas om det är uppenbart att det inte behövs. I 4 kap. 32 § LIRB föreskrivs en liknande ordning. De exempel på situationer när yttrande inte behöver inhämtas som tas upp i prop. 1999/2000:61, s. 202 f. ska vara vägledande även vid tillämpningen av den nu föreslagna bestämmelsen.

9.6.2 Verkställighet i Sverige av en utredningsorder för tillfälligt överförande av frihetsberövade

Förslag och bedömning: En i Sverige eller i den utfärdande staten frihetsberövad person ska för vidtagande av en utredningsåtgärd kunna föras över till den andra staten. Verkställbarhetsförklaring avseende överförande av frihetsberövade från Sverige får inte meddelas om överförandet medför att tiden för frihetsberövandet förlängs.

Yttrande från den svenska myndighet som svarar för verkställigheten ska inhämtas inför överförandet om det inte är uppenbart att det inte behövs. En frihetsberövad person som förts över till Sverige ska tas i förvar av Polismyndigheten. Den som har överförts till Sverige ska ges en tidsbegränsad immunitet mot lagöring m.m. här.

Polismyndigheten ska handlägga ärenden om tillstånd till transport av frihetsberövade genom Sverige.

Någon vägransgrund med hänvisning till bristande samtycke till överförandet från den frihetsberövade ska inte införas.

Förutsättningar för erkännande och verkställighet

När Sverige är verkställande stat kan en utländsk utredningsorder för överförande av frihetsberövade handla om överförande av en i den andra staten frihetsberövad person hit för vidtagande av utredningsåtgärd i Sverige eller om överförande av en i Sverige frihetsberövad person för vidtagande av utredningsåtgärd i den andra staten.

Enligt den ordning som i dag gäller enligt LIRB är det åklagaren som i dessa fall handlägger ärenden om tillfälligt överförande av frihetsberövade inom EU (4 kap. 30 § första stycket). Denna ordning ska behållas även vad gäller verkställighet av utredningsorder avseende tillfälligt överförande (se avsnitt 6.6.3).

Verkställighet av en utredningsorder avseende tillfälligt överförande av frihetsberövade får enligt artikel 22.2 vägras om överförandet kan medföra att den tid som personen är frihetsberövad förlängs. Vägransgrunden är tillämplig när en person som är berövad friheten här ska föras över till annan medlemsstat. En särskild vägransgrund med denna innebörd ska införas i den nya lagen.

Enligt 4 kap. 30 § andra stycket LIRB får en ansökan om överförande vägras om den frihetsberövades närvaro behövs i ett brottmål som handläggs i Sverige. Direktivet erbjuder inte någon motsvarande möjlighet till vägran. Enligt artikel 15.1.b finns däremot en möjlighet att skjuta upp verkställighet i de fall de berörda föremålen, handlingarna eller uppgifterna används inom ramen för andra förfaranden. Uppskov med verkställighet av en utredningsorder avseende överförande av en i Sverige frihetsberövad person vars närvaro behövs i ett brottmålsförfarande bör kunna ske med stöd av den bestämmelse som föreslås för att genomföra artikeln (se avsnitt 8.4.1).

När det gäller möjligheten att ställa upp krav på samtycke för verkställighet av en utredningsorder avseende tillfälligt överförande enligt artikel 22.2.a och 23.2 kan följande konstateras. Ett generellt krav på samtycke för rättslig hjälp med tillfälligt överförande togs bort i samband med tillkomsten av LIRB.³ I propositionen understöks dock att lagens allmänna grunder för avslag även gäller för denna form av rättslig hjälp och att den omständigheten att samtycke inte lämnats kan ha betydelse för frågan om en begäran om

³ Prop. 1999/2000:61, s. 128 ff.

tillfälligt överförande ska beviljas i ett enskilt ärende.⁴ Frågan om samtycke sågs över på nytt i samband med genomförandet av 2000 års EU-konvention. Lagstiftaren gjorde då bedömningen att något återinförande av samtyckeskrav av mer generell natur inte var påkallat.⁵

Det primära syftet med det nu aktuella direktivet är som framgått att underlätta samarbetet mellan medlemsstaterna vad gäller inhämtning av bevisning över gränserna. Ett återinförande av ett krav på samtycke från den person som ska överföras skulle enligt den bedömning som görs här rimma illa med detta syfte. Något absolut krav på samtycke till överförandet ska därför inte ställas för att verkställighet av en utredningsorder avseende tillfälligt överförande av frihetsberövad på begäran av en annan medlemsstat ska kunna ske. På samma sätt som enligt LIRB bör avsaknad av samtycke vägas in den allmänna bedömningen av om ett överförande ska äga rum. Om det i det enskilda fallet bedöms som olämpligt att transportera den person som begärs överförd, t.ex. på grund av hög ålder eller dåligt hälsotillstånd, bör situationen lösas efter samråd med den utfärdande staten (se artikel 22.5).

Transitering

Artikel 22.4 innehåller som framgått en bestämmelse som riktar sig dels till den utfärdande staten, som åläggs en skyldighet att ansöka om tillstånd hos en medlemsstat genom vars territorium den frihetsberövade ska överföras dels transitmedlemsstaten som under vissa förutsättningar ska bevilja en sådan ansökan.

Vad gäller transitering genom Sverige är det enligt gällande ordning ansvarigt statsråd som meddelar tillstånd (4 kap. 33 § LIRB). Vid genomförande av rambeslutet om en europeisk arresteringsorder ansågs, beträffande frågan om transitering, att Rikspolisstyrelsen är den myndighet som har bäst förutsättningar att snabbt och formlöst lämna tillstånd och anvisningar samt ge det biträde som en transitering kan kräva. Rikspolisstyrelsen har enligt det resonemang som förts ansvar för och överblick över de gränskontroller

⁴ A. prop. s. 130.

⁵ Prop. 2004/05:144, s. 63 f.

där frågan om transitering kan bli aktuell.⁶ Enligt 8 kap. 2 § lagen om en europeisk arresteringsorder ska Polismyndigheten, efter en begäran, fatta beslut om när, var och under vilka förhållanden transitering medges.

Även vid genomförande av rambeslutet om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder har lagstiftaren ansett att Polismyndigheten var bäst lämpad för uppgiften. Det var enligt regeringens mening av värde att samma myndighet utses när fråga uppkommer att genomföra ett åtagande rörande transitering.⁷ Enligt 4 kap. 6 § lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder ska Polismyndigheten bevilja tillstånd till transport genom Sverige av en dömd person för verkställighet av en påföljd där och ange under vilka villkor transporten får ske. Om ett sådant tillstånd har beviljats får Polismyndigheten enligt andra stycket i samma bestämmelse ta den som överförs i förvar, dock längst under 48 timmar, om det är nödvändigt för att transporten ska kunna genomföras.

Polismyndigheten beslutar om i fråga om tillstånd till och bistånd vid transitering genom Sverige även enligt lagen (2005:754) om transitering av tredjelandsmedborgare.

I den nya lagen behövs det mot bakgrund av artikel 22.4 i direktivet, en bestämmelse om transitering genom Sverige. Frågor om transitering enligt ett antal lagar som får anses centrala för det europeiska straffrättsliga samarbetet handläggs som framgått av Polismyndigheten. Det får anses vara av värde att Polismyndigheten får ansvar för frågor om transitering även enligt den nya lagen. Det ska därför införas en bestämmelse med innebörden att Polismyndigheten ska bevilja tillstånd till transport genom Sverige av en frihetsberövad person som ska föras över från en medlemsstat till en annan för vidtagande av en utredningsåtgärd som förutsätter hans eller hennes personliga närvaro. Polismyndigheten ska ges befogenhet att ta den som överförs genom eller till Sverige i förvar, längst under 48 timmar. Genom denna ordning tillgodoses kravet enligt artikel 22.6 om fortsatt frihetsberövande för den som överförts.

⁶ Prop. 2003/04:7, s. 150 f.

⁷ Prop. 2014/15:29, s. 164.

Praktiska arrangemang, m.m.

Praktiska åtgärder i samband med det tillfälliga överförandet av personen ska enligt artikel 22.5 överenskommas mellan den utfärdande staten och den verkställande staten, med garantier om att den berörda personens fysiska och psykiska tillstånd, liksom den säkerhetsnivå som krävs i den utfärdande staten, tas i beaktande. Bestämmelsen torde i första hand rikta sig den utfärdande staten, som i första hand bör ansvara för att initiera samråd med den verkställande staten. Frågan om samrådsskyldighet för Sverige som utfärdande stat har behandlats i avsnitt 9.6.1.

Motsvarande bestämmelser om tidsbegränsad immunitet som har föreslagits i föregående avsnitt ska införas i den nya lagen för att garantera immunitet för de personer som har överförts till Sverige i anledning av en utländsk utredningsorder.

På samma sätt som när Sverige utfärdar en utredningsorder avseende tillfälligt överförande av frihetsberövad från Sverige bör den svenska myndighet som svarar för verkställigheten av frihetsberövandet konsulteras inför överförandet om det inte är uppenbart att det inte behövs. En frihetsberövad person som förts över till Sverige bör tas i förvar av Polismyndigheten. Denna ordning motsvarar den som i föregående avsnitt föreslagits avseende tillfälligt överförande av frihetsberövade enligt en svensk utredningsorder. Skyldighet att inhämta yttrande från den myndighet som ansvarar för frihetsberövandet och att ta i förvar en frihetsberövad som överförts hit ska införas i lagen när Sverige är verkställande stat.

I syfte att tillförsäkra säker transport av frihetsberövade har i 10 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) införts en bestämmelse om möjlighet till tillfällig placering i häkte av frihetsberövade under transitering eller vistelse i Sverige. Denna bestämmelse bör kompletteras med en hänvisning till ärenden enligt den nya lagen.

9.7 Beslag och åtgärder enligt 28 kap. rättegångsbalken

9.7.1 Utfärdande av en svensk utredningsorder för beslag, m.m.

Förslag: En utredningsorder får utfärdas för att föremål eller skriftliga handlingar som skäligen kan ha betydelse för utredning om brott ska tas i beslag utan att föremålet eller handlingen är tillgängligt för beslag här i landet. Om åtgärden kan antas kräva husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, ska detta anges i utredningsordern.

I utredningsordern ska anges om det säkrade föremålet eller handlingen ska överföras till Sverige eller stanna kvar i den andra medlemsstaten. Om föremålet eller handlingen ska stanna kvar i den andra staten ska i utredningsordern anges hur länge beslaget ska bestå eller när en begäran om överlämnande av föremålet eller handlingen kommer att skickas till den andra staten. När ett beslag har verkställts i den andra staten ska vissa närmare angivna bestämmelser i 27 kap. rättegångsbalken tillämpas. När ett föremål som har säkrats överlämnas till Sverige, ska det tas i förvar. I och med förvarstagandet ska beslag enligt rättegångsbalken anses föreligga.

En utredningsorder får enligt artikel 32 utfärdas för åtgärder som krävs för att provisoriskt förhindra att material som kan användas som bevis förstörs, omvandlas, flyttas, överlämnas eller bortskaffas. Den provisoriska bevissäkringsåtgärd i svensk rätt som motsvarar denna definition är bevisbeslag, dvs. beslag enligt 27 kap. 1 § RB av föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott.

Som utgångspunkt bör gälla att förutsättningarna för beslag enligt RB ska vara uppfyllda för att en utredningsorder för beslag i utlandet ska kunna utfärdas. Bestämmelser om beslag finns i 27 kap. 1-17 §§ RB. För att beslag ska kunna genomföras enligt bestämmelserna måste föremålet vara tillgängligt för sådan åtgärd, dvs. beslutet om beslag ska omedelbart kunna gå i verkställighet. När det gäller beslut som syftar till att säkra bevisning som finns i en annan medlemsstat är emellertid föremålet inte omedelbart tillgängligt för den svenska beslutsfattaren vid tidpunkten för beslu-

tet. En utredningsorder som syftar till att föremål eller handlingar som kan användas som bevisning ska säkras kan därför inte direkt grundas på bestämmelserna om beslag i RB.

Problemet uppmärksammades under lagstiftningsarbetet med implementeringen av frysningsrambeslutet. Där infördes en bestämmelse som gör det möjligt att besluta om beslag utan hinder av att föremålet eller handlingen inte är tillgängligt när beslutet fattas (2 kap. 1 § första stycket frysningsslagen). Denna lösning förefaller ändamålsenlig och bör väljas även här. En utredningsorder för säkrande av föremål i utlandet ska således kunna utfärdas trots att föremålet inte är tillgängligt för beslag i Sverige.

Ordningen med beslag som ska verkställas utomlands bör ha sin utgångspunkt i de bestämmelser om beslag som finns i 27 kap. RB och de skäl som låg till grund för den reglering som nu finns, bl.a. såvitt avser behovet av att tillvarata den enskildes intressen. De bestämmelser som införs bör därför så långt det är möjligt anknyta till de förfaranderegler som anges i 27 kap. RB.

För att bestämmelsen om beslag ska få samma tillämpningsområde som i ett nationellt fall, bör med föremål, precis som i frysningsslagen, jämsställas skriftlig handling (se 27 kap. 1 § andra stycket RB). Utgångspunkten bör vidare vara att ett beslag i utlandet fattas med motsvarande krav på behov och proportionalitet som gäller för beslag i ett nationellt förfarande och att de begränsningar som anges i 27 kap. 2 och 3 §§ RB ska beaktas. En svensk åklagare bör således inte kunna utfärda en utredningsorder i syfte att utverka beslag i utlandet av ett föremål eller handling som omfattas av beslagsförbud enligt RB.

Om det vid utfärdande av en utredningsorder kan antas att det, för att verkställa beslaget, kommer att krävas att den utländska myndigheten genomför åtgärder som motsvarar husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, ska naturligtvis även förutsättningarna för dessa åtgärder enligt 28 kap. RB vara uppfyllda. I utredningsordern ska anges om sådana åtgärder kan antas bli aktuella för att verkställa beslaget.

Det förhållandet att interna förutsättningar för vidtagande av åtgärden ska vara uppfyllda innebär också att åklagaren, i det fall rättens förordnande krävs enligt 28 kap. 4 § första stycket eller 28 kap 13 § RB, ska inhämta rättens godkännande innan utredningsordern kan utfärdas. För handläggningen i tingsrätten och för

rättens tillståndsbeslut ska samma regler gälla som för rättens förordnande avseende åtgärder som ska företas här i landet.

I direktivet finns bestämmelser om skyldighet för den utfärdande staten att i utredningsordern ange hur länge den provisoriska åtgärden ska bestå, och huruvida det säkrade föremålet ska stanna kvar i den verkställande staten eller föras över till den utfärdande staten. Det normala i bevisinhämtningssammanhang bör vara att egendomen sänds över till den utfärdande staten för att där användas i en utredning om brott. I och med översändandet kommer ansvaret för åtgärdens bestånd att flyttas över till den utfärdande staten, som därmed får faktisk rådgighet över föremålet eller handlingen. Så länge föremålet eller handlingen finns kvar i den verkställande staten är emellertid nödvändigt att beslagets förväntade varaktighet har bestämts av den utfärdande myndigheten. Bestämmelserna syftar alltså till att provisoriska åtgärder enligt artikel 32 inte blir hängande i luften utan att det redan från början står klart hur länge åtgärden ska gälla. Bestämmelser om detta ska tas in i den nya lagen.

När det beslagtagna föremålet har överlämnats till Sverige bör det tas i förvar av åklagaren och anses vara taget i beslag enligt RB. De svenska bestämmelserna i RB blir därmed tillämpliga fullt ut. Vissa bestämmelser i RB ska emellertid gälla även om föremålet inte har överlämnats till Sverige. Skyldigheten enligt 27 kap. 8 § femte stycket RB att vid avgörande av målet pröva om beslaget ska bestå ska gälla även om det beslagtagna föremålet finns kvar i den verkställande staten vid tidpunkten för rättens slutliga avgörande. Vissa andra bestämmelser i RB ska kunna tillämpas redan vid tidpunkten då föremålet eller handlingen har tagits om hand av de behöriga myndigheterna i den verkställande staten, dvs. innan föremålet eller handlingen har överlämnats till Sverige. Det är fråga om bestämmelser som tillförsäkrar den som drabbats av beslag olika rättssäkerhetsgarantier. Bestämmelserna i 27 kap. 7 § RB om frist för väckande av åtal och om möjligheterna att förlänga en sådan frist, och i 27 kap. 8 § RB om hävande av beslag bör i tillämpliga delar kunna tillämpas från denna tidpunkt.

Även bestämmelser om bl.a. underrättelseskyldighet, beslagsprotokoll och rätt för den drabbade att erhålla bevis om åtgärden ska göras tillämpliga så snart åtgärden har verkställts (27 kap. 11 och 13 §§ RB). Skyldigheten att underrätta den hos vilken ett beslag har gjorts om beslaget, att dokumentera det beslagtagna och på

begäran utfärda bevis om beslaget bör läggas på den svenska åklagaren som har utfärdat utredningsordern.

I protokollet ska anges ändamålet med beslaget och vad därvid förekommit. Beslagtaget gods ska beskrivas i protokollet. Det gäller inget absolut krav på att dokumentationen sker omedelbart, något som är naturligt med hänsyn till att det skulle vara så gott som ogörligt att uppfylla ett sådant krav när ett omfattande material tas i beslag. En detaljerad förteckning över föremålen kan normalt upprättas först sedan föremålen förts över till Sverige. Om ett detaljerat protokoll inte omedelbart upprättas måste det krävas att man i så nära anslutning till åtgärden som möjligt genom anteckningar dokumenterar vad för slags egendom och vilket antal det rör sig om. Eftersom svensk åklagare som huvudregel inte är närvarande vid verkställigheten av en husrannsakan eller kroppsvisitation i utlandet, bör anteckningarna om beslagtaget gods, i avvaktan på att godset förs över till Sverige, föras utifrån de uppgifter som åklagaren får vid underhandskontakter med den verkställande myndigheten.

Underrättelse ska lämnas utan dröjsmål efter det att åklagaren mottagit information om att föremålet eller handlingen har säkrats av den behöriga myndigheten i den andra staten. Att egendomen efter överlämnandet ska anses vara tagen i beslag enligt RB innebär inte att de åtgärder som med stöd av den nyss redovisade bestämmelserna ska vidtas på nytt efter överlämnandet.

Som en sista rättssäkerhetsgaranti och för att tillgodose direktivets krav att inhemska rättsmedel ska göras tillgängliga ska en bestämmelse med hänvisning till 27 kap. 6 § RB införas i den nya lagen. Genom denna hänvisning får den som drabbats av ett omhändertagande av ett föremål eller handling möjlighet att begära rättens prövning av åtgärden. En sådan begäran ska kunna göras så snart bevissäkringsåtgärden har verkställts i den andra staten. Frågan har behandlats närmare under avsnitt 6.7.

Åtgärder enligt 28 kap. RB kan företas inte bara i syfte att eftersöka föremål eller handlingar som kan tas i beslag, utan även för att på annat sätt säkra bevisning. Det kan handla om undersökning av en brottsplats eller en persons yttre eller inre för att säkra spår. För att en utredningsorder avseende sådana åtgärder ska kunna utfärdas, bör det krävas att förutsättningarna för åtgärden enligt RB är uppfyllda. Några särskilda regler om detta behöver inte införas.

9.7.2 Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för beslag, m.m.

Förslag: Om den gärning som avses i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag, får beslag, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning äga rum endast om det enligt den andra statens lagstiftning kan dömas till fängelse för gärningen.

En utredningsorder får inte erkännas och verkställas i strid med beslagsförbudet i 27 kap. 2 § rättegångsbalken.

När ett beslag har verkställts, ska åklagaren skyndsamt begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen. Behörig är den tingsrätt inom vars domkrets beslaget har verkställts.

Vid rättens handläggning tillämpas reglerna om domstols handläggning i brottmål. Tingsrätten ska så snart det kan ske hålla förhandling i målet. Vid förhandlingen ska bestämmelserna i 24 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken tillämpas. Rätten ska pröva om det har funnits förutsättningar för att verkställa utredningsordern genom beslag. Rätten ska även pröva vad som bestämts angående överlämnandet av det beslagtagna föremålet eller handlingen.

Om beslaget hävs ska de verkställighetsåtgärder som gjorts återgå. Om beslaget fastställs och beslut om överlämnande meddelats, ska åklagaren överlämna den beslagtagna egendomen till den utfärdande staten.

Om beslagtagen egendom återlämnas till Sverige, ska åklagaren häva beslaget om föremålet eller handlingen inte behövs i ett förfarande i Sverige.

För den verkställande statens del innehåller artikel 32 framförallt bestämmelser om tidsfrister. Enligt artikel 32.2 ska verkställbarhetsförklaring meddelas inom 24 timmar efter att utredningsordern har mottagits. Frågor om tidsfrister har behandlats under avsnitt 8.4.

I den nya lagen ska bestämmelser om handläggningen av en europeisk utredningsorder avseende provisoriska åtgärder införas. Vad gäller frågan om vilken rättslig myndighet som ska vara ansvarig för att ta emot och handlägga en utredningsorder avseende beslag finns ingen anledning att avvika från huvudregeln om att åkla-

gare ska handlägga ärenden som avser åtgärder under en förundersökning (se avsnitt 6.6.3). Åklagaren ansvarar för handläggningen av ärenden om beslag även enligt LIRB och frysninglagen. Den mest praktiska ordningen är således att åklagare anförtros uppgiften att ta emot och pröva en utredningsorder av detta slag. Åklagaren ska pröva om en utredningsorder avseende beslag är verkställbar i Sverige och meddela verkställbarhetsförklaring om förutsättningarna är uppfyllda, alternativt beslut om att inte meddela verkställbarhetsförklaring. Åklagare ska vara behörig att handlägga utredningsorder även avseende åtgärder enligt 28 kap. RB, såsom husrannsakan, kroppsvisitation osv.

I verkställbarhetsförklaringen ska åklagaren ange det förfarande som ska tillämpas vid verkställigheten. Om det, för att verkställa ett beslag, krävs t.ex. husrannsakan eller kroppsvisitation, bör detta anges i verkställbarhetsförklaringen. En allmän bestämmelse med innebörden att i verkställbarhetsförklaringen ska anges vilka svenska bestämmelser som ska tillämpas för verkställigheten om den åtgärd som anges i utredningsordern innebär användning av tvångsmedel föreslås för att reglera bl.a. denna situation (se avsnitt 8.3.2).

Den som har drabbats av ett beslag har enligt svensk rätt möjlighet att begära rättens prövning. För att tillgodose direktivets krav på att rättsmedel som hade varit tillgängliga i ett motsvarande inhemskt förfarande ska göras tillgängliga bör en ordning som innebär att alla verkställda beslag ska anmälas till rätten för prövning införas. Frågan har behandlats utförligt under avsnitt 6.7.

För att säkerställa en skyndsam handläggning har under avsnitt 6.7.2 föreslagits att domstolen ska meddela sitt beslut skyndsamt och senast inom 30 dagar från det att beslaget har verkställts. Bevisningen ska överlämnas när domstolens beslut har vunnit laga kraft. Ansvar att efter domstolens tillstånd överlämna beslagtagen egendom till den utfärdande staten bör läggas på åklagaren. I de fall ett omedelbart överlämnande begärs enligt artikel 13.2 bör undantaget med hänsyn till den berörda personens befogade intressen som huvudregel kunna utnyttjas.

Frågan om krav på dubbel straffbarhet vad gäller beslag och åtgärder enligt 28 kap. RB har behandlats under avsnitt 8.2.6.

I artikeln föreskrivs en underrättelseskyldighet gentemot den utfärdande staten både för det fall att beslaget avses hävas och för

när beslaget har hävts. Underrättelseskyldigheten kan regleras i förordning.

Enligt 27 kap. 8 § fjärde stycket RB ska rätten häva beslag som rätten har fastställt. Det kan ifrågasättas om det finns behov för en sådan ordning när ett beslag har verkställts på begäran av en annan stats myndighet och den beslagtagna egendomen inte är eller kommer att vara nödvändig som bevisning i ett svenskt förfarande. Enligt den bedömning som görs här bör åklagaren kunna häva ett beslag i dessa fall. Kommer föremålet eller handlingen däremot att användas i en förundersökning eller rättegång här, ska det, efter återlämnandet till Sverige, hanteras på samma sätt som om beslaget hade verkställts i det inhemska ärendet.

I avsnitt 8.2.2 har behandlats avslagsgrunden immunitet och privilegier. Vid införandet av frysninglagen gjordes bedömningen att motsvarande avslagsgrund i det rambeslut som låg till grund för lagen (artikel 7.1.b) gav utrymme för att vägra verkställighet om det skulle strida mot beslagsförbudsbestämmelserna i 27 kap. 2 § RB.

Det finns inte någon anledning att göra någon annan bedömning här. Stöd för den bedömningen finns också i artikel 10 i direktivet. Enligt denna bestämmelse behöver en utredningsorder inte verkställas om motsvarande åtgärd inte skulle vara möjlig i ett nationellt ärende och det inte finns några alternativa åtgärder.

En uttrycklig bestämmelse om att verkställighet av en utredningsåtgärd som skulle komma i konflikt med beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB bör införas. Hänvisningen till bestämmelsen i RB innebär i vissa fall ett krav på att visst föreskrivet straffminimum ska vara uppfyllt. Möjlighet att ställa upp sådana villkor för verkställighet erbjuds som framgått genom bestämmelsen i artikel 11.1.h i direktivet. Kravet ska anses vara uppfyllt även om sådant straff är föreskrivet i den utfärdande statens lag.⁸

När ett föremål eller en handling överlämnas från Sverige bör huvudregeln vara att föremålet eller handlingen ska återlämnas när det inte längre behövs i den andra staten. Motsvarande gäller enligt LIRB. På samma sätt som i LIRB bör också överlämnandet förenas med de villkor som är motiverade med hänsyn till enskilds rätt eller behövs av andra skäl. Frågan har behandlats i avsnitt 8.4.2.

⁸ Jfr. prop. 2004/05:115, s. 57.

9.8 Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

9.8.1 Allmänna utgångspunkter

Nuvarande svenska bestämmelser

Svenska myndigheter har enligt 1 kap. 2 § 6 och 7 LIRB i dag en möjlighet att ansöka om rättslig hjälp med hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation utomlands. Utgångspunkten i LIRB är att åklagaren ansöker om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd med hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, och domstolen prövar ansökan enbart om den anmodade staten kräver att ansökan först ska prövas av domstol i den utfärdande staten (4 kap. 26 §). Vid domstolens prövning ska reglerna i 27 kap. RB tillämpas.⁹ Bestämmelserna om underrättelse till enskild i 27 kap. 31-33 §§ RB ska dock tillämpas endast när det finns ett svenskt domstolsbeslut och när avlyssningen eller övervakningen sker i Sverige. En underrättelse ska alltså inte lämnas i fall då avlyssningen eller övervakningen sker utomlands, oavsett om det finns ett svenskt domstolsbeslut eller inte. En underrättelse ska inte heller lämnas när det inte finns något svenskt tillståndsbeslut eftersom åtgärden i det fallet sker enbart med stöd av det tvångsmedelsbeslut som meddelas i den anmodade staten.

En ansökan om rättslig hjälp avseende hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare (4 kap. 25 § första stycket LIRB). Åklagaren ska, om förutsättningar för åtgärden finns, ansöka om rättens tillstånd till åtgärden. Om åklagaren anser att förutsättningar inte finns att bifalla ansökan, ska han eller hon meddela avslagsbeslut. Vid handläggningen av ärendet och under det efterföljande förfarandet ska vissa regler i RB tillämpas. I förhållande till EU:s medlemsstater finns en möjlighet att verkställa ansökningen genom omedelbar överföring av meddelanden eller uppgifter i meddelanden (4 kap. 25 a §). Omedelbar överföring

⁹ Se prop. 2006/07:133, s. 93.

enligt denna bestämmelse ska kunna ske när personen som ska avlyssnas eller övervakas befinner sig i Sverige. Upptagning eller uppteckning ska inte göras i Sverige och underrättelse till den enskilde behöver inte lämnas, eftersom åtgärden i dessa fall anses verkställas utomlands enligt den ansökande statens regler.

Genom artikel 18 i 2000 års EU-konvention infördes en ny form av rättslig hjälp (4 kap. 25 b och c §§ LIRB). Den nya samarbetsformen, som i LIRB betecknas som *tekniskt bistånd* med hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, bygger på att meddelanden kan överföras omedelbart till den ansökande staten och avlyssnas eller tas upp där och inte i den anmodade staten. Samarbetsformen avser de situationer där den som avlyssnas eller övervakas befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje stat, dvs. inte i den anmodade staten. Den anmodade statens medverkan i verkställigheten begränsas till att tekniskt hjälpa till med att överföra meddelanden eller uppgifter om meddelanden till den ansökande statens myndigheter. Biståndet går således ut på att möjliggöra verkställigheten av det utländska beslutet. Avsikten är att prövningen av en framställning i dessa fall ska inskränkas till vissa kontroller av mera formell natur.

Genom denna ordning kan ett inslag av ömsesidigt erkännande sägas ha införts i fråga om rättslig hjälp med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.

Vid genomförande av konventionen har lagstiftaren ansett att det, vad gäller dessa situationer, inte är rimligt att ställa upp villkor att bistånd ska lämnas endast under de förutsättningar som gäller enligt svensk rätt.¹⁰ Regeringen har konstaterat att den prövning som alltid ska föregå ett beslut om tvångsmedel av detta slag redan har gjorts i den ansökande staten och i vissa fall en tredje stat, och att det därför bör vara tillräckligt att den prövning som sker i Sverige är mer begränsad än i de fall då personen finns i Sverige. Ett krav på dubbel straffbarhet ansågs inte heller påkallat. Prövningen har ansetts kunna begränsas till formella förutsättningar och tillämpligheten av de allmänna vägransgrunderna i LIRB i det enskilda ärendet.

¹⁰ Prop. 2004/05:144, s. 161 ff.

Med hänsyn till dels att den prövning som ska ske är mer begränsad än vid en traditionell ansökan om rättslig hjälp, dels att tillstånd till åtgärden i den ansökande staten alltid krävs och då det inte är fråga om en åtgärd som riktas mot någon som befinner sig här i landet, har lagstiftaren ansett att det inte fanns skäl att kräva att en svensk domstol ska pröva saken. Enligt den ordning som införts är det åklagaren som handlägger och prövar ärenden om tekniskt bistånd (4 kap. 25 b och 25 c §§ LIRB). Bestämmelserna i 27 kap. 18 § första och tredje styckena, 19 § första stycket, 20 § tredje stycket, 21 § andra och tredje styckena samt 23 § RB har gjorts tillämpliga för prövningen enligt 4 kap. 25 b §. Hänvisningarna innebär i huvudsak att det ställs samma formella krav på ett åklagarbeslut om tekniskt bistånd som på ett domstolsbeslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation respektive hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Eftersom tekniskt bistånd syftar till att avlyssning och upptagning eller uppteckning av meddelanden ska ske i den ansökande staten får upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige när tekniskt bistånd lämnas.

Föreskrifterna i direktivet

I **artikel 30** ges bestämmelser om avlyssning av telekommunikation med tekniskt bistånd från en annan medlemsstat. En utredningsorder får enligt punkten 1 utfärdas för avlyssning av telekommunikation i den medlemsstat från vilken tekniskt bistånd är nödvändig. I punkten 2 finns bestämmelser om vilken medlemsstat en utredningsorder ska skickas till i de fall där fler än en medlemsstat har möjlighet att tillhandahålla nödvändigt tekniskt bistånd. Punkterna 3 och 4 innehåller föreskrifter om innehållet i utredningsordern.

Verkställighet av en utredningsorder får enligt punkten 5 vägras om den berörda utredningsåtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende. Den verkställande staten får enligt samma bestämmelse ställa samma villkor för sitt bifall som den skulle tillämpa i ett liknande inhemskt ärende.

Enligt punkten 6 får en utredningsorder verkställas genom direktöverföring till den utfärdande staten, eller genom avlyssning, inspelning och efterföljande överföring av resultatet av avlyssning-

en till den utfärdande staten. Den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten ska samråda för att besluta hur avlyssningen ska genomföras.

I punkten 7 regleras möjligheten att begära en transkribering, avkodning eller dekryptering av inspelningen. Punkten 8 innehåller föreskrifter om kostnadsansvar.

I **artikel 31** ges bestämmelser om underrättelseskyldighet gentemot den medlemsstat där den adress som är föremål för avlyssningen används och från vilken tekniskt bistånd inte behövs.

Enligt punkten 1 ska en medlemsstat där det har fattats beslut om avlyssning av telekommunikation (avlyssnande medlemsstaten), för att kunna genomföra avlyssningen, underrätta den medlemsstat på vilkens territorium den person som ska avlyssnas använder sin teleadress och från vilken tekniskt bistånd inte behövs (underrättade medlemsstaten). Underrättelse ska lämnas före avlyssningen, om den avlyssnande medlemsstaten vid tidpunkten för beslutet känner till att den person som är föremål för avlyssningen befinner sig eller kommer att befinna sig på den underrättade medlemsstatens territorium, eller, så snart den avlyssnande medlemsstaten fått kännedom om att den person som är föremål för avlyssningen befinner sig eller under avlyssningen har befunnit sig på den underrättade medlemsstatens territorium.

Underrättelsen ska enligt punkten 2 göras med hjälp av formuläret i bilaga C. Enligt punkten 4 ska artikel 5.2 om språk i tillämpliga delar även tillämpas på denna underrättelse.

Den underrättade medlemsstaten får enligt punkten 3, om avlyssningen inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende, utan dröjsmål, och senast inom 96 timmar efter det att den har mottagit underrättelsen, till de behöriga myndigheterna i den avlyssnande medlemsstaten anmäla om avlyssningen inte får utföras ska avslutas, och om det material som insamlats inte får användas eller bara får användas på vissa villkor.

Några terminologiska frågor

Bestämmelserna i direktivet hänvisar till avlyssning av telekommunikation utan att begreppet *telekommunikation* definieras. Redan vid tillkomsten 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig

hjälp i brottmål har emellertid gjorts klart att begreppet teledelanden inte enbart omfattar meddelanden per telefon i traditionell mening utan tvärtom är avsedd att kunna tillämpas trots att kommunikationstekniken utvecklas. Avsikten var att begreppet teledelanden skulle tolkas i sin vidaste bemärkelse och inte vara begränsat till telefonsamtal. Det får mot den bakgrunden förutsättas att begreppet telekommunikation i direktivet också omfattar all typ av kommunikation som i den svenska rättsordningen numera betecknas som elektronisk kommunikation.

Av skäl 30 framgår att bestämmelsernas tillämpningsområde inte är begränsat till telekommunikationens innehåll, utan det kan även gälla insamling av trafik- och lokaliseringssuppgifter som avser sådan kommunikation, dvs. sådant som enligt RB:s begrepps- bildning motsvarar *hemlig övervakning* av elektronisk kommunikation. I samma skäl anges att en utredningsorder ska kunna utfärdas för inhämtande av historiska trafik- och lokaliseringssuppgifter, dvs. inte bara trafik- och lokaliseringssuppgifter som inhämtas i realtid. Vad gäller historiska uppgifter gäller emellertid, som det får förstås, inte de särskilda regler som föreskrivs i artikel 30. En utredningsåtgärd för inhämtande av historiska lokaliserings- och trafikuppgifter bör i stället handläggas inom ramen för den allmänna ordning som föreskrivs i direktivet. Slutligen noteras i skälen att det kan förekomma att inhämtandet av sådana historiska uppgifter betraktas som tvångsåtgärder i den verkställande staten.

I LIRB används som framgått termen *tekniskt bistånd* med hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation för att beteckna de fall då omedelbar överföring av elektronisk kommunikation är möjlig och den person som ska avlyssnas befinner sig i den ansökande staten eller en tredje medlemsstat.¹¹ I dessa fall sker avlyssningen enligt den ansökande statens lagstiftning. Tekniskt bistånd handlar främst om att verkställa ett utländskt tvångsmedelsbeslut utan någon närmare prövning av om de materiella förutsättningar i den egna staten är uppfyllda.

¹¹ Jfr. prop. 2004/05:144, s. 89 f.

9.8.2 Utfärdande av en svensk utredningsorder för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Förslag: Åklagare får, efter domstolens prövning av att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda, utfärda en utredningsorder för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation av en adress som används i en annan medlemsstat eller i Sverige. Bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken om hävande av beslutet, hantering av en upptagning eller uppteckning, offentligt ombud, och underrättelse till enskild ska därvid tillämpas. Bestämmelserna om underrättelse till enskild i 27 kap. 31-33 §§ rättegångsbalken tillämpas endast när upptagning eller uppteckning av avlyssningen eller övervakningen sker i Sverige. Bestämmelsen i 27 kap. 25 a § ska inte tillämpas. I utredningsordern ska anges under vilken tid åtgärden ska pågå och uppgifter som behövs för att bistånd med åtgärden ska kunna lämnas.

Underrättelse om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska lämnas till den stat där adressen som ska avlyssnas eller övervakas används eller kommer att användas, om bistånd från den staten inte behövs för att åtgärden ska kunna genomföras.

Termen *tekniskt bistånd* i det nu aktuella direktivet innefattar både fall då omedelbar överföring är möjlig (dvs. avlyssningen genomförs av den utfärdande staten, och den verkställande staten enbart bistår med tekniska arrangemang för att möjliggöra åtgärden) och fall då en inspelning (upptagning) först görs och överföring sker därefter (avlyssningen genomförs av den verkställande staten). I båda dessa fall är direktivets utgångspunkt att tvångsmedelsbeslutet fattas i den utfärdande staten, med beaktande av de krav och villkor som ställs där.

Direktivets utgångspunkter avviker således från den ordning som har legat till grund för bestämmelserna i LIRB. Beslutet om tvångsmedel fattas enligt direktivet alltid av den utfärdande staten. Detta innebär för svenskt vidkommande att samma förfarande bör till-

lämpas vid utfärdande av en utredningsorder avseende hemlig avlyssning eller hemlig övervakning som när motsvarande åtgärd ska genomföras av svensk åklagare.

Åklagaren ska således, innan en utredningsorder utfärdas, inhämta rättens tillstånd till åtgärden, och rättens prövning ska ske utifrån de förutsättningar som föreskrivs i 27 kap. RB. Även bestämmelserna om upphävande av beslutet (27 kap. 23 § RB), granskning och efterföljande hantering av upptagningen eller uppteckningen (27 kap. 24 § RB) och offentligt ombud (27 kap. 26–30 §§ RB) ska göras tillämpliga. Bestämmelserna om underrättelse till enskild i 27 kap. 31–33 §§ RB ska endast tillämpas när upptagning eller uppteckning av avlyssningen eller övervakningen sker i Sverige. Bestämmelsen i 27 kap. 25 a § RB ska av naturliga skäl inte tillämpas. Bestämmelsen avser bl.a. tillstånd till tillträde till en plats där åtgärden ska genomföras. Över detta förfogar ju inte svenska myndigheter.

Förfarandet ska följas både när Sverige ska genomföra avlyssningen genom omedelbar överföring hit och när Sverige erhåller en upptagning eller uppteckning av en avlyssning som har genomförts i en annan medlemsstat. Något behov för en särreglering av det som i dag betecknas som *tekniskt bistånd* bör därför inte finnas.

Inhämtande av historiska trafik- och lokaliseringssuppgifter är i svensk rättsordning som huvudregel inte föremål för någon särreglering, utan behandlas på samma sätt i lagstiftningen som avlyssning eller övervakning som sker i realtid. Från denna huvudregel finns ett undantag i 27 kap. 20 § andra stycket RB, där det föreskrivs att det, i de fall hemlig övervakning av elektronisk kommunikation sker i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet, får endast sådana uppgifter om meddelanden hämtas in som avser förfluten tid (historiska uppgifter). Eftersom Sverige enligt den ordning som föreslås här ska kunna utfärda en utredningsorder för sådana åtgärder som hade varit tillåtna om bevisningen hade varit tillgänglig här i landet, kommer denna ordning att tillämpas även när åtgärden ska verkställas utomlands efter en utredningsorder.

Underrättelse om hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Genom 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål infördes en ordning om underrättelse och tillståndsgivning när hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation sker över statsgränser. Artikel 20 i konventionen avser den situationen att biträde med att genomföra avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation inte behövs och därför inte söks från den stat där den berörda personen befinner sig. Åtgärden genomförs i stället av den stat som ansöker om tillstånd och med stöd av ett beslut som har meddelats i den staten. Staten kan alltså själv avlyssna eller övervaka den adress som avses. Enligt artikeln krävs det i dessa fall att tillstånd inhämtas från den stat där personen finns om inte den staten avstår från möjligheten att göra en tillståndsprövning. På motsvarande sätt ska ett sådant tillstånd också inhämtas när den stat som beslutat om och genomför åtgärden får tekniskt bistånd av en annan stat än den där personen befinner sig. Kravet på tillstånd från en tredje stat där den person som den hemliga avlyssningen eller hemliga övervakningen av elektronisk kommunikation avser behövs både när en stat själv genomför åtgärden och när det är fråga om tekniskt bistånd från en annan stat än den stat där personen finns.

Den berörda staten ska enligt konventionen informeras innan åtgärden inleds om det redan före beslutet i den avlyssnande staten står klart att den person som avses med åtgärden befinner sig på en annan medlemsstats territorium (artikel 20.2 a). Om detta förhållande blir känt först sedan åtgärden har påbörjats ska informations-skyldigheten fullgöras omedelbart efter det att vistelseorten blivit känd (artikel 20.2 b). Konventionen lämnar till respektive medlemsstat att avgöra de villkor och den beslutsordning som ska gälla för tillståndsgivningen. Flera olika alternativ är möjliga. En medlemsstat kan göra bedömningen att en tillståndsprövning inte behövs i nu aktuella fall och därför avge en generell förklaring med innebörd att tillstånd inte behöver inhämtas från den staten (artikel 20.7). Om staten i stället anser att en tillståndsprövning bör ske kan prövningen utformas på olika sätt. Alternativen sträcker sig från en formell och förenklad prövning av tillståndsfrågan till en fullständig prövning på samma sätt och enligt samma materiella

villkor som vid ett inhemskt beslut om hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (artikel 20.4 a i)¹².

Genom artikel 31 i nu aktuella direktivet slopas möjligheten för medlemsstaterna att uppställa villkor på meddelat tillstånd för att hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska kunna genomföras på deras territorium. Den medlemsstat där åtgärden kommer att genomföras ska underrättas om åtgärden. Om den underrättade medlemsstaten inte har någon invändning mot att åtgärden genomförs, ska åtgärden kunna genomföras utan dess formella tillstånd. I praktiken innebär detta att den avlyssnande medlemsstaten ska kunna påbörja respektive fortsätta en avlyssning på den underrättade medlemsstatens territorium om den sistnämnda staten inte inom 96 timmar efter underrättelsen har anmält att åtgärden inte får genomföras eller ska avslutas. En sådan anmälan får göras om den planerade avlyssningen inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende. Förfarandet ligger i själva verket utanför det system som skapas genom direktivet, såtillvida att det inte är fråga om att erhålla bistånd med bevisinhämtning från en annan medlemsstat och att en utredningsorder inte behöver utfärdas.

En bestämmelse om detta förfarande ska införas i den nya lagen. En förutsättning för att Sverige ska kunna genomföra en hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation i en medlemsstat från vilken inget bistånd är nödvändigt är att det inom ramen för en pågående svensk förundersökning har meddelats tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Ett sådant tillståndsbeslut fattas med stöd av bestämmelserna i 27 kap. RB. En vidare förutsättning är att åklagaren underrättar den andra medlemsstaten om den beslutade eller redan påbörjade avlyssningen eller övervakningen enligt föreskrifterna i direktivet. Underrättelse ska lämnas även om personen som är föremål för avlyssningen eller övervakningen inte längre befinner sig på den underrättade statens territorium när det kommer till åklagarens kännedom att han eller hon har befunnit sig där.

¹² För en närmare redogörelse för konventionens bestämmelser se prop. 2004/05:144, s. 177 f.

Bestämmelsen ska således, till skillnad från vad som får anses gälla enligt 2000 års EU-konvention, även omfatta redan befordrade meddelanden.¹³ Formuläret i bilaga C ska användas vid underrättelsen. Detta kan framgå av förordning.

9.8.3 Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Förslag: För verkställighet av en europeisk utredningsorder avseende hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska ställas krav på dubbel straffbarhet. För verkställighet ska även förutsättningarna enligt 27 kap. rättegångsbalken vara uppfyllda. Något krav på dubbel straffbarhet ska inte gälla om utredningsordern avser inhämtande av historiska uppgifter om gärningen är sådan som finns angiven i bilaga D till direktivet och det för gärningen enligt den andra medlemsstatens lagstiftning är föreskrivet frihetsberövande påföljd i tre år eller mer.

Åklagaren, som tar emot utredningsordern för handläggning, ska pröva om det finns förutsättningar för åtgärden. Om åklagaren anser att förutsättningar inte finns, ska han eller hon meddela beslut om att inte erkänna och verkställa utredningsordern. I annat fall ska utredningsordern överlämnas till rätten för prövning av frågan om verkställbarhet. Vid rättens prövning ska med vissa föreskrivna undantag det förfarande tillämpas som gäller enligt 27 kap. rättegångsbalken.

Om överenskommelse har träffats med den utfärdande statens behöriga myndighet om att åtgärden ska genomföras genom omedelbar överföring av meddelanden, får upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige och underrättelse till enskild enligt rättegångsbalken ska inte lämnas.

När upptagning eller uppteckning sker i Sverige ska bestämmelserna i 27 kap. 31 § fjärde stycket och 33 § andra och tredje styckena rättegångsbalken inte tillämpas. Underrättelse ska i stället lämnas så snart det kan ske efter det att avlyssningen eller övervakningen har avslutats. Underrättelsen ska kunna skjutas upp på grund av sekre-

¹³ Jfr prop. 2004/05:144, s. 108 f och 180.

tess. Underrättelse ska i sådant fall lämnas inom ett år från det att åtgärden avslutades. Underrättelse ska inte lämnas om utredningen gäller brott som anges i 27 kap. 33 § tredje stycket rättegångsbalken.

Upptagningar och uppteckningar behöver inte granskas enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken.

Allmänna utgångspunkter

Direktivet bygger i huvudsak på principen om ömsesidigt erkännande, vilket innebär att den verkställande staten endast får göra en formaliserad och begränsad prövning av om utredningsordern ska erkännas och verkställas. Någon materiell prövning ska alltså inte ske.

Vad gäller regleringen av hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avviker emellertid direktivet från denna grundtanke och kan i stället sägas bygga på det traditionella sättet att samarbeta. Genom artikel 30.5 öppnas en möjlighet för den verkställande medlemsstaten att göra en materiell prövning av om åtgärden ska genomföras eller inte och ställa samma villkor för sitt bifall som gäller för ett inhemskt fall.

Överväganden och förslag

Det nu aktuella direktivet innehåller som framgått ingen särskild bestämmelse för de fall som i LIRB betecknas som tekniskt bistånd med hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Möjligheten till prövning mot det inhemska regelverket som erbjuds genom artikel 30.5 omfattar samtliga fall då hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan bli aktuell, oavsett var personen som är föremål för avlyssningen befinner sig och oberoende av om avlyssning kan ske genom omedelbar överföring eller inte.

Direktivets föreskrifter om möjliga vägransgrunder är som tidigare framhållits fakultativa. Det finns inget som hindrar att en medlemsstat vid genomförande av direktivet väljer att inte ställa vissa krav för verkställighet av en utredningsorder, trots att möjligheten här till erbjuds.

Med hänsyn till åtgärdernas integritetskränkande karaktär bör enligt den bedömning som görs här, möjligheten att ställa samma villkor som gäller för ett inhemskt fall utnyttjas. I den nya lagen ska således en bestämmelse införas med innebörden att det, för verkställighet av en utredningsorder avseende hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, krävs att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. RB är uppfyllda.

Frågan är om det ska göras undantag från detta avseende fall som i LIRB betecknas som tekniskt bistånd med hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, dvs. när omedelbar överföring är möjlig och personen som är föremål för avlyssningen eller övervakningen inte befinner sig i Sverige. Anledningen till särregleringen har varit att förenkla förfarandet i de fall tvångsmedelsbeslutet fattas i den ansökande staten. Eftersom tvångsmedelsbeslutet enligt den ordning som skapas genom det nu aktuella direktivet alltid fattas i den utfärdande staten, framstår behovet av särreglering som begränsat. En enhetlig reglering gagnar intresset av enkelhet och smidighet i rättstillämpningen. Även om det kan anföras skäl för att behålla det förenklade förfarandet i dessa fall, bör enligt den bedömning som görs här regleringen göras enhetlig för alla fall där hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation aktualiseras. Av samma skäl bör även regleringen av kravet på dubbel straffbarhet göras enhetlig för samtliga möjliga konstellationer av omständigheter med avseende på vistelseort för den som åtgärden avser och på sättet som åtgärden tekniskt kan genomföras. Frågan om dubbel straffbarhet har behandlats i avsnitt 8.2.6.

I de fall där omedelbar överföring är möjlig genomförs åtgärden av den stat som utfärdat utredningsordern. Om utredningsordern verkställs genom direktöverföring, ska någon uppteckning eller upptagning, precis som enligt dagens ordning, inte kunna ske i Sverige.

En utredningsorder för inhämtande av historiska lokalisering- och trafikuppgifter bör enligt skäl 30 handläggas inom ramen för den allmänna ordning som föreskrivs i direktivet. Den mest betydelsefulla praktiska följden av detta är att medlemsstaterna bör avstå från att ställa samma villkor för sitt bifall som gäller enligt inhemsk rätt när utredningsordern enbart avser inhämtande av historiska uppgifter. I svensk rätt är som tidigare nämnts historiska uppgifter inte föremål för någon särreglering, annat än när syftet

med åtgärden är att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet (27 kap. 20 § andra stycket RB).

Utgångspunkten i den svenska lagstiftningen förefaller vara att inhämtande av historiska uppgifter ur integritetssynpunkt är att anse som lika ingripande som avlyssning eller övervakning som sker i realtid. I direktivet undantas emellertid inhämtande av historiska trafik- och lokaliseringsuppgifter från den ordning som gäller för avlyssning och övervakning i realtid. Därmed saknas möjlighet att med stöd av den artikeln ställa samma krav för inhämtande av historiska uppgifter som gäller för inhemska fall. En konsekvens av detta är att något krav på dubbel straffbarhet eller på visst föreskrivet straffminimum för listbrotten enligt svensk lag inte kan ställas vad gäller historiska uppgifter.

I artikel 11.1.h finns samtidigt en föreskrift som gör det möjligt att ställa samma krav på föreskrivet minimistraff som gäller enligt den nationella lagstiftningen, förutsatt att brottet inte är sådant som omfattas av listan. I syfte att säkerställa att historiska uppgifter omgärdas av motsvarande rättssäkerhetsgarantier som under en svensk förundersökning, bör möjligheten att ställa samma villkor på föreskrivet minimistraff som gäller enligt svensk rätt utnyttjas. Utöver krav på föreskrivet straffminimum gäller enligt RB att hemlig övervakning eller hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas för vissa särskilt angivna brottstyper (se 27 kap. 18 § andra stycket och 19 § tredje stycket RB). Vägransgrunden i artikel 11.1.h, där det ges möjlighet att vägra erkännande och verkställighet när användningen av en åtgärd är begränsad till en förteckning över brott eller brottskategorier, borde kunna utnyttjas för att vidmakthålla förutsättningarna enligt RB för historiska uppgifter när det inte är fråga om listbrott.

Enligt dagens ordning kan åklagaren på egen hand meddela ett avslagsbeslut på en ansökan om rättslig hjälp med hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Om åklagaren finner att ansökan inte kan beviljas på den grunden att förutsättningarna enligt svensk rätt inte är uppfyllda ska han eller hon meddela ett avslagsbeslut. Om åklagaren däremot anser att förutsättningar finns för att bifalla ansökningen, ska han eller hon ansöka om rättens tillstånd till åtgärden eller i vissa fall själv besluta om åtgärden. Denna ordning infördes med motiveringen att det är lämpligt att åklagaren, på samma sätt som sker i en

svensk förundersökning, gör en första prövning av om förutsättningarna för åtgärden enligt svensk rätt är uppfyllda.¹⁴ Åklagaren har däremot ingen möjlighet att meddela beslut om att avslå en ansökan på de grunder som finns upptagna i 2 kap. 14 § LIRB. Avslagsbeslut meddelas i dessa fall av regeringen (2 kap. 15 §).

Enligt den bedömning som görs här ska möjligheten för åklagaren att göra en första prövning av om förutsättningarna för att meddela verkställbarhetsförklaring är uppfyllda behållas. Prövningen ska omfatta både förutsättningarna för åtgärden enligt svensk rätt och eventuella vägransgrunder. Om åklagaren vid denna prövning kommer fram till att någon av nämnda förutsättningar inte är för handen, ska han eller hon kunna besluta att inte meddela verkställbarhetsförklaring. Om åklagaren däremot finner att förutsättningarna för åtgärden är uppfyllda ska han eller hon överlämna ärendet till domstolen för en slutlig prövning av frågan om verkställbarhet. Direktivet ställer inte upp något krav på omedelbar verkställighet. Inte heller i praktiken kan det anses finnas något behov av att ge åklagaren möjlighet att påbörja avlyssningen eller övervakningen innan domstolen har gett sitt godkännande.

Domstolen ska pröva om förutsättningar för åtgärden är för handen och ska, om så inte är fallet, kunna meddela ett beslut om att inte meddela verkställbarhetsförklaring. Är förutsättningarna uppfyllda ska domstolens prövning utmynna i en verkställbarhetsförklaring (se avsnitt 6.6.3).

Enligt den ordning som föreslås tillämpas vid verkställighet av en utredningsorder samma förfarande som när en motsvarande åtgärd vidtas i en svensk förundersökning eller rättegång. Detta innebär att förfarandereglerna i 27 kap. RB blir direkt tillämpliga. Bestämmelserna i t.ex. 27 kap. 26 och 28–30 §§ RB om offentligt ombud ska således tillämpas vid rättens handläggning utan att det införs någon särskild bestämmelse om detta.

Särskilda regler om underrättelseskyldighet till enskild har införts i LIRB genom prop. 2006/07:133. Bestämmelserna om underrättelse till enskild tillämpas under förutsättning att det finns ett svenskt tvångsmedelsbeslut och att den faktiska avlyssningen eller övervakningen sker i Sverige.¹⁵

¹⁴ Prop. 1999/2000:61, s. 125.

¹⁵ A. prop. s. 55 ff.

Enligt den ordning som föreslås här krävs det alltid att ett svenskt beslut om användning av det aktuella tvångsmedlet meddelats efter en prövning av om förutsättningarna i RB för åtgärden är uppfyllda (verkställbarhetsförklaring). När Sverige dessutom bistår med uppteckning eller upptagning av meddelanden genomförs åtgärden i Sverige enligt de förutsättningar och former som motsvarar vad som gäller under en svensk förundersökning. Det är i dessa fall befogat att svenska regler om underrättelse till enskild också tillämpas. Regleringen bör utformas med nuvarande regler i 4 kap. 25 § tredje stycket LIRB som förebild.¹⁶

I fall där hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan ske genom omedelbar överföring från Sverige till den andra staten, genomförs däremot avlyssningen eller övervakningen rent faktiskt i den andra staten. Uppteckningar eller upptagningar ska inte få göras i Sverige. Bestämmelserna om underrättelse till enskild ska inte heller tillämpas i dessa fall. Det torde i stället vara den andra statens regler som ska vara styrande för förfarandet.

¹⁶ För ett utförligt resonemang om hur regler om underrättelseskyldighet bör utformas se prop. 2006/07:133, s. 58 f.

Underrättelse om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Förslag: Underrättelse om att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation sker eller planeras i Sverige, där Sveriges bistånd inte behövs, ska lämnas till åklagaren. Åklagaren ska pröva om det finns förutsättningar för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken. Om förutsättningar inte finns ska åklagaren till den andra statens behöriga myndighet anmäla att avlyssningen inte får genomföras, bara får genomföras på de villkor åklagaren ställer, eller ska avslutas. Om avlyssningen eller övervakningen redan påbörjats eller genomförts, och förutsättningarna för avlyssning eller övervakning inte varit uppfyllda, ska åklagaren till den andra statens behöriga myndighet anmäla att det material som har inhämtats inte får användas eller bara får användas på de villkor som åklagaren ställer.

Som tidigare konstaterats behöver tillstånd till hemlig avlyssning eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation inte längre inhämtas från en medlemsstat där adressen som är föremål för en planerad eller pågående hemlig avlyssning eller övervakning används om den statens bistånd inte är nödvändigt för att kunna genomföra åtgärden. Tillståndsförfarandet har genom det aktuella direktivet ersatts med en upplysningsskyldighet. Enligt den ordning som införs behöver inget beslut fattas om det, efter en underrättelse, kan konstateras att de krav som ställs i svensk rätt är uppfyllda. När åtgärden däremot inte uppfyller förutsättningarna enligt svensk rätt, ska ett beslut meddelas om att åtgärden inte ska få genomföras. Möjligheten för medlemsstaterna att stoppa en pågående eller planerad hemlig avlyssning eller övervakning har alltså behållits. Åklagare har redan enligt dagens ordning möjlighet att neka tillstånd om han eller hon anser att förutsättningarna för hemlig avlyssning eller övervakning inte är uppfyllda. Ärendet lämnas till domstol bara i de fall åklagaren anser att förutsättningar föreligger för att meddela tillstånd. Möjligheten för åklagare att meddela beslut om att en pågående eller planerad hemlig avlyssning eller över-

vakning inte får fullföljas bör enligt den bedömning som görs här, behållas.

Åklagaren ska alltså pröva om det finns förutsättningar för åtgärden. Om åklagaren anser att förutsättningar finns, ska han eller hon lämna underrättelsen utan åtgärd. Om åklagaren däremot finner att åtgärden inte bör genomföras, ska han eller hon anmäla detta till den andra medlemsstatens behöriga myndighet. Åklagaren bör på samma sätt kunna meddela beslut om att avlyssningen bara ska kunna genomföras eller redan inhämtat material bara ska kunna användas på de villkor som åklagaren ställer.

9.9 Hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

9.9.1 Utfärdande av en svensk utredningsorder för hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

Förslag: Åklagare får, efter domstolens prövning av att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda, utfärda en utredningsorder för hemlig kameraövervakning med fjärrstyrda kameror eller hemlig rumsavlyssning. Vissa närmare angivna bestämmelser i 27 kap. rättegångsbalken ska därvid tillämpas.

Det ska även fortsättningsvis vara möjligt att genomföra hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning av någon som befinner sig i en annan medlemsstat.

En utredningsorder avseende dessa åtgärder ska, på samma sätt som vad gäller hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, utfärdas av åklagare, efter det att domstolen har prövat att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 § RB är uppfyllda.

Särskilda bestämmelser bör införas för att göra vissa bestämmelser i 27 kap. RB tillämpliga när beslut om hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning verkställs. Lagtekniskt bör detta åstadkommas genom en hänvisning till motsvarande bestämmelser i fråga om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation.

9.9.2 Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

Förslag: För verkställighet av en europeisk utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning med fjärrstyrda kameror eller hemlig rumsavlyssning ska ställas krav på dubbel straffbarhet. För verkställighet ska även förutsättningarna enligt 27 kap. rättegångsbalken vara uppfyllda. Något krav på dubbel straffbarhet eller visst föreskrivet straffminimum ska dock inte gälla om gärningen är sådan som finns angiven i bilaga D till direktivet och det för gärningen enligt den andra medlemsstatens lagstiftning är föreskrivet frihetsberövande påföljd i tre år eller mer.

Vid förfarandet hos åklagaren och domstolen ska samma bestämmelser tillämpas som gäller för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.

Direktivet innehåller inga uttryckliga bestämmelser om dessa åtgärdstyper, även om dessa, med hänsyn till artikel 1.1 ändå bör omfattas av direktivets tillämpningsområde. Eftersom åtgärdstypen inte omnämns i direktivet, saknas även bestämmelser om att samma villkor som uppställs i den nationella rätten får ställas för verkställighet av en utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning. På samma sätt som vad gäller inhämtande av historiska uppgifter, bör dock av artikel 11.1.h följa en möjlighet att ställa upp krav som gör det möjligt att genomföra åtgärden under samma förutsättningar som gäller enligt svensk lag. Vad gäller listbrott finns dock ingen möjlighet att ställa krav på dubbel straffbarhet eller visst föreskrivet straffminimum.

I den svenska lagstiftningen hanteras hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning på samma sätt som övriga hemliga tvångsmedel, innebärande bl.a. krav på domstols godkännande osv. Utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning bör enligt den bedömning som görs här hanteras på liknande sätt som utredningsorder avseende hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.

Åklagaren ska således vara behörig att ta emot utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

och göra en första prövning av huruvida verkställighet kan äga rum. Om åklagaren finner att erkännande och verkställighet inte kan ske ska han eller hon meddela ett beslut om att erkännande och verkställighet inte kan ske. Om åklagaren däremot finner att förutsättningarna för att meddela verkställbarhetsförklaring är uppfyllda, ska han eller hon överlämna ärendet till domstolen för prövning.

Domstolen prövar frågan om verkställbarhet mot bakgrund av de förutsättningar som gäller enligt 27 kap. RB och tillämpa, med vissa undantag, det förfarande som föreskrivs där. Verkställbarhetsförklaring ska meddelas av rätten (se avsnitt 6.6.3). I fråga om underrättelse till enskild och vad gäller granskning av upptagningar eller uppteckningar ska samma ordning gälla som för motsvarande åtgärd vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.

9.10 Information om bankkonton och banktransaktioner

Förslag och bedömning: Bestämmelserna om uppgiftsskyldighet i de olika lagarna på finansmarknadsområdet ska tillämpas även i ärenden enligt den nya lagen.

Några lagstiftningsåtgärder avseende Sverige som utfärdande stat är inte påkallade. Någon vägransgrund med hänvisning till att den begärda åtgärden inte hade varit tillåten i en svensk förundersökning behöver inte införas.

9.10.1 Bestämmelserna i direktivet

I artiklarna 26 och 27 i direktivet ges bestämmelser om information om bankkonton och andra konton för finansiella transaktioner respektive information om banktransaktioner och andra finansiella transaktioner.

Artikel 26 innebär en möjlighet att utfärda en utredningsorder i syfte att fastställa om en fysisk eller juridisk person som är föremål för ett straffrättsligt förfarande innehar eller kontrollerar ett eller flera konton i någon bank eller annat finansiellt institut på den verkställande statens territorium, och, om så är fallet, erhålla detal-

jerad information om kontot eller kontona. I artikeln ges även föreskrifter om utredningsorderns innehåll och en möjlighet att vägra verkställighet om åtgärden inte hade varit tillåten under ett inhemskt förfarande i de fall information ska inhämtas från ett annat finansiellt institut än en bank.

Artikel 27 innehåller motsvarande bestämmelser för inhämtande av information om banktransaktioner.

9.10.2 Utfärdande av en svensk utredningsorder för information om bankkonton och banktransaktioner

Möjlighet för åklagare att utfärda utredningsorder för inhämtande av information om konton och transaktioner torde finnas med stöd av den allmänna bestämmelse som föreslås om möjlighet för åklagare att utfärda utredningsorder avseende åtgärder som hade varit tillgängliga i en svensk förundersökning. Nuvarande svenska regler möjliggör nämligen att information om konton och transaktioner lämnas till åklagare (se nedan under 9.10.3). De krav på innehållet i utredningsordern som följer av artiklarna kräver inte heller några lagstiftningsåtgärder, utan får anses följa av skyldigheten att utfärda utredningsordern enligt anvisningarna i bilaga A till direktivet.

9.10.3 Verktällighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för information om bankkonton och banktransaktioner

Banker och andra finansiella företag är enligt gällande ordning skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Nuvarande regler möjliggör alltså rättslig hjälp med information om konton och transaktioner. Bestämmelser om uppgiftsskyldighet finns i 9 kap. 12 § försäkringsrörelselagen (2010:2043), 8 kap. 2 a § lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, 2 kap. 20 § lagen (2004:46) om värdepappersfonder, 1 kap. 11 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 6 kap. 8 § lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat, 6 kap. 11 § lagen (2014:968) om

särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag, 1 kap. 12 § lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden, 3 kap. 14 § lagen (2010:751) om betaltjänster, 3 kap. 14 § lagen (2011:755) om elektroniska pengar och 8 kap. 25 § lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder.

Begreppet rättslig hjälp kan som konstaterats i avsnitt 8.4.4 inte anses innefatta förfaranden enligt den nya lagen. En hänvisning till den föreslagna lagen bör, som föreslagits i nämnda avsnitt, införas i de aktuella bestämmelserna.

Det följer av den föreslagna kompetensfördelningen mellan åklagare och domstol att en utländsk utredningsorder avseende inhämtande av information om bankkonton och banktransaktioner ska handläggas av åklagare.

Regleringen av uppgiftsskyldigheten är i svensk rätt tämligen bred och innefattar, utöver banker, även andra finansiella institut, såsom t.ex. värdepappersbolag, kreditmarknadsbolag och värdepappersfonder. Trots den omfattande regleringen, omfattas alla finansiella företag inte av uppgiftsskyldighet i svensk rätt.¹⁷ Någon vägransgrund som erbjuds i direktivet borde emellertid inte vara nödvändig. Informationen ska, i de fall någon uppgiftsskyldighet inte är föreskriven, kunna inhämtas på annat sätt (t.ex. genom beslag).

¹⁷ Se t.ex. lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet.

9.11 Biträde med kontrollerade leveranser, m.m.

Förslag och bedömning: Praktiska frågor kring verkställigheten av biträde med kontrollerad leverans ska lösas efter samråd med den utfärdande myndigheten. En utredningsorder som avser biträde med kontrollerad leverans får inte erkännas och verkställas om åtgärden inte hade kunnat vidtas i ett liknande inhemskt ärende.

Några lagstiftningsåtgärder avseende Sverige som utfärdande stat är inte påkallade.

9.11.1 Bestämmelserna i direktivet, m.m.

Artikel 28 innehåller bestämmelser om utredningsåtgärder som innebär en kontinuerlig bevisinhämtning i realtid under en viss period.

Punkten 1 innebär en vägransgrund när åtgärden avser övervakning av banktransaktioner eller andra finansiella transaktioner som genomförs på ett eller flera bestämda konton, och kontrollerade leveranser på den verkställande statens territorium. I dessa fall får verkställighet vägras om åtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende.

Den utfärdande och den verkställande staten ska enligt punkten 2 komma överens om de praktiska arrangemangen avseende verkställighet av kontrollerade leveranser. I utredningsordern ska anges varför den begärda informationen är relevant för det berörda straffrättsliga förfarandet.

Befogenhet att agera, leda och kontrollera insatser i samband med verkställigheten av en utredningsorder ska enligt punkten 4 tillkomma de behöriga myndigheterna i den verkställande staten.

I protokollet till 2000 års EU-konvention finns bestämmelser om övervakning av banktransaktioner i realtid, liknande dem som finns upptagna i artikel 28. Vid tidpunkten för genomförandet av nämnda konvention saknades det möjlighet för svenska brottsutredande myndigheter att anordna övervakning av banktransaktioner i realtid. Möjligheter till sådan övervakning finns, enligt vad som har kunnat utrönas, inte heller i dag. Några särskilda bestämmelser i anledning av bestämmelserna om övervakning av

banktransaktioner i realtid är därför inte påkallade i nuläget. En möjlighet som står rättstillämparen till förfogande är dock att med tillämpning av artikel 10 vidta en annan typ av åtgärd och kontrollera bankkontot med vissa täta intervaller.

9.11.2 Utfärdande av en svensk utredningsorder för biträde med kontrollerad leverans, m.m.

Bestämmelser om kontrollerade leveranser finns i dag i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar, som i berörda delar genomför artikel 12 i 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Åklagaren handlägger enligt 2003 års lag inkommande ärenden om kontrollerade leveranser (10 §). Ansökan om att en kontrollerad leverans ska genomföras utomlands får enligt 11 § göras av åklagare eller, sedan åklagare har lämnat sitt tillstånd till åtgärden, av Polismyndigheten, Tullverket eller Kustbevakningen. 12 § innehåller en upplysning om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om vilka åklagare som ska vara behöriga att handlägga ärenden om kontrollerade leveranser. I 13 § ges bestämmelser rörande villkor om användningsbegränsningar och 14 § innehåller regler om skadeståndsansvar.

Direktivets bestämmelser om kontrollerade leveranser ersätter de bestämmelser som införts i lagen från 2003. Den lagen torde därför i fortsättningen enbart gälla i förhållande till de medlemsstater som inte omfattas av det nu aktuella direktivet.

Det krävs inte några särskilda bestämmelser i den nya lagen om att åklagare ska vara behörig att utfärda utredningsorder avseende biträde med kontrollerade leveranser. Detta följer av den föreslagna allmänna bestämmelsen avseende åklagarens respektive domstolens kompetensområde. Någon annan myndighet än åklagare ska inte ges behörighet att utfärda utredningsorder för biträde med kontrollerad leverans (se avsnitt 6.6).

De närmare bestämmelser om innehållet i utredningsordern som ges i direktivet kräver inte några lagstiftningsåtgärder, eftersom det får anses följa av skyldigheten att utfärda utredningsordern genom ifyllande av formuläret i bilaga A. Om Sverige är i behov av assistans med kontrollerad leverans i en annan medlemsstat, ska alltså en utredningsorder utfärdas enligt de allmänna föreskrifterna i den

nya lagen. Regler om skadeståndskyldighet och användningsbegränsningar i den nya lagen föreslås gälla generellt för alla åtgärdstyper, dvs. även för biträde med kontrollerade leveranser.

9.11.3 Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för biträde med kontrollerad leverans

Åklagaren handlägger enligt 2003 års lag inkommande ärenden om kontrollerade leveranser (10 §). Samma ordning bör gälla för handläggning av europeisk utredningsorder avseende biträde med kontrollerade leveranser. Detta följer av den föreslagna allmänna bestämmelsen som ger åklagaren rätt att fatta beslut i fråga om åtgärder som behövs under en förundersökning.

Enligt artikel 28.1 får verkställighet av en utredningsorder avseende bl.a. kontrollerade leveranser vägras om verkställigheten av den berörda åtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende. Kontrollerade leveranser är inte särskilt reglerade i svensk rätt. Sker en kontrollerad leverans inom ramen för en svensk förundersökning gäller de allmänna bestämmelserna i bl.a. RB om förundersökning.¹⁸ Om åtgärden inte hade varit tillgänglig under motsvarande förutsättningar i en svensk förundersökning, ska verkställbarhetsförklaring kunna vägras. Detta ska framgå av lag.

Praktiska frågor i anledning av en utredningsorder avseende biträde med kontrollerad leverans ska enligt artikel 28.2 lösas efter överenskommelse mellan de behöriga myndigheterna i den utfärdande och den verkställande staten. Det får förutsättas att samrådet utmynnar i en överenskommelse om att leveransen ska genomföras under former som är godtagbara för båda parter och i överensstämmelse med riktlinjer som är accepterade i den verkställande staten.

¹⁸ Se prop. 2004/05:144, s. 79.

9.12 Bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

Förslag och bedömning: Åklagaren ska inför verkställigheten av utredningsordern samråda och överenskomma med den utfärdande statens behöriga myndighet om åtgärdens varaktighet och övriga praktiska frågor.

En utredningsorder som avser bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet får inte erkännas och verkställas om åtgärden inte hade kunnat vidtas i ett liknande inhemskt ärende eller när överenskommelse om praktiska frågor inte kunnat nås.

Bestämmelsen i 18 kap. 6 § offentlighets- och sekretesslagen ska tillämpas i ärenden enligt den nya lagen.

Några lagstiftningsåtgärder avseende Sverige som utfärdande stat är inte påkallade.

9.12.1 Bestämmelserna i direktivet

Artikel 29 innehåller bestämmelser om hemliga utredningar. Det som avses är enligt punkten 1 brottsutredningar som genomförs av polismän med hemlig eller falsk identitet. I punkten 2 ges bestämmelser om innehållet i en utredningsorder som avser hemliga utredningar. I punkten 3 föreskrivs möjligheter att vägra verkställa en utredningsorder avseende hemlig utredning om åtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende, eller när det inte kunde nås någon överenskommelse om arrangemangen för de hemliga utredningarna mellan de behöriga myndigheterna i de berörda staterna. Vägransmöjligheten är alltså något mer vidsträckt än när det gäller kontrollerade leveranser. Hemliga utredningar ska enligt punkten 4 genomföras i enlighet med nationell lagstiftning och nationella förfaranden i den verkställande medlemsstaten. Befogenhet att agera, leda och kontrollera insatser i samband med den hemliga utredningen ska tillkomma de behöriga myndigheterna i den verkställande staten. De berörda staterna ska enligt samma punkt träffa en överenskommelse om den hemliga utredningens varaktighet, de närmare villkoren och de berörda polismännens rättsliga ställning.

9.12.2 Utfärdande av en svensk utredningsorder för bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

Liknande bestämmelser om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet finns i artikel 14 i 2000 års EU-konvention. Artikeln har genomförts genom 15-17 §§ i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar. En överenskommelse om bistånd i en brottsutredning som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet får enligt 15 §, om en förundersökning pågår i Sverige om den brottslighet åtgärden avser, ingås av den åklagare som leder förundersökningen. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen har motsvarande rätt om förundersökningen leds av någon av dem. Andra stycket innehåller bestämmelser om behörig myndighet när förundersökning inte har inletts i Sverige. Åtgärdens varaktighet och övriga praktiska frågor ska enligt sista stycket framgå av överenskommelsen. 16 § innehåller regler om användningsbegränsningar och i 17 § finns bestämmelser om skadeståndsskyldighet.

Det torde inte krävas några särskilda bestämmelser i den nya lagen om att åklagare ska vara behörig att utfärda utredningsorder avseende bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Detta torde följa av bestämmelsen i 2 kap. 3 §. De närmare bestämmelser om innehållet i utredningsordern som ges i direktivet kräver inte heller några lagstiftningsåtgärder.

Om Sverige är i behov av assistans i en brottsutredning med användning av skyddsidentitet i en annan medlemsstat, ska en utredningsorder utfärdas enligt de allmänna föreskrifterna i den nya lagen. Någon annan myndighet än åklagare ska inte ges behörighet att utfärda en utredningsorder avseende brottsutredning med användning av skyddsidentitet. De regler om skadeståndsskyldighet och användningsbegränsningar som föreslås i den nya lagen föreslås vara generellt tillämpliga och således gälla även för brottsutredningar med användning av skyddsidentitet.

9.12.3 Verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder för bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

Artikel 29.2 innehåller föreskrifter om möjliga vägransgrunder för utredningsorder avseende hemlig utredning. Verkställighet kan vägras om åtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende, eller när det inte kunde nås någon överenskommelse om arrangemangen för de hemliga utredningarna mellan de behöriga myndigheterna i de berörda staterna.

De inhemska förutsättningarna för att besluta om s.k. kvalificerad skyddsidentitet framgår av lagen (2006:939) om kvalificerade skyddsidentiteter. Ett beslut om kvalificerad skyddsidentitet får enligt 3 § meddelas endast om tillgången till en kvalificerad skyddsidentitet är nödvändig för att beslutade eller förutsedda åtgärder inom spanings- eller utredningsverksamhet inte ska röjas, om det finns en påtaglig risk för att ett sådant röjande allvarligt skulle motverka verksamheten eller utsätta någon som berörs av verksamheten för allvarlig fara, och om skälen för beslutet uppväger det men som beslutet kan innebära för allmänna eller enskilda intressen.

En särskild vägransgrund ska införas med innebörden att verkställighet av en utredningsorder avseende hemliga utredningar får vägras om åtgärden inte hade kunnat vidtas i ett liknande inhemskt ärende.

Hemliga utredningar ska enligt punkten 4 genomföras i enlighet med nationell lagstiftning och nationella förfaranden i den verkställande medlemsstaten. De berörda staterna ska enligt samma punkt träffa en överenskommelse om den hemliga utredningens varaktighet, de närmare villkoren och de berörda polismännens rättsliga ställning. En bestämmelse om detta ska införas i den nya lagen. Verkställighet ska kunna vägras om någon överenskommelse om de praktiska arrangemangen inte kunnat nås mellan de berörda staternas behöriga myndigheter. Enligt den ordning som föreslås i den nya lagen, kommer åklagare att vara ensam behörig att handlägga ärenden av detta slag och att ingå överenskommelse om den praktiska hanteringen med den utfärdande myndigheten. Detta ska, till

skillnad från nuvarande ordning, gälla oavsett om det pågår någon förundersökning i Sverige eller inte.¹⁹

Befogenhet att agera, leda och kontrollera insatser i samband med den hemliga utredningen ska enligt artikel 29.4 tillkomma de behöriga myndigheterna i den verkställande staten. Enligt den bedömning som görs här ska en grundläggande förutsättning för utländska polisens och andra tjänstemäns medverkan i Sverige att det inte får vara fråga om åtgärder som enligt svensk rätt är att anse som myndighetsutövning (se avsnitt 8.4.3). JO har i flera ärenden uttalat att utländska polismän som bedriver polisverksamhet här i landet bara får göra det i form av biträde åt och i närvaro av svensk polis.²⁰ Något utrymme för överenskommelser vad gäller utländska tjänstemäns rättsliga ställning som står i strid med denna grundprincip ska alltså inte finnas.

Under lagstiftningsarbetet som föregick införandet av lagen om kvalificerade skyddsidentiteter uppmärksammades att andra staters skyddsidentiteter fått ett slumpmässigt sekretesskydd enligt det dåvarande regelverket.²¹ Mot bakgrund av detta har en särskild bestämmelse införts om sekretess för uppgift om skyddsidentitet som en annan stat har beslutat om. Av 18 kap. 6 § OSL följer således att sekretess gäller för uppgift som hänför sig till ärende enligt 15 § lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar, om ärendet rör en brottsutredning som genomförs av en tjänsteman med en i annan stat beslutad skyddsidentitet och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att verksamheten hos de myndigheter som deltar i utredningen motverkas.

Sekretesskydd är nödvändigt även i ärenden där utländska tjänstemän med skyddsidentitet deltar i brottsutredningar i Sverige enligt den nya lagen. Bestämmelsen i OSL bör därför utsträckas till att gälla även ärenden enligt den nya lagen.

¹⁹ Jfr 15 § lagen om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar.

²⁰ Se prop. 2004/05:144, s. 83.

²¹ Prop. 2005/06:149, s. 77 f.

9.13 Åtgärder utan uttryckligt författningsstöd

Vissa åtgärder som genomförs under en svensk förundersökning i syfte att få information saknar uttryckligt författningsstöd. Exempel på sådana åtgärder är fotografering, användning av handmanövrerade kameror och provokation. I avsaknad av reglering får, vad gäller tillåtligheten av sådana åtgärder, stöd sökas i uttalanden i förarbeten, rättspraxis och olika uppfattningar framförda i doktrinen. Vidare finns av JO och JK avgjorda ärenden som behandlar dessa frågor.²²

Utredningsorder ska enligt direktivet kunna utfärdas för sådana åtgärder som hade varit möjliga *i ett liknande inhemskt ärende*. Detta innebär att en utredningsorder även ska kunna utfärdas för att få en i Sverige inte lagreglerad utredningsåtgärd verkställd i en annan medlemsstat, förutsatt att åtgärden hade kunnat vidtas i Sverige. En förutsättning är att förfarandet är accepterat i Sverige och genomförs i enlighet med praxis. Utfärdandet av utredningsordern ska i dessa fall således föregås av samma typ av överväganden och bedömningar som hade blivit aktuella om åtgärden hade kunnat vidtas av svenska brottsutredande myndigheter.

Utredningsorder kan på motsvarande sätt inkomma till svensk åklagare avseende en i Sverige möjlig men icke författningsreglerad åtgärd. Vid genomförande av åtgärden ska de överväganden göras och de förfaranden tillämpas som hade varit aktuella i ett liknande inhemskt fall. För att åtgärden ska vara möjlig bör det således finnas stöd i etablerad svensk praxis.

²² För en närmare redogörelse se Bring, Diesen, Förundersökning, 2009, s. 288 ff.

10 Ikraftträdande

Förslag: Lagen om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder ska träda i kraft den 1 maj 2017.

Enligt artikel 36 i direktivet ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 22 maj 2017. Från och med samma dag ersätter direktivet motsvarande bestämmelser i 1959 års Europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål och dess två tilläggsprotokoll, konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och konventionen om ömsesidig rättshjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och dess protokoll.

Det finns två alternativa ikraftträdandedatum för den nya lagen och de följdändringar som den föranleder. Det första alternativet är den 22 maj 2017. Det andra är ett ikraftträdandedatum något tidigare. Av praktiska skäl och med hänsyn till vad som allmänt gäller bör den nya lagen träda i kraft vid ett månadsskifte, vilket talar för det senare alternativet. Mot denna bakgrund bör den lag och de lagändringar som föreslagits i denna promemoria träda i kraft den 1 maj 2017.

Det föranleder frågan vad som händer med ärenden som aktualiseras mellan ikraftträdandet och den 22 maj 2017. Fram till den dagen kommer fortfarande nuvarande konventioner och andra överenskommelser om rättsligt bistånd att vara giltiga mellan medlemsstaterna. I den mån Sverige behöver bistånd från en stat för vilken direktivet ännu inte är tillämpligt, kan de nuvarande reglerna tillämpas. Detsamma gäller för ärenden som kommer in till Sverige mellan den 1 och den 22 maj 2017. Om även den andra staten genomfört direktivet, finns inget som hindrar att de nya reglerna till-

lämpas. Någon särskild övergångsregel om detta kan inte anses vara
behövlig.

11 Ekonomiska konsekvenser av förslagen

Syftet med direktivet är att effektivisera och förbättra det rättsliga samarbetet inom EU. Arbetet för de myndigheter som är involverade är tänkt att förenklas i jämförelse med vad som gäller i dag. I stället för att en svensk åklagare ansöker om rättslig hjälp med en viss åtgärd i en annan medlemsstat, kan denne i stället direkt sända över en utredningsorder till den andra statens behöriga myndighet för verkställighet där. Den andra statens myndighet är enligt direktivet skyldig att verkställa ordern utan krav på vidare formaliteter och utan att det görs någon prövning av om förutsättningarna för åtgärden är uppfyllda enligt nationell rätt. Direktivet bör innebära ökade möjligheter att t.ex. snabbt hålla förhör eller ta egendom i beslag i andra EU-stater. Därigenom kan det svenska brottsutredande arbetet förbättras och effektiviseras.

När Sverige är verkställande stat torde det nya systemet kunna innebära en viss effektivisering och besparing, bl.a. genom att kontrollåtgärderna blir färre och handläggningen snabbare.

Av statistikuppgifter från Åklagarmyndigheten framgår att antalet inkommande ärenden om rättslig hjälp år 2014 har varit 877, där mer än 520 ärenden har initierats av en medlemsstat i EU. När det gäller utgående ärenden om rättslig hjälp rör det sig enligt statistiken 463 fall under 2014, varav ungefär hälften har skickats till en EU-stat. Av den rapport som Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Malmö tagit fram avseende användningen av hemliga tvångsmedel under 2014¹ kan utläsas att tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation på begäran att av annat land

¹ Redovisning av användning av vissa hemliga tvångsmedel under 2014, 2015-05-22, Dnr ÅM-A 2014/1569.

har meddelats i 84 fall, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation i 204 fall, hemlig kameraövervakning i 3 fall och hemlig rumsavlyssning i 8 fall. Av sammanställningen kan inte utläsas hur många av tillstånden som har meddelats på begäran av en annan medlemsstat i EU.

Frysningsslagen har varit i kraft i drygt tio år. Enligt uppgift från Domstolsverket har antalet ärenden enligt lagen som handlats vid tingsrätterna i landet varit ytterst få (totalt fyra sedan 2010, med viss felmarginal för felaktig registrering).

Någon uppskattning av hur många fler ärenden som kan komma att handläggas i Sverige i anledning av införandet av ordningen med en europeisk utredningsorder är svår att göra. Sannolikt kan det förenklade förfarandet för den utfärdande staten innebära att antalet blir fler när den nya ordningen har tillämpats under en tid.

Det är svårt att i nuläget närmare bedöma i vilken utsträckning nyordningen på sikt kommer att medföra en effektivisering av lagföringen av brott med internationell anknytning eller vilka direkta besparingar som kan göras. Detta är också beroende av hur andra medlemsstater genomför direktivet. Även om övergången till ett system där en utredningsorder från en annan stat i princip omedelbart ska godkännas och verkställas kan antas medföra någon ökning av antalet ärenden, kan detta inte anses medföra en mera komplicerad handläggning än tidigare eller att domstolar och åklagare åläggs nya eller mera betungande uppgifter än vad som följer av LIRB.

Genomförandet av direktivet bör mot denna bakgrund inte komma att medföra några ökade kostnader för rättsväsendet eller för andra myndigheter. Eventuella merkostnader för berörda myndigheter bör kunna finansieras utan några särskilda anslagsökningar.

12 Författningskommentarer

12.1 Förslaget till lag om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder

1 kap. Allmänna bestämmelser

Lagens innehåll och tillämplighet

1 § Denna lag innehåller bestämmelser för genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området (direktivet).

I paragrafen anges att genom lagen genomförs direktivet om den europeiska utredningsordern i svensk rätt. Lagens bestämmelser ska således tolkas med beaktande av innehållet i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

2 § Denna lag gäller inte i förhållande till Danmark och Irland. Lagen gäller inte heller i förhållande till en annan medlemsstat i Europeiska unionen som inte har genomfört direktivet.

Om Europeiska unionen genom ett särskilt beslut har avbrutit tillämpningen av direktivet i förhållande till en medlemsstat eller om en medlemsstat har upphört att tillämpa direktivet eller den nationella lagstiftning som genomför direktivet, gäller inte denna lag i förhållande till den staten.

Lagstiftningen omfattar som utgångspunkt ett samarbete mellan samtliga medlemsstater i EU. I paragrafen regleras begränsningar i lagens tillämplighet gentemot andra medlemsstater. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Av *första stycket* framgår att lagen inte tillämpas i förhållande till Danmark och Irland. Dessa stater har, med stöd av protokoll fogade till fördragen angående deras ställning, meddelat att de inte

deltar i antagandet av direktivet (skäl 44 och 45). Vidare framgår att lagen inte heller gäller i förhållande till en annan medlemsstat i EU som inte har genomfört direktivet.

I *andra stycket* anges att lagen inte gäller i förhållande till en medlemsstat, om EU genom ett särskilt beslut har avbrutit tillämpningen av direktivet i förhållande till den staten eller om medlemsstaten har upphört att tillämpa direktivet eller den nationella lagstiftning som genomför direktivet. Den situation som avses här kan uppstå t.ex. när en medlemsstat upphör att tillämpa direktivet på grund av att nationell domstol underkänt genomförandet eller till följd av ett utslag från EU-domstolen. Vidare kan skyddsklausuler i anslutningsfördragen innehålla bestämmelser om tillfälligt upphävande av tillämpningen av rättsakter om straffrättsligt samarbete i förhållande till en ny medlemsstat (se t.ex. artikel 39 i Kroatiens anslutningsfördrag).

I fråga om medlemsstater för vilka direktivet inte gäller tillämpas i stället andra bestämmelser om rättsligt bistånd, bl.a. lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

3 § Lagen gäller inte inrättande av en sådan gemensam utredningsgrupp som avses i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar och bevisinhämtning inom en sådan grupp.

Genom bestämmelsen utesluts i enlighet med artikel 3 i direktivet beslut om att inrätta en gemensam utredningsgrupp och inhämtande av bevisning inom en sådan grupp från lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.3.

4 § Lagen gäller inte utbyte av kriminalregisteruppgifter med stöd av rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Paragrafen reglerar förhållandet till bestämmelser i lagen (1998:620) och förordningen (1999:1134) om belastningsregister när det gäller utbyte av uppgifter ur belastningsregistret enligt rambeslutet. Bestämmelsen, som motsvarar 1 kap. 8 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, har behandlats i avsnitt 6.2.3.

Bestämmelsen innebär att lagen inte ska tillämpas när kriminalregisteruppgifter utbyts med stöd av rambeslutet. I stället gäller

bestämmelser i lagen och förordningen om belastningsregister. Det innebär att om Sverige skickar eller begär kriminalregisteruppgifter med stöd av rambeslutet ska de bestämmelser som finns i lagen och förordningen om belastningsregister tillämpas. Skulle däremot Sverige eller en annan medlemsstat inom ramen för en utredningsorder avseende andra utredningsåtgärder även begära ut uppgifter ur belastningsregistret, bör detta kunna tillgodoses inom ramen för verkställighetsärendet avseende utredningsordern.

Föreskrifter om verkställigheten av denna lag

5 § Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om verkställigheten av denna lag.

I paragrafen lämnas en upplysning om att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om verkställigheten av lagen. Sådana verkställighetsföreskrifter kan behövas exempelvis avseende samråd och underrättelser i förhållande till den andra medlemsstaten.

Definitioner

6 § Med en svensk utredningsorder avses i denna lag ett beslut av domstol eller åklagare i samband med en rättegång i brottmål eller en förundersökning som innebär att en behörig myndighet i en annan medlemsstat ska

1. vidta en särskilt angiven utredningsåtgärd för att hämta in bevisning, eller
2. överlämna bevisning som redan finns hos myndigheten.

Paragrafen innehåller en definition av vad som avses med en svensk utredningsorder. Bestämmelsen, som baserar sig på definitionen i artiklarna 1.1 och 4 i direktivet, har behandlats i avsnitt 6.3, 6.4 och 6.6.

Med en svensk utredningsorder avses ett beslut som en svensk domstol eller åklagare har meddelat inom ramen för en pågående brottmålsrättegång eller förundersökning och som riktar sig till en behörig myndighet i annan medlemsstat i Europeiska unionen. En

utredningsorder ska kunna utfärdas även när talan förs om företagsbot eller förverkande.

Beslutet går ut på att en viss angiven utredningsåtgärd för att inhämta bevismaterial ska vidtas i den andra staten eller att bevisning som redan finns hos den behöriga utländska myndigheten ska överlämnas till Sverige. Det senare fallet kan exempelvis avse situationer där ett föremål eller handling har inhämtats av den behöriga utländska myndigheten inom ramen för ett straffrättsligt förfarande som pågår i den staten och där föremålet eller handlingen även har relevans som bevisning i ett svenskt förfarande.

7 § Med en utländsk utredningsorder avses i denna lag ett rättsligt avgörande som har utfärdats eller godkänts av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare i en annan medlemsstat under

1. ett straffrättsligt förfarande som har inletts av eller ska tas upp inför en rättslig myndighet och som gäller en gärning som är belagd med straff enligt den statens nationella lagstiftning, eller

2. ett förfarande som gäller en gärning som är belagd med straff enligt den statens nationella lagstiftning och som har inletts av en administrativ eller rättslig myndighet vars beslut kan leda till ett straffrättsligt förfarande inför domstol,

i syfte att en svensk domstol eller åklagare ska genomföra en särskilt angiven utredningsåtgärd för att inhämta bevisning eller överlämna bevisning som redan finns hos domstolen eller åklagaren.

Första stycket gäller även om förfarandet riktas mot en juridisk person.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.4 och motsvarar till sin innebörd definitionen i artiklarna 1 och 4 i direktivet.

Paragrafen har, med hänsyn till den stora variation av typer av ärenden och förfaranden som finns i de olika medlemsländernas lagstiftningar, utformats i nära överensstämmelse med direktivets bestämmelser. Definitionen är relevant för bl.a. tillämpningen av vägransgrunden i 3 kap. 2 §.

Paragrafen anger inledningsvis vilken typ av avgörande som avses med begreppet utredningsorder. Det ska vara fråga om ett rättsligt avgörande som har utfärdats eller godkänts av en rättslig myndighet i en annan medlemsstat. Begreppet rättsligt avgörande definieras inte i direktivet. Med rättslig myndighet avses, enligt vad som kan utläsas av artiklarna 1.1 första stycket och 2.c.i) i direktivet, domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare.

I den nya lagen och enligt direktivet är det avgörande för frågan om rätt myndighet har utfärdat en utredningsorder att den utfärdande staten enligt artikel 33 har angett myndigheten i fråga som utfärdande myndighet.

Det kan visserligen inte uteslutas att en medlemsstat ger en annan myndighet än domstol och åklagare rätt att utfärda utredningsorder. Ett beslut av en sådan myndighet ska emellertid enligt artikel 2.c.ii) godkännas av en rättslig myndighet för att betraktas som ett rättsligt avgörande. För erkännande och verkställighet krävs således att utredningsordern är utfärdad eller godkänd av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare i den andra staten.

I första och andra punkten preciseras vilka typer av förfaranden som en utredningsorder ska kunna utfärdas för. Det är den utfärdande medlemsstatens behöriga myndighet som i första hand prövar om det förfarande som är aktuellt ryms inom något av de i direktivet angivna fallen.

En utländsk utredningsorder ska riktas till en svensk domstol eller åklagare. På motsvarande sätt som när det gäller en svensk utredningsorder är syftet att någon av dessa ska vidta en bevisinhämtningsåtgärd i samband med en förundersökning eller rättegång eller överlämna bevisning som redan finns hos domstolen eller åklagaren.

Några andra svenska myndigheter än domstol och åklagare är inte behöriga att erkänna och verkställa en utländsk utredningsorder. Framför allt då det gäller bevisinhämtning under en förundersökning kan åklagaren behöva bistånd av andra myndigheter som Polismyndigheten, Tullverket och Kustbevakningen. Detta framgår av 3 kap. 6 §. Kompetensfördelningen mellan domstolar och åklagare framgår av 3 kap. 5 och 11 §§.

Av paragrafens *andra stycke* framgår att det inte utgör något hinder mot erkännande och verkställighet i Sverige om det förfarande som har inletts i den andra staten avser en gärning för vilken en juridisk person kan dömas till ansvar enligt den statens lag.

Formkrav

8 § En utredningsorder ska vara upprättad i enlighet med formuläret i bilaga A till direktivet och särskilt innehålla uppgifter om

- den myndighet som utfärdat den,
- den eller de berörda personerna,
- syftet med och skälen för utredningsordern,
- den brottsliga gärningen som är föremål för utredning eller andra förfaranden och en beskrivning av omständigheterna kring gärningen, samt tillämpliga straffrättsliga bestämmelser i den utfärdande statens lagstiftning, och
- den begärda utredningsåtgärden och det bevismaterial som ska inhämtas.

Utredningsordern ska vara undertecknad av den som har utfärdat den, samt i förekommande fall, av den som har godkänt den.

Paragrafen anger vilket innehåll en utredningsorder ska ha och att en utredningsorder ska vara upprättad i enlighet med formuläret i bilagan till direktivet. Paragrafen ansluter till artikel 5.1 i direktivet. De uppgifter som kan lämnas i formuläret är betydligt fler och delvis andra än de som enligt artikel 5.1 i direktivet ska lämnas i en utredningsorder. Bestämmelsen anger således minimikrav för att erkännande och verkställighet ska kunna komma in fråga. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 7.3.1 och 8.1.1.

Enligt 3 kap. 2 § 1 ska erkännande och verkställighet vägras bl.a. om utredningsordern inte uppfyller minimikraven enligt bestämmelsen. Vid bedömningen av vilken information en utredningsorder ska innehålla i ett enskilt fall är det avgörande att lagens krav och förutsättningar kan bedömas utifrån utredningsordern.

Språk

9 § En svensk utredningsorder ska översättas till det officiella språket i den verkställande staten eller till ett annat språk som den verkställande staten har förklarat sig godta.

En utländsk utredningsorder ska vara skriven på eller översatt till svenska, danska, norska eller engelska.

Bestämmelsen, som har sin grund i artikel 5.2 och 5.3 i direktivet, anger vilka språk som en utredningsorder kan vara skriven på eller översatt till. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1 och 8.1.3.

Mottagande myndighet

10 § En svensk utredningsorder skickas av domstol eller åklagare till den behöriga utländska myndigheten eller, om den andra staten har utsett en centralmyndighet att svara för mottagandet av en utredningsorder, till centralmyndigheten.

En utländsk utredningsorder ska skickas direkt till den domstol eller åklagare som ska handlägga den. Utredningsordern ska skickas genom post, bud, elektronisk post eller telefax, eller, efter överenskommelse i det enskilda fallet, på annat sätt.

I paragrafen anges hur och till vem utredningsordern ska sändas över. Bestämmelsen motsvaras av artikel 7.1–7.3 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1 och 8.1.2.

I *första stycket* anges att en svensk utredningsorder ska skickas av domstol eller åklagare till den utländska myndighet som ska svara för verkställigheten av utredningsordern, eller i förekommande fall, till en centralmyndighet i den verkställande staten. Någon svensk centralmyndighet ska inte användas. Information om vilka myndigheter som är behöriga i respektive medlemsstat kommer att finnas tillgänglig för domstolar och åklagare genom kommissionens försorg.

Av *andra stycket* framgår att en utländsk utredningsorder ska skickas direkt till den domstol eller åklagare i Sverige som ska handlägga utredningsordern. Av 3 kap. 5 § framgår rollfördelningen mellan domstol och åklagare vid handläggningen av inkommande utredningsorder. Vem som ska pröva utredningsordern och meddela verkställbarhetsförklaring framgår av 3 kap. 11 §. I samma stycke anges även vilka kommunikationssätt som kan godtas. Avgörande för vilket kommunikationssätt som ska användas är att den svenska domstolen eller åklagaren ska kunna försäkra sig om att översända dokument är äkta. Även översändande genom annan form av kommunikation kan godtas efter överenskommelse i det enskilda fallet.

2 kap. Utfärdande av en svensk utredningsorder

1 § En svensk utredningsorder utfärdas av domstol för åtgärder i samband med en rättegång i brottmål och av åklagare för åtgärder under en förundersökning.

I paragrafen regleras rollfördelningen mellan svensk domstol och åklagare vid utfärdande av en utredningsorder. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.6. Åklagare ska utfärda utredningsorder i fråga om bevisning som behövs under en förundersökning och domstol i de fall bevisningen eller bevisupptagningen behövs under domstolsförfarandet.

Utredningsorder i samband med rättegång

- 2 § En domstol får utfärda en utredningsorder som avser
1. bevisupptagning vid en utländsk domstol,
 2. förhör genom ljud- och bildöverföring eller genom ljudöverföring, och
 3. överförande av frihetsberövade.

I bestämmelsen anges de åtgärder som en svensk domstol ska kunna utfärda utredningsorder för. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.5.1.

Uppräkningen i bestämmelsen är uttömmande. En svensk domstol ska således bara kunna utfärda en utredningsorder för de åtgärder som anges i paragrafen. Utmärkande för åtgärdstyperna är att de syftar till att säkerställa att bevisning ska tas upp under en rättegång.

Utredningsorder i samband med förundersökning

- 3 § En åklagare får utfärda en utredningsorder som avser
1. förhör, förhör genom ljud- och bildöverföring eller genom ljudöverföring,
 2. beslag, åtgärder enligt 27 kap. 15 § rättegångsbalken samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
 3. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning,
 4. överförande av frihetsberövade,
 5. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person, samt
 6. andra åtgärder i bevisinhämtningssyfte som inte innebär användning av tvångsmedel eller någon annan tvångsåtgärd, om åtgärden uppfyller de allmänna förutsättningarna enligt 5 §.

I bestämmelsen anges de åtgärder som svensk åklagare ska kunna utfärda utredningsorder för. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.5.1.

Paragrafen innehåller en uppräkningslista av olika åtgärdstyper för vilka en svensk åklagare ska kunna utfärda en utredningsorder. Vad gäller tvångsåtgärder är uppräkningslistan uttömmande. Genom sista punkten klargörs att åklagare får utfärda en utredningsorder även för andra åtgärder än de uppräknade under förutsättning att åtgärden hade varit möjlig att vidta under liknande förutsättningar i ett svenskt ärende och inte innebär tvångsansvändning mot enskilda.

4 § Åklagare får också utfärda en utredningsorder för att inhämta bevisning som redan finns hos en behörig myndighet i en annan medlemsstat.

I bestämmelsen, som grundar sig på artikel 1.1, klargörs att svensk åklagare ska kunna utfärda en utredningsorder för att hämta in bevisning som redan finns hos den behöriga myndigheten i den andra medlemsstaten. Åklagare ska hantera denna typ av bevisinhämtning även i de situationer där frågan aktualiseras under en rättegång i Sverige. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.5.1.

Förutsättningar för att utfärda en utredningsorder

5 § En utredningsorder som avses i 2 § 1 och 2, 3 § 1–3 och 5–6 samt 4 § får utfärdas om åtgärden hade, enligt vad som kan bedömas vid utfärdandet, kunnat vidtas under motsvarande förutsättningar här samt enligt de särskilda bestämmelserna i 10–13 och 18–27 §§.

En utredningsorder som avses i 2 § 3 och 3 § 4 får utfärdas enligt de särskilda bestämmelserna i 14–17 §§.

I paragrafen, som delvis motsvarar artikel 6.1.b i direktivet, anges att en svensk utredningsorder får utfärdas bara om åtgärden hade kunnat vidtas under motsvarande förutsättningar om bevisningen hade funnits tillgänglig här i landet. Denna bedömning kommer i de allra flesta fall att behöva göras utan att den utfärdande myndigheten har någon kännedom om hur de närmare omständigheterna vid genomförandet av åtgärden kommer att se ut i det enskilda fallet. Bedömningen ska således göras utifrån de omständigheter som är kända för domstolen eller åklagaren vid utfärdandet.

Paragrafen innehåller även hänvisningar till de särskilda bestämmelserna i lagen om vissa åtgärdstyper. Förutsättningarna för utfärdande av en utredningsorder avseende överförande av frihetsberövade framgår enbart av de särskilda bestämmelserna. Överförande av frihetsberövade undantas således från kravet på att de svenska förutsättningar ska vara uppfyllda, eftersom några inhemskas bestämmelser av naturliga skäl inte finns vad gäller denna åtgärdstyp.

Övervägandena finns i avsnitt 6.5.1.

6 § En utredningsorder får utfärdas endast om det med beaktande av det men för den enskilde samt den tidsåtgång och de kostnader som kan antas uppkomma i ärendet framstår som motiverat med hänsyn till brottets art och svårhetsgrad och övriga omständigheter.

Av paragrafen, som grundar sig på artikel 6.1 i direktivet, framgår att en utredningsorder ska utfärdas bara om domstolen eller åklagaren vid en proportionalitetsbedömning kommer fram till att åtgärden är motiverad med hänsyn till brottets art och svårhetsgrad. Proportionalitetsprincipen, som innebär att de skador och olägenheter som en åtgärd kan medföra för ett annat enskilt eller offentligt intresse inte får stå i missförhållande till syftet med åtgärden, gäller även utan att det införs någon särskild föreskrift om detta. Bestämmelsen är därför av upplysningskaraktär. Avsikten är att svensk domstol och åklagare ska göra samma typ av överväganden i proportionalitetshänseende som hade varit aktuella i ett motsvarande fall utan internationella inslag. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Särskilt förfarande som ska iakttas vid verkställighet av en utredningsorder

7 § I utredningsordern ska anges om något särskilt förfarande bör iakttas vid verkställigheten av åtgärden.

Genom paragrafen, som har behandlats i avsnitt 7.4, ges svensk domstol och åklagare möjlighet att ange sådana särskilda förfaranden i utredningsordern som bör följas vid verkställandet av utredningsordern. Bestämmelsen innefattar även fall då ett särskilt förfarande

rande enligt den verkställande statens lagstiftning bör sättas åt sidan.

Varje avvikelse från den svenska rättsordningen ska inte föranleda en särskild begäran enligt bestämmelsen. Avvikelserna ska i stället, som huvudregel, godtas. En begäran om att ett visst särskilt förfarande ska följas eller sättas åt sidan ska således enbart göras för att tillgodose något grundläggande och legitimt intresse i den svenska rättsordningen. Exempel är förbudet att höra en misstänkt, en tilltalad eller en målsägande under ed.

Återkallelse av en utredningsorder

8 § Om det inte längre finns skäl för att vidta åtgärden som avses i utredningsordern ska utredningsordern återkallas.

I paragrafen, som har sin grund i artikel 6.3 och 21 i direktivet, anges de situationer i vilka domstolen eller åklagaren kan återkalla en utredningsorder. Bestämmelserna i direktivet behandlar återkallelse om de formella förutsättningarna för utfärdande av utredningsordern inte är uppfyllda eller om verkställigheten skulle medföra särskilt höga kostnader. Den här paragrafen har getts en vidare innebörd än motsvarande bestämmelser i direktivet. En utredningsorder ska enligt paragrafen återkallas när det av någon anledning inte längre finns skäl att vidta den begärda åtgärden. Det kan exempelvis, utöver de situationer som avses i direktivet, röra sig om situationer där förundersökningen lagts ner eller bevisningen har kunnat inhämtas på annat sätt eller inte längre är nödvändig samt då den åtgärd som avses i utredningsordern har upphävts efter överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.3.

Villkor om användningsbegränsningar

9 § Om en utländsk myndighet i samband med överlämnande av uppgifter eller annan bevisning har förenat överlämnandet med villkor som begränsar möjligheterna att använda uppgifterna eller bevisningen, ska svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Paragrafen innehåller en bestämmelse som begränsar möjligheten för svensk domstol och åklagare att utnyttja upplysningar eller bevismaterial som har erhållits från en annan medlemstat, i den utsträckning den andra staten har förenat överlämnandet med särskilda villkor om användningsbegränsningar. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.

Bestämmelsen har utformats efter förebild i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. En vanlig begränsning torde vara att erhållen information inte ska få användas för annat ändamål än det för vilket den har begärts, vilket innebär ett hinder för domstolen och åklagaren att utnyttja informationen för utredning eller lagföring av andra brott än dem som avses med utredningsordern. Användningsbegränsningar kan även avse andra fall, t.ex. att materialet inte ska få sändas över till tredje land, ska förstöras, skickas tillbaka eller återställas till den rätte ägaren vid en viss tidpunkt.

Särskilda bestämmelser om vissa åtgärder

Bevisupptagning vid en utländsk domstol

10 § En utredningsorder för bevisupptagning vid en utländsk domstol enligt 2 § 1 får avse syn, skriftligt bevis eller förhör med vittne, sakkunnig, tilltalad, målsägande eller någon som avses i 36 kap. 1 § andra och tredje styckena rättegångsbalken.

I bestämmelsen anges de bevisupptagningsåtgärder som en svensk utredningsorder avseende bevisupptagning vid utländsk domstol får avse. Frågan har behandlats i avsnitt 9.2.1.

Förhör genom ljud- och bildöverföring

11 § När förhör genom ljud- och bildöverföring äger rum i samband med en rättegång tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om sådant förhör.

I paragrafen regleras förfarandet vid hållande av förhör genom ljud- och bildöverföring med någon i utlandet under en svensk rätte-

gång. Ett förhör genom ljud- och bildöverföring ska enligt artikel 24.5.c ledas av den utfärdande statens myndighet och genomföras enligt den statens lagar. Detta utgör en avvikelse från det förfarande som i allmänhet gäller enligt direktivet där åtgärden vidtas enligt de förfaranderegler som gäller i den verkställande staten. När Sverige är utfärdande stat, ska således förhöret genomföras i enlighet med rättegångsbalkens bestämmelser om förhör. De närmare övervägandena finns i avsnitt 9.4.2.

12 § Om förhör ska hållas med en misstänkt eller tilltalad person genom ljud- och bildöverföring, ska i utredningsordern anges om den som ska höras samtycker till förhöret.

I paragrafen anges att domstolen eller åklagaren i de fall förhör ska hållas med misstänkt eller tilltalad, ska ange i utredningsordern att den misstänkte eller tilltalade har samtyckt till förhöret. Bristande samtycke från misstänkt eller tilltalad till ett förhör genom ljud- och bildöverföring kan enligt artikel 24.2.a utgöra en grund för vägran. För att undvika onödig tidsåtgång bör den svenska utfärdaren redan innan utfärdandet försäkra sig om att samtycke föreligger och ange detta i utredningsordern. Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.4.2.

Förhör genom ljudöverföring

13 § En utredningsorder för förhör genom ljudöverföring med vittne, sakkunnig eller målsägande som befinner sig i en annan medlemsstat, och som ska höras vid en rättegång eller under en förundersökning, får utfärdas om det finns skäl för detta. Vid bedömningen ska beaktas särskilt om

- det finns ett särskilt intresse av att förhöret äger rum utan dröjsmål,
- det finns ett beaktansvärt hinder som gör att den som ska höras inte kan inställa sig personligen till förhöret, och
- inställelse genom ljud- och bildöverföring inte kan äga rum eller möter betydande hinder.

När förhör genom ljudöverföring äger rum i samband med en rättegång tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om sådant förhör.

Bestämmelsen, som avser delar av artikel 25, har behandlats i avsnitt 9.5.1.

De förutsättningar som anges i artikel 25 för att låta en förhörs-person delta i förhör genom ljudöverföring är snävare än vad som gäller enligt motsvarande svenska bestämmelser (5 kap. 10 § rättegångsbalken). I bestämmelsen anges därför de förutsättningar som ska vara uppfyllda för att en utredningsorder avseende sådant förhör ska kunna utfärdas.

Bestämmelsen tar sin utgångspunkt i intresset av att i ett enskilt fall kunna genomföra förhöret eller rättegången utan dröjsmål och att det finns ett beaktansvärt hinder som gör att den som ska höras inte kan inställa sig i tid till förhöret eller förhandlingen. Sådana hinder kan t.ex. vara sjukdom, ålderdom, påtaglig rädsla för att närvara i rättsalen, osv. Av bestämmelsen framgår att förutsättningarna för förhör genom ljud- och bildöverföring ska ha undersökts och visat sig vara omöjliga eller möta betydande hinder innan en utredningsorder avseende förhör genom ljudöverföring utfärdas.

Andra stycket i bestämmelsen motsvarar bestämmelsen i 2 kap. 11 § avseende förhör genom ljud- och bildöverföring. Se kommentaren till den bestämmelsen.

Som har berörts i den allmänna motvieringen hindrar inte paragrafen telefonförhör utanför ramen för en utredningsorder om den andra staten tillåter ett sådant förfarande.

Överförande av frihetsberövade

14 § För förhör eller konfrontation i samband med en rättegång eller förundersökning får en utredningsorder utfärdas för att

1. en person som är berövad friheten i en annan medlemsstat ska föras över till Sverige, eller
2. en person som är berövad friheten i Sverige ska föras över till en annan medlemsstat.

I paragrafen, som grundas på artiklarna 22 och 23 i direktivet, ges bestämmelser om möjlighet för svensk domstol och åklagare att utfärda en utredningsorder för överförande av en frihetsberövad person från en medlemsstat till en annan för förhör eller konfrontation. Överförande enligt en utredningsorder ska alltså kunna äga rum endast för en utredningsåtgärd i samband med en förundersökning eller rättegång i den utfärdande staten. Institutet ska där-

emot inte användas om syftet med överföringen är att även ställa den överförda personen till ansvar inför domstol. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.1.

15 § Innan en utredningsorder enligt 14 § 2 utfärdas, ska yttrande hämtas in från den myndighet som svarar för verkställigheten av frihetsberövandet, om det inte är uppenbart att det inte behövs.

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 4 kap. 32 § i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och syftar till att få klarhet i om det finns några hinder mot ett överförande t.ex. på grund av personens hälsotillstånd eller av säkerhetsskäl. Om den frihetsberövade är häktad bör den domstol som beslutar om överförande begära yttrande såväl från häktet som av åklagaren. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.1.

16 § En person som har förts över till Sverige ska tas i förvar av Polismyndigheten.

Om den frihetsberövade ska transporteras genom en tredje medlemsstats territorium, ska domstolen eller åklagaren ansöka om tillstånd till detta hos den behöriga myndigheten i den staten.

Bestämmelsens *första stycke* motsvarar inte omedelbart någon viss artikel i direktivet. Den motsvarar 4 kap. 34 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och är avsedd att tillämpas på motsvarande sätt som den bestämmelsen. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.1. Genom första stycket säkerställs att den överförda personen ska tas i förvar av Polismyndighet i Sverige. Den frihetsberövade personen kommer med detta under vistelsen i Sverige att omfattas av häkteslagen.

Andra stycket i bestämmelsen har sin grund i artiklarna 22.4 och 23.2 i direktivet. Till ansökan ska bifogas de handlingar som transitmedlemsstaten har anmält till kommissionen enligt artikel 33.2 i direktivet.

17 § Den som har förts över till Sverige får inte lagföras, berövas sin frihet, eller på annat sätt underkastas inskränkning i denna på grund av handling, underlåtenhet eller dom som härrör från tiden före överföringen och som inte har angetts i utredningsordern.

Om någon som har överförs till Sverige stannar kvar här i mer än femton dagar efter det att frihetsberövandet upphört, upphör immunitet-

ten enligt första stycket. Detsamma gäller om han eller hon återvänder hit efter att ha lämnat landet.

Bestämmelsen, som grundar sig på artikel 22.8 och 22.9 i direktivet, har behandlats i avsnitt 9.6.1. Genom bestämmelsen ges den frihetsberövade person som förs över till Sverige i anledning av en utredningsorder tidsbegränsad immunitet mot lagföring och frihetsberövande för annat eller andra brott än det eller dem som avses i utredningsordern.

Beslag, m.m.

18 § En utredningsorder får utfärdas för att föremål eller skriftliga handlingar som skäligen kan ha betydelse för utredning om brott och som finns i en annan medlemsstat ska tas i beslag.

En utredningsorder enligt första stycket får utfärdas utan att föremålet eller handlingen är tillgängligt för beslag här i landet.

I utredningsordern ska anges om åtgärden kan antas kräva husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning.

Paragrafen, som avser artikel 32 i direktivet, har behandlats i avsnitt 9.7.1.

Bestämmelsen ger åklagaren möjlighet att utfärda en utredningsorder för att föremål och handlingar, som finns i en annan stat och således inte är tillgängliga för beslag här i landet, ska tas i beslag i utlandet. Att lagen inte ska tillämpas beträffande s.k. förverkandebeslag följer redan av avgränsningen av tillämpningsområdet till sådana åtgärder som syftar till att inhämta bevisning. Avgränsningen förtydligas i bestämmelsens *första stycke* där det anges att beslag i utlandet ska ske av föremål eller handlingar som kan antas ha betydelse för utredning av brott.

Det förhållandet att en utredningsorder även ska kunna utfärdas för genomförande andra åtgärder enligt 28 kap. rättegångsbalken som syftar till att säkra bevisning följer av 2 kap. 3 § 2.

I *andra stycket* klargörs att utredningsorder för beslag ska kunna utfärdas trots att beslagsföremålet inte är tillgängligt för beslag här i landet.

Beslag kan i många fall inte verkställas utan att det företas andra tvångsåtgärder, t.ex. husrannsakan eller kroppsvisitation. I paragra-

fens *tredje stycke* föreskrivs att den svenska utfärdaren, i de fall det redan vid utfärdandet kan antas att sådan åtgärd är nödvändig för att ta önskad bevisning i beslag, ska ange i utredningsordern att sådan åtgärd ska kunna företas. Ett krav är naturligtvis att förutsättningarna enligt svensk rätt för åtgärden i fråga är uppfyllda (se 2 kap. 5 § första stycket).

Av den allmänna regeln om att interna förutsättningar för åtgärden ska vara uppfyllda för att en utredningsorder ska kunna utfärdas följer bl.a. att rättens tillstånd bör inhämtas avseende husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning som redan vid utfärdandet kan antas bli av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet för den hos vilken åtgärden företas (se 28 kap. 4 § första stycket och 28 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken).

19 § I utredningsordern ska anges om föremålet eller handlingen ska överföras till Sverige eller stanna kvar i den andra medlemsstaten.

Om föremålet eller handlingen ska stanna kvar i den andra staten ska i utredningsordern anges hur länge beslaget ska bestå eller när en begäran om överlämnande av föremålet eller handlingen kommer att skickas till den andra staten.

Paragrafen grundas på artiklarna 32.3 och 32.4 i direktivet och har behandlats i avsnitt 9.7.1. Genom bestämmelsen föreskrivs en upplysningsskyldighet för åklagaren gentemot den verkställande myndigheten. I syfte att säkerställa att egendom inte i onödan är föremål för beslag, bör redan från början stå klart hur länge beslaget ska bestå i de fall föremålet finns kvar hos den verkställande myndigheten. Beslutet om tvångsmedel får anses ha fattats i den utfärdande staten, som således har kontroll över åtgärdens bestånd, även under den tid som bevisföremålet fortfarande finns hos den verkställande myndigheten. Om föremålet eller handlingen ska vara kvar i den verkställande staten, är det därför nödvändigt att den utfärdande myndigheten anger hur länge åtgärden förväntas bestå eller på annat sätt sätter en tidsgräns för när föremålet kan förväntas komma i den utfärdande statens besittning.

20 § När ett beslag enligt 18 § har verkställts i den andra staten tillämpas följande bestämmelser i 27 kap. rättegångsbalken

6 § första stycket om rättens prövning,

7 § om tid för åtals väckande,

8 § första och fjärde styckena om hävande av beslaget,
11 § om underrättelseskyldighet, och
13 § om protokoll och om rätt för den som drabbats av ett beslag att
erhålla bevis om åtgärden.

Den som berörs av beslaget ska underrättas om möjligheten att begära
rättens prövning.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.7.1 (första stycket) och 6.7.2
(andra stycket).

Paragrafen innehåller bestämmelser om åtgärder efter att ett be-
slag som meddelats med stöd av 2 kap. 18 § har verkställts i den
andra staten. Bestämmelsen tillämpas även under den tid som
egendomen är kvar i den andra staten och syftar till att säkerställa
att svenska rättssäkerhetsgarantier gäller för beslag som har verk-
ställts i utlandet efter beslut av svensk åklagare.

Av bestämmelsen i *första stycket* följer att den som har drabbats
av ett beslag kan begära att rätten prövar beslaget (27 kap. 6 §
första stycket rättegångsbalken). En sådan prövning kan ske så
snart beslaget har verkställts i den andra staten. Om rätten faststäl-
ler beslaget, ska rätten, om inte åtal redan har väckts, sätta ut tiden
för väckandet (27 kap. 7 § rättegångsbalken). Tiden får inte sättas
längre än nödvändigt. Bestämmelsen i 27 kap. 7 § andra stycket
rättegångsbalken ger åklagaren även möjlighet att begära förläng-
ning av tiden.

Av hänvisningen till 27 kap. 8 § första och fjärde styckena rätte-
gångsbalken följer att ett beslag hävs av åklagaren utom i de fall där
beslaget har fastställts av rätten. Hänvisningen till 27 kap. 11 och
13 §§ innebär bl.a. att den från vilket beslaget verkställts utan
dröjsmål ska underrättas om beslaget och på begäran erhålla bevis
om detta. Skyldigheten att föra protokoll över beslaget innebär att
den svenska åklagaren, utifrån den redogörelse som den verkstäl-
lande myndigheten har lämnat om beslagsföremålen, ska beskriva
det beslagtagna godset i protokollet. Det gäller, precis som i ett
internt fall, inget absolut krav på att dokumentationen sker ome-
delbart efter det att beslaget har verkställts. Det bör vara godtag-
bart att upprättandet av en detaljerad förteckning över föremålen
eller handlingarna sker först sedan dessa förts över till Sverige. Om
ett detaljerat protokoll inte omedelbart upprättas krävs att man
genom anteckningar dokumenterar vad för slags egendom och vil-
ket antal det rör sig om.

Av bestämmelsens *andra stycke* följer att den som har drabbats av beslaget ska underrättas om möjligheten att begära rättens prövning av detsamma. Underrättelseskyldigheten bör kunna fullgöras genom att en upplysning om överklagandemöjligheten tas in i den underrättelse som skickas ut enligt 27 kap. 11 § rättegångsbalken.

21 § När ett föremål eller en handling som har beslagtagits enligt 18 § överlämnas till Sverige, ska åklagaren se till att föremålet eller handlingen tas i förvar. I och med förvarstagandet ska beslag enligt rättegångsbalken anses föreligga.

Även om föremålet inte har överlämnats till Sverige när målet avgörs ska rätten med tillämpning av 27 kap. 8 § femte stycket rättegångsbalken pröva om åtgärden fortfarande ska bestå.

Paragrafen, som har behandlats i avsnitt 9.7.1, har inte någon direkt motsvarighet i direktivet.

Bestämmelsen i *första stycket* avser den situationen att beslagsbeslutet har verkställts i den andra staten och egendomen har överlämnats till Sverige. Åklagaren ska ta den överlämnade egendomen i förvar (jfr 27 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken). Egendomen ska därefter anses vara tagen i beslag enligt rättegångsbalken. Att egendomen efter överlämnandet ska anses vara tagen i beslag enligt rättegångsbalken innebär inte att de åtgärder som tidigare vidtagits ska vidtas på nytt efter överlämnandet, t.ex. att tid för åtal sätts ut eller att den drabbade underrättas. Bestämmelser avser i stället den fortsatta hanteringen av beslagsärendet sedan egendomen har överlämnats till Sverige.

Bestämmelsen i *andra stycket* tar sikte på fall där föremål eller handling som tagits i beslag i utlandet i anledning av en svensk utredningsorder inte överlämnas till Sverige. Denna situation bör endast kunna inträffa i undantagsfall. Beslaget bör i normalfallet hävas så fort det står klart att materialet inte kommer att vara nödvändigt för bevisföringen i den svenska processen. Skulle beslaget ändå bestå när målet avgörs och finns föremålet eller handlingen kvar i utlandet, ska senast i samband med målets avgörande prövas om beslaget ska bestå.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Tekniskt bistånd behövs

22 § Åklagare får, efter domstolens prövning av att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda, utfärda en utredningsorder för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation av en adress som används i Sverige eller i en annan medlemsstat och avlyssningen kräver bistånd av den andra staten.

Paragrafen, som avser artikel 30 i direktivet, har behandlats i avsnitt 9.8.2.

Enligt 27 kap. 21 § första stycket rättegångsbalken prövar rätten på ansökan av åklagaren frågor om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Eftersom hemliga tvångsmedel av det aktuella slaget är av mycket integritetskränkande karaktär, är det av vikt att samma rättsäkerhetsgarantier gäller som när svenska myndigheter företar motsvarande åtgärd utan bistånd från utlandet. Syftet med bestämmelsen är att tydliggöra att samma förfarande ska tillämpas som när åtgärden vidtas i ett renodlat inhemskt ärende. I bestämmelsen slås därför fast att en utredningsorder avseende hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska utfärdas av åklagare efter domstolens tillstånd till åtgärden. Domstolsprövningen ska göras på samma sätt som när motsvarande åtgärd ska företas av svenska myndigheter utan bistånd från utländska myndigheter (se främst 27 kap. 21 § rättegångsbalken).

Den hemliga avlyssningen eller hemliga övervakningen får avse adress som används i Sverige eller i den andra medlemsstaten från vilken bistånd är nödvändigt för att kunna genomföra avlyssningen eller övervakningen.

23 § När en utredningsorder enligt 22 § utfärdats, tillämpas bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken. Bestämmelserna om underrättelse till enskild i 27 kap. 31-33 §§ rättegångsbalken tillämpas endast när upptagning eller uppteckning av avlyssningen eller övervakningen sker i Sverige. Bestämmelsen i 27 kap. 25 a § rättegångsbalken ska inte tillämpas.

I fråga om överklagande gäller bestämmelserna i 49 kap. rättegångsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 9.8.2 (första stycket) och 6.7.2 (andra stycket).

Genom bestämmelsen säkerställs att samma förfarande tillämpas för avlyssningen eller övervakningen som när en motsvarande åtgärd genomförs i Sverige av svenska myndigheter.

I *första stycket* föreskrivs att bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken ska tillämpas i fråga om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation som ska verkställas till följd av en svensk utredningsorder med bistånd från utländska myndigheter. Bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken som avses är 23 § om upphävande av beslutet, 24 § om hantering av upptagningen eller uppteckningen och 26-30 §§ om offentligt ombud. Bestämmelserna om underrättelse till enskild ska enligt bestämmelsen tillämpas bara i de fall upptagning eller uppteckning av avlyssningen eller övervakningen sker här i landet. Genom bestämmelsen undantas även 27 kap. 25 a § rättegångsbalken, som avser frågor som Sverige som regel inte förfogar över när en utländsk myndighet ska verkställa avlyssningen eller övervakningen.

Av *andra stycket* följer att åtgärden ska kunna överklagas enligt bestämmelserna i 49 kap. rättegångsbalken.

24 § I en utredningsorder enligt 22 § ska anges under vilken tid åtgärden ska pågå och sådana uppgifter som behövs för att tekniskt bistånd med åtgärden ska kunna lämnas. Även skälen för beslutet om åtgärden ska anges.

I paragrafen anges de krav på innehållet i en utredningsorder avseende hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation som föreskrivs artikel 30.3 i direktivet. Frågan har behandlats i avsnitt 9.8.2.

Tekniskt bistånd behövs inte

25 § Har tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation meddelats i Sverige och används den adress som avlyssningen eller övervakningen avser i en medlemsstat från vilken inget bistånd behövs för genomförande av

åtgärden, ska åklagaren underrätta den medlemsstaten om avlyssningen eller övervakningen.

Underrättelse ska lämnas innan avlyssningen eller övervakningen påbörjas om det vid tidpunkten för domstolens beslut om tillstånd är känt att den adress som avlyssningen eller övervakningen avser används eller kommer att användas i den andra medlemsstaten. Underrättelse ska i annat fall ske så fort det har kommit till åklagarens kännedom att den adress som avlyssningen eller övervakningen avser har använts i den andra medlemsstaten.

Bestämmelsen, som avser artikel 31 i direktivet har behandlats i avsnitt 9.8.2. Paragrafen innehåller bestämmelser om underrättelseskyldighet gentemot en medlemsstat vars bistånd inte är nödvändigt för att genomföra en hemlig avlyssning eller övervakning av adress som används i det landet.

Hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

26 § Åklagare får, efter domstolens prövning av att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda, utfärda en utredningsorder för hemlig kameraövervakning med fjärrstyrda kameror eller hemlig rumsavlyssning.

I direktivet saknas särskilda bestämmelser om hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning. När Sverige är utfärdande stat är det, på samma sätt som vad gäller övriga hemliga tvångsmedel, väsentligt att beslut som ska verkställas utomlands omgärdas av samma rättssäkerhetsgarantier som hade gällt i ett renodlat inhemskt fall. I bestämmelsen föreskrivs därför att en utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning ska utfärdas av åklagare efter domstolens tillstånd till åtgärden. Frågan har behandlats i avsnitt 9.9.1.

27 § Bestämmelserna i 23 § ska ha motsvarande tillämpning i fråga om åtgärder enligt 26 §.

Genom paragrafen säkerställs att svenska förfaranderegler följs när hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning genomförs i utlandet i anledning av en svensk utredningsorder. Övervägandena finns i avsnitt 9.9.1.

I bestämmelsen hänvisas till 23 §. Se kommentaren till den bestämmelsen.

3 kap. Erkännande och verkställighet av en utländsk utredningsorder i Sverige

Skyldighet att erkänna och verkställa en utländsk utredningsorder

1 § En utländsk utredningsorder ska erkännas enligt bestämmelserna i denna lag och verkställas på samma sätt som när en motsvarande åtgärd vidtas i en svensk rättegång eller förundersökning, om inte annat sägs i denna lag.

Bestämmelsen slår fast den grundläggande skyldigheten att erkänna och verkställa en europeisk utredningsorder som sänts över till Sverige. Av paragrafen framgår vidare att åtgärden som avses i utredningsordern som huvudregel ska verkställas på samma sätt som när en motsvarande åtgärd ska vidtas i ett svenskt förfarande. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.2.

Paragrafen har sin grund i artikel 9.1 i direktivet. En allmän förutsättning för att en mottagen utredningsorder ska erkännas och verkställas är att form- och innehållsmässiga krav på utredningsordern är uppfyllda. Inte heller någon annan vägransgrund ska vara tillämplig.

Hinder mot erkännande och verkställighet

2 § Om en utredningsorder

1. inte innehåller de uppgifter som anges i 1 kap. 8 §,
2. inte har utfärdats inom ramen för ett sådant förfarande som anges i 1 kap. 7 §,
3. inte har utfärdats eller godkänts av en behörig myndighet enligt 1 kap. 7 §,
4. avser en åtgärd som inte hade varit möjlig att vidta under motsvarande förutsättningar i den utfärdande staten, eller
5. om den i övrigt till form eller innehåll är så bristfällig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en prövning av frågan om erkännande och verkställighet,

ska den myndighet som utfärdat utredningsordern ges möjlighet att inom viss tid komplettera den.

Om de brister som anges i första stycket kvarstår efter den angivna tiden, och utredningsordern inte har återkallats, får utredningsordern inte erkännas och verkställas.

Innan ett beslut att inte erkänna eller verkställa en utredningsorder enligt första stycket 4 fattas ska samråd med den utfärdande statens behöriga myndighet ske enligt 10 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om formella brister i en europeisk utredningsorder. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.4.

Av bestämmelsen framgår att den behöriga myndigheten ska ges möjlighet att inom viss tid komma in med komplettering eller rättelse, om en europeisk utredningsorder inte innehåller de grundläggande uppgifter som anges i 1 kap. 8 §, inte har utfärdats inom ramen för ett förfarande som anges i 1 kap. 7 §, inte har utfärdats eller godkänts av en behörig myndighet enligt samma bestämmelse, eller avser en åtgärd som inte hade varit möjlig att vidta under samma förutsättningar i den egna staten. Komplettering ska även begäras om utredningsordern i övrigt till form eller innehåll är så bristfällig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en prövning av frågan om erkännande och verkställighet. En begäran om komplettering bör t.ex. begäras om utredningsordern inte är skriven på eller översatt till ett språk som Sverige har förklarat sig godta eller om uppgifterna om den åtgärd som begärs är så bristfälliga att utredningsordern inte kan läggas till grund för prövning av frågan om erkännande och verkställighet.

Vid en begäran om komplettering bör anges inom vilken tid kompletteringen ska ha kommit in. Hänsyn bör tas bland annat till postgången samt till den tid det kan ta för den behöriga myndigheten i den andra medlemsstaten att få begärda kompletteringar översatta.

Om utredningsordern, trots att den behöriga myndigheten i den andra staten har fått tillfälle att komma in med komplettering, till form eller innehåll alltjämt är så bristfällig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en prövning av frågan om erkännande och verkställighet, får utredningsordern enligt *andra stycket* inte erkännas och verkställas.

I *tredje stycket* föreskrivs en samrådsskyldighet i de fall där det finns anledning att anta att den åtgärd som avses i utredningsor-

dern inte hade kunnat vidtas under motsvarande förutsättningar i den utfärdande medlemsstaten. Bestämmelsen har sin grund i artikel 6.3 i direktivet.

3 § En utredningsorder får inte erkännas och verkställas om

1. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier,
2. verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra fara för rikets säkerhet,

3. verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra risk för att en uppgiftslämnare eller närstående till denne utsätts för våld eller annat allvarligt men, eller för att syftet med en beslutad eller förutsedd åtgärd under en förundersökning i brottmål eller i annan verksamhet för att förebygga brott skulle skadas,

4. verkställigheten i det enskilda fallet skulle innebära risk för röjande av sådana uppgifter i underrättelseverksamhet som avses i 18 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),

5. det i Sverige har meddelats dom eller åtalsunderlåtelse för den gärning som är föremål för det förfarande i vilket utredningsordern har utfärdats,

6. gärningen som anges i utredningsordern i sin helhet har begåtts i Sverige och inte är belagd med straff enligt svensk lag,

7. gärningen som anges i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag i de fall det genom denna lag ställs upp krav på dubbel straffbarhet, eller inte är av en viss svårhetsgrad i de fall det genom denna lag ställs upp ett sådant krav.

I paragrafen anges de omständigheter som medför att en europeisk utredningsorder inte ska erkännas och verkställas i Sverige. Samtliga vägransgrunder är obligatoriska. De allmänna vägransgrunderna har behandlats närmare i avsnitt 8.2 och återfinns i artikel 11 i direktivet.

I *punkten 1* anges att verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om en sådan förklaring skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier. Vissa personer åtnjuter straffrättslig immunitet, dvs. de kan inte åtalas och straffas för vissa brott och då inte heller bli föremål för brottsutredningar avseende dessa brott. Bestämmelsen är en erinran om sådan immunitet som alltså enligt regeringsformen, riksdagsordningen eller andra författningar i vissa fall tillkommer personer som där nämns. Bestämmelsen motsvaras av delar av artikel 11.1.a i direktivet. Någon uttrycklig bestämmelse

om att erkännande och verkställighet inte får ske i strid med svensk grundlag, där frågor om tryck- och yttrandefrihet regleras, har inte ansetts nödvändig.

Enligt *punkten 2* får verkställbarhetsförklaring inte meddelas om verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra fara för rikets säkerhet. Bestämmelsen motsvaras av artikel 11.1.b om vägransmöjlighet avseende väsentliga nationella säkerhetsintressen.

Av *punkten 3* följer att det föreligger hinder mot verkställighet om verkställigheten i det enskilda fallet skulle medföra risk för att en uppgiftslämnare eller närstående till denne utsätts för våld eller annat allvarligt men, eller för att syftet med en beslutad eller förutsedd åtgärd under en förundersökning i brottmål eller i annan verksamhet för att förebygga brott skulle skadas. Bestämmelsen motsvarar artikel 11.1.b i direktivet i den delen som avser äventyrande av en informationskälla. Med informationskälla avses det sätt på vilket informationen inhämtas, t.ex. en viss spaningsmetod eller en enskild uppgiftslämnare. Vägransgrunden är avsedd att tillvarata intresset av att kunna skydda känsliga delar av den brottsutredande verksamheten i Sverige och enskilda uppgiftslämnares och deras närståendes behov av skydd mot repressalier. Om en utredningsorder inte kan verkställas utan att något av dessa intressen sätts på spel, ska alltså verkställighet vägras.

Enligt *punkten 4* får verkställbarhetsförklaring inte meddelas om verkställigheten i det enskilda fallet skulle innebära risk för röjande av sådana uppgifter i underrättelseverksamhet som avses i 18 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Bestämmelsen avser vägransgrunden i artikel 11.1.b i direktivet i den del den avser uppgifter om särskild underrättelseverksamhet.

I *punkten 5* anges att verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om det i Sverige har meddelats dom eller åtalsunderlåtelse för den gärning som är föremål för det förfarande i vilket utredningsordern har utfärdats. Bestämmelsen motsvaras av artikel 11.1.d i direktivet.

Om gärningen som anges i utredningsordern i sin helhet har begåtts i Sverige och inte är belagd med straff enligt svensk lag, får verkställbarhetsförklaring enligt *punkten 6* inte meddelas. Bestämmelsen grundar sig på artikel 11.1.c i direktivet. Genom bestämmelsen ställs särskilda krav för erkännande och verkställighet när utredningsordern avser en gärning som har begåtts i Sverige. För

det första måste gärningen motsvara brott enligt svensk lag. Vidare krävs att brottet i sin helhet har begåtts på svenskt territorium. Har brottet bara delvis begåtts i Sverige, ska erkännande och verkställighet inte kunna vägras med hänvisning till bestämmelsen.

Av *punkten 7* följer att det föreligger hinder mot erkännande och verkställighet om gärningen som anges i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag i de fall det genom lagen ställs upp krav på dubbel straffbarhet, eller inte är belagd med visst minimistraff i de fall det genom lagen ställs upp ett sådant krav. Bestämmelsen motsvaras av artikel 11.1.g i direktivet. Bestämmelsen innebär att Sverige, i fråga om vissa åtgärder inte ställer något krav på att gärningen ska vara straffbar i Sverige, att sådant krav ställs för andra åtgärder och slutligen att Sverige, för verkställighet av ytterligare andra åtgärdstyper, kan ställa krav på att gärningen är av en viss svårhetsgrad i den utfärdande staten. I de fall ett sådant krav eller krav på föreskriven minimistraff gäller, anges detta uttryckligen i lagen.

Krav på fängelse på straffskalan i den utfärdande staten ställs upp vid beslag, husrannsakan, kroppsvisitation, kroppsbesiktning och rättsmedicinsk undersökning av avliden person (se 3 kap. 37 och 41 §§). Även om gärningen således inte är straffbar i Sverige, får alltså dessa åtgärder vidtas, under förutsättning att fängelse ingår i straffskalan för gärningen i den utfärdande staten. Samma ordning föreslås för tagande av fotografi eller fingeravtryck (3 kap. 37 § andra stycket).

Bestämmelser om krav på dubbel straffbarhet innebär inte att den gärning som avses i utredningsordern ska motsvara en brottsrubricering som finns i svensk rätt. Det är tillräckligt att den aktuella gärningen är kriminaliserad i Sverige, vilket är innebörden av att gärningen *motsvarar brott enligt svensk lag*.

Krav på dubbel straffbarhet ställs i lagen beträffande hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning (se 3 kap. 42 första stycket och 47 §§). Beträffande dessa åtgärdstyper gäller, genom hänvisningen till rättegångsbalken i bestämmelsen, även ett inbyggt krav på visst föreskrivet straffminimum enligt svensk lag (se 27 kap. 18 § andra stycket och 19 § tredje stycket rättegångsbalken). Undantag från kravet på dubbel straffbarhet beträffande listbrotten gäller för in-

hämtande av historiska trafik- och lokaliseringssuppgifter (se 3 kap. 42 § andra stycket) samt för hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning (se 3 kap. 47 §) men inte för övriga hemliga tvångsmedel.

Någon uttrycklig bestämmelse om att erkännande och verkställighet inte får ske i strid med Europakonventionen, unionsrättens bestämmelser om skydd för fri- och rättigheter eller svensk grundlag har inte ansetts nödvändig.

4 § Om utredningsordern kan verkställas endast delvis eller under vissa villkor, ska den myndighet som utfärdat den underrättas om de hinder som finns och ges tillfälle att yttra sig och komplettera eller ändra utredningsordern.

Av paragrafen framgår att den utfärdande staten ska ges tillfälle att komplettera eller yttra sig om utredningsordern endast kan bifallas delvis eller under vissa villkor. Bestämmelsen motsvarar till sin innebörd den skyldighet som föreskrivs i 3 kap. 2 § avseende komplettering av formellt felaktiga eller bristfälliga utredningsorder. I bestämmelsen, som har behandlats i avsnitt 8.2.10 och har sin grund i artikel 11.4, klargörs på nytt samarbetskyldigheten och att den utfärdande myndigheten ska beredas tillfälle att uppfylla de villkor som krävs för att en utredningsorder ska kunna verkställas i dess helhet.

Behöriga svenska myndigheter

5 § En utredningsorder som avser bevisupptagning vid domstol, förhör genom ljud- och bildöverföring eller ljudöverföring, eller annan åtgärd i samband med en rättegång handläggs av den tingsrätt inom vars domkrets den begärda åtgärden ska vidtas.

I andra fall än som anges i första stycket handläggs en utredningsorder av åklagare. Åklagare handlägger även en utredningsorder som avser överförande av frihetsberövade.

Paragrafen anger behöriga myndigheter i Sverige för att handlägga en europeisk utredningsorder. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.3. Av 1 kap. 10 § framgår att en utländsk utredningsorder ska skickas till den domstol eller åklagare i Sverige som är behörig att hand-

lägga den. Vem som ska pröva utredningsordern och meddela verkställbarhetsförklaring framgår av 3 kap. 11 §.

Av bestämmelsen följer att domstol ska handlägga utredningsorder som avser åtgärder under rättegång. Den tingsrätt inom vars domkrets åtgärden ska vidtas ska vara behörig. Åklagare ska handlägga ärenden avseende åtgärder som vidtas under en förundersökning. Åklagaren ska även handlägga ärenden om överförande av frihetsberövade för vidtagande av utredningsåtgärd, även i de fall åtgärden ska vidtas under en rättegång. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka åklagare som ska vara behöriga att handlägga ärenden enligt lagen.

6 § En åklagare får anlita biträde av Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket eller Kustbevakningen vid verkställigheten av en utredningsorder.

Paragrafen motsvarar inte någon artikel i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.3.

Av bestämmelsen framgår att åklagare vid verkställigheten av en utredningsorder får anlita biträde av Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket eller Kustbevakningen. De åtgärder som det är lämpligt att Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket eller Kustbevakningen vidtar är praktiska moment under verkställigheten, t.ex. när en utredningsorder avseende beslag ska verkställas eller frihetsberövad person som förts över till Sverige ska omhändertas.

7 § Om den domstol eller åklagare som mottar en utredningsorder inte är behörig, ska utredningsordern överlämnas till behörig domstol eller åklagare. Den behöriga myndigheten i den andra staten ska underrättas om överlämnandet.

Bestämmelsen, som motsvarar artikel 7.6 i direktivet, har behandlats i avsnitt 6.6.3.

Felsända ansökningar ska enligt bestämmelsen översändas till behörig myndighet. Om en utredningsorder har skickats till fel domstol eller åklagare ska alltså domstolen eller åklagaren på eget initiativ överlämna ordern till behörig domstol eller åklagare. Paragrafen innehåller även en bestämmelse om underrättelseskyldighet avseende överlämnandet gentemot den utfärdande staten.

Sättet för verkställighet, m.m.

8 § En begäran om att ett visst förfarande ska tillämpas när en åtgärd som avses i en utredningsorder verkställs ska tillgodoses om inte förfarandet strider mot grundläggande principer i den svenska rättsordningen.

I fråga om åtgärd vid domstol kan domstolen bestämma att handläggningen helt eller delvis ska äga rum på ett främmande språk.

Särskilda bestämmelser om vissa åtgärder finns i 25-50 §§.

Första stycket, som har sin grund i artikel 9.2, har behandlats i avsnitt 8.6.1. Denna bestämmelse är ett undantag från den huvudregel som föreskrivs i 3 kap. 1 § eftersom den ansökande staten kan begära att ett visst utifrån svenska förhållanden annorlunda förfarande ska tillämpas vid verkställigheten. Det begärda förfarandet får dock inte tillämpas om det skulle mot grundläggande principer i den svenska rättsordningen. En vanligt förekommande situation där det begärda förfarandet kan och ska tillämpas trots att det avviker från svensk lag är att den andra staten begär att ett visst förfarande ska tillämpas när ed avläggs, t.ex. att eden ska formuleras på visst sätt eller att eden ska avläggas efter i stället för före vittnesmålet. En begäran om att en tilltalad eller en målsägande ska avlägga ed bör däremot inte tillgodoses.

Enligt *andra stycket* kan en domstol bestämma att handläggningen helt eller delvis ska ske på ett annat språk än svenska. Övervägandena finns i avsnitt 8.6.3. Vid tillämpningen av detta undantag från huvudregeln att rättegångsspråket ska vara svenska, bör domstolen beakta om de personer som berörs av handläggningen behärskar det andra språket. Är handläggningen skriftlig eller äger den rum vid en förhandling bakom stängda dörrar finns det ett större utrymme att tillämpa bestämmelsen. Sker däremot handläggningen vid en offentlig förhandling är utrymmet däremot begränsat.¹ Domstolen är då skyldig att se till att inte den grundläggande principen om att förhandlingar i domstol ska vara offentliga inte beskärs. Finns det åhörare bör det därför finnas möjlighet till tolkning för att förhandlingen ska kunna ske på annat språk än svenska. I 4 kap. 5 § upptas bestämmelser om tolk.

¹ Se prop. 1999/2000:61, s. 192.

9 § En annan åtgärd än den som anges i utredningsordern får vidtas om den åtgärd som avses med utredningsordern är att anse som en tvångsåtgärd och inte finns i svensk rätt eller inte hade varit tillgänglig i ett motsvarande inhemskt ärende. En annan åtgärd får också väljas om den är mindre ingripande än den som anges i utredningsordern.

Om det inte finns någon annan åtgärd som skulle ge samma resultat får beslut fattas om att inte erkänna och verkställa utredningsordern.

Bestämmelsen, som har sin grund i artikel 10 i direktivet, har behandlats i avsnitt 8.5.2.

Paragrafen innebär att svensk domstol eller åklagare ska, sedan alternativa åtgärder har undersökts, kunna vägra verkställa en utredningsorder som avser en tvångsåtgärd som inte finns i svensk rätt eller inte kan vidtas under motsvarande förutsättningar i ett inhemskt ärende. Om det finns en alternativ åtgärd som är mindre ingripande än den begärda, men ger samma resultat, bör det kunna väljas även i de fall den begärda åtgärden i och för sig hade varit tillåten. Möjligheten att vidta en alternativ åtgärd bör undersökas i de fall kravet på dubbel straffbarhet inte är uppfyllt eller när det, för tillämpningen av åtgärden, finns föreskrifter om att brottet ska vara av en viss svårhetsgrad.

10 § Om det kan antas att utfärdandet av utredningsordern inte har varit nödvändigt och proportionerligt och med beaktande av den tilltalades eller misstänktes rättigheter eller att åtgärden som avses inte hade kunnat vidtas under samma förutsättningar i den egna staten, ska domstolen eller åklagaren samråda med den utfärdande myndigheten.

Paragrafen, som har sin grund i artikel 6.3, har behandlats i avsnitt 8.1.4. Att det kan finnas utrymme för olika meningar om utfärdandet varit proportionerligt i det enskilda fallet ska inte i sig kunna leda till att erkännande och verkställighet vägras. Samråds-skyldigheten är avsedd för situationer när det är mer eller mindre uppenbart att kravet inte är uppfyllt. I de ytterlighetsfall där utredningsordern inte återkallas efter påpekande om bristerna avseende förutsättningarna för åtgärden i den utfärdande staten, ska erkännande och verkställighet av utredningsordern kunna vägras (3 kap. 2 § 4).

Verkställbarhetsförklaring

11 § Tingsrätten prövar, i de fall som avses i 5 § första stycket, om en europeisk utredningsorder ska erkännas och verkställas i Sverige enligt denna lag. I övriga fall gör åklagaren denna prövning om inte annat anges i denna lag.

Av bestämmelsen framgår rollfördelningen mellan domstol och åklagare vid erkännande av en utländsk utredningsorder. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.6.3. Domstolen prövar enligt bestämmelsen alltid utredningsorder som avser åtgärder under en rättegång. Åklagaren prövar som huvudregel åtgärder som ska vidtas under en förundersökning eller motsvarande förfarande och överförande av frihetsberövade. Från denna huvudregel ges i lagen avvikande regler för hemliga tvångsmedel (3 kap. 43 och 48 §§).

12 § Om den europeiska utredningsordern kan erkännas och verkställas i Sverige ska beslut meddelas om att verkställighet ska äga rum (verkställbarhetsförklaring).

Av verkställbarhetsförklaringen ska framgå på vilket sätt utredningsordern ska verkställas. Om den åtgärd som anges i utredningsordern innebär användning av tvångsåtgärd, ska i förklaringen anges vilka svenska bestämmelser som ska gälla för verkställigheten.

I paragrafen har behandlats när en s.k. verkställbarhetsförklaring ska meddelas och vad den ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

I *första stycket* anges att domstolens och åklagarens beslut att erkänna och verkställa en utländsk utredningsorder ska ske genom en verkställbarhetsförklaring. Om domstolen eller åklagaren i stället finner att det föreligger hinder mot verkställighet meddelas inte en verkställbarhetsförklaring utan ett avslagsbeslut.

I *andra stycket* anges vilken information som en verkställbarhetsförklaring därutöver ska innehålla. Det bör poängteras att domstolens eller åklagarens beslut inte är något nationellt beslut om t.ex. bevisupptagning, husrannsakan eller hemlig kameraövervakning. I stället innebär bestämmelsen att ett utländskt beslut om vidtagande av en viss utredningsåtgärd ska verkställas med tillämpning av bestämmelserna om verkställighet av t.ex. bevisupptagning, husrannsakan eller hemlig kameraövervakning. Av verkställbarhetsförklaringen ska framgå hur utredningsordern ska verkställas i Sve-

rige. Vad gäller enkla och mer eller mindre rutinartade åtgärder är det tillräckligt att ange det åtgärd som ska vidtas för att verkställa utredningsordern, t.ex. att någon ska kallas till förhör. Om det däremot är fråga om en tvångsåtgärd ska i verkställbarhetsförklaringen anges de svenska bestämmelser som ska gälla för verkställigheten, t.ex. att hemlig övervakning av viss adress ska ske i enlighet 3 kap. 42-45 §§ i lagen. Att även de krav på beslutets innehåll som i många fall föreskrivs i den interna rättsordningen ska vara uppfyllda, följer i förekommande fall av hänvisningen till rättegångsbalken i de berörda bestämmelsernas i lagen. Som exempel kan nämnas 3 kap. 43 § andra stycket, där det hänvisas till bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken vid rättens prövning. Där i inkluderas bestämmelsen i 27 kap. 21 § andra stycket rättegångsbalken, som innehåller regler om beslutets innehåll.

13 § Om ett visst förfarande ska tillämpas enligt 8 § första stycket, ska detta anges i verkställbarhetsförklaringen.

I verkställbarhetsförklaringen ska anges om beslut enligt 9 § att vidta en annan åtgärd än den begärda har fattats.

Bestämmelsen, som innehåller ytterligare krav på innehållet i verkställbarhetsförklaringen, har behandlats i avsnitt 8.3.2.

Av *första stycket* framgår att verkställbarhetsförklaringen ska innehålla en upplysning om att ett visst begärt förfarande ska vidtas vid verkställigheten.

I *andra stycket* anges att verkställbarhetsförklaringen ska innehålla en upplysning om att beslut har fattats om att vidta en annan åtgärd än den begärda.

Tidsfrister

14 § Verkställbarhetsförklaring ska meddelas skyndsamt och senast 30 dagar efter att utredningsordern mottagits. Om komplettering enligt 2 eller 4 §§ har begärts in ska fristen på 30 dagar börja löpa efter det att kompletteringen eller översättningen kommit in.

Har den myndighet som har utfärdat utredningsordern angett att beslut om erkännande och verkställighet ska fattas eller utredningsåtgärden ska vidtas med särskild skyndsamhet eller att en åtgärd ska verkställas en viss dag, ska hänsyn, så långt möjligt, tas till detta.

Verkställbarhetsförklaring i fråga om en utredningsorder som avser beslag ska om möjligt meddelas inom 24 timmar efter det att utredningsordern mottagits.

Bestämmelsen motsvarar artikel 12.1-3 och 32.2 i direktivet och har behandlats i avsnitt 8.4.1.

Verkställbarhetsförklaring ska enligt huvudregeln i *första stycket* meddelas senast 30 dagar efter det att utredningsordern tagits emot eller, i förekommande fall, begärda kompletteringar eller översättning har kommit in. Hänsyn ska enligt *andra stycket* tas till en begäran om skyndsammare handläggning än vad som följer av första stycket. *Tredje stycket* innehåller bestämmelse om tidsfrist för meddelande av verkställbarhetsförklaring avseende beslag.

15 § Om det inte är möjligt att meddela verkställbarhetsförklaring enligt 14 §, ska den andra statens myndighet underrättas om detta, varvid upplysning ska lämnas om hur lång tid som behövs för att meddela verkställbarhetsförklaring.

Verkställbarhetsförklaring ska i ett sådant fall meddelas senast 30 dagar efter utgången av fristen enligt 14 § första stycket.

Paragrafen, som motsvarar artikel 12.5 i direktivet, har behandlats i avsnitt 8.4.1.

I paragrafens *första stycke* föreskrivs en underrättelseskyldighet gentemot den utfärdande statens myndighet om den föreskrivna fristen för meddelande av verkställbarhetsförklaring inte kan hållas.

I *andra stycket* anges att ny frist om 30 dagar för meddelande av verkställbarhetsförklaring ska inledas i de fall den i 14 § föreskrivna fristen inte kan hållas.

16 § Den begärda utredningsåtgärden ska verkställas skyndsamt och om möjligt senast 90 dagar efter det att verkställbarhetsförklaring har meddelats.

Om det inte är möjligt att verkställa utredningsåtgärden inom denna tid, ska den andra myndigheten underrättas om detta, varvid skälen till att längre tid behövs ska anges. Tidpunkten för verkställigheten ska bestämmas i samråd med den andra statens behöriga myndighet.

Om det inte är möjligt att genomföra en åtgärd den specifika dag som anges i utredningsordern, ska den andra statens myndighet underrättas om detta, varvid upplysning ska lämnas om hur lång tid som behövs för att genomföra åtgärden.

Paragrafen, som motsvarar artiklarna 12.4 och 12.6, har behandlats i avsnitt 8.4.1. Av bestämmelsens *första stycke* framgår att den begärda utredningsåtgärden ska verkställas skyndsamt, och senast 90 dagar efter det att verkställbarhetsförklaring har meddelats. I *andra stycket* föreskrivs en informations- och samrådsskyldighet för det fall att fristen enligt första stycket inte kan följas. *Tredje stycket* innehåller bestämmelser om underrättelseskyldighet i de fall den andra staten har begärt att åtgärden ska vidtas en viss dag och det har inte visat sig vara möjligt att tillmötesgå denna begäran.

Uppskov med verkställbarhetsförklaring eller verkställighet

17 § Beslut om verkställbarhetsförklaring eller verkställigheten av en begärd utredningsåtgärd får skjutas upp en viss angiven tid om

1. verkställigheten skulle kunna skada en pågående utredning eller lagföring, eller
2. utredningsordern avser egendom som används i ett annat straffrättsligt förfarande i Sverige.

Bestämmelsen motsvarar artikel 15 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.1.

Syftet med bestämmelsen är att förhindra att en utredningsorder erkänns och verkställs på ett sådant sätt att ett straffrättsligt förfarande i Sverige hindras eller skadas. Så fort hindret har upphört ska frågan om erkännande och verkställighet tas upp till prövning. Tillämpningen av bestämmelsen kan aktualiseras i samband med att verkställbarhetsförklaring meddelas eller vid en senare tidpunkt innan verkställighet har skett.

Upphävande av en verkställbarhetsförklaring

18 § En verkställbarhetsförklaring ska upphävas av den domstol eller åklagare som har meddelat eller fastställt den om

1. det framkommer att utredningsordern inte får verkställas i Sverige,
2. utredningsordern inte kan verkställas, eller
3. utredningsordern återkallas.

Om en verkställbarhetsförklaring upphävs ska de verkställighetsåtgärder som vidtagits återgå så långt det är möjligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar en verkställbarhetsförklaring ska upphävas. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.7.

En redan utfärdad verkställbarhetsförklaring måste i vissa fall upphävas. I paragrafen anges i tre punkter i vilka fall detta får ske.

Enligt första punkten i *första stycket* ska en verkställbarhetsförklaring upphävas om det framkommer omständigheter som gör att utredningsordern inte får verkställas i Sverige. Det kan t.ex. vara fråga om att det först sedan förklaringen har utfärdats kommer fram omständigheter som, om de varit kända tidigare, skulle ha lett till att erkännande och verkställighet vägrats. Det kan t.ex. visa sig att det förelåg immunitet eller att förbudet mot dubbelbestraffning är tillämpligt. Vidare kan verkställbarhetsförklaringen upphävas med stöd av denna punkt om den andra staten upplyser att vidtagande av utredningsåtgärden inte längre krävs, men av något skäl inte återkallar sin framställning.

I punkten 2 regleras den situationen att verkställigheten av åtgärden möter praktiska hinder, t.ex. att föremål som ska tas i beslag inte längre finns i landet eller att en person som skulle höras inför domstol inte finns kvar i Sverige.

Punkten 3 avser den situationen att den utfärdande staten har återkallat utredningsordern. Det spelar ingen roll av vilket skäl ett återkallande sker. Verkställbarhetsförklaringen ska då upphävas antingen med stöd av punkten 3 eller, om den andra staten inte formellt återkallar sin framställning, med stöd av punkten 1.

Inledningsvis regleras frågan om vem som får besluta om upphävande av en verkställbarhetsförklaring. Rätten prövar frågan om upphävande om rätten har meddelat verkställbarhetsförklaringen eller om rätten, efter åklagarens anmälan enligt 3 kap. 39 § eller efter överklagande från den som berörts har fastställt verkställbarhetsförklaringen. I andra fall är det åklagaren som upphäver verkställbarhetsförklaringen.

I *andra stycket* slås fast att när en verkställbarhetsförklaring upphävs ska de verkställighetsåtgärder som vidtagits återgå, såvitt detta är möjligt. Ett beslut om upphävande av verkställbarhetsförklaringen ska därför i förekommande fall förenas med ett beslut som innebär att de verkställighetsåtgärder som har vidtagits ska återgå. Om en verkställbarhetsförklaring endast upphävs till viss

del, ska verkställighetens återgång anpassas till upphävandets omfattning.

Bistånd från utländska tjänstemän

19 § Utländska tjänstemän som biträder vid verkställandet av en utredningsorder får inte vidta åtgärder på svenskt territorium som innebär myndighetsutövning.

Bestämmelsen, som har sin grund i artikel 9.5, har behandlats i avsnitt 8.4.3.

I paragrafen slås fast att några uppgifter som innebär myndighetsutövning inte får tilldelas utländska tjänstemän som bistår svenska myndigheter vid verkställandet av en utredningsorder.

Överlämnande av bevismaterial, m.m.

20 § Bevis som har samlats in eller säkrats i anledning av en utredningsorder eller som redan finns tillgängligt ska utan onödigt dröjsmål överlämnas till den myndighet som har utfärdat utredningsordern.

Överlämnandet ska skjutas upp i avvaktan på en prövning i domstol, om det inte i utredningsordern har angetts tillräckliga skäl för att anta att ett omedelbart överlämnande är nödvändigt. Även om sådana skäl angetts, ska överlämnade skjutas upp om det skulle medföra allvarlig skada för den som berörs av åtgärden.

Bestämmelsen, som har sin grund i artikel 13 i direktivet, har behandlats i avsnitt 8.4.2.

I *första stycket* föreskrivs att bevisning som har samlats in eller finns hos den verkställande myndigheten ska överlämnas utan dröjsmål.

Andra stycket innehåller bestämmelser om uppskov med överlämnandet. Överlämnande får skjutas upp i väntan på en domstolsprövning. Detta gäller dock inte om den utfärdande staten i utredningsordern har angett tillräckliga skäl för att anta att ett omedelbart överlämnande är nödvändigt. En nära förestående rättegång där materialet är tänkt att användas som bevisning eller när en annan brådskande utredningsåtgärd planeras som är beroende av att bevismaterialet är tillgängligt kan exempelvis vara tillräckliga skäl för

ett omedelbart överlämnande. Även om tillräckliga skäl för omedelbart överlämnande har angetts, får överlämnandet skjutas upp om ett överlämnande skulle medföra allvarlig skada för den som berörs av åtgärden. Direktivet erbjuder en möjlighet att invänta domstolens prövning även i de fall ett omedelbart överlämnande har ansetts nödvändigt. I flertalet fall bör en situation där ett överlämnande kan antas medföra skada för enskilda intressen kunna lösas genom att nödvändiga villkor och användningsbegränsningar ställs upp. Det kan emellertid uppkomma situationer där den enskildes intresse av att materialet inte lämnas över till en annan stat även om överlämnandet förenas med villkor och användningsbegränsningar, måste anses väga tyngre än det skäl för omedelbart överlämnande som angetts i utredningsordern. Överlämnandet ska i sådana fall skjutas upp i avvaktan på domstolens ställningstagande med stöd av förevarande bestämmelse.

21 § Vid överlämnandet ska anges att föremålet eller handlingen ska återlämnas till Sverige när det inte längre behövs för det förfarande som utredningsordern avser. Ett återlämnande krävs dock inte, om inte något enskilt eller allmänt intresse berörs eller om ett återlämnande annars framstår som obehövt.

Tidpunkten för återlämnandet ska bestämmas i samråd med den andra statens behöriga myndighet.

Bestämmelsen, som har sin grund i artikel 13 i direktivet, har behandlats i avsnitt 8.4.2.

Återlämnaderegeln i bestämmelsens *första stycke* har utformats som en presumtion. Överlämnat föremål eller dokument ska alltså som huvudregel återlämnas till Sverige när det inte längre behövs i det utländska förfarandet. Det allra vanligaste fallet torde vara att egendom som överlämnas ska lämnas tillbaka när det rättsliga förfarandet är avslutat i den utfärdande staten. Återlämnade ska dock inte krävas om det, med hänsyn till berörda enskilda eller allmänna intressen eller annars, framstår som obehövt.

Enligt *andra stycket* ska tidpunkten för återlämnandet bestämmas efter samråd med den utfärdande myndigheten.

22 § Ett överlämnande av uppgifter eller bevisning från Sverige får förenas med villkor som begränsar möjligheterna att användningen om det är påkallat med hänsyn till enskild eller är nödvändigt från allmän synpunkt.

Paragrafen ger svenska domstolar och åklagare en möjlighet att förena överlämnandet av bevisning och uppgifter med villkor om användningsbegränsningar. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 8.4.2.

Bestämmelsen har inte begränsats till avse enbart beslagtagna egendom som överlämnas utan gjorts generellt tillämplig på alla slags utredningsåtgärder som omfattas av lagen. Det innebär att allt material och all information som överlämnas med stöd av denna lag kan förenas med villkor om hur materialet får användas eller på annat sätt utnyttjas. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt.

23 § Den domstol eller åklagare som har meddelat verkställbarhetsförklaring och ställt villkor enligt 22 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret.

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 8.4.2.

Vid bedömning om undantag ska medges ska prövning på nytt göras av om villkoren är påkallade av hänsyn till enskilds rätt eller nödvändiga från allmän synpunkt utifrån de skäl som anförts från den utfärdande myndigheten att undantag bör medges. I vilket syfte uppgifterna ska användas får också betydelse.

Sekretess och meddelandeförbud

24 § För utlämnande av uppgifter i ärenden enligt denna lag gäller de begränsningar som följer av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Bestämmelsen, som har behandlats i avsnitt 8.4.4, innehåller en hänvisning till offentlighets- och sekretesslagen.

Som exempel på bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen som ska beaktas vid utlämnande enligt lagen kan nämnas 18 kap. 17 § som innehåller en särskild sekretessregel till skydd för verksamhet som avser rättsligt samarbete. Ett annat exempel är sekretesskyddet i 35 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen för uppgifter om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden.

Särskilda bestämmelser om vissa åtgärder

Bevisupptagning vid en svensk domstol

25 § En utredningsorder som avser bevisupptagning vid domstol genom förhör, skriftligt bevis eller syn ska anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling.

Den som är part ska underrättas om tid och plats för bevisupptagningen. Den som ska höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen ska kallas till denna.

Företrädare för den myndighet som utfärdat utredningsordern får delta vid bevisupptagningen och får med rättens samtycke ställa frågor direkt till den som hörs.

Paragrafen, som reglerar förfarandet vid bevisupptagning vid svensk domstol, har behandlats i avsnitt 9.2.2.

I *första stycket* anges att en utredningsorder avseende bevisupptagning vid svensk domstol ska ses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Regler om sådan bevisupptagning finns i 35 kap. 9 och 11 §§ rättegångsbalken. Det innebär bl.a. att personer som ska inställa sig ska föreläggas den påföljd som är föreskriven i rättegångsbalken. Rättegångsbalkens regler om vittnesplikt och påföljder vid åsidosättande av denna samt straffbestämmelserna om mened m.m. i 15 kap. brottsbalken gäller. Bevisupptagning kan hållas inom stängda dörrar eftersom 5 kap. 1 § rättegångsbalken innehåller en hänvisning till regeln i 18 kap. 17 § offentlighets- och sekretesslagen om sekretess vid internationellt rättsligt samarbete.

Andra stycket innehåller bestämmelser om kallelse till bevisupptagning. Kravet på att part ska kallas till sammanträdet är inte lika långtgående som i 35 kap. 9 § rättegångsbalken. Den som ska höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen ska dock kallas till denna.

I *tredje stycket* föreskrivs en möjlighet för företrädare för den utländska myndighet som begärt bevisupptagningen att delta i sammanträdet och med rättens samtycke ställa frågor till den som hörs. Bestämmelsen motsvarar 4 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och är avsedd att tillämpas på motsvarande sätt som i ärenden enligt den lagen.

26 § Om det begärs, får en svensk åklagare delta vid bevisupptagningen för att bevaka den utfärdande myndighetens intresse.

Av paragrafen, som behandlats i avsnitt 9.2.2, framgår att svensk åklagare på begäran av den utfärdande statens behöriga myndighet, får delta vid bevisupptagningen för att bevaka den utfärdande statens intresse. Bestämmelsen motsvarar 4 kap. 5 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Åklagaren får vid fullgörande av detta uppdrag ses som ett ombud för den utfärdande statens myndighet. Åklagaren ska med rättens tillåtelse kunna ställa frågor till den som hörs.

Förhör under förundersökning

27 § Företrädare för den myndighet som utfärdat utredningsordern får delta vid förhöret och med åklagarens samtycke ställa frågor direkt till den som hörs.

Paragrafen tar sikte på fall där svensk åklagare, för att verkställa en europeisk utredningsorder avseende förhör under förundersökning, håller förhör med någon som befinner sig i Sverige. Genom bestämmelsen ges företrädare för den utländska myndigheten möjlighet att delta vid förhöret (exempelvis per telefon) och ställa frågor till den som hörs. Övervägandena finns i avsnitt 9.3.2.

Förhör genom ljud- och bildöverföring

28 § En utredningsorder avseende förhör med en misstänkt eller tilltalad genom ljud- och bildöverföring får inte erkännas och verkställas om den som ska höras inte samtycker till förhöret.

Paragrafen motsvarar artikel 24.2.a i direktivet och har behandlats i avsnitt 9.4.3.

Som utgångspunkt bör gälla att den utfärdande myndigheten i utredningsordern anger att nödvändigt samtycke har lämnats. Om utredningsordern inte innehåller sådan upplysning bör frågan klaras ut genom direktkontakter mellan de behöriga myndigheterna i de båda medlemsstaterna. Frågan om samtycke ska vara utrett innan beslut i fråga om verkställbarhet fattas.

29 § Vid handläggningen i tingsrätten i samband med en rättegång ska ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling.

Den som är part ska underrättas om tid och plats för bevisupptagningen. Den som ska höras ska kallas till bevisupptagningen.

Paragrafen motsvarar bestämmelsen i 25 § första och andra stycket. Se kommentar till den bestämmelsen. Övervägandena finns i avsnitt 9.4.3.

Reglerna i 36 kap. 21 § rättegångsbalken om sanktioner vid vittnes vägran att avlägga ed, avge vittnesmål, besvara en fråga ska tillämpas liksom de straffbestämmelser om mened m.m. i 15 kap. brottsbalken som gäller utsagor inför svensk domstol.

30 § Om förhöret ska föras protokoll där uppgifter om datum och plats för förhöret, deltagarnas identitet och i vilken egenskap de har deltagit, om de har avlagt någon ed samt tekniska omständigheter vid förhöret ska antecknas. Protokollet ska överlämnas till den andra statens behöriga myndighet.

Paragrafen motsvarar artikel 24.6 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 9.4.3.

Förhör genom ljudöverföring

31 § Förhör med vittne, målsägande eller sakkunnig som befinner sig i Sverige får äga rum genom ljudöverföring.

Paragrafen, som genomför delar av artikel 25 i direktivet, innehåller bestämmelser om de aktörer under ett straffrättsligt förfarande med vilka förhör genom ljudöverföring kan genomföras enligt en europeisk utredningsorder. Övervägandena finns i avsnitt 9.5.2.

Bestämmelsen är inte avsedd att hindra att förhör genom ljudöverföring hålls med personer som finns i Sverige utan tillämpning av systemet med utredningsorder om förhörspersonerna samtycker till förhöret. Utfärdandet av en utredningsorder blir aktuellt framförallt i de fall där samtycke inte föreligger, när det är nödvändigt att säkerställa identiteten på den som hörs, eller för att få hjälp med inställelsen av den som ska höras. Förhör genom ljudöverföring ska enligt bestämmelsen bara kunna ske med vittne, målsägande och sakkunnig. Förhör med misstänkta och tilltalade faller således utan-

för tillämpningsområdet. En förutsättning för att förhör genom ljudöverföring ska ske är att den utfärdande staten har undersökt möjligheten att genomföra förhöret vid fysisk inställelse eller genom ljud- och bildöverföring och detta inte har visat sig vara möjligt.

32 § Om inte annat har överenskommits med den utfärdande statens behöriga myndighet, tillämpas bestämmelserna i 29 och 30 §§.

Paragrafen har sin grund i artikel 25.2. Övervägandena finns i avsnitt 9.5.2.

Utgångspunkten vid verkställighet av en utredningsorder avseende förhör genom ljudöverföring är att det förfarande som har överenskommits med den andra statens myndighet ska tillämpas.

Om någon överenskommelse inte har träffats om annat, bör ärendet enligt vad som framgår av artikel 25.2, handläggas på samma sätt som ett ärende om förhör genom ljud- och bildöverföring. Detta innebär för svenskt vidkommande bl.a. att ärendet ska anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Angående innebörden av sådant handläggningssätt se kommentaren till 25 §. Bestämmelsen innebär även att skyldigheten att föra protokoll vid bevisupptagningen gäller och att de krav på protokollets innehåll som följer av 30 § ska iakttas.

Överförande av frihetsberövade

33 § För förhör eller konfrontation i samband med en rättegång eller förundersökning i en annan medlemsstat i Europeiska unionen får

1. en person som är berövad friheten i Sverige tillfälligt föras över till den andra staten, eller
2. en person som är berövad friheten i den andra staten tillfälligt föras över till Sverige.

I paragrafen, som har behandlats i avsnitt 9.6.2 och har sin grund i artiklarna 22.1 och 23.1, ges bestämmelser om i vilka fall överförande av frihetsberövade från en stat till en annan kan aktualiseras.

Av bestämmelsen framgår att en i Sverige frihetsberövad person får föras över till den utfärdande staten för förhör eller konfrontation i samband med en förundersökning eller rättegång där. Vidare

framgår av paragrafen att en person som är frihetsberövad i den utfärdande staten på begäran av den staten kan föras över till Sverige för förhör eller konfrontation här. Av 3 kap. 5 § andra stycket framgår att åklagare handlägger ärenden om överförande av frihetsberövade även i de fall åtgärden ska vidas i samband med en rättegång i den utfärdande staten.

34 § Verkställbarhetsförklaring avseende en utredningsorder som gäller överförande av frihetsberövade från Sverige får inte meddelas om överförandet medför att tiden för frihetsberövandet förlängs.

Av bestämmelsen, som grundas på artikel 22.2.b i direktivet, framgår att verkställighet av en utredningsorder avseende överförande av en i Sverige frihetsberövad person till en annan medlemsstat får vägras om ett överförande skulle medföra att tiden för frihetsberövandet förlängs. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.2.

35 § Bestämmelsen i 2 kap. 15 § ska tillämpas på motsvarande sätt innan verkställbarhetsförklaring meddelas avseende överförande av en i Sverige frihetsberövad person till den utfärdande staten.

Bestämmelsen i 2 kap. 16 § första stycket och 17 § ska tillämpas på motsvarande sätt när en frihetsberövad person överförs till Sverige i anledning av en utländsk utredningsorder.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfarandet vid verkställighet av en utredningsorder avseende tillfälligt överförande av frihetsberövade till och från Sverige. Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.6.2.

Hänvisningen i *första stycket* till 2 kap. 15 § innebär att den svenska myndighet som ansvarar för frihetsberövandet ska konsulteras i fråga om överförande av en i Sverige frihetsberövad person till den utfärdande staten. Yttrande bör inhämtas inför beslutet i verkställighetsfrågan. Hänvisningen i *andra stycket* till bestämmelsen i 2 kap. 16 § första stycket avser fall där en i utlandet frihetsberövad person överförs hit i anledning av en utländsk utredningsorder. Personen som överförs hit ska tas i förvar av Polismyndigheten. Genom hänvisningen till 2 kap. 17 § tillförsäkras den som överförs hit i anledning av en utländsk utredningsorder en tidsbegränsad immunitet mot lagföring m.m. i Sverige.

36 § Polismyndigheten kan meddela tillstånd till transport genom Sverige av en frihetsberövad person som ska föras över från en medlemsstat till en annan för vidtagande av en utredningsåtgärd som förutsätter den frihetsberövades personliga närvaro.

Om tillstånd enligt första stycket har meddelats får Polismyndigheten vid behov ta den som överförs i förvar, dock längst under 48 timmar.

Paragrafen, som har sin grund i artikel 22.4 och 6 i direktivet, innehåller bestämmelser om transitering av frihetsberövade genom svenskt territorium. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.2.

Enligt *första stycket* lämnar Polismyndigheten tillstånd till transitering. Enligt *andra stycket* får Polismyndigheten ta den som transiteras i förvar om det är nödvändigt för att transporten ska kunna genomföras.

Beslag och åtgärder enligt 28 kap. rättegångsbalken

37 § Om den gärning som avses i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag, får beslag, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning äga rum endast om det enligt den andra statens lag kan dömas till fängelse för gärningen.

Detsamma gäller tagande av fotografi eller fingeravtryck.

I paragrafens *första stycke* anges att beslag, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning får tillgripas utan hinder av att det inte föreligger dubbel straffbarhet, förutsatt att det i den andra staten kan följa fängelse för gärningen. I *andra stycket* föreskrivs att samma ordning ska gälla för tagande av fotografi eller fingeravtryck. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.6 och 9.7.2.

38 § En utredningsorder avseende beslag av skriftlig handling eller ett skriftligt meddelande får inte erkännas och verkställas om det enligt 27 kap. 2 § rättegångsbalken finns hinder mot att ta handlingen eller meddelandet i beslag.

I paragrafen ges bestämmelser om sådana handlingar och meddelanden som inte hade kunnat tas i beslag i ett straffrättsligt förfarande i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 9.7.2. Kravet i 27 kap. 2 § rättegångsbalken på att det ska vara fråga om brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år är uppfyllt

även i den situationen att utredningsordern avser en gärning som inte är straffbar i Sverige och det i den andra staten är föreskrivet ett sådant straff för gärningen.

39 § När ett beslag har verkställts, ska åklagaren skyndsamt begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen. Behörig är en tingsrätt inom vars domkrets beslaget har verkställts.

Vid rättens handläggning tillämpas reglerna om domstols handläggning i brottmål, om inte annat sägs i denna lag. Tingsrätten ska så snart det kan ske hålla förhandling i ärendet, om en förhandling inte uppenbart skulle sakna betydelse för prövningen. Vid förhandlingen ska bestämmelserna i 24 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken tillämpas. Rätten ska pröva om det har funnits förutsättningar för att verkställa utredningsordern genom beslag. Rätten ska även pröva vad som bestämts angående överlämnandet av föremålet eller handlingen enligt 20 och 21 §§. Tingsrätten ska meddela beslut i frågan skyndsamt, och senast 30 dagar från det att beslaget har verkställts.

Om beslaget hävs ska verkställighetsåtgärder som gjorts återgå.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfarandet sedan en utredningsorder avseende beslag har verkställts. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2 och 9.7.2.

När ett beslag har verkställts ska åklagaren enligt *första stycket* skyndsamt begära rättens prövning av verkställbarhetsförklaringen. Den tingsrätt inom vars domkrets beslaget har verkställts ska vara behörig att handlägga ärendet. Om flera beslag har verkställts ska en tingsrätt inom vars domkrets något av beslagen har verkställts vara behörig att handlägga ärendet. Rätten ska pröva om det har funnits förutsättningar att verkställa utredningsordern genom beslag. Vid rättens hantering ska reglerna om domstols handläggning i brottmål tillämpas om inte annat föreskrivs i lagen. Frågor om t.ex. rättens sammansättning ska således följa rättegångsbalkens regler om handläggning i brottmål. Tingsrätten bör som huvudregel hålla förhandling i ärendet med tillämpning av bestämmelserna i 24 kap. 17 § andra stycket rättegångsbalken. En förhandling får underlåtas om det står klart att den skulle sakna betydelse för prövningen. Ett sådant fall kan vara att bevisföremålet uppenbart saknar värde för någon. Någon förhandling behöver inte heller hållas om parterna samtycker till skriftlig handläggning och domstolen anser att en förhandling inte skulle tillföra något.

Rätten ska enligt bestämmelsen även pröva vad som har bestämts i fråga om överlämnande och återlämnande av det beslagtagna föremålet eller handlingen. Tingsrätten ska meddela beslut i frågan inom 30 dagar från den dag beslaget har verkställts.

I *andra stycket* anges att verkställighetsåtgärder som gjorts ska återgå om en verkställbarhetsförklaring upphävs av rätten. Föremål och handlingar som tagits i beslag kommer i de allra flesta fallen att vara kvar i Sverige, eftersom beslagsföremål som huvudregel inte ska få överlämnas innan ett lagakraftvunnet beslut i frågan föreligger. Ett sådant beslut bör som huvudregel inväntas innan överlämnande sker även om den utfärdande myndigheten kan anses ha angett tillräckliga skäl för att anta att ett omedelbart överlämnande är nödvändigt. Stöd för detta finns i 3 kap. 20 § andra stycket sista meningen.

40 § Åklagaren ska överlämna beslagtagen egendom till den utfärdande staten.

När beslagtagen egendom återlämnats till Sverige, får åklagaren häva beslaget.

Paragrafen behandlar frågor om överlämnande och återlämnande av beslagtagen egendom. Övervägandena finns i avsnitt 9.7.2.

I *första stycket* föreskrivs att åklagaren ska ansvara för överlämnandet av beslagtagen egendom i de fall rätten har fastställt verkställbarhetsförklaringen och beslutat att den beslagtagna egendomen ska överlämnas till den utfärdande staten.

Paragrafens *andra stycke* innehåller en bestämmelse som ger åklagaren möjlighet att häva ett beslag sedan egendomen har återlämnats till Sverige. Detta är en avvikelse från den ordning som gäller enligt rättegångsbalken för hävande av beslag i ett svenskt straffrättsligt förfarande (se 27 kap. 8 § fjärde stycket). Eftersom föremålet i dessa fall inte behövs i ett förfarande i Sverige, ska åklagaren kunna häva beslaget. Om det återlämnade föremålet behövs i en svensk förundersökning eller rättegång, bör beslaget bestå och hanteras på samma sätt som ett beslag som har meddelats i ett svenskt förfarande.

Rättsmedicinsk undersökning av avliden person

41 § Om den gärning som avses i utredningsordern inte motsvarar brott enligt svensk lag, får rättsmedicinsk undersökning av en avliden person genomföras endast om det för gärningen enligt den andra statens lag kan dömas till fängelse.

I paragrafen anges att rättsmedicinsk undersökning av avliden person får företas även om gärningen som avses i utredningsordern inte är straffbelagd i Sverige, förutsatt att det i den andra staten kan följa fängelse för gärningen. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.6.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Tekniskt bistånd behövs

42 § Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation på begäran av en annan medlemsstat får endast genomföras om den gärning som avses i utredningsordern motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet) och övriga förutsättningar enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda.

Gäller utredningsordern inhämtande av historiska trafik- eller lokaliseringssuppgifter ska något krav på dubbel straffbarhet eller på visst föreskrivet straffminimum för brottet enligt svensk lag inte gälla om gärningen är sådan som finns angiven i bilaga D till direktivet och det för gärningen enligt den andra medlemsstatens lagstiftning är föreskrivet frihetsberövande påföljd i tre år eller mer.

I paragrafen anges krav på dubbel straffbarhet avseende en utländsk utredningsorder som berör hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.6 och 9.8.3.

Enligt *första stycket* får en utredningsorder avseende hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation inte erkännas och verkställas i Sverige om den gärning som utredningsordern avser inte är straffbar enligt svensk lag. Bestämmelsen motsvarar den vägransgrund som återfinns i artikel 30.5 i direktivet. Bestämmelsen innebär således att Sverige ställer upp ett krav på dubbel straffbarhet för att erkänna och verkställa en utredningsorder avseende hemlig avlyssning av

elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Något undantag från kravet på dubbel straffbarhet gäller inte för gärningar som upptas på den lista som anges i bilaga D till direktivet och för vilken det, enligt den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år. För verkställighet krävs enligt bestämmelsen även att förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda. Det innebär att samma förutsättningar gäller för verkställighet av utredningsordern som i ett nationellt ärende.

Andra stycket innehåller en särreglering avseende utredningsorder för inhämtande av historiska trafik- eller lokaliseringssuppgifter. Vägransgrunden enligt första stycket ska enligt bestämmelsen inte tillämpas om den aktuella gärningen upptas på den lista som anges i bilaga D till direktivet och för vilken det, enligt den andra statens lagstiftning, är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer. För övriga gärningar gäller vägransgrunden fullt ut.

43 § Åklagaren ska pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall överlämna ärendet till rätten för prövning av frågan om verkställbarhet.

Det förfarande som gäller enligt 27 kap. rättegångsbalken ska tillämpas vid rättens prövning om inte annat sägs i denna lag. Vad som där sägs om rättens beslut ska i stället gälla verkställbarhetsförklaring enligt denna lag. Verkställbarhetsförklaring meddelas av rätten. I fråga om överklagande av tingsrättens beslut i verkställbarhetsfrågan gäller bestämmelserna i 49 kap. rättegångsbalken.

I paragrafen finns bestämmelser om förfarandet vid handläggningen och prövningen av en utredningsorder avseende hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Övervägandena finns i avsnitt 9.8.3.

Enligt *första stycket* prövar åklagaren om det finns förutsättningar för åtgärden. Prövningen ska ske med beaktande av bl.a. föreskrifterna i 3 kap. 42 § och övriga vägransgrunder. Om åklagaren finner att utredningsordern inte kan erkännas eller verkställas ska han eller hon meddela beslut om detta. Om åklagaren finner att utredningsordern kan erkännas och verkställas ska ärendet lämnas över till domstolen för prövning av frågan om verkställbarhet och meddelande av verkställbarhetsförklaring.

Enligt *andra stycket* ska rätten pröva ärendet i huvudsak på samma sätt som om åtgärden hade aktualiserats i ett svenskt förfarande, dvs. i enlighet med föreskrifterna i 27 kap. rättegångsbalken. Regler om förfarande vid rättens prövning finns i 27 kap. 21 § om innehållet i rättens beslut, 23 § om upphävande av beslutet, 23 a § om begränsningar i fråga om användning av uppgifter, 24 § om granskning av upptagningen eller uppteckningen, 25 § om användning av tekniska hjälpmedel, offentliga ombud enligt 26-30 §§ och 31-33 §§ om underrättelse till enskild. Undantag från huvudregeln om att förfarandet enligt 27 kap. rättegångsbalken ska följas föreskrivs i 44 § *andra stycket* och 45 §. Tingsrättens beslut ska kunna överklagas i enlighet med den ordning som föreskrivs i 49 kap. rättegångsbalken för sådan prövning. Talan mot tingsrättens tillståndsbeslut ska enligt 49 kap. 5 § 6 rättegångsbalken föras särskilt, medan ett avslagsbeslut överklagas enligt 49 kap. 3 § *första stycket* samma balk.

44 § Vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska åklagaren, efter samråd med den andra staten, besluta om bistånd ska lämnas i form av omedelbar överföring till den utfärdande staten eller genom upptagning eller uppteckning.

Om omedelbar överföring av meddelanden äger rum, får upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige och 27 kap. 31-33 §§ rättegångsbalken ska inte tillämpas.

Paragrafen, som har sin grund i artikel 30.6 i direktivet, har behandlats i avsnitt 9.8.3.

Av *första stycket* framgår att avlyssningen eller övervakningen ska, efter överenskommelse i det enskilda fallet mellan åklagare och den utfärdande myndigheten, genomföras antingen genom omedelbar överföring till den utfärdande statens myndighet eller genom upptagning eller uppteckning i Sverige och därpå följande överföring.

Om överenskommelse enligt *första stycket* träffas om att åtgärden ska vidtas genom omedelbar överföring, föreskrivs i *andra stycket* att upptagning eller uppteckning inte får göras i Sverige. Reglerna om underrättelse till den som är föremål för åtgärden ska inte tillämpas eftersom verkställighet av åtgärden i dessa fall sker i den utfärdande staten.

45 § När upptagning eller uppteckning görs i Sverige ska bestämmelserna i 27 kap. 31 § fjärde stycket och 33 § andra och tredje styckena rättegångsbalken inte tillämpas.

Underrättelse ska lämnas så snart det kan ske sedan avlyssningen eller övervakningen har avslutats. Underrättelsen ska, utöver vad som följer av 27 kap. 33 § första stycket rättegångsbalken, skjutas upp om sekretess gäller enligt 18 kap. 17 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Om det på grund av sekretess inte har kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att åtgärden avslutades, behöver underrättelse inte lämnas. Underrättelse ska inte lämnas om utredningen gäller gärning som motsvarar brott som anges i 27 kap. 33 § tredje stycket rättegångsbalken.

Upptagningar eller uppteckningar behöver inte granskas enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om underrättelseskyldighet gentemot enskild när upptagning eller uppteckning sker i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 9.8.3.

Vissa bestämmelser om underrättelseskyldighet i rättegångsbalken undantas, med hänsyn till att det är fråga om en utländsk brottsutredning, från tillämpningen enligt första stycket i bestämmelsen. Motsvarande undantag från underrättelseskyldigheten görs i stället i paragrafens andra stycke.

I *första stycket* föreskrivs i fråga om tidpunkten för underrättelsen att bestämmelserna i 27 kap. 31 § fjärde stycket rättegångsbalken inte tillämpas. I stället knyts underrättelseskyldigheten enligt *andra stycket* till den tidpunkt då den hemliga avlyssningen eller övervakningen avslutades. Underrättelsens innehåll ska följa bestämmelserna i 27 kap. 32 § rättegångsbalken. De undantag från underrättelseskyldigheten som gäller enligt 27 kap. 33 § första stycket rättegångsbalken ska tillämpas även i dessa fall. Utöver de sekretessbestämmelser som nämns i det lagrummet ska även sekretess enligt 18 kap. 17 § offentlighets- och sekretesslagen medföra att underrättelsen skjuts upp. Tiden för underrättelsen ska dock i sekretessfallen räknas från det att avlyssningen eller övervakningen avslutades, vilket ersätter bestämmelserna i 27 kap. 33 § andra stycket rättegångsbalken. Underrättelse ska enligt bestämmelsen i andra stycket inte lämnas om den utländska brottsutredningen avser brott som motsvarar brott som anges i 27 kap. 33 § tredje stycket rättegångsbalken.

Tredje stycket innehåller bestämmelser som innebär undantag från de regler om granskning som gäller enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Bestämmelserna innebär att åklagaren inte behöver granska de upptagningar eller uppteckningar som gjorts för den utländska brottsutredningen. Av 3 kap. 22 § följer att åklagaren, när avlyssnat material överlämnas, kan förena överlämnandet av materialet med villkor. Ett sådant villkor kan vara att materialet ska förstöras efter det att det rättsliga förfarandet är avslutat i den utfärdande staten. När det gäller bevarandet av materialet i Sverige gäller bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken.

Tekniskt bistånd behövs inte

46 § Underrättelse om att det på svenskt territorium genomförs eller kommer att genomföras en hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation där Sveriges bistånd inte behövs ska lämnas till åklagaren.

Åklagaren ska pröva om det finns förutsättningar för åtgärden enligt 27 kap. rättegångsbalken. Om förutsättningar för åtgärden inte finns ska åklagaren, inom 96 timmar från det att underrättelsen inkom, anmäla till den andra statens behöriga myndighet att avlyssningen inte får genomföras, får genomföras endast på de villkor åklagaren ställer, eller ska avslutas.

Om avlyssningen eller övervakningen redan påbörjats eller genomförts, och förutsättningarna för avlyssning eller övervakning inte varit uppfyllda, ska åklagaren till den andra statens behöriga myndighet anmäla att det material som har inhämtats inte får användas eller får användas endast på de villkor som åklagaren ställer.

Paragrafen innehåller bestämmelser om handläggning i Sverige av underrättelser enligt artikel 31 i direktivet.

Enligt bestämmelsen är det åklagaren som prövar om förutsättningarna för åtgärden enligt 27 kap. RB är uppfyllda. Finner åklagaren att förutsättningarna är uppfyllda, behöver han eller hon inte vidta någon mer åtgärd i ärendet. Om åklagaren däremot anser att förutsättningar för åtgärden inte är för handen, ska han eller hon till den utfärdande myndigheten anmäla att åtgärden inte får genomföras eller ska avbrytas samt om och hur redan inhämtat material får användas. Övervägandena finns i avsnitt 9.8.3.

Hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning

47 § En utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning får verkställas endast om den gärning som avses i utredningsordern motsvarar ett brott enligt svensk rätt (dubbel straffbarhet) och övriga förutsättningar enligt 27 kap. rättegångsbalken är uppfyllda. Något krav på dubbel straffbarhet eller på visst föreskrivet straffminimum för brottet enligt svensk lag ska dock inte gälla om gärningen är sådan som finns angiven i bilaga D till direktivet och det för gärningen enligt den andra medlemsstatens lagstiftning är föreskrivet frihetsberövande påföljd i tre år eller mer.

I bestämmelsen stadgas i fråga om krav på dubbel straffbarhet m.m. en ordning som motsvarar den som i 42 § andra stycket föreskrivs för inhämtande av historiska trafik- och lokaliseringssuppgifter. Se kommentaren till den bestämmelsen. Övervägandena finns i avsnitt 9.9.2.

48 § Vid handläggningen och prövningen av en utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning ska bestämmelserna i 43 och 45 §§ tillämpas.

I paragrafen finns, genom hänvisning, bestämmelser om förfarandet vid handläggningen och prövningen av en utredningsorder avseende hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning. Övervägandena finns i avsnitt 9.9.2. Samma ordning som föreskrivs för hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation i föreslås för hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning. Se kommentaren till de hänvisade bestämmelserna.

Kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

49 § Hur länge bistånd med kontrollerad leverans eller bistånd i brottsutredning med användning av skyddsidentitet ska pågå och andra praktiska frågor ska lösas efter samråd mellan åklagaren och den utfärdande statens behöriga myndighet.

Bestämmelsen, som har behandlats i avsnitt 9.11.3 och 9.12.3, grundas på artiklarna 28.2 och 29.4 i direktivet. Om överens-

kommelse enligt bestämmelsen i fråga om brottsutredning med användning av skyddsidentitet inte kunnat nås, föreskrivs i 3 kap. 50 § att utredningsordern inte får erkännas och verkställas.

50 § En utredningsorder avseende biträde med en kontrollerad leverans eller biträde i brottsutredning med användning av skyddsidentitet i Sverige får inte erkännas och verkställas om åtgärden inte hade kunnat vidtas i ett liknande inhemskt ärende. En utredningsorder avseende biträde i brottsutredning med användning av skyddsidentitet får inte heller erkännas och verkställas om överenskommelse enligt 49 § inte kunnat nås.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vägransmöjligheter i vissa fall och grundas på artiklarna 28.1 och 29.3 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 9.11.3 och 9.12.3.

4 kap. Rättegångsbestämmelser, m.m.

Överklagande

1 § En utredningsåtgärd som avses i en svensk utredningsorder får inte överklagas eller prövas av domstol på annat sätt än som anges i denna lag.

I paragrafen föreskrivs att överklagande av en åtgärd som anges i en svensk utredningsorder ska bara kunna ske i de fall en sådan möjlighet föreskrivs i lagen. Bestämmelsen grundas på artikel 14 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2. Själva beslutet att utfärda en utredningsorder är som framgått av den allmänna motiveringen inte i sig överklagbart. Däremot ska domstolen i de fall detta är särskilt föreskrivet kunna pröva den utredningsåtgärd som avses i utredningsordern. Bestämmelser som innebär att domstol ska kunna pröva om förutsättningarna för en åtgärd som begärs verkställighet av i en annan medlemsstat är uppfyllda har införts i 2 kap. 20 §, avseende beslag, samt 2 kap. 23 och 27 §§ avseende hemliga tvångsmedel.

2 § En verkställbarhetsförklaring får inte överklagas eller prövas av domstol på annat sätt än som anges i denna lag.

Av paragrafen framgår att möjlighet att få till stånd en domstolsprövning av en verkställbarhetsförklaring bara finns i de fall detta

uttryckligen framgår av lagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2. Bestämmelsen grundas på artikel 14 i direktivet.

Bestämmelser som innebär att domstol prövar en verkställbarhetsförklaring har införts i 3 kap. 39 § avseende verkställda beslag och i 3 kap. 43 och 48 § avseende tingsrättens verkställbarhetsförklaring i fråga om hemliga tvångsmedel.

Offentlig försvarare, m.m.

3 § En misstänkt, tilltalad eller målsägande som ska höras eller annars drabbas av en begärd åtgärd har samma rätt till offentlig försvarare, målsägandebiträde eller stödperson som vid en svensk rättegång eller förundersökning.

Om det finns särskilda skäl, får en offentlig försvarare förordnas även i andra fall.

Bestämmelsen i *första stycket* innehåller en erinran om att den som drabbas av en åtgärd i anledning av en europeisk utredningsorder ska ha samma rätt till offentlig försvarare, målsägandebiträde eller stödperson som vid en svensk förundersökning eller rättegång. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.5.

Andra stycket avser fall där bevisupptagning i Sverige sker med någon annan än den misstänkte eller tilltalade. Offentlig försvarare ska i dessa fall förordnas för den misstänkte eller tilltalade om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan anses föreligga om bevisupptagning sker med ett vittne vars utsaga är av stor betydelse för den misstänkte eller den tilltalade. Är den misstänktes eller tilltalades ombud i den utländska rättegången närvarande vid bevisupptagningen föreligger inte särskilda skäl.

4 § Den som ska höras eller annars fullgöra något vid verkställigheten av en utredningsorder har rätt att vägra, om det finns stöd för det i svensk lag eller den andra statens lag.

En misstänkt, tilltalad eller målsägande som ska höras enligt denna lag, eller som annars drabbas av en begärd åtgärd, ska informeras om sina processuella rättigheter enligt svensk rätt, inbegripet rätten att vägra fullgöra den begärda åtgärden.

Paragrafens *första stycke* ger den som ska höras eller fullgöra någonting rätt att vägra under åberopande av såväl bestämmelser i svensk

rätt som bestämmelser i den utfärdande statens lag. Bestämmelsen har sin grund i artikel 24.5.e i direktivet. Frågan har behandlats i avsnitt 8.6.2. Ett exempel är att bevisupptagning ska ske med en person som tillhör en annan yrkeskategori än de som framgår av 36 kap. 5 § rättegångsbalken, men en rätt att vägra vittna finns enligt den utfärdande statens lagstiftning. Uppkommer en sådan fråga får den verkställande myndigheten vid behov vända sig till den utfärdande statens myndigheter och begära upplysning om rättsläget i den aktuella frågan.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om att den som ska höras eller annars fullgöra någonting enligt lagen ska informeras om sina processuella rättigheter. Genom bestämmelsen säkerställs bl.a. att den som ska höras eller fullgöra någonting annat enligt lagen har en verklig möjlighet att utöva sin rätt att vägra enligt bestämmelsens första stycke.

Tolk

5 § Vid förhör eller när det annars finns behov av det får domstolen eller åklagaren begära biträde av tolk.

Bestämmelsen, som har behandlats i avsnitt 8.6.3, innehåller en erinran om att tolk ska anlitas vid behov vid handläggningen av ärenden enligt lagen. Bestämmelsen är tillämplig på både domstolens och åklagarens verksamhet enligt lagen.

Uppgifter ur belastningsregistret

6 § Domstolen och åklagaren ska vid prövning och utredning av ärenden enligt denna lag ha tillgång till uppgifter ur belastningsregistret och miss-tankeregistret enligt vad som är föreskrivet om tillgång till sådana uppgifter i verksamhet hos allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd och hos åklagarmyndighet för beslut om förundersökning och åtal.

Paragrafen, som ger domstol och åklagare möjlighet att vid handläggningen av ärenden enligt lagen inhämta uppgifter ur belastningsregistret, har behandlats i avsnitt 8.4.6.

Innebörden av bestämmelsen är att domstolen och åklagaren, vid sin utredning av om det finns förutsättningar att meddela en verkställbarhetsförklaring, ges rätt att ta del av uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret på motsvarande sätt som under ett svenskt straffrättsligt förfarande. Sådana uppgifter torde ha sin främsta betydelse vid bedömningen av om det föreligger hinder med hänsyn till avslagsgrunden i 3 kap. 3 § 5 (ne bis in idem).

Skadestånd

7 § Om en utländsk tjänsteman utför uppgifter i vid verkställighet av en europeisk utredningsorder i Sverige, ska svenska staten i stället för den utländska myndigheten eller tjänstemannen ersätta skada som uppkommer i samband med verkställigheten i Sverige och för vilken den utländska myndigheten eller tjänstemannen skulle ha varit skadeståndsskyldig om svensk lag varit tillämplig på dem. Svenska staten ska dock inte ersätta skada som drabbar den utländska myndigheten eller tjänstemannen.

8 § Bestämmelser om svenska statens skyldighet att ersätta skador som svenska tjänstemän vållar ska inte vara tillämpliga när skadorna vållas i en annan stat i samband med verkställighet av en utredningsåtgärd i den staten.

Bestämmelserna, som har sin grund i artikel 18, reglerar frågor om skadestånd och har behandlats i avsnitt 8.4.3.

I 7 § stadgas att i de fall utländska tjänstemän deltar vid verkställighet av en utredningsorder i Sverige och utför uppgifter som medför skada ska svenska staten ersätta skadan som om det hade varit svenska tjänstemän som orsakat skadan. Den utländska tjänstemannen likställs i detta avseende med sin svenska kollega. Frågan om skadeståndsskyldighet föreligger bedöms enligt svenska regler. I andra meningen klargörs det att svenska staten inte är skyldig att ersätta skada som uppkommer hos den utländska myndigheten eller tjänstemannen.

Bestämmelsen i 8 § reglerar det förhållandet när en svensk tjänsteman deltar vid verkställigheten av en svensk utredningsorder i en annan stat och vållar skada i samband med sitt uppdrag. I dessa fall tillämpas inte de svenska reglerna om statens skyldighet att ersätta skada som vållas av svenska tjänstemän.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2017.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Beräkning av strafftid m.m.

19 § Vid verkställighet av fängelse räknas strafftiden, när den dömden är häktad eller omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken eller på annan grund intagen i kriminalvårdsanstalt, från den dag då domen får verkställas och i annat fall från den dag då den dömden enligt 10 § tas in i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller omhändertas av Polismyndigheten för förpassning.

Den tid som en intagen vistas utanför anstalt enligt 10 kap. 3 § fängelselagen (2010:610), enligt 4 kap. 29, 29 a eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål *eller enligt eller enligt 2 kap. 14 § och 3 kap. 33 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder* ska räknas in i verkställighetstiden. Detsamma gäller den tid som en intagen vistas utanför anstalt med stöd av 9 kap. 1 §, 10 kap. 1, 2 eller 4 § eller 11 kap. 1 § fängelselagen, om inte särskilda skäl talar mot det.

Den tid som den dömden hållits i häkte i målet eller varit omhändertagen enligt 28 kap. 11 § tredje stycket brottsbalken efter det att slutlig dom eller beslut däri meddelades, ska räknas in i verkställighetstiden.

Paragrafen innehåller regler om rätt till avräkning av strafftid i vissa fall. I paragrafens andra stycke införs en hänvisning till den form av tillfälligt överförande från Sverige av en frihetsberövad person till en annan medlemstat som föreslås i 2 kap. 14 § och 3 kap. 33 § lagen om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.1.

Hänvisningen innebär att den tid som den frihetsberövade vistas utanför anstalt med stöd av nämnda bestämmelser ska inräknas i verkställighetstiden.

12.3 Förslaget till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

10 kap. Permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt

Placering i häkte

6 § I anslutning till vistelse utanför anstalt enligt 2–4 §§ och 9 kap. 1 § denna lag, 4 kap. 29 och 31 §§ lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål eller 2 kap. 14 § och 3 kap. 33 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får en intagen tillfälligt placeras i häkte, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl eller med hänsyn till transportförhållandena.

Bestämmelsen har kompletterats med en hänvisning till 2 kap. 14 § och 3 kap. 33 § lagen om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. En intagen ska således kunna placeras i häkte vid vistelse utanför anstalt enligt den föreslagna lagen. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.2.

12.4 Förslaget till ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

9 kap. Förbud i annan lagstiftning mot att röja eller utnyttja uppgift

2 § Bestämmelser som begränsar möjligheten att använda vissa uppgifter som en svensk myndighet har fått från en myndighet i en annan stat finns i

1. lagen (1990:314) om ömsesidig handräckning i skatteärenden,
2. lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete,
3. lagen (2000:344) om Schengens informationssystem,
4. lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,
5. lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete,
6. lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar,
7. lagen (2011:1537) om bistånd med indrivning av skatter och avgifter inom Europeiska unionen,
8. lagen (1998:620) om belastningsregister,
9. lagen (2012:843) om administrativt samarbete inom Europeiska unionen i fråga om beskattning,

10. lagen (2013:329) med vissa bestämmelser om skydd för personuppgifter vid polissamarbete och straffrättsligt samarbete inom Europeiska unionen,
11. lagen (2015:63) om utbyte av upplysningar med anledning av FATCA-avtalet, och
12. *lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.*

Hänvisningarna i paragrafen har kompletterats med en ny punkt 12, som hänvisar till lagen om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Bestämmelsen har berörts i avsnitt 7.5.

18 kap. Sekretess till skydd främst för intresset av att förebygga eller beivra brott

6 § Sekretess gäller för uppgift som hänför sig till ärende enligt 15§ lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar, *eller enligt 3 kap. 49 § lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder*, om ärendet rör en brottsutredning som genomförs av en tjänsteman med en i annan stat beslutad skyddsidentitet motsvarande den som avses i 5 § och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att verksamheten hos de myndigheter som deltar i utredningen motverkas.

Bestämmelsen om sekretess till skydd för sådana uppgifter som hänför sig till ärende om kvalificerad skyddsidentitet har kompletterats med en hänvisning till ärenden enligt den föreslagna lagen om kvalificerade skyddsidentiteter. Motiven till detta har behandlats i avsnitt 9.12.3.

12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

1 kap. Inledande bestämmelser

1 a § *Denna lag tillämpas inte om lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig.*

I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål införs en bestämmelse av innebörd att lagen inte ska tillämpas för det fall lagen om

erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig. Förslaget har behandlats i avsnitt 6.2.2.

12.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar

1 a § Denna lag tillämpas inte om lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig.

I lagen om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar införs en bestämmelse av innebörd att lagen inte ska tillämpas för det fall lagen om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig. Förslaget har behandlats i avsnitt 6.2.3.

12.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningensbeslut

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 a § Denna lag tillämpas inte om lagen (2000:000) om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig.

I lagen om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningensbeslut införs en bestämmelse av innebörd att lagen inte ska tillämpas för det fall lagen om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder är tillämplig. Förslaget har behandlats i avsnitt 6.2.3.

12.8 Förslagen till övriga lagändringar

Övriga lagändringar föranleds av att författningarna på finansmarknadsområdet som innehåller regler om uppgiftsskyldighet och meddelandeförbud ska göras tillämpliga i ärenden enligt den nya lagen. Övervägandena finns i avsnitt 9.10.3 och 8.4.4.

För att göra bestämmelserna om uppgiftsskyldighet tillämpliga i ärenden om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder, har det i bestämmelserna införts en hänvisning till lagen om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Motsvarande tillägg har gjorts i bestämmelserna om meddelandeförbud för att göra bestämmelserna tillämpliga på ärenden om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Övriga ändringar är av språklig karaktär.

Direktivet

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2014/41/EU

av den 3 april 2014

om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artikel 82.1 a,

med beaktande av initiativet från Konungariket Belgien, Republiken Bulgarien, Republiken Estland, Konungariket Spanien, Republiken Österrike, Republiken Slovenien och Konungariket Sverige,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽¹⁾, och

av följande skäl:

- (1) Europeiska unionen har satt upp som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa.
- (2) Enligt artikel 82.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) ska det straffrättsliga samarbetet inom unionen bygga på principen om ömsesidigt erkännande av domar och rättsliga avgöranden, vilket sedan Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15 och 16 oktober 1999 allmänt anses vara en hörnsten i det straffrättsliga samarbetet inom unionen.
- (3) Rådets rambeslut 2003/577/RIF ⁽²⁾ är inriktat på behovet av ett omedelbart ömsesidigt erkännande av beslut om att förhindra förstörelse, omvandling, flyttning, överlämnande eller överlåtelse av bevismaterial. Eftersom det instrumentet endast omfattar frysningen, måste beslutet om frysning dock åtföljas av en separat ansökan om överlämnande av bevismaterialet till den stat som utfärdar ordern (nedan kallad *den utfärdande staten*) i enlighet med de regler som är tillämpliga på ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Resultatet blir en tvåstegsprocess, vilket gör förfarandet mindre effektivt. Systemet fungerar dessutom parallellt med traditionella samarbetsinstrument och används därför sällan i praktiken av de behöriga myndigheterna.
- (4) Rådets rambeslut 2008/978/RIF ⁽³⁾ om en europeisk bevisinhämtningsorder antogs i syfte att tillämpa principen om ömsesidigt erkännande när det gäller att inhämta föremål, handlingar och uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden. Den europeiska bevisinhämtningsordern är dock endast tillämplig på redan befintligt bevismaterial och omfattar därför endast begränsade aspekter av det straffrättsliga samarbetet i bevisfrågor. På grund av denna begränsning har de behöriga myndigheterna själva kunnat besluta om de vill använda det nya systemet eller förfarandena för ömsesidig rättslig hjälp, som under alla omständigheter är tillämpliga när bevismaterial inte omfattas av den europeiska bevisinhämtningsordern.

⁽¹⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 27 februari 2014 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 14 mars 2014.

⁽²⁾ Rådets rambeslut 2003/577/RIF av den 22 juli 2003 om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (EUT L 196, 2.8.2003, s. 45).

⁽³⁾ Rådets rambeslut 2008/978/RIF av den 18 december 2008 om en europeisk bevisinhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden (EUT L 350, 30.12.2008, s. 72).

- (5) Alltsedan antagandet av rambesluten 2003/577/RIF och 2008/978/RIF har det stått klart att den nuvarande ramen för bevisinhämtning är alltför fragmenterad och komplicerad. Det behövs därför en ny strategi.
- (6) I Stockholmsprogrammet, som antogs av Europeiska rådet den 10-11 december 2009, ansåg Europeiska rådet att man bör gå vidare med inrättandet av ett övergripande system för inhämtning av bevis i mål med en gränsöverskridande dimension, på grundval av principen om ömsesidigt erkännande. Europeiska rådet menade att de befintliga instrumenten på detta område utgör ett fragmentariskt system och att det krävs ett nytt angreppssätt grundat på principen om ömsesidigt erkännande, vilket samtidigt beaktar flexibiliteten i det traditionella systemet med ömsesidig rättslig hjälp. Europeiska rådet efterlyste därför ett övergripande system, som ska ersätta alla befintliga instrument på området, inklusive rambeslut 2008/978/RIF, och som i möjligaste mån ska omfatta alla typer av bevis, innehålla tidsfrister för verkställighet samt i möjligaste mån begränsa vägransgrunderna.
- (7) Den nya strategin bygger på ett samlat instrument, kallat den europeiska utredningsordern (nedan kallad *utredningsordern*). En utredningsorder ska utfärdas i syfte att vidta en eller flera utredningsåtgärder i bevisinhämtnings-syfte i den stat som verkställer utredningsordern (nedan kallad *den verkställande staten*). Detta inkluderar inhämtande av bevis som den verkställande myndigheten redan har i sin besittning.
- (8) Utredningsordern bör ha ett övergripande tillämpningsområde och bör därför tillämpas på alla utredningsåtgärder som syftar till bevisinhämtning. Inrättandet av en gemensam utredningsgrupp och bevisinhämtning inom en sådan grupp kräver dock specifika regler, som hellre bör behandlas separat. Utan att det påverkar tillämpningen av detta direktiv bör befintliga instrument därför även fortsättningsvis tillämpas på den typen av utredningsåtgärder.
- (9) Detta direktiv är inte tillämpligt på övervakning över gränserna enligt konventionen om tillämpning av Schengenavtalet ⁽¹⁾.
- (10) Utredningsordern bör fokusera på den utredningsåtgärd som ska genomföras. Den utfärdande myndigheten är med sina detaljkunskaper om den aktuella utredningen den som bäst kan besluta vilken utredningsåtgärd som ska användas. Den verkställande myndigheten bör dock om möjligt använda en annan typ av utredningsåtgärd, om den angivna åtgärden inte finns i nationell rätt eller inte skulle vara tillgänglig i ett liknande inhemskt ärende. Begreppet tillgänglighet bör avse fall där den angivna utredningsåtgärden finns i den verkställande statens lagstiftning men endast är lagligt tillgänglig i vissa situationer, till exempel då utredningsåtgärden enbart kan genomföras i samband med brott av en viss svårhetsgrad, mot personer mot vilka det redan finns en viss nivå av misstanke eller med den berörda personens samtycke. Den verkställande myndigheten får också vidta en annan typ av utredningsåtgärd, när denna skulle leda till samma resultat som den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern, men med användning av åtgärder som i lägre grad inkräktar på den berörda personens grundläggande rättigheter.
- (11) Utredningsordern bör väljas, när verkställigheten av en utredningsåtgärd förefaller proportionell, adekvat och tillämplig på det aktuella fallet. Den utfärdande myndigheten bör därför fastställa om begärda bevis är nödvändiga och proportionella med avseende på förfarandena, om den valda utredningsåtgärden är nödvändig och proportionell för att inhämta det berörda bevismaterialet och huruvida man genom att utfärda utredningsordern bör involvera en annan medlemsstat i inhämtandet av detta bevismaterial. Samma bedömning bör göras vid godkännandeförfarandet, i de fall där godkännande av en utredningsorder krävs i enlighet med detta direktiv. Man bör inte vägra att verkställa en utredningsorder av andra skäl än dem som anges i detta direktiv. Den verkställande myndigheten bör emellertid ha rätt att välja en mindre inkräktande utredningsåtgärd än den som anges i en utredningsorder, om den gör det möjligt att uppnå liknande resultat.
- (12) När en utredningsorder utfärdas bör den utfärdande myndigheten fästa särskild uppmärksamhet vid att säkerställa att de rättigheter som följer av artikel 48 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*) respekteras fullt ut. Oskuldspresumtionen och rätten till försvar vid straffrättsliga förfaranden, utgör hörnstenar i de grundläggande rättigheter på straffrättens område som erkänns i stadgan. Alla eventuella begränsningar av dessa rättigheter genom en utredningsåtgärd som begärts i enlighet med detta direktiv bör vara fullt förenliga med de krav som fastställs i artikel 52 i stadgan när det gäller begränsningarnas nödvändighet, proportionalitet och mål, särskilt målet att skydda andra personers rättigheter och friheter.

⁽¹⁾ Konvention om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 mellan regeringarna i Beneluxstaterna, Förbundsrepubliken Tyskland och Franska republiken om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna (EGT L 239, 22.9.2000, s. 19).

- (13) För att säkerställa översändandet av utredningsordern till den behöriga myndigheten i den verkställande staten, får den utfärdande myndigheten använda sig av alla tänkbara eller relevanta överföringssätt, till exempel det europeiska rättsliga nätverkets säkra telekommunikationssystem, Eurojust, eller andra kanaler som används av rättsliga eller brottsbekämpande myndigheter.
- (14) När medlemsstaterna anger det språk som får användas, ska de uppmuntras att utöver medlemsstatens officiella språk ta med åtminstone ett språk med utbredd användning inom unionen.
- (15) Vid genomförandet av detta direktiv bör hänsyn tas till Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU ⁽¹⁾, 2012/13/EU ⁽²⁾ och 2013/48/EU ⁽³⁾, som avser processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden.
- (16) Åtgärder som inte är tvångsåtgärder kan till exempel vara sådana åtgärder som inte inkräktar på rätten till integritet eller rätten till egendom, beroende på nationell rätt.
- (17) *Ne bis in idem*-principen är en grundläggande rättsprincip i unionen, som erkänns i stadgan och vidareutvecklas i Europeiska unionens domstols rättspraxis. Därför bör den verkställande myndigheten kunna vägra att verkställa en utredningsorder om verkställandet skulle strida mot den principen. Eftersom de förfaranden som ligger till grund för en utredningsorder är av förberedande slag, bör verkställandet av en sådan inte kunna vägras om dess syfte är att fastställa om det finns någon konflikt med principen om *ne bis in idem* eller om den utfärdande myndigheten har gett garantier för att det bevismaterial som överlämnas till följd av verkställigheten av en utredningsorder inte kommer att användas för lagföring av eller föreläggande av sanktioner för en person vars ansvar har prövats genom lagakraftvunnen dom i en annan medlemsstat avseende samma sakförhållanden.
- (18) I likhet med andra instrument för ömsesidigt erkännande har detta direktiv ingen inverkan på skyldigheten att respektera de grundläggande rättigheterna och grundläggande rättsprinciperna enligt artikel 6 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) och i stadgan. För att detta ska tydliggöras har en särskild bestämmelse införts i texten.
- (19) Skapandet av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa inom unionen är grundat på ömsesidigt förtroende och presumptionen om andra medlemsstaters efterlevnad av unionsrätten och, i synnerhet, respekt för de grundläggande rättigheterna. Den presumptionen kan dock motbevisas. Om det finns goda skäl att anta att verkställandet av en utredningsåtgärd som anges i utredningsordern skulle leda till en kränkning av en grundläggande rättighet och att den verkställande medlemsstaten skulle åsidosätta sina skyldigheter avseende det skydd av grundläggande rättigheter som erkänns i stadgan, bör verkställandet av utredningsordern vägras.
- (20) Det bör vara möjligt att vägra en utredningsorder, om erkännande eller verkställighet av denna i den verkställande staten skulle innebära ett brott mot immunitet eller privilegier i den staten. Det finns ingen gemensam definition av vad som utgör immunitet eller privilegier i unionsrätten, och en exakt definition av dessa begrepp överläts därför till nationell rätt, som kan inbegripa skydd som tillämpas för medicinska och juridiska yrken, men som inte bör tolkas på ett sätt som skulle strida mot skyldigheten att avskaffa vissa grunder för vägran, såsom anges i protokollet till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater ⁽⁴⁾. Sådana grunder kan även inbegripa regler om tryckfrihet och yttrandefrihet i andra medier, även om dessa inte nödvändigtvis betraktas som privilegier eller immunitet.
- (21) För att säkerställa ett snabbt, effektivt och konsekvent straffrättsligt samarbete mellan medlemsstaterna behövs det tidsfrister. Ett beslut om erkännande eller verkställighet samt det faktiska verkställandet av en utredningsåtgärd bör genomföras lika skyndsamt och med samma prioritetsgrad som ett liknande inhemskt ärende. Tidsfrister bör anges, så att det säkerställs att ett beslut fattas eller verkställs inom rimlig tid eller så att den utfärdande statens förfarandemässiga krav kan uppfyllas.

⁽¹⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010, s. 1).

⁽²⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1).

⁽³⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294, 6.11.2013, s. 1).

⁽⁴⁾ Protokoll upprättat av rådet i enlighet med artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater (EUT C 326, 21.11.2001, p. 2).

- (22) De rättsmedel som är tillgängliga mot en utredningsorder bör åtminstone motsvara dem som är tillgängliga i ett inhemskt ärende mot utredningsåtgärden i fråga. Medlemsstaterna bör i enlighet med nationell rätt säkerställa tillämpligheten av sådana rättsmedel, bland annat genom att de berörda parterna i god tid informeras om möjligheterna och sätten att utnyttja dem. I fall där en invändning mot en utredningsorder framförs av en berörd part i den verkställande staten med avseende på de sakliga skälen för utfärdandet av en utredningsorder, är det tillrådligt att information om invändningen översänds till den utfärdande myndigheten och att den berörda parten underretas om detta.
- (23) De utgifter på den verkställande statens territorium som uppkommer vid verkställigheten av en utredningsorder ska uteslutande bäras av den staten, i överensstämmelse med den allmänna principen om ömsesidigt erkännande. Den verkställande statens kostnader för att verkställa en utredningsorder kan dock vara exceptionellt höga. Sådana exceptionellt höga kostnader kan exempelvis uppstå vid komplicerade expertutlåtanden, vid omfattande polisinsatser eller vid övervakning som sträcker sig över en längre tid. Sådana kostnader bör inte hindra att en utredningsorder verkställs, och de utfärdande respektive de verkställande myndigheterna bör försöka fastställa vilka kostnader som ska anses vara exceptionellt höga. Kostnadsfrågan kan komma att bli föremål för samråd mellan den utfärdande staten och den verkställande staten, och det är önskvärt att denna fråga löses under samrådsfasen. Som en sista utväg får den utfärdande myndigheten besluta att återkalla eller bibehålla utredningsordern, och den del av kostnaderna som den verkställande staten anser vara exceptionellt hög men absolut nödvändig för förfarandet bör bäras av den utfärdande staten. Den givna mekanismen bör inte utgöra något ytterligare skäl för vägran och bör under alla omständigheter inte missbrukas på ett sådant sätt att verkställigheten av utredningsordern försenas eller hindras.
- (24) Utredningsordern fastställer en samlad ram för bevisinhämtningen. Ytterligare regler behövs dock för vissa typer av utredningsåtgärder som bör anges i utredningsordern, såsom tillfällig överföring av frihetsberövade personer, hörande genom video- eller telefonkonferens och inhämtning av information avseende bankkonton, banktransaktioner, kontrollerade leveranser eller hemliga utredningar. Utredningsåtgärder som innebär bevisinhämtning i realtid, kontinuerligt och under en viss tidsperiod, bör omfattas av utredningsordern, men om det behövs bör praktiska överenskommelser ingås mellan den utfärdande staten och den verkställande staten för att ta hänsyn till de skillnader som råder mellan dessa staters nationella rätt.
- (25) I detta direktiv fastställs bestämmelser för vidtagande av en utredningsåtgärd som syftar till bevisinhämtning, i alla skeden av ett straffrättsligt förfarande inklusive under själva rättegången, om så behövs med deltagande av den berörda personen. En utredningsorder får exempelvis utfärdas för en tillfällig överföring av den personen till den utfärdande staten eller för hörande genom videokonferens. Om personen överförs till en annan medlemsstat för att lagföras, inklusive för att ställas inför rätta, bör dock en europeisk arresteringsorder utfärdas i enlighet med rådets rambeslut 2002/584/RIF⁽¹⁾.
- (26) För en proportionell användning av en europeisk arresteringsorder bör den utfärdande myndigheten överväga om en utredningsorder skulle vara effektiv och proportionell som metod vid straffrättsliga förfaranden. Den utfärdande myndigheten bör särskilt överväga om utfärdande av en utredningsorder för hörande av en misstänkt eller tilltalad person genom videokonferens kan vara ett effektivt alternativ.
- (27) En utredningsorder får utfärdas för inhämtande av bevismaterial som avser konton, oavsett vilket slag, som en person som är föremål för ett straffrättsligt förfarande innehar i en bank eller något annat finansiellt institut. Denna möjlighet ska generellt anses omfatta inte bara misstänkta eller tilltalade, utan också andra personer om vilka de behöriga myndigheterna i samband med ett straffrättsligt förfarande finner det nödvändigt att inhämta sådan information.
- (28) Om det i detta direktiv hänvisas till finansiella institut ska denna term förstås i enlighet med den relevanta definitionen i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG⁽²⁾.
- (29) När en utredningsorder utfärdas i syfte att tillhandahålla "detaljerad information" om ett bestämt konto bör denna term minst anses omfatta kontoinnehavarens namn och adress, uppgifter om eventuella fullmakter som gäller för kontot och alla andra uppgifter och handlingar som kontoinnehavaren överlämnade när kontot öppnades och som banken fortfarande innehar.

⁽¹⁾ Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EUT L 190, 18.7.2002, s. 1).

⁽²⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism (EUT L 309, 25.11.2005, s. 15).

- (30) Möjligheterna att samarbeta enligt detta direktiv när det gäller avlyssning av telekommunikation bör inte vara begränsade till telekommunikationens innehåll, utan det kan även gälla insamling av trafik- och lokaliseringssuppgifter som avser sådan telekommunikation, och som gör det möjligt för de behöriga myndigheterna att utfärda en utredningsorder för inhämtande av mindre inkräktande telekommunikationsuppgifter. En utredningsorder som har utfärdats för inhämtande av historiska trafik- och lokaliseringssuppgifter om telekommunikation bör behandlas inom ramen för den allmänna ordningen för verkställigheten av utredningsordern och kan, beroende på den verkställande statens nationella rätt, anses vara en tvångsutredningsåtgärd.
- (31) Om flera medlemsstater har möjlighet att ge nödvändigt tekniskt bistånd bör en utredningsorder skickas endast till en av dem, och i första hand till den medlemsstat där den berörda personen befinner sig. De medlemsstater där den person som är föremål för avlyssningen befinner sig och från vilka tekniskt bistånd inte behövs för genomförandet av avlyssningen bör informeras om detta i enlighet med detta direktiv. En utredningsorder får dock, om det tekniska biståndet inte kan lämnas från enbart en medlemsstat, översändas till mer än en verkställande stat.
- (32) I en utredningsorder som innehåller en begäran om avlyssning av telekommunikation bör den utfärdande myndigheten till den verkställande myndigheten lämna tillräcklig information, exempelvis uppgifter om den brottsliga handling som är under utredning, för att den utfärdande myndigheten ska kunna bedöma om den utredningsåtgärden skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende.
- (33) Medlemsstaterna bör beakta hur viktigt det är att se till att tekniskt bistånd kan tillhandahållas av en tjänsteleverantör som driver allmänt tillgängliga telenät och teletjänster på den berörda medlemsstatens territorium för att inom ramen för detta instrument underlätta samarbetet om laglig avlyssning av telekommunikation.
- (34) Detta direktiv behandlar på grund av sitt tillämpningsområde endast provisoriska åtgärder i bevisinhämtningssyfte. Det bör i detta avseende betonas att allt material, inklusive finansiella tillgångar, kan omfattas av olika provisoriska åtgärder under det straffrättsliga förfarandet, inte enbart i bevisinhämtningssyfte utan också i förverkandesyfte. Skillnaden mellan de provisoriska åtgärdernas båda syften är inte alltid tydlig och de provisoriska åtgärdernas syfte kan förändras under förfarandets gång. Det är därför av största vikt att bibehålla ett flexibelt samband mellan de olika instrument som tillämpas på detta område. Bedömningen av huruvida materialet ska användas som bevis och därmed vara föremål för en utredningsorder bör dessutom av samma skäl göras av den utfärdande myndigheten.
- (35) När det hänvisas till ömsesidig rättslig hjälp i relevanta internationella instrument, till exempel i konventioner som ingåtts inom Europarådet, bör det förutsättas att detta direktiv är tillämpligt framför dessa konventioner på de medlemsstater som är bundna av detta direktiv.
- (36) De kategorier av brott som förtecknas i bilaga D bör tolkas i enlighet med befintliga rättsliga instrument om ömsesidigt erkännande.
- (37) I enlighet med den gemensamma politiska förklaringen av den 28 september 2011 från medlemsstaterna och kommissionen om förklarande dokument ⁽¹⁾, har medlemsstaterna åtagit sig att, i de fall där detta är motiverat, låta anmälan av införlivandeåtgärder åtföljas av ett eller flera dokument som förklarar förhållandet mellan de olika delarna i ett direktiv och motsvarande delar i de nationella instrumenten för införlivande. Med avseende på detta direktiv anser Europaparlamentet och rådet att översändandet av sådana dokument är motiverat.
- (38) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen ömsesidigt erkännande av beslut som fattats för inhämtande av bevis, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare, på grund av dess omfattning eller verkningar, kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i EU-fördraget. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (39) Detta direktiv står i överensstämmelse med de grundläggande rättigheter och de principer som erkänns i artikel 6 i EU-fördraget och i stadgan, särskilt avdelning VI, i internationell rätt och internationella avtal i vilka unionen eller samtliga medlemsstater är part, inbegripet den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, samt i medlemsstaternas konstitutioner inom respektive tillämpningsområde. Ingenting i detta direktiv får tolkas som ett förbud mot att vägra verkställa en utredningsorder, om det på

⁽¹⁾ EUT C 369, 17.12.2011, s. 14.

grundval av objektiva faktorer finns skäl att tro att utredningsordern har utfärdats för att lagföra eller straffa en person på grund av dennes kön, ras eller etniska ursprung, religion, sexuella läggning, nationalitet, språk eller politiska uppfattning eller att denna persons ställning kan skadas av något av dessa skäl.

- (40) Skyddet av fysiska personer vid behandling av personuppgifter är en grundläggande rättighet. I enlighet med artikel 8.1 i stadgan och artikel 16.1 i EUF-fördraget har var och en rätt till skydd av de personuppgifter som rör dem.
- (41) När det gäller tillämpningen av detta direktiv bör medlemsstaterna fastställa klara och tydliga riktlinjer för behandlingen av personuppgifter och för registrerades utnyttjande av rätten till rättsmedel för skydd av de personuppgifter som rör dem.
- (42) Personuppgifter som erhålls i enlighet med detta direktiv bör endast behandlas om det är nödvändigt och på ett sätt som är proportionellt i förhållande till ändamål som är förenliga med förebyggande, utredning, upptäckt eller lagföring av brott eller verkställande av straffrättsliga påföljder och utövande av rätten till försvar. Endast behöriga personer bör ha tillgång till information som innehåller personuppgifter, vilket kan uppnås genom autentiseringsförfaranden.
- (43) I enlighet med artikel 3 i protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, har Förenade kungariket meddelat att det önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (44) I enlighet med artiklarna 1, 2 och 4a.1 i protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, och utan att det påverkar tillämpningen av artikel 4 i det protokollet deltar Irland inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Irland.
- (45) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll nr 22 om Danmarks ställning, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.
- (46) Europeiska datatillsynsmannen avgav ett yttrande den 5 oktober 2010 ⁽¹⁾, på grundval av artikel 41.2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 45/2001 ⁽²⁾.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

KAPITEL I

DEN EUROPEISKA UTREDNINGSORDERN

Artikel 1

Den europeiska utredningsordern och skyldigheten att verkställa den

1. En europeisk utredningsorder (nedan kallad *utredningsorder*) är ett rättsligt avgörande som har utfärdats eller godkänts av en rättslig myndighet i en medlemsstat (nedan kallad *den utfärdande staten*) för genomförande av en eller flera specifika utredningsåtgärder i en annan medlemsstat (nedan kallad *den verkställande staten*) i syfte att inhämta bevis i enlighet med detta direktiv.

Utredningsordern får också utfärdas i syfte att inhämta bevis som de behöriga myndigheterna i den verkställande staten redan har i sin besittning.

⁽¹⁾ EUT C 355, 29.12.2010, s. 1.

⁽²⁾ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 45/2001 av den 18 december 2000 om skydd för enskilda då gemenskapsinstitutionerna och gemenskapsorganen behandlar personuppgifter och om den fria rörligheten för sådana uppgifter (EGT L 8, 12.1.2001, s. 1).

2. Medlemsstaterna ska verkställa en utredningsorder på grundval av principen om ömsesidigt erkännande och i enlighet med detta direktiv.
3. Utfärdande av en utredningsorder får begäras av en misstänkt eller tilltalad person, eller av en försvarare på dennes begäran, inom ramen för de rättigheter som är tillämpliga på försvaret och i överensstämmelse med nationella straffrättsliga förfaranden.
4. Detta direktiv påverkar inte skyldigheten att respektera de grundläggande rättigheter och rättsprinciper som återges i artikel 6 i EU-fördraget, bland annat rätten till försvar för personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden, och alla skyldigheter som åligger rättsliga myndigheter i detta avseende ska kvarstå opåverkade.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv gäller följande definitioner:

- a) *utfärdande stat*: den medlemsstat där utredningsordern utfärdas.
- b) *verkställande stat*: den medlemsstat i vilken utredningsordern verkställs och där utredningsåtgärden ska utföras.
- c) *utfärdande myndighet*:
 - i) en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare som är behörig i det berörda fallet, eller
 - ii) en annan behörig myndighet, enligt den utfärdande statens definition, som i det enskilda fallet handlar i egenskap av utredande myndighet i straffrättsliga förfaranden, med behörighet att besluta om bevisinhämtning i enlighet med nationell rätt. Dessutom ska utredningsordern, efter granskning av dess överensstämmelse med villkoren för utfärdande av en europeisk utredningsorder enligt detta direktiv, i synnerhet villkoren i artikel 6.1, och innan den översänds till den verkställande myndigheten, godkännas av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare i den utfärdande staten. Om utredningsordern har godkänts av en rättslig myndighet, kan den myndigheten också betraktas som en utfärdande myndighet med avseende på översändandet av utredningsordern.
- d) *verkställande myndighet*: en myndighet som har behörighet att erkänna en utredningsorder och se till att den verkställs i enlighet med detta direktiv och med de förfaranden som är tillämpliga vid liknande inhemska ärenden. Sådana förfaranden kan kräva ett bemyndigande av domstol i den verkställande staten, om så krävs i den statens nationella lagstiftning.

Artikel 3

Den europeiska utredningsorderns räckvidd

Utredningsordern ska omfatta samtliga utredningsåtgärder, med undantag av inrättandet av en gemensam utredningsgrupp och bevisinhämtning inom en sådan grupp, enligt artikel 13 i konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater ⁽¹⁾ (nedan kallad *konventionen*) och rådets rambeslut 2002/465/RIF ⁽²⁾, utom för tillämpningen av artikel 13.8 i konventionen och artikel 1.8 i rambeslutet.

Artikel 4

Typer av förfaranden för vilka utredningsordern får utfärdas

En utredningsorder får utfärdas

- a) med avseende på straffrättsliga förfaranden som har inletts av eller ska tas upp inför en rättslig myndighet med avseende på en straffbar gärning enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning,
- b) vid förfaranden som har inletts av administrativa myndigheter med avseende på sådana gärningar som är straffbara enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning genom att de utgör överträdelser av rättsregler, när beslutet kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål,

⁽¹⁾ Konvention, upprättad av rådet på grundval av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens (EGT C 197, 12.7.2000, s. 3).

⁽²⁾ Rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper (EGT L 162, 20.6.2002, s. 1).

- c) vid förfaranden som har inletts av rättsliga myndigheter med avseende på sådana gärningar som är straffbara enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning genom att de utgör överträdelser av rättsregler, när beslutet kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål, och
- d) i samband med sådana förfaranden som anges i leden a, b och c som hänför sig till brott eller överträdelser för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar eller bestraffas i den utfärdande staten.

Artikel 5

Utredningsorderns innehåll och form

1. Utredningsordern, som återges i formuläret i bilaga A, ska fyllas i och undertecknas av den utfärdande myndigheten, som också ska intyga att innehållet är riktigt och korrekt.

Utredningsordern ska särskilt innehålla följande uppgifter:

- a) Uppgift om den utfärdande myndigheten och i förekommande fall den godkännande myndigheten.
 - b) Syftet med och skälen för utredningsordern.
 - c) Nödvändiga uppgifter som är tillgängliga om den eller de berörda personerna.
 - d) En beskrivning av den brottsliga gärning som är föremål för utredning eller förfaranden samt tillämpliga bestämmelser i den utfärdande medlemsstatens straffrätt.
 - e) En beskrivning av den eller de begärda utredningsåtgärderna och av det bevismaterial som ska inhämtas.
2. Varje medlemsstat ska ange vilket eller vilka av unionsinstitutionernas officiella språk som, utöver det eller de officiella språken i den berörda medlemsstaten, får användas när utredningsordern fylls i eller översätts, när den medlemsstaten är verkställande stat.
3. Den behöriga myndigheten i den utfärdande staten ska översätta utredningsordern i formuläret i bilaga A till ett officiellt språk i den verkställande staten eller till ett annat språk som den verkställande staten har angett i enlighet med punkt 2 i den här artikeln.

KAPITEL II

FÖRFARANDE OCH RÄTTSSÄKERHETSGARANTIER I DEN UTFÄRDANDE STATEN

Artikel 6

Villkor för utfärdande och översändande av en utredningsorder

1. Den utfärdande myndigheten får endast utfärda en utredningsorder om den har konstaterat att följande villkor är uppfyllda:
- a) Utfärdandet av utredningsordern är nödvändigt och proportionellt med avseende på de förfaranden som avses i artikel 4 och med beaktande av den misstänkta eller tilltalade personens rättigheter, och
 - b) den eller de utredningsåtgärder som anges i utredningsordern kunde ha begärts under samma förutsättningar i ett liknande inhemskt ärende.
2. Den utfärdande myndigheten ska i varje enskilt ärende göra en bedömning av huruvida de villkor som avses i punkt 1 är uppfyllda.
3. Om en verkställande myndighet har skäl att tro att de villkor som avses i punkt 1 inte har uppfyllts, får den samråda med den utfärdande myndigheten om vikten av att verkställa utredningsordern. Efter samrådet får den utfärdande myndigheten besluta att återkalla utredningsordern.

Artikel 7

Översändande av utredningsordern

1. Den utfärdande myndigheten ska översända den i enlighet med artikel 5 ifyllda utredningsordern till den verkställande myndigheten på ett sätt som gör det möjligt för den verkställande staten att få en skriftlig uppteckning för att fastställa äktheten.
2. All vidare officiell kommunikation ska ske direkt mellan den utfärdande och den verkställande myndigheten.
3. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 2 d får varje medlemsstat utse en centralmyndighet eller, om det föreskrivs i dess rättssystem, flera centralmyndigheter för att biträda de behöriga myndigheterna. En medlemsstat får, om organisationen av dess interna rättssystem så kräver, låta sin eller sina centralmyndigheter ansvara för det administrativa översändandet och mottagandet av utredningsordern samt för annan officiell korrespondens avseende utredningsordern.
4. Den utfärdande myndigheten får översända utredningsordern genom det europeiska rättsliga nätverkets telekommunikationssystem, som inrättats genom rådets gemensamma åtgärd 98/428/RIF⁽¹⁾.
5. Om den verkställande myndighetens identitet inte är känd, ska den utfärdande myndigheten göra de efterforskningar som krävs för att erhålla informationen från den verkställande staten, inklusive via det europeiska rättsliga nätverkets kontaktpunkter.
6. Om den myndighet i den verkställande staten som tar emot utredningsordern saknar behörighet att erkänna utredningsordern eller att vidta nödvändiga åtgärder för dess verkställighet, ska denna myndighet på eget initiativ översända utredningsordern till den verkställande myndigheten och underrätta den utfärdande myndigheten om detta.
7. Alla svårigheter rörande översändandet eller äktheten av de handlingar som behövs för att verkställa utredningsordern ska behandlas genom direkta kontakter mellan de berörda utfärdande och verkställande myndigheterna eller, om så är lämpligt, med bistånd av medlemsstaternas centralmyndigheter.

Artikel 8

En utredningsorder med anknytning till tidigare utredningsorder

1. Om den utfärdande myndigheten utfärdar en utredningsorder som kompletterar en tidigare utredningsorder, ska detta anges i utredningsordern i avsnitt D i formuläret i bilaga A.
2. Om den utfärdande myndigheten bistår vid verkställigheten av utredningsordern i den verkställande staten i enlighet med artikel 9.4, får den, medan den befinner sig där, utan att detta påverkar de anmälningar som gjorts i enlighet med artikel 33.1 c, rikta en utredningsorder som kompletterar den tidigare utredningsordern direkt till den verkställande myndigheten.
3. Riktigheten i innehållet i en utredningsorder som kompletterar den tidigare utredningsordern ska intygas i enlighet med artikel 5.1 första stycket och, i förekommande fall, godkännas i enlighet med artikel 2 c.

KAPITEL III

FÖRFARANDET OCH RÄTTSSÄKERHETSGARANTIER I DEN VERKSTÄLLANDE STATEN

Artikel 9

Erkännande och verkställighet

1. Den verkställande myndigheten ska utan krav på vidare formaliteter erkänna en utredningsorder som översänds i enlighet med detta direktiv och se till att den verkställs på samma sätt och på samma villkor som om den berörda utredningsåtgärden hade begärts av en myndighet i den verkställande staten, såvida inte denna myndighet beslutar att åberopa något av skälen för icke-erkännande eller icke-verkställighet eller något av skälen för att skjuta upp verkställigheten enligt detta direktiv.

⁽¹⁾ Gemensam åtgärd 98/428/RIF av den 29 juni 1998 beslutad av rådet på grundval av artikel K 3 i Fördraget om Europeiska unionen, om inrättande av ett europeiskt rättsligt nätverk (EGT L 191, 7.7.1998, s. 4).

2. Den verkställande myndigheten ska rätta sig efter de särskilda formaliteter och förfaranden som uttryckligen anges av den utfärdande myndigheten, såvida inte annat föreskrivs i detta direktiv och under förutsättning att sådana formaliteter och förfaranden inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den verkställande staten.
3. Om en verkställande myndighet tar emot en utredningsorder som inte har utfärdats av en sådan utfärdande myndighet som avses i artikel 2 c ska den verkställande myndigheten återsända utredningsordern till den utfärdande staten.
4. Den utfärdande myndigheten får begära att en eller flera myndigheter i den utfärdande staten bistår de behöriga myndigheterna i den verkställande staten vid verkställandet av utredningsordern, i den mån som de myndigheter som har utsetts i den utfärdande staten skulle kunna bistå vid verkställandet av den eller de utredningsåtgärder som anges i utredningsordern i ett liknande inhemskt ärende. Den verkställande myndigheten ska tillmötesgå denna begäran, under förutsättning att ett sådant bistånd inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den verkställande staten eller skadar dess väsentliga nationella säkerhetsintressen.
5. De myndigheter i den utfärdande staten som befinner sig i den verkställande staten ska vara skyldiga att följa den verkställande statens lagstiftning under verkställandet av utredningsordern. De ska inte ha några brottsbekämpande befogenheter på den verkställande statens territorium, om inte verkställandet av sådana befogenheter på den verkställande myndighetens territorium är i överensstämmelse med den verkställande statens lagstiftning och i den utsträckning som detta har överenskommit mellan den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten.
6. Den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten får samråda på lämpligt sätt för att främja effektiv tillämpning av denna artikel.

Artikel 10

Vidtagande av en annan typ av utredningsåtgärd

1. Den verkställande myndigheten ska om möjligt vidta en annan utredningsåtgärd än den som avses i den europeiska utredningsordern, när
 - a) den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern inte finns i den verkställande statens lagstiftning, eller
 - b) den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern inte skulle vara tillgänglig i ett liknande inhemskt ärende.
2. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 11 ska punkt 1 inte tillämpas på följande utredningsåtgärder, som alltid ska vara tillgängliga enligt den verkställande statens lagstiftning:
 - a) Inhämtande av uppgifter eller bevismaterial som den verkställande myndigheten redan har i sin besittning, och uppgifterna eller bevismaterialet kunde ha inhämtats i enlighet med den verkställande statens lagstiftning inom ramen för ett straffrättsligt förfarande eller med avseende på utredningsordern.
 - b) Inhämtande av sådana uppgifter i databaser som innehas av polisen eller av rättsliga myndigheter vilka är direkt tillgängliga för den verkställande myndigheten inom ramen för ett straffrättsligt förfarande.
 - c) Hörande av ett vittne, en sakkunnig, ett brottsoffer, en misstänkt eller tilltalad person eller en tredje part inom den verkställande statens territorium.
 - d) En utredningsåtgärd som inte är en tvångsåtgärd enligt definitionen i den verkställande statens lagstiftning.
 - e) Identifiering av personer som har ett abonnemang för ett visst telefonnummer eller en viss IP-adress.
3. Den verkställande myndigheten får också vidta en annan utredningsåtgärd än den som angetts i utredningsordern, när den utredningsåtgärd som den verkställande myndigheten har valt skulle ge samma resultat, men med mindre ingripande åtgärder än den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern.
4. När den verkställande myndigheten beslutar att utnyttja den möjlighet som avses i punkterna 1 och 3, ska den först informera den utfärdande myndigheten, som kan besluta att dra tillbaka eller komplettera utredningsordern.
5. Om i enlighet med punkt 1 den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern inte finns i den verkställande statens lagstiftning eller inte skulle vara tillgänglig i ett liknande inhemskt ärende och det inte finns någon annan utredningsåtgärd som skulle ge samma resultat som den begärda utredningsåtgärden, ska den verkställande myndigheten meddela den utfärdande myndigheten att det inte har varit möjligt att tillhandahålla den begärda hjälpen.

Artikel 11

Skäl för icke-erkännande eller icke-verkställighet

1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 1.4 får erkännande eller verkställighet av en utredningsorder vägras i den verkställande staten, om
 - a) det enligt den verkställande statens lagstiftning finns immunitet eller privilegier som gör det omöjligt att verkställa utredningsordern eller det finns regler om fastställande och begränsning av straffrättsligt ansvar som hänför sig till tryckfrihet och yttrandefrihet i andra medier som gör det omöjligt att verkställa utredningsordern,
 - b) verkställigheten av utredningsordern i ett enskilt fall skulle skada väsentliga nationella säkerhetsintressen, äventyra informationskällan eller innebära användning av konfidentiella uppgifter om särskild underrättelseverksamhet,
 - c) utredningsordern har utfärdats inom ramen för ett förfarande som avses i artikel 4 b och c och utredningsåtgärden inte skulle vara tillåten enligt den verkställande statens lagstiftning i ett liknande inhemskt ärende,
 - d) verkställigheten av utredningsordern skulle strida mot principen om *ne bis in idem*,
 - e) utredningsorden avser ett brott som påstås ha begåtts utanför den utfärdande statens territorium och helt eller delvis på den verkställande statens territorium och den gärning för vilket utredningsordern utfärdas inte utgör ett brott i den verkställande staten,
 - f) det finns goda skäl att anta att verkställandet av den utredningsåtgärd som angetts i den europeiska utredningsordern skulle vara oförenligt med den verkställande statens skyldigheter enligt artikel 6 i EU-fördraget och stadgan,
 - g) det handlande för vilket utredningsordern har utfärdats inte utgör ett brott enligt den verkställande statens lagstiftning, såvida det inte gäller ett brott som förtecknas i de brottskategorier som anges i bilaga D, enligt uppgift från den utfärdande myndigheten i utredningsordern, om maximistraffet för den gärningen i den utfärdande staten är fängelse eller annan frihetsberövande åtgärd i tre år eller mer, eller
 - h) användningen av den utredningsåtgärd som anges i utredningsordern enligt den verkställande statens lagstiftning är begränsad till en förteckning över brott eller en brottskategori eller till brott som är belagda med ett visst minimistraff, där det brott som avses i utredningsordern inte är inkluderat.
2. Punkt 1 g och h är inte tillämplig på de utredningsåtgärder som avses i artikel 10.2.
3. Om utredningsordern avser ett brott rörande skatter eller avgifter, tullar och valutatransaktioner, får den verkställande myndigheten inte vägra erkännande eller verkställighet med motiveringen att det i den verkställande statens lagstiftning inte föreskrivs samma typ av skatt eller avgift eller att den lagstiftningen inte innehåller någon reglering i fråga om skatter, avgifter, tullar eller valutatransaktioner av samma art som i den utfärdande statens lagstiftning.
4. I de fall som avses i punkt 1 a, b, d, e och f ska den verkställande myndigheten, innan den fattar beslut om att helt eller delvis inte erkänna eller inte verkställa en utredningsorder, på lämpligt sätt samråda med den utfärdande myndigheten och om lämpligt anmoda den utfärdande myndigheten att utan dröjsmål tillhandahålla alla nödvändiga uppgifter.
5. I det fall som avses i punkt 1 a ska den verkställande myndigheten, när upphävandet av privilegier eller immunitet åvilar en myndighet i den verkställande staten, omedelbart begära detta hos den myndigheten. När upphävandet av privilegier eller immunitet åligger en myndighet i en annan stat eller en internationell organisation, ska den utfärdande myndigheten begära detta hos den berörda myndigheten eller organisationen.

Artikel 12

Tidsfrister för erkännande och verkställighet

1. Beslutet om erkännande eller verkställighet ska fattas och utredningsåtgärden vidtas lika skyndsamt och med samma prioritetsgrad som för ett liknande inhemskt ärende och under alla omständigheter inom de tidsfrister som anges i denna artikel.
2. Om den utfärdande myndigheten i utredningsordern har angett att det, på grund av tidsfrister i förfarandet, brottets svårhetsgrad eller andra särskilt brådskande omständigheter, är nödvändigt med en kortare tidsfrist än den som anges i denna artikel eller om den utfärdande myndigheten i utredningsordern har angett att utredningsåtgärden måste genomföras en särskild dag, ska den verkställande myndigheten ta största möjliga hänsyn till detta krav.

3. Beslutet om erkännande eller verkställighet av utredningsordern ska fattas av den verkställande myndigheten så snart som möjligt och, utan att det påverkar tillämpningen av punkt 5, senast 30 dagar efter det att den behöriga verkställande myndigheten mottog utredningsordern.
4. Såvida det inte finns skäl för uppskov enligt artikel 15 eller de bevis som anges i den utredningsåtgärd som omfattas av utredningsordern redan finns i den verkställande statens besittning, ska den verkställande myndigheten utan dröjsmål genomföra utredningsåtgärden och, utan att det påverkar tillämpningen av punkt 5, senast 90 dagar efter det att beslutet enligt punkt 3 fattades.
5. Om det i ett enskilt fall inte är praktiskt möjligt för den behöriga verkställande myndigheten att respektera tidsfristen i punkt 3 eller att genomföra åtgärden på den specifika dag som anges i punkt 2, ska den utan dröjsmål på valfritt sätt underrätta den behöriga myndigheten i den utfärdande staten och ange skälen till förseningen och hur lång tid som uppskattningsvis behövs för att beslutet ska kunna fattas. I ett sådant fall får den tidsfrist som anges i punkt 3 förlängas med högst 30 dagar.
6. Om det i ett enskilt fall inte är praktiskt möjligt för den behöriga verkställande myndigheten att respektera tidsfristen i punkt 4, ska den utan dröjsmål på valfritt sätt underrätta den behöriga myndigheten i den utfärdande staten och ange skälen till förseningen samt samråda med den utfärdande myndigheten om när det är lämpligt att vidta utredningsåtgärden.

Artikel 13

Överlämnande av bevismaterial

1. Den verkställande myndigheten ska utan onödigt dröjsmål till den utfärdande staten överlämna det bevismaterial som har inhämtats eller som de behöriga myndigheterna i den verkställande staten redan har i sin besittning till följd av verkställigheten av den europeiska utredningsordern.

Om det begärs i utredningsordern och det är möjligt enligt den verkställande statens lagstiftning, ska bevismaterialet omedelbart överlämnas till de behöriga myndigheterna i den utfärdande stat som bistår vid verkställandet av utredningsordern i enlighet med artikel 9.4.

2. Överlämnandet av bevismaterial får skjutas upp i avvaktan på ett beslut i fråga om ett rättsmedel, om det inte i utredningsordern har angetts tillräckliga skäl för att ett omedelbart överlämnande är absolut nödvändigt för att man ska kunna garantera ett korrekt genomförande av utredningarna eller skyddet av individuella rättigheter. Överlämnandet av bevismaterial ska dock skjutas upp om det skulle orsaka den berörda personen allvarlig och ohjälplig skada.
3. När den verkställande myndigheten överlämnar det bevismaterial som inhämtats, ska den ange om den kräver att bevismaterialet återlämnas till den verkställande staten så snart som det inte längre behövs i den utfärdande staten.
4. Om de berörda föremålen, handlingarna eller uppgifterna även är relevanta för andra förfaranden, får den verkställande myndigheten på uttrycklig begäran och efter samråd med den utfärdande myndigheten tillfälligt överlämna bevismaterialet, på villkor att det återlämnas till den verkställande staten så snart som det inte längre behövs i den utfärdande staten eller vid varje annan tidpunkt eller varje annat tillfälle som de behöriga myndigheterna kommer överens om.

Artikel 14

Rättsmedel

1. Medlemsstaterna ska se till att rättsmedel som är likvärdiga dem som är tillgängliga i ett liknande inhemskt ärende kan tillämpas på de utredningsåtgärder som anges i utredningsordern.
2. De sakliga skälen för utfärdandet av en utredningsorder får prövas endast i talan som väcks i den utfärdande staten, utan att detta påverkar garantierna avseende grundläggande rättigheter i den verkställande staten.
3. Om det inte urholkar den konfidentialitet som gäller för utredningen enligt artikel 19.1, ska den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten vidta lämpliga åtgärder för att se till att det lämnas information om möjligheterna i nationell rätt att utnyttja rättsmedel när dessa blir tillämpliga och i god tid för att de verkligen ska kunna användas.

4. Medlemsstaterna ska se till att tidsfristerna för att utnyttja rättsmedlen är samma som de som föreskrivs i liknande inhemska ärenden och att de tillämpas så att berörda parter garanteras en faktisk möjlighet att utnyttja dessa rättsmedel.
5. Den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten ska underrätta varandra om de rättsmedel som utnyttjas mot utfärdande, erkännande eller verkställighet av en utredningsorder.
6. Väckande av talan ska inte leda till att verkställigheten av utredningsåtgärden avbryts med undantag för de fall där det skulle ha en sådan verkan i liknande inhemska ärenden.
7. Den utfärdande staten ska beakta en framgångsrik talan mot erkännandet eller verkställigheten av en utredningsorder i enlighet med dess nationella lagstiftning. Utan att det påverkar nationella förfaranderegler ska medlemsstaterna säkerställa att man vid straffrättsliga förfaranden i den utfärdande staten respekterar rätten till försvar och ett rättvist förfarande vid bedömningen av det bevismaterial som erhållits med anledning av utredningsordern.

Artikel 15

Skäl för uppskov av erkännande eller verkställighet

1. Erkännande eller verkställighet av utredningsordern får skjutas upp i den verkställande staten, om
 - a) verkställigheten riskerar att inverka menligt på en pågående brottsutredning eller lagföring av brott, under den tid som den verkställande staten bedömer skäligt,
 - b) de berörda föremålen, handlingarna eller uppgifterna redan används inom ramen för andra förfaranden, till dess att de inte längre behövs för detta ändamål.
2. Så snart som skälet för uppskovet inte längre föreligger, ska den verkställande myndigheten genast vidta nödvändiga åtgärder för att verkställa utredningsordern och underrätta den utfärdande myndigheten om detta på ett sätt som gör det möjligt att få en skriftlig uppteckning.

Artikel 16

Skyldighet att informera

1. Den behöriga myndigheten i den verkställande stat som tar emot den europeiska utredningsordern ska utan dröjsmål och under alla omständigheter inom en vecka efter det att utredningsordern har mottagits bekräfta mottagandet genom att fylla i och avsända formuläret i bilaga B.

Om en centralmyndighet har utsetts i enlighet med artikel 7.3, är denna skyldighet tillämplig både på den centralmyndigheten och på den verkställande myndighet som tar emot utredningsordern via den centralmyndigheten.

I de fall som avses i artikel 7.6 är denna skyldighet tillämplig på både den behöriga myndighet som först tog emot utredningsordern och den verkställande myndighet till vilken utredningsordern slutligen översänds.

2. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 10.4 och 10.5 ska den verkställande myndigheten omedelbart och på valfritt sätt informera den utfärdande myndigheten om följande:
 - a) Om det är omöjligt för den verkställande myndigheten att fatta ett beslut om erkännande eller verkställighet på grund av att det formulär som tillhandahålls enligt bilaga A är ofullständigt eller uppenbart felaktigt.
 - b) Om den verkställande myndigheten i samband med verkställigheten av den europeiska utredningsordern utan ytterligare undersökningar anser det lämpligt att vidta utredningsåtgärder som ursprungligen inte var planerade eller som inte närmare kunde anges när utredningsordern utfärdades, så att den utfärdande myndigheten kan vidta ytterligare åtgärder i det enskilda fallet.
 - c) Om den verkställande myndigheten i ett enskilt fall fastställer att den inte kan iaktta de formaliteter och förfaranden som uttryckligen anges av den utfärdande myndigheten i enlighet med artikel 9.

På begäran av den utfärdande myndigheten ska informationen utan dröjsmål bekräftas på ett sätt som gör det möjligt att få en skriftlig uppteckning.

3. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 10.4 och 10.5 ska den verkställande myndigheten utan dröjsmål informera den utfärdande myndigheten på ett sätt som gör det möjligt att få en skriftlig uppteckning

- a) om varje beslut som antas i enlighet med artikel 10 eller 11,
- b) om varje beslut om att verkställighet eller erkännande av en europeisk utredningsorder har skjutits upp, om skälen till uppskjutandet, och om möjligt hur långt uppskovet väntas bli.

Artikel 17

Tjänstemäns straffrättsliga ansvar

När tjänstemän från den utfärdande staten befinner sig på den verkställande statens territorium i samband med tillämpningen av detta direktiv, ska de likställas med tjänstemän i den verkställande staten vad gäller brott som de utsätts för eller begår.

Artikel 18

Tjänstemäns civilrättsliga ansvar

1. När tjänstemän från en medlemsstat befinner sig på en annan medlemsstats territorium i samband med tillämpningen av detta direktiv, ska den förstnämnda medlemsstaten vara ansvarig för skador som dess tjänstemän vållar i samband med uppdraget, i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat på vars territorium tjänstemännen verkar.
2. Den medlemsstat på vars territorium de skador som avses i punkt 1 orsakas ska ersätta skadorna enligt de villkor som gäller för skada som orsakas av dess egna tjänstemän.
3. Den medlemsstat vars tjänstemän har orsakat en person skada på någon annan medlemsstats territorium ska fullt ut ersätta den sistnämnda staten för det belopp som denna har betalat ut till de skadelidande eller deras rättsinnehavare.
4. Utan att det påverkar rättigheterna gentemot tredje man och tillämpningen av punkt 3, ska varje medlemsstat i de fall som nämns i punkt 1 avstå från att kräva ersättning för skador den har vållats av en annan medlemsstat.

Artikel 19

Konfidentialitet

1. Varje medlemsstat ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att se till att den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten vid verkställandet av en utredningsorder på vederbörligt sätt beaktar den konfidentialitet som gäller för utredningen.
2. Den verkställande myndigheten ska i enlighet med nationell lagstiftning garantera konfidentialitet för utredningsordern och dess innehåll, utom i den utsträckning som behövs för att verkställa utredningsåtgärden. Om den verkställande myndigheten inte kan uppfylla konfidentialitetskravet, ska den utan dröjsmål underrätta den utfärdande myndigheten om detta.
3. Den utfärdande myndigheten ska i enlighet med nationell rätt och såvida inte annat anges av den verkställande myndigheten se till att inget bevismaterial och ingen information som den verkställande myndigheten lämnat offentliggörs, utom då det är nödvändigt att röja uppgifterna för de utredningar eller förfaranden som beskrivs i den europeiska utredningsordern.
4. Varje medlemsstat ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att banker inte avslöjar för den berörda bankkunden eller för annan tredje person att information har överförts till den utfärdande staten enligt artiklarna 26 och 27 eller att en utredning pågår.

*Artikel 20***Skydd av personuppgifter**

Vid genomförandet av detta direktiv ska medlemsstaterna säkerställa att personuppgifter skyddas och endast får behandlas i enlighet med rådets rambeslut 2008/977/RIF ⁽¹⁾ och principerna i Europarådets konvention av den 28 januari 1981 om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter och dess tilläggsprotokoll.

Tillgång till sådana uppgifter ska begränsas, utan att det påverkar den registrerades rättigheter. Endast behöriga personer får ha tillgång till sådana uppgifter.

*Artikel 21***Kostnader**

1. Om inte annat föreskrivs i detta direktiv, ska den verkställande staten bära alla de kostnader som uppkommit på den verkställande statens territorium och som har samband med verkställigheten av en utredningsorder.

2. Om den verkställande myndigheten anser att kostnaderna för verkställighet av utredningsordern kan bli exceptionellt höga, får den samråda med den utfärdande myndigheten om huruvida och hur kostnaderna kan delas eller utredningsordern ändras.

Den verkställande myndigheten ska i förväg informera den utfärdande myndigheten om de detaljerade specifikationerna av den del av kostnaderna som anses vara exceptionellt hög.

3. Den utfärdande myndigheten får, i undantagsfall när någon överenskommelse inte kan nås, med avseende på de kostnader som avses i punkt 2, besluta att

- a) helt eller delvis återkalla utredningsordern eller,
- b) bibehålla utredningsordern och bära den del av kostnaderna som anses vara exceptionellt hög.

KAPITEL IV

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER FÖR VISSA UTREDNINGSÅTGÄRDER*Artikel 22***Tillfälligt överförande till den verkställande staten av frihetsberövade personer för vidtagande av en utredningsåtgärd**

1. En utredningsorder får utfärdas för ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person i den verkställande staten för vidtagande av en utredningsåtgärd som syftar till bevisinhämtning och vars vidtagande kräver den personens närvaro på den utfärdande statens territorium, under förutsättning att denne inom utsatt tid återförs av den verkställande staten.

2. Utöver de skäl för icke-erkännande eller icke-verkställighet som anges i artikel 11 får verkställigheten av utredningsordern också vägras om

- a) den frihetsberövade personen inte ger sitt samtycke, eller
- b) överförandet kan medföra att den tid som personen är frihetsberövad förlängs.

3. Utan att det påverkar tillämpningen av punkt 2 a ska den frihetsberövades juridiska ombud, om den verkställande staten anser det nödvändigt med hänsyn till personens ålder eller fysiska eller psykiska tillstånd, ges möjlighet att yttra sig om det tillfälliga överförandet.

⁽¹⁾ Rådets rambeslut 2008/977/RIF av den 27 november 2008 om skydd av personuppgifter som behandlas inom ramen för polissamarbete och straffrättsligt samarbete (EUT L 350, 30.12.2008, s. 60).

4. I fall som avses i punkt 1 ska överförandet av en frihetsberövad person via en tredje medlemsstats territorium (nedan kallad *transitmedlemsstaten*) beviljas efter det att en ansökan, åtföljd av alla nödvändiga handlingar, har inkommit.
5. Praktiska åtgärder i samband med det tillfälliga överförandet av personen, inklusive de särskilda omständigheterna för dennes frihetsberövande i den utfärdande staten, och de datum då denne måste överföras från och återföras till den verkställande statens territorium ska överenskommas mellan den utfärdande staten och den verkställande staten, med garantier om att den berörda personens fysiska och psykiska tillstånd, liksom den säkerhetsnivå som krävs i den utfärdande staten, tas i beaktande.
6. Den person som överförs ska vara frihetsberövad på den utfärdande medlemsstatens territorium och i tillämpliga fall på transitmedlemsstatens territorium, för gärningar eller domar för vilka denne har frihetsberövats i den verkställande staten, om inte den verkställande staten begär att personen släpps.
7. Tiden för frihetsberövande på den utfärdande statens territorium ska avräknas från den tid som den berörda personen är eller kommer att vara frihetsberövad på den verkställande statens territorium.
8. Utan att det påverkar punkt 6 får en person som överförs inte lagföras eller frihetsberövas eller underkastas någon annan inskränkning i sin personliga frihet i den utfärdande staten för gärningar som begåtts eller domar som avkunnats före personens avfärd från den verkställande statens territorium och som inte anges i utredningsordern.
9. Den immunitet som avses i punkt 8 ska upphöra att gälla om den överförda personen, trots att han eller hon har haft möjlighet att lämna territoriet under en sammanhängande period av 15 dagar då hans eller hennes närvaro inte längre påkallas av de utfärdande myndigheterna,
 - a) ändå stannat kvar där, eller
 - b) har återvänt dit efter att ha lämnat territoriet.
10. Kostnader i samband tillämpningen av denna artikel ska bäras i enlighet med artikel 21, förutom de kostnader som uppstår i samband med överförandet av personen till och från den utfärdande staten och som ska bäras av den staten.

Artikel 23

Tillfälligt överförande till den verkställande staten av frihetsberövade personer för vidtagande av en utredningsåtgärd

1. En utredningsorder får utfärdas för ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person i den utfärdande staten för vidtagande av en utredningsåtgärd som syftar till bevisinhämtning och vars vidtagande kräver att personen är närvarande på den verkställande statens territorium.
2. Artikel 22.2 a och 22.3–22.9 ska också tillämpas på tillfälligt överförande enligt den här artikeln.
3. Kostnader i samband med tillämpningen av denna artikel ska bäras i enlighet med artikel 21, med undantag för de kostnader som uppstår i samband med överförandet av den berörda personen till och från den verkställande staten och som ska bäras av den utfärdande staten.

Artikel 24

Hörande genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring

1. Om en person befinner sig på en verkställande medlemsstats territorium och ska höras som vittne eller sakkunnig av den utfärdande medlemsstatens behöriga myndigheter får den utfärdande myndigheten utfärda en utredningsorder i syfte att låta höra vittnet eller den sakkunnige genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring i enlighet med punkterna 5–7.

Den utfärdande myndigheten får också utfärda en utredningsorder i syfte att höra en misstänkt eller tilltalad person genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring.

2. Utöver de skäl för icke-erkännande eller icke-verkställighet som avses i artikel 11 får verkställigheten av en utredningsorder vägras om

- a) den misstänkte eller tilltalade inte ger sitt samtycke, eller
- b) verkställigheten av en sådan utredningsåtgärd i ett särskilt fall skulle strida mot grundläggande principer i den verkställande statens lagstiftning.

3. Den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten ska enas om de praktiska arrangemangen. När den verkställande myndigheten godkänner sådana åtgärder ska den åta sig att

- a) kalla vittnet eller den sakkunnige att inställa sig, med angivande av tidpunkten och platsen för förhöret,
- b) kalla den misstänkte eller tilltalade personen att inställa sig för förhöret i enlighet med närmare föreskrifter i den verkställande statens lagstiftning och informera dessa personer om deras rättigheter i enlighet med den utfärdande statens lagstiftning i så god tid att de faktiskt kan utöva sin rätt till försvar,
- c) kontrollera identiteten på den person som ska höras.

4. Om den verkställande myndigheten i ett specifikt fall inte har tillgång till de tekniska hjälpmedel som behövs för ett förhör genom videokonferens får den utfärdande staten ställa dessa till förfogande efter ömsesidig överenskommelse.

5. Om hörandet sker genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring ska följande bestämmelser gälla:

- a) En behörig myndighet i den verkställande staten ska vara närvarande vid förhöret, vid behov biträdd av en tolk, och ska också vara ansvarig för att kontrollera både identiteten hos den person som ska höras och att grundläggande principer i den verkställande statens lagstiftning iaktas.

Om den verkställande myndigheten anser att grundläggande principer i den verkställande statens lagstiftning åsidosätts under förhöret, ska den omedelbart vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att förhöret fortsätter i enlighet med dessa principer.

- b) Den utfärdande och den verkställande statens behöriga myndigheter ska vid behov komma överens om åtgärder för att skydda den person som ska höras.
- c) Förhöret ska hållas direkt av eller under ledning av den utfärdande statens behöriga myndighet, i enlighet med den statens lagar.
- d) På begäran av den utfärdande staten eller den person som ska höras, ska den verkställande staten se till att den person som ska höras vid behov biträds av en tolk.
- e) Misstänkta eller tilltalade personer ska innan förhöret äger rum informeras om de processuella rättigheter som tillkommer dem enligt den verkställande statens eller den utfärdande statens lagstiftning, inbegripet rätten att inte vittna. Vittnen och sakkunniga får åberopa den rätt att inte vittna som tillkommer dem enligt antingen den verkställande eller den utfärdande statens lagstiftning och ska informeras om denna rättighet innan förhöret äger rum.

6. Utan att det påverkar åtgärder som överenskommits för skydd av berörda personer ska den verkställande myndigheten efter förhörets slut upprätta ett protokoll med uppgifter om datum och plats för förhöret, den hörda personens identitet och, om andra personer har deltagit i förhöret i den verkställande staten, samtliga personers identitet och uppgift om i vilken egenskap de har deltagit, alla eventuella edsavläggelser samt under vilka tekniska omständigheter förhöret har ägt rum. Den verkställande myndigheten ska överlämna handlingen till den utfärdande myndigheten.

7. Varje medlemsstat ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att när den person som ska höras på dess territorium i enlighet med denna artikel vägrar att vittna, trots att denne är skyldig att göra det, eller avger falskt vittnesmål ska den nationella lagstiftningen tillämpas, på samma sätt som om förhöret ägde rum i ett nationellt förfarande.

*Artikel 25***Hörande genom telefonkonferens**

1. Om en person befinner sig på en medlemsstats territorium och ska höras som vittne eller sakkunnig av de behöriga myndigheterna i en annan medlemsstat får den utfärdande myndigheten i den senare staten, om det är olämpligt eller omöjligt för den person som ska höras att inställa sig personligen i den medlemsstaten, och sedan andra lämpliga metoder har undersökts, utfärda en utredningsorder för att höra ett vittne eller en sakkunnig genom telefonkonferens i enlighet med punkt 2.
2. Om inget annat överenskommits ska artikel 24.3, 24.5, 24.6 och 24.7 också tillämpas på hörande genom telefonkonferens.

*Artikel 26***Information om bankkonton och andra konton för finansiella transaktioner**

1. En utredningsorder får utfärdas i syfte att fastställa om en fysisk eller juridisk person som är föremål för det berörda straffrättsliga förfarandet innehar eller kontrollerar ett eller flera konton, oavsett av vilket slag, i någon bank på den verkställande statens territorium, och, om så är fallet, erhålla all detaljerad information om de identifierade kontona.
2. Varje medlemsstat ska vidta de åtgärder som behövs för att informationen i punkt 1 ska kunna lämnas på de villkor som anges i denna artikel.
3. Den information som avses i punkt 1 ska, om detta begärs i utredningsordern, även omfatta konton för vilka den person som är föremål för det berörda straffrättsliga förfarandet innehar fullmakt.
4. Den skyldighet som fastställs i denna artikel ska enbart gälla i den mån informationen finns hos den kontoförande banken.
5. Den utfärdande myndigheten ska i utredningsordern ange skälen till att den anser att den begärda informationen sannolikt är av betydande värde för det berörda straffrättsliga förfarandet och på vilka grunder den antar att banker i den verkställande staten för dessa konton och, i den utsträckning det är möjligt, vilka banker som kan vara berörda. Den ska också i utredningsordern lämna all tillgänglig information som kan underlätta dess verkställighet.
6. En utredningsorder får också utfärdas i syfte att fastställa om en fysisk eller juridisk person som är föremål för det berörda straffrättsliga förfarandet innehar ett eller flera konton i något annat finansiellt institut än en bank på den verkställande statens territorium. Punkterna 3–5 ska också gälla. I detta fall, och utöver de skäl för icke-erkännande och icke-verkställighet som anges i artikel 11, får utredningsorderns verkställighet också vägras om inte utredningsåtgärdens verkställighet skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt fall.

*Artikel 27***Information om banktransaktioner och andra finansiella transaktioner**

1. En utredningsorder får utfärdas i syfte att erhålla detaljerad information om särskilda bankkonton och om de transaktioner som har genomförts under en bestämd period på ett eller flera konton som anges i utredningsordern, inbegripet detaljerad information om alla sändande och mottagande konton.
2. Varje medlemsstat ska vidta de åtgärder som behövs för att informationen i punkt 1 ska kunna lämnas, på de villkor som anges i denna artikel.
3. Den skyldighet som fastställs i denna artikel ska enbart gälla i den mån informationen finns hos den bank där kontot innehas.

4. Den utfärdande myndigheten ska i utredningsordern ange skälen till att den anser att den begärda informationen är relevant för det berörda straffrättsliga förfarandet.

5. En utredningsorder får också utfärdas i fråga om den information som anges i punkt 1 med hänvisning till finansiella transaktioner som utförts av andra finansiella institut än banker. Punkterna 3 och 4 ska gälla i tillämpliga delar. I detta fall, och utöver de skäl för icke-erkännande och icke-verkställighet som avses i artikel 11, får utredningsorderns verkställighet också vägras om utredningsåtgärdens verkställighet inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt fall.

Artikel 28

Utredningsåtgärder som innebär en kontinuerlig bevisinhämtning i realtid och under en viss tidsperiod

1. När utredningsordern utfärdas för verkställighet av en utredningsåtgärd som innebär en kontinuerlig bevisinhämtning i realtid och under en viss tidsperiod, såsom

a) övervakning av banktransaktioner eller andra finansiella transaktioner som genomförs på ett eller flera bestämda konton,

b) kontrollerade leveranser på den verkställande statens territorium,

får dess verkställighet, förutom av de skäl för icke-erkännande och icke-verkställighet som anges i artikel 11, vägras om verkställigheten av den berörda utredningsåtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende.

2. Den utfärdande staten och den verkställande staten ska komma överens om de praktiska arrangemangen i samband med den åtgärd som avses i punkt 1 b och även i andra fall.

3. Den utfärdande myndigheten ska i sin utredningsorder ange varför den anser att den begärda informationen är relevant för det berörda straffrättsliga förfarandet.

4. Befogenhet att agera, leda och kontrollera insatser i samband med verkställigheten av en utredningsorder i enlighet med punkt 1 ska åvila de behöriga myndigheterna i den verkställande staten.

Artikel 29

Hemliga utredningar

1. En utredningsorder får utfärdas i syfte att begära att den verkställande staten bistår den utfärdande staten i brottsutredningar som genomförs av polismän med hemlig eller falsk identitet (nedan kallade *hemliga utredningar*).

2. Den utfärdande myndigheten ska i utredningsordern ange varför den anser att den hemliga utredningen sannolikt är relevant för det straffrättsliga förfarandet. Beslut om erkännande och verkställighet av en utredningsorder som utfärdats i enlighet med denna artikel ska i varje enskilt fall fattas av de behöriga myndigheterna i den verkställande staten med vederbörlig hänsyn till dess nationella lagstiftning och förfaranden.

3. Förutom av de skäl för icke-erkännande och icke-verkställighet som avses i artikel 11, får den verkställande myndigheten vägra att verkställa en utredningsorder som avses i punkt 1 om

a) verkställigheten av den hemliga utredningen inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende, eller

b) det inte kunde nås någon överenskommelse om arrangemangen för de hemliga utredningarna i enlighet med punkt 4.

4. Hemliga utredningar ska genomföras i enlighet med nationell lagstiftning och nationella förfaranden i den medlemsstat på vars territorium den hemliga utredningen äger rum. Befogenhet att agera, leda och kontrollera insatser i samband med den hemliga utredningen ska helt och hållet åvila de behöriga myndigheterna i den verkställande staten. Den utfärdande staten och den verkställande staten ska med vederbörlig hänsyn till sin nationella lagstiftning och sina nationella förfaranden komma överens om den hemliga utredningens varaktighet, de närmare villkoren och de berörda polismännens rättsliga ställning.

KAPITEL V

AVLYSSNING AV TELEKOMMUNIKATION

Artikel 30

Avlyssning av telekommunikation med tekniskt bistånd från en annan medlemsstat

1. En utredningsorder får utfärdas för avlyssning av telekommunikation i den medlemsstat från vilken tekniskt bistånd är nödvändig.
 2. Om mer än en medlemsstat har möjlighet att tillhandahålla fullständigt, nödvändigt tekniskt bistånd i fråga om samma avlyssning av telekommunikation ska utredningsordern skickas enbart till en av dem. Prioritet ska alltid ges till den medlemsstat där den person som är föremål för avlyssningen befinner sig eller kommer att befinna sig.
 3. En utredningsorder som avses i punkt 1 ska också innehålla följande information:
 - a) Information som gör det möjligt att identifiera det objekt som är föremål för avlyssning.
 - b) Uppgift om önskad varaktighet för avlyssningen.
 - c) Tillräcklig teknisk information, särskilt för att identifiera målet, i syfte att säkerställa att utredningsordern ska kunna verkställas.
 4. Den utfärdande myndigheten ska i sin utredningsorder ange skälen till att den anser att den angivna utredningsåtgärden är relevant för det berörda straffrättsliga förfarandet.
 5. Utöver de skäl för icke-erkännande och icke-verkställighet som anges i artikel 11, får verkställigheten av utredningsordern enligt punkt 1 också vägras om den berörda utredningsåtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende. Den verkställande staten får ställa samma villkor för sitt bifall som den skulle tillämpa i ett liknande inhemskt ärende.
 6. En utredningsorder enligt punkt 1 får verkställas genom
 - a) en överföring av telekommunikation direkt till den utfärdande staten, eller
 - b) avlyssning, inspelning och därefter överföring av resultatet av avlyssningen av telekommunikationen till den utfärdande staten.
- Den utfärdande myndigheten och den verkställande myndigheten ska samråda för att besluta huruvida avlyssningen ska genomföras i överensstämmelse med led a eller b.
7. Vid utfärdandet av en utredningsorder enligt punkt 1 eller under avlyssningen får den utfärdande myndigheten om den har särskilda skäl för detta också begära en transkribering, avkodning eller dekryptering av inspelningen, med förbehåll för ett godkännande från den verkställande myndighetens sida.
 8. Kostnader i samband med tillämpningen av denna artikel ska bäras i enlighet med artikel 21, med undantag för de kostnader som uppstår i samband med transkriberingen, avkodningen och dekrypteringen av de avlyssnade meddelandena och som ska bäras av den utfärdande staten.

Artikel 31

Underrättande av den medlemsstat där den person som är föremål för avlyssningen befinner sig och från vilken inget tekniskt bistånd behövs

1. Om den behöriga myndigheten i en medlemsstat (nedan kallad *den avlyssnande medlemsstaten*) har gett tillstånd till avlyssning av telekommunikation för en utredningsåtgärd och den person som enligt avlyssningsbeslutet ska avlyssnas har en teleadress som används på en annan medlemsstats territorium (nedan kallad *den underrättade medlemsstaten*) från vilken inget tekniskt bistånd behövs för att genomföra avlyssningen, ska den avlyssnande medlemsstaten underrätta den behöriga myndigheten i den underrättade medlemsstaten om avlyssningen
 - a) före avlyssningen, om den behöriga myndigheten i den avlyssnande medlemsstaten vid tidpunkten för beslutet om avlyssning vet att den person som är föremål för avlyssningen befinner sig eller kommer att befinna sig på den underrättade medlemsstatens territorium,
 - b) under eller efter avlyssningen, så snart som den fått kännedom om att den person som är föremål för avlyssningen befinner sig eller under avlyssningen har befunnit sig på den underrättade medlemsstatens territorium.

2. Den underrättelse som avses i punkt 1 ska göras med hjälp av formuläret i bilaga C.
3. Den underrättade medlemsstatens behöriga myndighet får, om avlyssningen inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende, utan dröjsmål, dock senast inom 96 timmar efter det att den underrättelse som avses i punkt 1 har mottagits, till de behöriga myndigheterna i den avlyssnande medlemsstaten anmäla följande:
 - a) Att avlyssningen inte får utföras eller ska avslutas.
 - b) Att allt som redan avlyssnats när den person som är föremål för avlyssningen befann sig på dess territorium, i förekommande fall, inte får användas eller bara får användas på sådana villkor som den anger. Den behöriga myndigheten i den underrättade medlemsstaten ska informera den behöriga myndigheten i den avlyssnande medlemsstaten om skälen för dessa villkor.
4. Artikel 5.2 ska i tillämpliga delar även tillämpas på den anmälan som avses i punkt 2.

KAPITEL VI

PROVISORISKA ÅTGÄRDER

Artikel 32

Provisoriska åtgärder

1. Den utfärdande myndigheten får utfärda en utredningsorder för vidtagande av alla åtgärder i syfte att provisoriskt förhindra att material som kan användas som bevis förstörs, omvandlas, flyttas, överlämnas eller bortskaffas.
2. Den verkställande myndigheten ska snarast fatta beslut om den provisoriska åtgärden och meddela detta, om praktiskt möjligt inom 24 timmar efter det att utredningsordern har mottagits.
3. När en provisorisk åtgärd som avses i punkt 1 begärs, ska den utfärdande myndigheten i utredningsordern ange huruvida bevismaterialet ska överföras till den utfärdande staten, eller stanna kvar i den verkställande staten. Den verkställande myndigheten ska erkänna och verkställa en sådan utredningsorder och överföra bevismaterialet i enlighet med de förfaranden som anges i detta direktiv.
4. När en utredningsorder, i enlighet med punkt 3, åtföljs av en instruktion om att bevismaterialet ska stanna kvar i den verkställande staten ska den utfärdande myndigheten ange vilken dag som den provisoriska åtgärd som avses i punkt 1 ska hävas eller den förväntade dagen för överlämnandet av begäran om att bevismaterialet ska överföras till den utfärdande staten.
5. Den verkställande staten får, efter samråd med den utfärdande staten, i enlighet med sin nationella lagstiftning och praxis fastställa lämpliga villkor mot bakgrund av omständigheterna i ärendet för att begränsa den tid under vilken de provisoriska åtgärder som avses i punkt 1 bibehålls. Om den verkställande myndigheten i enlighet med dessa villkor avser att häva den provisoriska åtgärden, ska den underrätta den utfärdande staten om detta och ge den möjlighet att lämna synpunkter. Den utfärdande myndigheten ska genast underrätta den verkställande myndigheten om att den provisoriska åtgärd som avses i punkt 1 har hävts.

KAPITEL VII

SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 33

Anmälningar

1. Senast den 22 maj 2017 ska varje medlemsstat underrätta kommissionen om följande:
 - a) Den eller de myndigheter som i enlighet med landets nationella rätt är behöriga i enlighet med artikel 2 c och d när den medlemsstaten är utfärdande eller verkställande stat.
 - b) De språk som godtas för en utredningsorder enligt artikel 5.2.
 - c) Information om den eller de centralmyndigheter som har utsetts, om medlemsstaterna vill utnyttja den möjlighet som avses i artikel 7.3. Denna information ska vara bindande för myndigheterna i den utfärdande staten.

2. Varje medlemsstat får också tillhandahålla kommissionen den förteckning över nödvändiga handlingar som den kräver enligt artikel 22.4.
3. Medlemsstaterna ska underrätta kommissionen om den information som det hänvisas till i punkterna 1 och 2 ändras.
4. Kommissionen ska göra den information som tas emot enligt denna artikel tillgänglig för samtliga medlemsstater och det europeiska rättsliga nätverket. Nätverket ska göra informationen tillgänglig på den webbplats som avses i artikel 9 i rådets beslut 2008/976/RIF ⁽¹⁾.

Artikel 34

Förhållandet till andra rättsliga instrument, avtal och överenskommelser

1. Detta direktiv ska från och med den 22 maj 2017 ersätta motsvarande bestämmelser i följande konventioner som tillämpas mellan de medlemsstater för vilka direktivet är bindande, utan att det påverkar deras tillämpning mellan medlemsstater och tredjestater och deras tillfälliga tillämpning i enlighet med artikel 35:
 - a) Den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål, som antogs av Europarådet den 20 april 1959, och dess båda tilläggsprotokoll samt de bilaterala överenskommelser som har ingåtts i enlighet med artikel 26 i den konventionen.
 - b) Konventionen om tillämpning av Schengenavtalet.
 - c) Konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och dess protokoll.
2. Rambeslut 2008/978/RIF ska ersättas i de medlemsstater som är bundna av detta direktiv. Bestämmelserna i rambeslut 2003/577/RIF ska med avseende på frysning av bevismaterial ersättas i medlemsstater som är bundna av detta direktiv.

För de medlemsstater som är bundna av detta direktiv ska hänvisningar till rambeslut 2008/978/RIF och, med avseende på frysning av bevismaterial, till rambeslut 2003/577/RIF anses som hänvisningar till detta direktiv.

3. Utöver detta direktiv får medlemsstaterna ingå eller även fortsättningsvis tillämpa bilaterala eller multilaterala avtal eller överenskommelser med andra medlemsstater efter den 22 maj 2017 endast i den mån dessa gör det möjligt att ytterligare stärka syftena med detta direktiv och bidra till att förenkla eller ytterligare underlätta förfarandena för bevisinhämtning och under förutsättning att de skyddsnivåer som anges i detta direktiv respekteras.

4. Medlemsstaterna ska senast den 22 maj 2017 informera kommissionen om vilka befintliga avtal eller överenskommelser enligt punkt 3 som de vill fortsätta att tillämpa. Medlemsstaterna ska också inom tre månader efter det att de har undertecknat nya avtal eller överenskommelser enligt punkt 3 informera kommissionen om detta.

Artikel 35

Övergångsbestämmelser

1. Framställningar om ömsesidig rättslig hjälp som mottagits före den 22 maj 2017 ska även fortsättningsvis regleras av befintliga instrument för ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Beslut om frysning av bevismaterial enligt rambeslut 2003/577/RIF som mottagits före den 22 maj 2017 ska också regleras av det rambeslutet.
2. Artikel 8.1 ska också tillämpas på utredningsordern efter det att ett beslut om frysning har fattats i enlighet med rambeslut 2003/577/RIF.

⁽¹⁾ Rådets beslut 2008/976/RIF av den 16 december 2008 om det europeiska rättsliga nätverket (EUT L 348, 24.12.2008, s. 130).

*Artikel 36***Införlivande**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 22 maj 2017.
2. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.
3. Medlemsstaterna ska senast den 22 maj 2017 till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser genom vilka de skyldigheter som åläggs enligt detta direktiv införlivas med nationell rätt.

*Artikel 37***Rapport om tillämpningen**

Senast fem år efter den 21 maj 2014 ska kommissionen, på grundval av såväl kvalitativ som kvantitativ information, förelägga Europaparlamentet och rådet en rapport om tillämpningen av detta direktiv omfattande i synnerhet en utvärdering av dess inverkan på det straffrättsliga samarbetet och skyddet för enskilda personer samt verkställigheten av bestämmelserna om avlyssning av telekommunikation med hänsyn till den tekniska utvecklingen. Rapporten ska vid behov åtföljas av förslag till ändring av direktivet.

*Artikel 38***Ikraftträdande**

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

*Artikel 39***Adressater**

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Bryssel den 3 april 2014.

På Europaparlamentets vägnar

M. SCHULZ

Ordförande

På rådets vägnar

D. KOURKOULAS

Ordförande

BILAGA A

DEN EUROPEISKA UTREDNINGSDERN

Denna utredningsorder har utfärdats av en behörig myndighet. Den utfärdande myndigheten intygar att utfärdandet av denna utredningsorder är nödvändigt och proportionellt med avseende på de förfaranden som specificeras i den med beaktande av den misstänkta eller tilltalade personens rättigheter och att de begärda utredningsåtgärderna kunde ha begärts under samma förutsättningar i ett liknande inhemskt ärende. Jag begär härmed att den eller de nedan angivna utredningsåtgärderna vidtas med vederbörlig hänsyn till den konfidentialitet som gäller för utredningen och att de bevis som inhämtas till följd av att utredningsordern verkställs översänds.

AVSNITT A

Utfärdande stat:

Verkställande stat:

AVSNITT B: **Angelägenhetsgrad**

Ange om ärendet är brådskande på grund av något av följande:

☐ Undanskaffande eller förstöring av bevis☐ Nära förestående rättegångsdatum☐ Annat skäl

Ange vilket:

Tidsfrister för verkställigheten av den europeiska utredningsordern anges i direktiv 2014/41/EU. Om en kortare eller specifik tidsfrist är nödvändig, ange datum och förklara orsaken till detta:

.....
.....
.....

AVSNITT C: Utredningsåtgärd(er) som ska vidtas

1. Beskriv det bistånd/den utredningsåtgärd eller de utredningsåtgärder som behövs OCH ange i förekommande fall om det är någon av följande utredningsåtgärder:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....☐ Inhämtande av uppgifter eller bevis som den verkställande myndigheten redan har i sin besittning☐ Inhämtande av uppgifter som finns i polisens eller rättsliga myndigheters databaser☐ Hörande av☐ vittne☐ sakkunnig☐ misstänkt eller tilltalad person☐ brottsoffer☐ tredje part☐ Identifiering av personer som har ett abonnemang för ett visst telefonnummer eller en viss IP-adress☐ Tillfällig överföring av frihetsberövad person till den utfärdande staten☐ Tillfällig överföring av frihetsberövad person till den verkställande staten

- ☐ Hörande genom videokonferens eller annan audiovisuell utsändning av
- ☐ vittne
 - ☐ sakkunnig
 - ☐ misstänkt eller tilltalad person
- ☐ Hörande genom telefonkonferens av
- ☐ vittne
 - ☐ sakkunnig
- ☐ Information om bankkonton och andra konton för finansiella transaktioner
- ☐ Information om banktransaktioner och andra finansiella transaktioner
- ☐ Utredningsåtgärd som innebär en kontinuerlig bevisinhämtning i realtid för en viss tidsperiod
- ☐ Övervakning av banktransaktioner eller andra finansiella transaktioner
 - ☐ Kontrollerade leveranser
 - ☐ Annat
- ☐ Hemliga utredningar
- ☐ Avlyssning av telekommunikation
- ☐ Provisorisk(a) åtgärd(er) för att förhindra att material som kan användas som bevis förstörs, omvandlas, flyttas, överlämnas eller överläts

AVSNITT D: Samband med en tidigare utredningsorder

Ange om denna utredningsorder kompletterar en tidigare utredningsorder. Lämna i förekommande fall information som är relevant för att identifiera den tidigare ordern (datum för utfärdande av ordern, vilken myndighet som den översänts till och, om sådant finns, datum för översändande samt referensnummer som uppgetts av den utfärdande och verkställande myndigheten):

.....

.....

Ange i förekommande fall om en utredningsorder redan har sänts till en annan medlemsstat i samma fall:

.....

AVSNITT E: Den berörda personens identitet

1. Redogör för all känd information om identiteten på den eller de i) fysiska eller ii) juridiska person(er) som utredningsåtgärden avser (om mer än en person avses, ange uppgifter om var och en av dessa):

i) För fysiska personer

Efternamn:

Förnamn:

Andra relevanta namn (i förekommande fall):

Alias (i förekommande fall):

Kön:

Nationalitet:

ID-nummer eller socialförsäkringsnummer:

Typ av identitetshandling(ar) som personen innehar och nummer (identitetskort, pass), om sådant finns:

.....

Födelsedatum:

Födelseort:

Bostadsort och/eller känd adress (om okänd, ange senast kända adress):

.....

Språk som förstås av den berörda personen:

.....

ii) För juridiska personer

Namn:

Form av juridisk person:

Namnförkortning, allmänt använt namn eller handelsnamn (i förekommande fall):
.....

Registrerat säte:

Registreringsnummer:

Den juridiska personens adress:

Namn på den juridiska personens företrädare:.....

Beskriv den berörda personens aktuella ställning i förfarandena:

☐ Misstänkt eller tilltalad person☐ Brottsoffer☐ Vittne☐ Sakkunnig☐ Tredje part☐ Annat (ange vad).....2. Ange på vilken plats utredningsåtgärden ska genomföras, om den inte överensstämmer med adressen ovan:
.....
.....3. Tillhandahåll all annan information som kommer att underlätta verkställandet av utredningsordern:
.....
.....

AVSNITT F: Typ av förfarande för vilket utredningsordern har utfärdats:

- ☐ a) med avseende på straffrättsliga förfaranden som har inletts av eller ska tas upp inför en rättslig myndighet med avseende på en straffbar gärning enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning, eller
- ☐ b) förfaranden som inletts hos administrativa myndigheter med avseende på sådana gärningar som är straffbara enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning, såsom överträdelser av rättsregler, där ordern kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål, eller
- ☐ c) vid förfaranden som inletts hos rättsliga myndigheter med avseende på sådana gärningar som är straffbara enligt den utfärdande statens nationella lagstiftning, såsom överträdelser av rättsregler, där ordern kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål, eller
- ☐ d) i samband med sådana förfaranden som anges i leden a, b och c vilka hänför sig till brott eller överträdelser för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar eller bestraffas i den utfärdande staten.

AVSNITT G: Skäl för utfärdandet av utredningsordern

1. Sammanfattning av fakta

Ange skälen till att utredningsordern utfärdas och bifoga en sammanfattning av de bakomliggande omständigheterna, en beskrivning av de brott åtalet eller utredningen gäller, vilket stadium utredningen har nått och skälen för eventuella riskfaktorer samt annan relevant information.

.....

.....

.....

2. Beskaffenhet och brottsrubricering för det eller de brott för vilket den europeiska utredningsordern utfärdas och tillämplig lagbestämmelse:

.....

.....

.....

3. Bestraffas det brott för vilket utredningsordern utfärdas i den utfärdande medlemsstaten med fängelse eller annan frihetsberövande åtgärd i maximalt tre år eller mer enligt den utfärdande statens lagstiftning och ingår det i den förteckning över brott som anges nedan? (kryssa för tillämplig ruta)

- ☐ Deltagande i en kriminell organisation
- ☐ Terrorism
- ☐ Människohandel
- ☐ Sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi
- ☐ Olaglig handel med narkotika och psykotropa ämnen
- ☐ Olaglig handel med vapen, ammunition och sprängmedel
- ☐ Korruption
- ☐ Bedrägeri, inbegripet bedrägeri som riktar sig mot Europeiska unionens finansiella intressen enligt konventionen av den 26 juli 1995 om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen
- ☐ Tvätt av vinning av brott
- ☐ Penningförfalskning, inklusive euroförfalskning
- ☐ It-brottslighet
- ☐ Miljöbrott, inklusive olaga handel med hotade djurarter och utrotningshotade växtarter och växtsorter
- ☐ Hjälpa till olovlig inresa och vistelse
- ☐ Mord och grov misshandel
- ☐ Olaglig handel med mänskliga organ och vävnader
- ☐ Människorov, olaga frihetsberövande och tagande av gisslan
- ☐ Rasism och främlingsfientlighet
- ☐ Organiserad stöld eller väpnat rån
- ☐ Olaglig handel med kulturföremål, inklusive antikviteter och konstverk
- ☐ Svindleri
- ☐ Beskyddarverksamhet och utpressning
- ☐ Förfalskning och piratkopiering
- ☐ Förfalskning av administrativa dokument och handel med förfalskningar
- ☐ Förfalskning av betalningsmedel
- ☐ Olaglig handel med hormonsubstanser och andra tillväxsubstanser
- ☐ Olaglig handel med nukleära och radioaktiva ämnen
- ☐ Handel med stulna fordon
- ☐ Våldtäkt
- ☐ Mordbrand
- ☐ Brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens behörighet
- ☐ Kapning av flygplan eller fartyg
- ☐ Sabotage

AVSNITT H: Kompletterande krav för vissa åtgärder

Fyll i de avsnitt som är relevanta för den eller de åtgärder som begärs:

AVSNITT H1: Överföring av en frihetsberövad person

1) Om begäran avser en tillfällig överföring till den utfärdande staten av en frihetsberövad person i utredningssyfte, ange om personen har samtyckt till denna åtgärd:

☐ Ja ☐ Nej ☐ Jag begär att personens samtycke efterfrågas

2) Om begäran avser en tillfällig överföring till den verkställande staten av en frihetsberövad person i utredningssyfte, ange om personen har samtyckt till denna åtgärd:

☐ Ja ☐ Nej

AVSNITT H2: Video- eller telefonkonferens eller annan audiovisuell utsändning

Om hörande genom video- eller telefonkonferens eller annan audiovisuell utsändning begärs:

Ange namnet på den myndighet som kommer att utföra förhöret (kontaktuppgifter/språk):

.....

Ange skälen för att denna åtgärd begärs:.....

.....

☐ a) Hörande genom videokonferens eller annan audiovisuell utsändning:

☐ Den misstänkta eller tilltalade personen har gett sitt medgivande

☐ b) Hörande genom telefonkonferens

AVSNITT H3: Provisoriska åtgärder

Om en provisorisk åtgärd begärs för att förhindra att material som kan användas som bevis förstörs, omvandlas, flyttas, överlämnas eller överläts, ange om

☐ materialet ska överföras till den utfärdande staten

☐ materialet ska bli kvar i den verkställande staten; ange en beräknad dag

för upphävande av den provisoriska åtgärden:

för inlämnande av en begäran till följd härav som gäller materialet:

AVSNITT H4: Information om bankkonton eller andra konton för finansiella transaktioner

1. Om information om bankkonton eller andra konton för finansiella transaktioner som innehas eller kontrolleras av personen begärs, ange för vart och ett av dessa skälen till att åtgärden anses relevant för det straffrättsliga förfarandet och på vilka grunder banker i den verkställande staten antas inneha kontot:

☐ Information om bankkonton som innehas av personen eller för vilka han eller hon innehar fullmakt.

☐ Information om andra konton för finansiella transaktioner som innehas av personen eller för vilka han eller hon innehar fullmakt.

.....

.....

.....

.....

2. Om information om banktransaktioner eller andra finansiella transaktioner begärs, ange för var och en av dessa skälen till att åtgärden anses relevant för det straffrättsliga förfarandet:

- ☐ Information om banktransaktioner
- ☐ Information om andra finansiella transaktioner

.....

.....

.....

.....

Ange den relevanta tidsperioden och tillhörande konton

.....

.....

AVSNITT H5: Utredningsåtgärder som innebär en kontinuerlig bevisinhämtning i realtid för en viss tidsperiod

Om en sådan utredningsåtgärd begärs, ange skälen till att den begärda informationen anses relevant för det straffrättsliga förfarandet:

.....

.....

AVSNITT H6: Hemliga utredningar

Om hemlig utredning begärs, ange skälen till att det anses sannolikt att utredningsåtgärden är relevant för det straffrättsliga förfarandet

.....

.....

AVSNITT H7: Avlyssning av telekommunikation

1. Om avlyssning av telekommunikation begärs, ange skälen till att utredningsåtgärden anses relevant för det straffrättsliga förfarandet

.....

.....

2. Lämna följande information:

a) Information som gör det möjligt att identifiera den person som avlyssningen avser:

.....

.....

b) Uppgift om önskad varaktighet för avlyssningen:

.....

.....

c) Tekniska uppgifter (särskilt för att identifiera den person som avses – såsom mobiltelefon, fast telefon, e-postadress, internetanslutning) för att säkerställa att utredningsordern kan verkställas:

.....

.....

3. Ange vilken metod för verkställande som föredras

- ☐ Omedelbar överföring
- ☐ Inspelning och påföljande överföring

Ange om transkription, avkodning eller dekryptering av det avlyssnade materialet också begärs (*):

.....

.....

(*) Observera att kostnaderna för all transkription, avkodning och dekryptering måste betalas av den utfärdande staten.

AVSNITT I: Formaliteter och förfaranden som begärs för verkställandet

1. Kryssa för och fyll i, i förekommande fall:

☐ Den verkställande myndigheten ombeds iaktta följande formaliteter och förfaranden (...):.....
.....

2. Kryssa för och fyll i, i förekommande fall:

☐ En eller flera tjänstemän från den utfärdande staten bör bistå de behöriga myndigheterna i den verkställande staten vid verkställandet av den europeiska utredningsordern.

Kontaktuppgifter till dessa tjänstemän:

.....
.....

Språk som kan användas vid kontakter:

.....

AVSNITT J: Rättsmedel

1. Ange om rättsmedel redan har utnyttjats mot utfärdandet av en europeisk utredningsorder och redogör i så fall för omständigheterna (beskrivning av rättsmedlet, inbegripet vilka åtgärder som måste vidtas och tidsfrister):

.....
.....

2. Myndighet i den utfärdande staten som kan tillhandahålla ytterligare information om förfaranden för utnyttjande av rättsmedel i den utfärdande staten och huruvida det finns tillgång till rättshjälp och tolkning och översättning:

Namn:

Kontaktperson (i tillämpliga fall):

Adress:

Tfn (landsnummer) (riktnummer):

Fax (landsnummer) (riktnummer):

E-post:

AVSNITT K: Uppgifter om den myndighet som har utfärdat den europeiska utredningsordern

Ange vilken typ av rättslig myndighet som utfärdade ordern:

☐ rättslig myndighet☐ (*) annan behörig myndighet enligt den utfärdande statens lagstiftning

(*) Fyll även i avsnitt (L)

Myndighetens namn:

.....

Myndighetens företrädare/kontaktperson:

.....

Ärendenummer:

Adress:

Tfn (landsnummer) (riktnummer):

Fax (landsnummer) (riktnummer):

E-post:

Möjliga språk för kontakter med den utfärdande myndigheten:

.....

Kontaktuppgifter, om andra än ovan, till den eller de personer som kan kontaktas för kompletterande information eller för de praktiska detaljerna avseende överföring av bevismaterial:

Namn/Titel/Organisation:

Adress:

E-post/Kontakttelefon:

Den utfärdande myndighetens och/eller dess företrädares underskrift, som intygar att innehållet i den europeiska utredningsordern är aktuellt och korrekt:

Namn:

Befattning (titel/grad):

Datum:

Officiell stämpel (om sådan finns):

AVSNITT L Uppgifter om den rättsliga myndighet som har godkänt den europeiska utredningsordern

Ange vilken typ av rättslig myndighet som har godkänt denna utredningsorder:

- ☐ a) Domare eller domstol
- ☐ b) Undersökningsdomare
- ☐ c) Allmän åklagare

Den godkännande myndighetens officiella namn:

.....

Myndighetens företrädare:

.....

Befattning (titel/grad):

.....

Ärendenummer:

Adress:

.....

Tfn (landsnummer) (riktnummer):

Fax (landsnummer) (riktnummer):

E-post:

Möjliga språk för kontakter med myndigheten:

.....

Ange om den huvudsakliga kontaktpunkten för den verkställande myndigheten bör vara

- ☐ den utfärdande myndigheten
- ☐ den godkännande myndigheten

Underskrift av och uppgifter om den godkännande myndigheten

Namn:

Befattning (titel/grad):

Datum:

Officiell stämpel (om sådan finns):

BILAGA B

BEKRÄFTELSE AV ATT DEN EUROPEISKA UTREDNINGSORDERN HAR MOTTAGITS

Detta formulär ska fyllas i av den myndighet i den verkställande staten som mottog utredningsordern.

A. DEN BERORDA EUROPEISKA UTREDNINGSORDERN

Myndighet som utfärdat den europeiska utredningsordern:

.....
Ärendebeteckning:.....

Datum för utfärdande:.....

Mottagen den:.....

B. MYNDIGHET SOM MOTTOG UTREDNINGSORDERN (¹)

Den behöriga myndighetens officiella namn:

.....
Myndighetens företrädare:

.....
Befattning (titel/grad):

.....
Adress:

.....
Tfn (landsnummer) (riktnummer):

Fax (landsnummer) (riktnummer):

E-post:

Ärendebeteckning:.....

Möjliga språk för kontakter med myndigheten:

C. (I FOREKOMMANDE FALL) BEHORIG MYNDIGHET TILL VILKEN UTREDNINGSORDERN HAR ÖVERSÄNTS AV DEN MYNDIGHET SOM AVSES UNDER B

Myndighetens officiella namn:

.....
Myndighetens företrädare:

.....
Befattning (titel/grad):

.....
Adress:

.....
Tfn (landsnummer) (riktnummer):

Fax (landsnummer) (riktnummer):

E-post:

Datum för översändandet:

Ärendebeteckning:.....

Språk som kan användas vid kontakter:

(¹) Denna del ska fyllas i av varje myndighet som tar emot en europeisk utredningsorder. Det är den behöriga myndigheten och i förekommande fall den centralmyndighet eller den myndighet som vidarebefordrade utredningsordern till den behöriga myndigheten som ska erkänna och verkställa utredningsordern.

D. ANNAN INFORMATION SOM KAN VARA RELEVANT FÖR DEN UTFÄRDANDE MYNDIGHETEN:

.....
.....
.....

E. UNDERSKRIFT OCH DATUM

Underskrift:

Datum:

Officiell stämpel (om sådan finns):

BILAGA C

MEDDELANDE

Detta formulär används för att underrätta en medlemsstat om den avlyssning av telekommunikation som kommer att utföras eller har utförts på dess territorium utan tekniskt bistånd av denna. Härmed underrättar jag (underrättad medlemsstat) om avlyssningen.

A. ⁽¹⁾ BEHÖRIG MYNDIGHET

Officiellt namn på den behöriga myndigheten i den avlyssnande medlemsstaten:

.....

Myndighetens företrädare:

.....

Befattning (titel/grad):

.....

Adress:

.....

.....

.....

Tfn (landsnummer) (riktnummer):

Fax (landsnummer) (riktnummer):

E-post:

Ärendebeteckning:

Datum för utfärdande:

Möjliga språk för kontakter med myndigheten:

.....

B. INFORMATION OM AVLYSSNINGEN

I. Lägesrapport: Denna underrättelse äger rum (kryssa för)

- ☐ före avlyssningen
☐ under avlyssningen
☐ efter avlyssningen

II. (Förväntad) varaktighet för avlyssningen (enligt den utfärdande myndighetens kännedom):

....., från och med

III. Mål för avlyssningen: (telefonnummer, IP-nummer eller e-post)

.....

IV. De berörda personernas identitet

Uppge all information, enligt vad som är känt, om identiteten på den eller de i) fysiska eller ii) juridiska person(er) mot vilka förfarandena är/kan komma att vara riktade:

i) För fysiska personer

Efternamn:

Förnamn:

Andra relevanta namn (i förekommande fall):

Alias (i förekommande fall):

Kön:

Nationalitet:

ID-nummer eller socialförsäkringsnummer:

⁽¹⁾ Den myndighet som avses här är den som ska kontaktas vid fortsatta kontakter med den utfärdande staten.

Födelsedatum:

Födelseort:

Bostadsort och/eller känd adress (om okänd, ange senast kända adress):

.....

Språk som förstås av den berörda personen:

.....

ii) För juridiska personer:

Namn:

Form av juridisk person:

Namnförkortning, allmänt använt namn eller handelsnamn (i förekommande fall):

.....

Registrerat säte:

Registreringsnummer:

Den juridiska personens adress:

Namn på och kontaktuppgifter för den juridiska personens företrädare:

V. Information rörande avlyssningens syfte:

Uppge all nödvändig information, inbegripet en beskrivning av fallet, brottsrubricering(ar) och tillämplig lagbestämmelse, så att den myndighet som mottar informationen kan bedöma följande:

☐ Om avlyssningen skulle godkännas i ett liknande inhemskt fall och om det erhållna materialet kan användas vid rättsliga förfaranden

☐ Om avlyssningen redan har ägt rum, om materialet kan användas vid rättsliga förfaranden

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Observera att eventuella invändningar mot avlyssningen eller användningen av redan avlyssnat material måste göras senast 96 timmar efter mottagandet av denna underrättelse.

C. UNDERSKRIFT OCH DATUM

Underskrift:

Datum:

Officiell stämpel (om sådan finns):

BILAGA D

KATEGORIER AV BROTT SOM AVSES I ARTIKEL 11

- Deltagande i en kriminell organisation
 - Terrorism
 - Människohandel
 - Sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi
 - Olaglig handel med narkotika och psykotropa ämnen
 - Olaglig handel med vapen, ammunition och sprängmedel
 - Korruption
 - Bedrägeri, inbegripet bedrägeri som riktar sig mot Europeiska unionens finansiella intressen enligt konventionen av den 26 juli 1995 om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen
 - Tvätt av vinning av brott
 - Penningförfalskning, inklusive euroförfalskning
 - It-brottslighet
 - Miljöbrott, inklusive olaga handel med hotade djurarter och utrotningshotade växtarter och växtsorter
 - Hjälp till olovlig inresa och vistelse
 - Mord och grov misshandel
 - Olaglig handel med mänskliga organ och vävnader
 - Människorov, olaga frihetsberövande och tagande av gisslan
 - Rasism och främlingsfientlighet
 - Organiserad stöld eller väpnat rån
 - Olaglig handel med kulturföremål, inklusive antikviteter och konstverk
 - Svindleri
 - Beskyddarverksamhet och utpressning
 - Förfalskning och piratkopiering
 - Förfalskning av administrativa dokument och handel med förfalskningar
 - Förfalskning av betalningsmedel
 - Olaglig handel med hormonsubstanser och andra tillväxsubstanser
 - Olaglig handel med nukleära och radioaktiva ämnen
 - Handel med stulna fordon
 - Våldtäkt
 - Mordbrand
 - Brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens behörighet
 - Kapning av flygplan eller fartyg
 - Sabotage
-

Uppdraget

Genomförande av EU-direktivet om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området

Bakgrund och direktivets innehåll

I Stockholmsprogrammet från 2009 efterlyste Europeiska rådet ett nytt regelverk för inhämtande av bevisning i gränsöverskridande brottmål. Regelverket skulle basera sig på principen om ömsesidigt erkännande och ersätta alla de olika konventioner och rambeslut som gäller på området. År 2010 presenterade Sverige och sex andra medlemsstater ett förslag till direktiv och efter fyra års förhandlingar antog Europaparlamentet och rådet den 3 april 2014 direktiv 2014/41/EU om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området (fortsättningsvis direktivet om en europeisk utredningsorder). Direktivet ska vara genomfört senast den 22 maj 2017.

Direktivet skapar en heltäckande reglering för i princip allt straffrättsligt samarbete inom EU som gäller inhämtande av bevisning. Direktivet baserar sig i huvudsak på principen om ömsesidigt erkännande men med inslag av traditionell rättslig hjälp. Enligt artikel 1.1 definieras en europeisk utredningsorder som ett rättsligt avgörande som är utfärdat eller godkänt av en rättslig myndighet för genomförande av en eller flera specifika utredningsåtgärder i en annan medlemsstat i syfte att hämta in bevisning. Direktivet omfattar i princip alla typer av utredningsåtgärder, t.ex. bevisupptagning, beslag och husrannsakan (artikel 3). En utredningsorder får endast utfärdas inom ramen för straffrättsliga förfaranden. En utredningsorder får också utfärdas avseende brott eller överträdelser för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar (artikel 4).

En europeisk utredningsorder ska vara upprättad i enlighet med ett särskilt formulär (artikel 5 och bilaga A). Förutsättningar för att få utfärda en utredningsorder är att det är nödvändigt, proport-

ionerligt och att de utredningsåtgärder som ska vidtas hade kunnat beslutas under samma förutsättningar i ett motsvarande inhemskt ärende (artikel 6). Direktivet är grundat på en skyldighet för den verkställande myndigheten att erkänna och verkställa en utredningsorder (artiklarna 1.2 och 9), under förutsättning att någon av direktivets vägransgrunder inte åberopas.

Utredningsåtgärden ska verkställas på samma sätt och under samma villkor som om åtgärden hade vidtagits i ett inhemskt ärende. Om den utfärdande myndigheten önskar att särskilda förfaranden eller formaliteter ska tillämpas vid verkställigheten, ska den verkställande myndigheten följa dessa krav under förutsättning att de inte står i strid mot grundläggande rättsprinciper i den verkställande staten (artikel 9.2). Den verkställande staten får under vissa begränsade förutsättningar besluta att vidta en annan, alternativ, utredningsåtgärd istället för den som utredningsordern avser. Skulle det inte finnas någon annan åtgärd som ger samma resultat, ska den verkställande myndigheten meddela den utfärdande myndigheten att det inte är möjligt att lämna hjälp (artikel 10).

Direktivet är utformat så att möjligheterna att vägra verkställighet ökar desto mer ingripande den begärda åtgärden är (artiklarna 11 och 22–31). För de mest ingripande utredningsåtgärderna får utredningsordern vägras om åtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende. Den verkställande staten får dessutom ställa upp samma villkor för ett bifall som gäller i ett motsvarande inhemskt ärende. Detta gäller t.ex. för hemlig avlyssning av telekommunikation. Direktivet innehåller också ett antal generella vägransgrunder som får åberopas av den verkställande myndigheten oavsett vilken utredningsåtgärd som begärs, t.ex. om verkställigheten skulle skada väsentliga nationella säkerhetsintressen.

Artiklarna 12–16 innehåller bestämmelser om tidsfrister, överlämnande av bevisning, rättsmedel, uppskov och informationsskyldighet. När det gäller rättsmedel, uppställs i artikel 14 ett krav på att de rättsmedel som finns att tillgå i ett motsvarande inhemskt ärende även ska finnas tillgängliga vid verkställigheten av en utredningsorder. Skälen för utfärdandet av en utredningsorder får dock endast prövas i en talan som väcks i den utfärdande staten. Artiklarna 17 och 18 reglerar tjänstemäns straff-rättsliga respektive civilrättsliga ansvar. Bestämmelser om konfidentialitet och skydd

av personuppgifter finns i artiklarna 19 och 20. Artikel 21 reglerar hur kostnaderna för verkställigheten ska fördelas.

I artiklarna 32–39 regleras frågor om provisoriska åtgärder, underrättelser, förhållandet till andra rättsliga instrument, övergångsbestämmelser, ikraftträdande m.m. De rättsakter som ska ersättas av direktivet räknas upp i artikel 34. Detta gäller endast i förhållande till de medlemsstater som kommer att vara bundna av direktivet. De medlemsstater som, i skrivande stund, inte kommer att vara bundna av direktivet är Irland (skäl 44) och Danmark (skäl 45). Irland kan dock senare välja att delta i direktivet.

Gällande rätt och behovet av författningsändringar

Det finns flera lagar som innehåller bestämmelser om internationellt straffrättsligt samarbete på området för bevisinhämtning. Av särskilt intresse är lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Lagen reglerar rättslig hjälp som svenska åklagare och domstolar kan begära utomlands eller lämna på utländsk begäran. Den gäller i förhållande till samtliga stater oavsett om Sverige har ett avtal om rättslig hjälp i brottmål med den andra staten eller inte. Lagen innehåller viss särreglering i förhållande till EU:s medlemsstater. Exempel på detta är att en ansökan om rättslig hjälp med beslag och husrannsakan inte får avslås på grund av att den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Lagen genomför flera olika konventioner som bygger på den traditionella formen av rättslig hjälp, bl.a. 1959 års europeiska konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och EU:s konvention från år 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Samtliga konventioner kommer att ersättas av direktivet om en europeisk utredningsorder i förhållande till de medlemsstater inom EU för vilka direktivet är bindande.

Några av de utredningsåtgärder som omfattas av direktivets tillämpningsområde regleras särskilt i lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar. Detta gäller kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Regleringen kring dessa åtgärder infördes i svensk rätt i samband med genomförandet av 2000 års EU-konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål.

När det gäller bevisinhämtning har det antagits två rambeslut inom EU som baserar sig på principen om ömsesidigt erkännande. Dessa är rådets rambeslut 2003/577/RIF av den 22 juli 2003 om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (rambeslutet om verkställighet av beslut om frysning) och rådets ram-beslut 2008/978/RIF av den 18 december 2008 om en europeisk bevis-inhämtningsorder för att inhämta föremål, handlingar eller uppgifter som ska användas i straffrättsliga förfaranden (rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder).

Rambeslutet om verkställighet av beslut om frysning har genomförts i Sverige i huvudsak genom lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut. Direktivet om en europeisk utredningsorder ersätter frysningsrambeslutet i den del som avser frysning av bevismaterial, i förhållande till de medlemsstater som direktivet är bindande för.

Sverige har inte genomfört rambeslutet om en europeisk bevisinhämtningsorder, som ska ersättas av direktivet om en europeisk utredningsorder i förhållande till de medlemsstater som direktivet är bindande för.

Den nya ordningen för europeiskt samarbete om bevisinhämtning som föreslås i direktivet kommer att kräva förändringar i svensk lagstiftning. Det är till stor del formerna för samarbetet och inte dess materiella innehåll i något grundläggande avseende som förändras genom direktivet.

Uppdraget

En utredare ska ta ställning till hur direktivet ska genomföras i svensk rätt och föreslå de författningsändringar som är påkallade för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet. Förslagen ska på ett uttömmande sätt reglera alla frågor som är relevanta för när Sverige är såväl utfärdande som verkställande stat. Utredaren ska vidare analysera vilka konsekvenser förslagen får för de lagar som reglerar det straffrättsliga samarbetet samt föreslå de ändringar som behövs till följd av genomförandet av direktivet. Målsättningen bör vara att det samlade regelverket ska vara enhetligt och lätthanterligt.

Nedan redogörs för vissa specifika frågor som utredaren särskilt bör beakta.

Beslutsordningen

Direktivet bygger på principen om ömsesidigt erkännande, vilket bl.a. syftar till att flytta beslutsfattandet och kontakterna mellan staterna från en politisk nivå till myndigheter och domstolar. Utredaren ska därför utgå från att det är myndigheter eller domstolar, och inte regeringen, som i direktkontakt med andra staters behöriga myndigheter ska hand-lägga ärenden enligt direktivet samt fatta alla relevanta beslut. Enligt direktivet får varje medlemsstat, inom vissa angivna ramar, själv avgöra vilka myndigheter som ska vara behöriga att fullgöra den utfärdande respektive verkställande statens uppgifter. Den nuvarande regleringen i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör vara en utgångspunkt för vilka myndigheter som ska få motsvarande funktioner enligt direktivet.

De krav på rättslig prövning som följer av direktivet eller svensk rätt ska iakttas. Direktivet anger t.ex. att verkställighet ska ske i enlighet med de förfaranden som är tillämpliga vid liknande nationella ärenden, och att sådana förfaranden kan kräva ett bemyndigande av en domstol i den verkställande staten. Vidare följer av direktivet att medlemsstaterna ska se till att rättsmedel som är likvärdiga de som är tillgängliga i ett liknande nationellt ärende ska kunna tillämpas på de utredningsåtgärder som anges i utredningsordern.

Vägransgrunder och vidtagande av annan utredningsåtgärd

Direktivet innehåller en uttömmande reglering av de vägransgrunder som får åberopas. Vägransutrymmet varierar beroende på vilken utredningsåtgärd som avses. För ett antal utredningsåtgärder får verkställigheten av en utredningsorder vägras om åtgärden inte skulle vara tillåten i ett liknande inhemskt ärende. Vidare får den verkställande myndigheten ställa samma villkor för sitt bifall som skulle gälla i ett inhemskt ärende. Utgångspunkten bör vara att denna ordning ska gälla för de utredningsåtgärder direktivet tillåter. Utredaren ska ta ställning till hur regleringen kring vägransgrun-

derna lämpligast bör genomföras i svensk rätt. Det är angeläget att få till stånd en så klar och tydlig reglering kring vägransgrunderna som möjligt.

Utöver möjligheterna att vägra verkställighet föreskriver direktivet en möjlighet för den verkställande myndigheten att i vissa situationer vidta en annan, alternativ, utredningsåtgärd än den som begärts. Utredaren ska ta ställning till i vilken utsträckning och i vilka situationer det kan bli aktuellt att vidta en annan, alternativ, åtgärd än den som avses i utredningsordern.

Verkställighetsfrågor

En utredningsorder som översänds till Sverige ska, som ovan angetts, verkställas på samma sätt och under samma villkor som om åtgärden hade vidtagits av en svensk myndighet. Om den utfärdande myndigheten har angett att den önskar att särskilda formaliteter och förfaranden ska tillämpas ska den verkställande myndigheten rätta sig efter dessa, under förutsättning att det är förenligt med direktivet och inte strider mot grundläggande rättsprinciper i den verkställande staten. Utredaren ska överväga och föreslå de förfaranderegler som behövs för att åstadkomma detta.

Sekretessfrågor

Direktivet förutsätter att medlemsstaterna vidtar nödvändiga åtgärder för att se till att behöriga myndigheter tar hänsyn till den konfidentialitet som gäller för utredningar. Utredaren ska analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivets krav när det gäller sekretess, såväl när Sverige är utfärdande som verkställande stat, samt lämna nödvändiga författningsförslag för att Sverige ska leva upp till bestämmelserna i direktivet.

Arbetets bedrivande och redovisning av uppdraget

Det står utredaren fritt att ta upp de frågor som ett genomförande av direktivet kräver. Om utredaren finner att uppdraget kräver att andra närliggande frågor bör behandlas, får utredaren göra det.

Utredaren ska under arbetet samråda med Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket, Tullverket, Kustbevakningen, Kriminalvården samt andra myndigheter och organisationer i den utsträckning som utredaren finner lämpligt. Utredaren ska beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet. Utredaren ska göra en konsekvensutredning av eventuella författningsförslag och belysa effekterna av dessa. Om ett förslag förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Utredaren ska lämna fullständiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2015.